This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Naše Slezsko

Jan Vyhlídal

Digitized by Google

Slav 7665.85

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

BOUGHT FROM THE

AMEY RICHMOND SHELDON
FUND

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

NAŠE SLEZSKO.

NAPSAL

JAN VYHLÍDAL.

VÝTĚŽEK VĚNOVÁN BUDE NÁRODNÍM PODNIKŮM SLEZSKÝM.

ZVLÁŠTNÍ OTISK Z „VLASTI“.

V PRAZE 1900.

TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBA.

NÁKLADEM SPISOVATELOVÝM.

Digitized by Google

Slav 7665.55
V

Digitized by Google

ÚVOD.

Král Bedřich II. urval koruně české po třech vítězných válkách s Marií Terezií větší a bohatší část Slezska, takže nám zůstalo z devatenácti Slezských knížetství pouze jedno celé: totiž Těšínsko a k tomu zbytky knížetství Opavsko-Krnovského a část knížetství Nisského, v níž leží město Cukmantl.

Až do roku 1740. byla Slezská knížetství s hrabstvím Kladským, jež k Čechám slušelo, skoro dvakrát tak veliká jako nynější Morava; po míru Vratislavském r. 1742. zůstalo z nich Rakousku $89^1/_2$□ mil, a Bedřich si nechal 700□ mil s 1,400.000 obyvateli. Z číslic těchto patrno, že při naší koruně české zůstal ze starého Slezska jen kus, a že mnohem větší, a dodáváme též krásnější a úrodnější část ponechal si výbojný nepřítel.

Účelem tohoto pojednání není psáti o celém nynějším Rakouském Slezsku, nýbrž jen o »našem« v nejužším smyslu, t. j. o krajích českým lidem obydlených, proto též nápis dán »Naše Slezsko«.

Snahou mou jest vylíčiti kraje Čechy obývané po stránce národnostní, náboženské, popsati jejich rodinný život, obyčeje, zvyky, poměry atd.

Moje pojednání není v této příčině první, vždyť již dávno přede mnou hlavně p. profesor V. Prasek, p. soudní rada Dr. Fr. Sláma a slovutný p. Fr. Bartoš nasbírali a uveřejnili hojnost podobného materiálu; mým úmyslem jest jen nově ukořistěnou látkou doplniti práce zmíněných zasloužilých pracovníků a pozornost čtenářů na české Slezáky obrátiti, jimž za přítomné doby jest vésti boj, řekl bych skoro na nože, s dravým a zuřivým nepřítelem.

Namáhavě sbíral jsem kamínky téměř po deset let ku své studii a doznávám, že všudy, zvláště však u duchovenstva a učitelstva, docházel jsem všemožné podpory, což mi bylo za námahu odměnou.

Na Opavsku působil jsem osm let, proto jsem měl dosti příležitosti blíže je poznati; projíti Těšínsko umožnilo mi družstvo »Vlast« a »Česká akademie věd« v Praze, zač jim upřímně děkuji. Na Těšínsku vydatně mi pomáhal v mých snahách nadšený, vlastenecký

Digitized by Google

farář dp. Jan Tagliaferro, jejž řadím k nejpřednějším pracovníkům na Frýdecku, a dp. Ant. Poledník, farář v Ratimově.

Z Opavska dostalo se mi pomoci od vlpp.: Jana Matonohy, Myslivce, Kuzníka, Rozkošného, od pp. učitelů: Praska, Klepíka a j., zač jim vroucí dík vzdávám.

Písemnýoh pramenů užil jsem těchto:

1. Vlastivěda Slezská od V. Praska, I. II. III.
2. Vlastenecké putování po Slezsku od Dra Fr. Slámy.
3. Dějiny Těšínska od Fr. Slámy.
4. Besedník, Op. Týdenník.
5. Český lid. (Všechny ročníky.)
6. Věstník Matice Opavské. (Všechny ročníky.)
7. Těšínské Noviny.
8. Rodáci z Opavska a Frýdecka r. 1885.
9. Zprávy o činnosti Ústřední hospodářské společnosti pro české kraje, I. II. Pořádá Fr. J. Zíka.
10. Dějiny národa českého od Fr. Palackého.
11. Dějiny Čech a Moravy od Dra Ant. Rezka.
12. Kulturní obraz českých měst, Zikmund Winter.
13. Personalstand der Secular- und Regular- Geistlichkeit der erzbisch. Olmützer Dioecese für das Jahr 1820., 1847.—1850.
14. Catalogus venerabilis cleri archidioec. Olomucensis. 1820., 1852., 1869., 1871., 1899.
15. Schematismus des Bisthums Breslau 1863.—1897. atd. atd.

Digitized by Google

I.

Kratičký dějepisný přehled Opavsko-Krnovska. [1])

»Jméno Slezsko [2]) má původ od hory Slenzy u Vratislavě a řeky Slenzy z ní prýštící a odnášelo se původně jen k Vratislavsku, ale přenášelo se časem jednak na kraje dlouho potom ještě »polskými« jmenované, tedy i na Opolsko a Těšínsko, jednak přeneseno za XVII. století i na kraje původně české (Opavsko i Kladsko).«

Jméno Slezanů vyskytuje se poprve roku 973., kdy založeno biskupství pražské.

O Slezsku děje se zmínka l. 1163., kdy kníže Boleslav Kadeřavý pustil synům Vladislava II. Slezsko, ponechav si některé hrady.

Původně Opavsko-Krnovsko slezskou zemí nebylo, (slušelo k Moravě), kdežto knížectví Těšínské nikdy s Moravou sloučeno nebylo, proto třeba jest o každé zemi zvláště promluviti.

Nejprve zmíníme se o zemi Opavské.

Za devátého století, (dle bavorského historika, který žil s apoštoly Cyrillem a Methodem), dějepisci se domnívají, že Holasovice byly předním krajským hradem v zemi Opavské. Podle Holasovic celý kraj zván byl tehdy Holasovskem.

Když r. 1061. u Hradce dobyto nad Polany veliké vítězství, stal se Hradec hlavou země.

Tataři zpustošili l. 1241. kraj Opavský; i Holasovice byly v popel obráceny, a jméno jejich ponenáhlu bylo v zapomenutí, kdežto město Opava začalo se vzmáhati. R. 1247. jmenuje se celý kraj již »Opavským«.

Osudy kraje Holasovského jsou tyto:

Boleslav II. (967.—999.) založil roku 973. biskupství v Praze. Jistotně jest se domnívati, že kraj Holasovský podřízen byl jemu, protože říše Boleslavova rozkládala se na sever daleko za město Vratislav, na východ za Krakov, a do Uher až za Tatry.

Po Boleslavovi nastoupil Břetislav (1037.—1055.), který ustanovil, aby na knížecí stolec pražský dosedal vždy nejstarší syn z rodiny Přemyslovců, mladší pak synové a potomci aby přijali za vděk úděly na Moravě.

Prvním údělným knížetem v Olomouci byl Vratislav, jenž později zasedl na stolec knížecí v Praze, dosadiv do Olomouce nejmladšího bratra Otu Sličného (1061.—1087.).

L. 1061. Boleslav Smělý, král polský, oblehl hrad Hradec v kraji Holasovském, ale byv od českého vojska obklíčen a sevřen, ustoupil.

---

[1]) Sestaven dle »Dějin kraje Holasovského« od V. Praska, »Dějin národa českého« od Fr. Palackého. »Dějin Čech a Moravy« od Dra Ant. Rezka atd.

[2]) V. Prasek, »Dějiny knížectví Těšínského« str. 31.

Digitized by Google

Za Vratislava zřízeno l. 1063. biskupství Olomucké, k němuž dostal se kraj Holasovský.

Holasovsko bylo částí knížectví Olomuckého od r. 1055.—1203.; od r. 1203.—1318. krajem markrabství Moravského.

Za doby této král Přemysl Otakar I. (1222.—1230.) zavedl v kraji Holasovském německé právo a manské zřízení. Též město Opavu majestátem daným v Hulíně l. 1224. znamenitými výsadami obdařil, zvláště právem mílovým, takže na míli do okolí nesmělo býti hospody kromě zádušních již trvajících.

Markrabí Přemysl byl pánem na Holasovsku od r. 1230.—1239., král Václav I. od roku 1239.—1245. Za něho Tataři vtrhli do Holasovska a zpustošili je. Kníže Jindřich Vratislavský, nevyčkav pomoci, srazil se s Tatary na Dobrém Poli blíže Vratislavě a byl tam r. 1241. na hlavu poražen. Tataři dali se k Ratiboři a na Holasovsko a tam drancovali po osm dní. Holasovice a mnoho jiných osad bylo po odchodu jejich zpustošeno.

Král Václav učinil l. 1245. svého staršího syna Vladislava III. markrabím moravským, o jehož dvouleté činnosti na Opavsku jsou nepatrné zprávy. Za to četné zprávy máme o působnosti Přemysla Otakara II. (1247.—1278.), jenž usiloval následky tatarské pohromy odčiniti.

Největším nepřítelem Otakara II. byl král Bela IV., který poštval proti němu nepřátely s pěti stran.

Na Opavsko přitáhl l. 1253. král ruský Daniel, byl však u Opavy poražen. Za války této bylo okolí města Opavy valně popleněno.

Téhož r. 1253. dne 22. září skonal na Křivoklátě král Václav, i učiněn Přemysl Otakar II. králem, jsa v jedné osobě i markrabím moravským. Tím skutkem dostalo se Opavsko bezprostředně pod moc královskou.

Panovník tento pečoval o země sobě svěřené; zavedl mimo jiné pořádek v měrách a váhách. Název míry na Opavsku »čtvrteň« pochází z jeho doby. Nad jiné staral se o práva a zřízení městská. Padl r. 1278. u Suchých Krut. Za válečnou náhradu podržel si vítěz Rudolf Habsburský Moravu na pět let kromě kraje Opavského, jehož užívala ovdovělá královna Kunhuta.

Na Krnovsku od l. 1281.—1283. panoval kníže Mikuláš, jemuž později pravdě nejpodobněji postoupil král Václav Opavsko.

Od 15. června 1294. jest pánem země Opavské král Václav II. (1294.—1305.). Opavané byli mu vděčni, že obdaroval jejich město právem, jímž každý kupec, který s tovarem do Opavy přijel, musil zboží své nejméně po tři dni na skladišti Opavském vyložiti.

Po smrti Václava II. nastoupil Václav III. (1305—1306.).

Léta 1306. objevuje se pánem na Opavsku kníže Mikuláš (1306.—1308.).

L. 1311. zavázala se knížata slezská Boleslav, Jindřich a Vladislav, že vydají zemi Opavskou nejjasnějšímu knížeti Janovi, králi českému a polskému, jakmile jim bude vyplaceno 8000 hřiven.

O panování krále Jana na Opavsku máme málo zpráv. Nejhlavnější jest ta, že l. 1318. odloučiv Opavsko od země Moravské, udělil je za samostatné knížectví Mikuláši II. (1318.—1377.). Mezi Mikulášem II. a některými knížaty povstaly spory, jež král Jan, táhna

Digitized by Google

proti pohanským Prusům a Litvínům, r. 1337. urovnal. Ale žaloby proti Mikulášovi, vévodovi Opavskému a Ratiborskému, vznikly znovu; stěžovali si do něho, že s poddanými tvrdě nakládal a svých privilegií nadužíval. Žaloby tyto tak rozhněvaly krále, že mu již chtěl odňati všechna manství; jen přímluvou markraběte Karla i vévodovým úplným podáním se na milost, postoupením hradův Edelsteina a Cukmantlu s tamějšími zlatými doly dal se udobřiti.

R. 1345. vpadl do země vévody Opavského král polský Kazimír; ohrožený Mikuláš II. prosil krále Českého za pomoc. Král Jan se rozhodl, že ve čtyřech dnech sám s celou mocí přibude k němu. Když pak někteří namítali, že nejsou povinni táhnouti válečně *ven ze země*, odpovídal jim, že »Opava tak jak celé Slezsko stálo pod ochranou koruny české: on že tedy pospíchá chránit jí a podívá se, kdo bude tak opovážlivým aneb zbabělým, aby zůstal za ním pozadu.« Kazimír byl poražen a nucen usmířiti se s Janem a knížetem Mikulášem.

Od r. 1365.—1377. vévodil na Opavsku Hanuš I., který byl na krátko nejvyšším hofmistrem království Českého. Hanuš dopustil se na Karlštejně s jinými ještě pány úkladné vraždy na náčelnících jednoty panské, jakoby byli zrádci krále Václava IV. Byl též knížetem Ratiborským a královským hejtmanem hrabství Kladského.

Za let 1377.—1484. bylo Opavsko rozděleno na tři knížectví. V kraji Opavském společně vládli Václav I. s bratrem Přemkem od roku 1377.—1381.; na Krnovsku Hanuš I., kníže Ratiborské (1377.—1380.), Hanuš II. (1380.—1385), Vladislav Opolský (1385.—1390.), Jošt (1391.—1411.), král Václav IV. (1411.—1420.). Ač král slíbil Krnovsko nechati spojeno při koruně české, zastavil je Ludvíku Březskému, od něhož je přejal.

Kníže Přemek po smrti bratra Václava panuje od r. 1381. na Opavsku sám. Za Přemka l. 1424. zavedena čeština do zemských desk. Když desky a jiné knihy (až na půhony z r. 1410.) shořely, založil l. 1431. desky nové, dotud zachované.

Za husitských válek r. 1423. byl mezi těmi, již stojí v čele pánův a měst moravských, králi a církvi Římské oddaných. Protože knížata Slezská, mezi nimi na prvém místě Přemek, strojili křižácké výpravy na Husity, popudili tyto proti sobě. L. 1428. přitáhli Husité k Opavě, ale kníže Přemek ubránil se prvnímu jejich útoku. Při druhé srážce, když část vojska Husitského vracela se od Vratislavě, podrobil se Přemek Husitům.

Když 15. srpna l. 1431. u Domažlic Husité tak slavně zvítězili, vojsko táborské přitrhlo k Opavě na nejbojovnějšího dotud bojovníka protihusitského Přemka. Opava spíše bídou, jaká hrozným požárem před tím (31. srpna) na měšťany přišla, — za toho požáru shořely též desky zemské — dala se v jednání s Tábority a Sirotky, takže se stalo přiměří.

Po smrti Přemkově r. 1434. Hlubčicko zase učiněno samostatným knížectvím.

Za válek husitských navazovalo se sblížení národa českého s polským takovou měrou, že konečně na trůn dosedl královic polský.

Přes radu Přemkovu synové jeho se podělili svým dědictvím. Na Opavsku Václav II. († 1445.), Vilém († okolo 1452.) a Arnošt

Digitized by Google

(† po 1464.) nedochovali svého údělu potomkům, neboť král Jiřík z Poděbrad l. 1464. je skoupil.

Za těch časů vládli na Krnovsku Mikuláš V. a Václav (1423 až 1437.), kteří zavedli (1426.) češtinu do desk zemských; pak Mikuláš V. sám (1437—1454.), Hanuš III. (1461.—1474.).

Král Matyáš Uherský zabrav Hanušovi knížectví Krnovské a vypudiv knížete Viktorina z Poděbrad (1465.—1485.) z Opavy, stal se pánem celého Opavska.

Viktorin, syn krále Jiříka, umřel neslavně (1500.) na zámku Těšínském u knížete Kazimíra, svého zetě.

Po Matyášově smrti 1490. měl nastoupiti taktéž na celém Opavsku český král Vladislav II., jakožto Matyášův dědic. Téhož roku však shledáváme, že Opavsko skládá se jen ze dvou knížectví (dříve z Opavska, Hlubčicka, Krnovska), totiž z Opavského a Krnovského. Na Opavsku od r. 1490.—1501. vladařil Jan Korvín, jenž 8. pros. 1501. knížectví své smlouvou zaměnil za statky Vladislava II. v Uhřích, zanechav sobě titul knížete Opavského až do smrti (1504.). Král Vladislav II., který byl i pánem na Krnovsku, zřekl se Opavska ve prospěch svého nejmladšího bratra Zikmunda (1501. až 1511.) s tou podmínkou, že vymiňuje si Opavsko zase, kdyby časem svým dosednouti měl na trůn polský. Též Krnovsko ponechal poslední Přemyslovně, kněžně Barboře Krnovské, která se svým zetěm Jiříkem Šelenberkem z Kosti je spravovala od r. 1490. do 1523., až je Jiří prodal markrabí Jiřímu, »krevnímu příteli královy Milosti«.

Zikmund zvolen byl r. 1506. za krále polského. Protože na Opavsku počítal sobě jakousi jistinu, zastavoval to knížectví, s vědomím a vůlí krále Vladislava, českému rytíři Mikuláši Trčkovi; když však stavové Opavští zdráhali se přijati jej za pána svého, podával Opavy Těšínskému knížeti Kazimírovi (1510.) do zástavy, k čemuž zase ani král ani stavové čeští nechtěli svoliti. [1]) Konečně r. 1511. se zřekl Opavska, jež do r. 1515. spravoval král Vladislav II., po něm poroučel jako vrchní pán král Ludvík (1515.—1526.). Za něho držel knížectví i hejtmanství Opavské kníže Kazimír Těšínský.

Po nešťastné bitvě pod Moháčem dne 29. srpna 1526., v níž zahynul král Ludvík, dostalo se Opavsko v držení králů českých a Krnovsko stalo se lénem koruny české. Protože za krále českého zvolen Ferdinand I. z rodu Habsburského, tak přišly tyto země pod vládu Habsburskou.

Ferdinand I. na Opavsku panoval od r. 1526. - 1564.; Maxmilian II. (1564.—1576.) a Matyáš (1611.—1615.).

Matyáš 28. pros. 1613. dal Opavsko v léno Karlovi knížeti z Liechtenšteina a ve všech poměrech právních přidělil Slezsku proti vůli stavů Moravských i Slezských, již r. 1639. a 1640. o právo své znovu, ale bez úspěchu se hlásili. Opavští stavové, kteří od delšího času vedli boj, aby nebyli počítáni ke Slezsku, nýbrž k Moravě, najednou ze strachu před pronásledováním prosebně žádali císaře i kurfirsta Saského, by připočteni byli ku Slezsku, chtějíce býti účastni výhod »Drážďanského akordu« (z r. 1621.), který zaručoval lute-

[1]) Fr. Palackého, Dějiny národa českého, V., str. 307.

Digitized by Google

ránům ve Slezsku svobodu vyznání. Tak se stalo, že Opavsko a Krnovsko oddělilo se od Moravy r. 1659.

Na Krnovsku, kdy země Opavská přišla pod Habsburky, vládli markrabí Jiří z Onolzbachu a Branibor (1523.—1543.), markrabí Jiří Fridrich (1603.—1606), kurfirst Jan Jiří (1606.—1621.), který Krnovska pozbyl pro odboj.

Slezáci súčastnili se odboje proti Ferdinandovi II., bojovali též na Bílé Hoře, ale v počtu malém. Za války třicetileté zkusilo Slezsko dosti, ale přese všechno to poměry ve Slezsku byly »nejsnesitelnější v zemích koruny české«. Krnovsko nejvíce navštíveno bylo vojskem saským. Majetkové poměry tak se rozrušily, že r. 1637. císař Ferdinand III. obyvatelům Krnovska i Opavska dal z moci panovnické dvouleté příročí, by na ten čas nesměli býti donucováni od věřitelů k zaplacení dluhů nebo i úroků z vypůjčených kapitálů.

Protireformaci na Opavsku a Krnovsku prováděl Karel Eusebius, kníže z domu Liechtenšteinského. Protireformace prováděna s menší příkrostí, na větším díle jen mírnými prostředky, nebo vůbec po letech, později než v Čechách a na Moravě. Počet kostelů, jež na Opavsko-Krnovsku protestanté nuceni byli vrátiti, není znám.

Město Opava r. 1630. prohlásila se veřejným listem za katolickou a zavázala se, že nikoho do obce, cechů nepřijmou, kdo by nebyl katolíkem.

Knížata z domu Liechtenšteinského zasedli na trůn knížecí na Opavsku r. 1614., na Krnovsku až 1622.—1627. a první slul Karel.

Knížata tato užívala Opavska a Krnovska jako léna království Českého. uznávajíce za vrchní pány krále české jako Ferdinanda II. (1619.—1637.), Ferdinanda III (1637—1657.), Leopolda I. (1657—1705.), Josefa I. (1705.—1711.), Karla VI. (1711.—1740.). Za Karla Eusebia (1632.—1648.) r. 1659. stavové Opavští, jak již podotčeno. uznali knížectví Opavské za Slezské. Za něho též r. 1666. čeština z desk Krnovských vyhozena, a r. 1639. Bruntálsko vyňato z práva zemského a knížecího Liechtenšteinského, a později učiněno samostatným knížectvím. Po něm následovali Jan Adam (1684.—1712.), Anton Florian (1712.—1721.) Josef Adam (1721.—1732.) a Jan Karel (1737.—1748.).

Když Karel VI. dne 20. října 1740. zemřel, byla dědičkou jeho podle pragmatické sankce Marie Terezie. Země Slezské, ač rozděleny, zachovaly se dosud jako celek pod korunou českou. Tu král pruský Bedřich II. v zimě vtrhl do Slezska, čině si nároky na Krnovsko i na jiné části Slezska, kterýchž roku 1621. markrabí Jan Jiří pro odboj pozbyl. Po mnohých bitvách l. 1742. učiněn mír, jak již v úvodě podotčeno, jímž králi pruskému postoupena většina knížetstev vlastního Slezska kromě Těšínska a třetiny Nisska. Mimo to ještě puštěny mu polovice knížetstev Opavského i Krnovského.

Marie Terezie zařídila v Opavě královský úřad, jemuž svěřena byla politická správa rakouského Slezska.

Až do Josefa II. spravováno bylo »rakouské« Slezsko zmíněným královským úřadem, který pak byl spojen na rozkaz dvorského dekretu ze dne 16. června 1782. s moravským guberniem, a země sama rozdělena na dva kraje: opavský a těšínský; ale zároveň Josef II. vydal pro Čechy, Moravu, tedy i Slezsko nařízení, že úředníci znalí býti musí jazyka českého i německého.

Digitized by Google

V této »nově utvořené zemi« zaveden byl všeobecný soudní řád císaře Josefa ze dne 1. května 1781., jímž zavedena jednotná zásada, a to pověstným § 13., totiž, že řeči v této zemi obvyklé v celé zemi, t. j. ve všech knížetstvích jsou rovnoprávnými.

Za válek francouzských zůstalo Slezsko bez pohromy. Novou politickou administrací (1849.—1850.) byly kraje slezské od moravského gubernia odloučeny a území toto prohlášeno za zvláštní zemi korunní s vlastním přesidentem zemským, jemuž přiděleny v ohledu správním i soudním obvody Moravské. Do r. 1848. zastupováno bylo Slezsko tak zvaným slezským veřejným konventem, který záležel z pěti poslanců. Císařským listem kabinetním ze dne 31. prosince r. 1851. ustanoveno, aby svolávána byla při »zvláštních příležitostech« všeobecná shromáždění zemská z hodnostářů zemských, církevních, představených duchovních sborů, z dědičné šlechty, ze zástupců měst a městysů; a úřadům krajským aby k radě byli poradní výborové. Avšak do r. 1861. podobné shromáždění nebylo svoláno. [1])

Nyní v čele země stojí zemský president Zemský sněm, zasedající v Opavě, má 31 poslance; totiž 9 volených za velkostatky, 10 za města, 2 za obchodní komoru Opavskou a 9 za venkovské obce. Biskup Vratislavský má virilní hlas.

Enklavy Moravské. [2])

Morava má ve Slezsku území zvané »enklavy čili obvody Moravské« ve výměře 316□ km. s 52 obcemi. Protože část těchto obcí jest obydlena českým obyvatelstvem, a poněvadž tito Čechové zakoušejí stejných útrap s ostatním obyvatelstvem českým, zmíníme se o nich šíře.

Opavsko bylo zemí Moravskou. R. 1278. utvořilo se mínění, že kraj Opavský jest zemí od Moravy různou; konečně dne 3. července král Jan l. 1318. odloučil Opavsko od země Moravské.

Když král Jan knížeti Mikulášovi kraj Opavský z Moravy vyzdvihoval a samosprávnou zemí učinil, nemohl mu statků biskupství Olomuckého postoupiti, protože tyto statky zvláštním svým zřízením manským patřily v pravomoc biskupa Olomuckého. Biskupové Olomučtí přijali totiž ony statky jako léno koruny české, nebo jako léna biskupství Olomuckého.

Biskupství Olomucké bylo právě tak jako vévodství Opavské zvláštní léno koruny české, a biskupové mohli vším právem statky své vztahovati tam, kam z nich musili platiti daně, t. j. do Moravy, jakož lenní desky Olomucké, do nichž ony obvody vyjma Osoblahu náležejí, v Kroměříži a v Brně chovány byly. Tak vznikly obvody Moravské.

Statky kostela Olomuckého na Opavsku byly trojí: biskupské stolní, mající za bezprostředního pána samého biskupa, k jehož stolu také důchody šly. Ke statkům stolním přičítala se Osoblaha s několika dědinami, pak Ostrava, Brušperk a jiné, jichž nelze dokonale určiti.

Jiné statky byly zase kapitulní čili kanovničí, z nichž se brał užitek na záduší nebo na vychování některých kanovníků. K těmto patřily Vlastovice u Opavy.

[1]) Batovcův Politický kalendář r. 1899. str. 411.

[2]) Užito: V. Brandla, Knihy pro každého Moravana 1892., str. 408—410; Vinc. Praska »Dějin kraje Holasovského«.

Digitized by Google

Posléze počítaly se statky manské, které šlechtici do vymření svých rodů drželi. Takové statky byly: Slavkov, Štáblovice, Životice, Litultovice, Jaktař, který později stal se stolním.

Přední překážkou, proč statky biskupství Olomuckého nepřipadly ku knížetství Opavskému, nýbrž zůstaly při Moravě, byly desky manské. Kdo tam měl statky své zapsány, nemohl jich vkládati a zapisovati do desk Hradeckých a Olomuckých.

Desky Hradecké zřízením knížetství Opavského staly se zemskými deskami.

V zemi Opavské podrželi biskupové jen statky stolní; manské statky propuštěny ze svazku manského vykoupením.

Obvody Moravské platily daně do Moravy a přiděleny byly až do r. 1783. kraji Olomuckému a Přerovskému; téhož roku přivtělil je císař Josef II. novozřízenému kraji Krnovskému.

L. 1792. byly navráceny Moravě; jelikož však odlehlost od krajských měst činila velké překážky u správě politické, přiděleny byly r. 1797. zase kraji Opavskému.

R. 1849. nařízeno, by v příčině soudnictví zůstaly enklavy podřízeny Slezsku bez újmy politického svazku s Moravou, by daně sice do slezské pokladnice platily, ale aby vedeny byly vlastní knihy. Takové poměry jsou až posud: obvody volí poslance na sněm markrabství Moravského, rovněž při volbách říšských jsou připojeny k Moravě, jinak ve příčině soudnictví, politické správy, školství připoutány jsou ku Slezsku, těžce snášejíce tíži germanisace.

Školy v osadách českých v enklavách Moravských stejně jsou poškozovány smutně proslulým nařízením zemské školní rady z r. 1873., jímž němčina vecpána do českých škol; poněmčování podporuje se hlavně na dvoutřídních školách v Jaktaři a Vlašťovičkách, kde vyučují odrodilí nadučitelé Bedřich Smital (?) a Martin Hrabetz. (!) Kdyby poslanci Moravští enklav se ujali, jsme toho mínění, že poměry zvláště ve školství by se musily změniti.

Tabulka tato poučí čtenáře o poměrech národnostních v obvodech Moravských:

Okres Opavský

Jméno vsi	Čechové	Němci	Obecní představenstvo
Litultovice	650	24	české
Mikolajice	436	10	»
Slavkov	1079	7	»
Suché Lazce	883	41	»
Štáblovice	588	12	»
Uhlířov	336	—	»
Životice	1063	13	»
Jaktař	541	74	odrodilecké až na II. sbor, který jest v našich rukou.
Lhotka	121	127	německé
Vlašťovičky (Vlastovice)	65	123 (!)	odrodilecké

Digitized by Google

V okrese Bílovecké patří k Moravě jen Slatina, čítající 954 obyvatelů, z nichž 771 Čechů a 180 Němců. Obecní zastupitelstvo jest naše.

Jaktař působením Opavy počal se poněmčovati již před rokem sedmdesátým, bohudíky, nyní národní vědomí nabývá v něm půdy. Vlašťovičky od r. 1886. zhoubným působením šulfrajnské školy, která r. 1891. prohlášena za zemskou, a germanisační činností odrodilého učitele Mart. Hrabce nabývají rázu německého, ačkoli v nich až na jednu nebo dvě osoby není skutečných Němců.

II.

Stručný přehled dějepisných událostí v knížetství Těšínském. [1])

Těšínsko vzniklo nekonečným drobením vlastního Slezska. Celé knížetství má jméno od hradu a města Těšína.

V devátém století zdá se po souhlasném mínění historiků, — že Těšínsko s jinými kraji polskými slušelo k říši Moravské a že z Moravy přišly první paprsky světla křesťanského do západních krajin polských.

Těšínsko bylo od r. 950 (?) — 1054. pod říší českou. Za těch let polský kníže Boleslav Chrabrý odňal Čechům Horní Slezsko s Těšínskem a připojil je pod biskupství Vratislavské, pod jehož správou trvá až dodnes. [2])

R. 1038. český panovník Břetislav (1037.—1055.) vybojoval nazpět Slezsko; než l 1054. vzdal se ho za poplatek roční ve prospěch Poláků. Těšínsko zůstalo příslušenstvím polským až do r. 1163.

Z panovníků polských Boleslav Smělý (1058—1079.) utrpěl porážku u Hradce blíže Opavy l. 1061. při srážce s vojskem českým; vojny s Čechy se opakovaly.

Vladislav I. (Heřman) (1079.—1102.) panoval mírně a pokojně. Slíbil zaplatiti neplacený roční poplatek Břetislavovi českému, který jej válečným vpádem ve Slezsku vymáhal.

Po Vladislavovi nastoupil Boleslav III. Křivoústý (1102.—1138.), konající časté výpravy válečné do Pomořan, Čech i Němec. Na sjezdě konaném v Kladsku l. 1137. Soběslav český i Boleslav zastavili marné prolévání krve polské a české. Boleslav na utvrzení pořádku ve své říši vydal po příkladu českém zákon o stařešinství, by vždy nejstarší kníže byl vrchním pánem, sídle v Krakově. A tak nejstaršímu synu vykázal za úděl Krakovsko i Slezsko.

Vladislav II. (1139.—1142.) válčil se svými bratry, kteří jej při řece Pilici porazili, zachránil se útěkem do Uher. Jest praotcem slezských Piastovců, jimž se říká Vladislavovičí.

Za jeho mladšího bratra Boleslava IV. Kadeřavého (1142.—1173.) učiněn první krok k odloučení Slezska od říše polské.

Meškovi I., synu Vladislava II., připadlo Těšínsko l. 1163.; Meškovi připisuje pověst založení kláštera Orlovského.

---

[1]) Vypravováno dle »Dějin kníž. Těšínského« od V. Praska, Dr. F. Slámy, »Dějin Čech a Moravy« od Dra. Ant. Rezka a »Dějin národa českého« od Fr. Palackého.

[2]) Nejstarší schematismy dioecése Vratislavské připisují založení biskupství Vratislavského knížeti Kazimírovi a je k r. 1050. pokládají.

Digitized by Google

Za nástupce jeho Kazimíra (1211.—1230.) na Opolsku pozorovati lze kolonisaci německou. Dle pověsti založil l. 1225. klášter benediktinský v Těšíně.

Kněžna Viola (1230.—1238.), vdova Kazimírova, počátečně sama se syny vládla. Brzy potom jest poručníkem Jindřich Vratislavský, který, zdá se, že usiloval o pokoření kněžny Violy a jejích synů.

Za knížete Meška II. (1238.—1246.) hlavní novota byla: počátky hornictví. Pravděpodobno, že Těšínsko celkem Tatarů bylo ušetřeno.

Po Meškovi ve vladařství následoval Vladislav (1247.—1281.). Vladislav súčastnil se útoku na Opavu s Danielem ruským; u Opavy vojska spojenců poražena, mnoho z nich sbito a odvezeno do zajetí. Týž kníže pečoval o zakládání a zvelebení měst.

Po smrti Vladislavově († 1282) rozdělili se čtyři synové o země otcovy. Nejstarší bratr Mešek a Přemyslav nejmladší počátečně drželi svou polovinu Opolska (Ratiborsko, Těšínsko, Osvětimsko) na spolek (1282.—1290.).

Mešek (1290.—1314.) byl znamenitý kníže; patří k nejpřednějším v zemi Těšínské. Staral se o zachování a opevnění hranic zemských, všemožně zveleboval zemi.

Když král český Václav II. vybídnut byl ujati se vlády v Krakově, vypravil se do Opavy, by si naklonil knížata sousedící s Krakovem, zejména Meška Těšínského a Boleslava Opolského. Za Meška kolonisace na Těšínsku valně pokročila; groše české staly se bernými. Mešek provdal dceru svou Violu za Václava III., syna krále Václava II., která po zavraždění svého manžela provdala se za českého velmože Petra Rožmberka.

Podotknouti ještě dlužno, že kníže Mešek dne 3. června 1312 v městě Bílsku vydal list, a to první list německý, pokud známo.

Po úmrtí Meškově přijal za úděl Těšínsko jeho syn Kazimír I. (1316.—1358.), jenž l. 1327., když král český Jan s vojskem přibyl do Opavy, poddal sebe i zemi manským právem Janovi. V bitvě u Kreščaku dobojoval král Jan, nástupcem jeho stal se Karel IV., který 7. dubna 1348. prohlásil Slezsko za příslušenství koruny české. Při korunovaci Karla IV. dlel též Kazimír Těšínský.

Syn Kazimírův Přemek I. (1358.—1407.) těšil se z lásky králů českých. Z vůle Karla IV. rozmnožil své panství o knížetství Sevěřské; od krále Václava IV. obdržel Veliké Hlohovsko, odtud počínají knížata Těšínská svůj titul z »V. Hlohova«.

Přemek počal se psáti »v Slezi«, čímž jméno to začalo se přenášeti i na knížetství Hornoslezská, která dotud slula jen polskými.

Přemek získal též přízeň Zikmundovu, takže l. 1402. trvale ku Těšínsku připojil Místecko,[1]) část Moravy.

Za Přemka utvrdila se němčina na Těšínsku. Přemek totiž nařídil městu Těšínu r. 1364., aby se spravoval právem Magdeburským, čímž němčině otevřeno pole v řízení městském; ještě více rozšířeny němčině brány, když Přemek získal Hlohovsko, tehdy úplně již německé. Nutnost toho žádala, by knížecí kancelář do Hlohovska vydávala německé listy. Touto okolností, a také druhou, že Vratislavská rada, též německá, vydávala městskému právu Těšínskému v těžkých případech naučení německá, utvrdila se na Těšínsku pře-

[1]) Dějiny knížectví Těšínského od Vinc. Praska, str. 153.

Digitized by Google

vláda řeči německé, jakožto diplomatické. [1]) Veškeré území po smrti otcově zdědil Bolek I. (1403. - 1431.), jehož část popustil l. 1414. svému strýci Kazimírovi, sám si ponechav mimo jiné Těšínsko.

Ačkoli Bolek I. s husity lépe vycházel než souvěký kníže Opavský Přemek, přece Těšínsko značně utrpělo tolikerými průchody vojenskými. Synové Bolkovi Přemek II. a Bolek II. podělili se Těšínskem.

Přemek Těšínský za sporu krále Matyáše Uherského s Jiřím z Poděbrad (1438.—1471.) zůstal králi českému věren; bylo jej zříti při schůzi (l. 1469.) obou králů pod širým nebem mezi Olomoucem a Šternberkem.

Po smrti Jiříka z Poděbrad Těšínsko mnoho zakoušelo od krále Matyáše, který usiloval je připojiti k Uhrám.

L. 1471. zvolen za krále českého Vladislav polský; knížata Těšínská Přemek a Kazimír uznala jej za krále.

Král Vladislav l. 1479. postoupil Matyášovi Moravu a Slezsko.

Kníže Přemek II. skonal r. 1477., po něm ujal se kormidla vladařského Kazimír II. (1477.—1528.), jehož hlavní snahou bylo zaceliti rány, jež divocí Uhři Těšínsku zasadili.

Po smrti Matyášově l. 1490. sjeli se stavové Moravští a Slezští do Šumberka a usnesli se chrániti starých práv a vymoci od krále Vladislava slib, že nikdy jich od koruny české neoddělí.

Pomocí knížat Zikmunda Polského a Kazimíra Těšínského učiněna byla l. 1504. památná smlouva pro Slezsko, jíž se měl učiniti konec ústrkům mezi vládou duchovní a světskou. Mocí té smlouvy potom neměl býti volen na biskupství Vratislavské, *nežli kdo narozen byl v zemích koruny české*, a všechna beneficia i manství ve Slezích měla také jen domácím příslušníkům koruny české býti rozdávána. [2])

Kazimír II. byl ustanoven nejvyšším hejtmanem v celém Slezsku; též obdržel od krále Vladislava výsadu: posloupnost dědičnou až do čtvrtého kolena a raziti mince. Povznesl rolnictví a rybářství. Z jeho doby pochází znak Těšínska: jednohlavý zlatý orel v modrém poli.

Po něm Anna Braniborská a Jan z Pernšteina spravovali zemi za nezletilého Václava; po smrti Anny Braniborské Jan z Pernšteina sám, za něhož rozšířilo se na Těšínsku učení Lutrovo.

Václav III., vychovaný na dvoře královském v Praze, l. 1545. ujal se vlády a zemřel 1579. Za něho ztenčeno knížetství utvořením panstev Bílského, Frýštátského a Frýdeckého. Od Frýdecka brzy potom odštěpeno Místecko a přiloučeno zase k Moravě.

Kníže Václav vydal zákonník, který stavové až po smrti Václavově přijali; zákonník tento r. 1592. vyšel jazykem českým v Olomouci pod názvem: »Práva a zřízení knížetství Těšínského«, a byl v platnosti až do císaře Josefa II.

Obsah jeho týká se práva nejen soukromého a trestního, nýbrž i postupu práva a policejních opatření. V presidiální kanceláři krajského soudu v Těšíně chová se dosud ve vázané knize starý úřední opis tohoto zákona s potvrzením Marie Terezie a s vlastnoručním jejím podpisem. Zákonem tímto bylo prohlášeno, *že u soudu má se úřadovati a jednati jedině a výlučně v jazyku českém.*

---

[1]) Dějiny knížectví Těšínského od V. Praska, str. 146—147.
[2]) Fr. Palackého Dějiny národa českého, V., str. 292.

Digitized by Google

Obsahuje článek 18. jmenovaného zákonníku toto ustanovení »Před soudem česky neb tomu jazyku podobnou řečí (myslí se nářečí) a ne jináče ode všech cizích i domácích mluveno a převedeny býti mají.« Článek 19. pak káže: »I nálezové a výpovědi tím jazykem činěni, vypovídání a psaní pod sekretem (pečetí) páně maršálkovým aneb pana sudího vycházeti, do knih zapisováni a stranám od pana kancléře vydáváni býti mají.« Německých neb polských listin soud nesměl přijímati, o čemž jedná článek dvacátý.[1]) Jediné Bílsko se neřídilo těmito ustanoveními.

Když kníže Václav dokončil pozemskou pouť, ujala se správy země jeho druhá manželka Kateřina Sedena (1579.—1594.); dobrá tato kněžna ujímala se poddaných jak proti domácí šlechtě, tak proti loupeživým vpádům. Památka na ni na Těšínsku posud žije v pověstech o »Černé kněžně«.

Nástupce její kníže Adam Václav (1594.—1617.) byl panovník marnivý, vrtkavý a marnotratný. Za panství jeho nabyl protestantism ještě větší půdy, sám do r. 1611. byl jeho přívržencem. Proti Turkům, ohrožujícím zemi, hájil hranic u Jablunkova.

Syn jeho Fridrich Vilém (1617.—1623.), vychovaný v cizině, jevil malou lásku k otčině; byl posledním Piastovcem na Těšínsku.

Frydrych odkázal knížetství sestře Alžbětě Lukrecii (1625.—1653.); kněžna Alžběta měla spor o knížetství s císařem, který jako král český nepotvrdil nároků jejích na léno. R. 1638. byl spor rozřešen tak, že kněžna bude vládnouti až do smrti, pak že knížetství spadne na korunu českou. Stavové a města ještě za života kněžnina slíbili císaři dědičnou věrnost. Po bitvě na Bílé Hoře, za války třicítileté, Slezsko poměrně proti jiným zemím tolik neutrpělo, ačkoli dosti zkusilo od Kozáků, Sasů, Švédů i císařských vojsk.

Slezáci na přímluvu kurfiřta Saského přijati byli od císaře Ferdinanda II. na milost a uznali jej za svého pravého krále a slíbili mu náhrady 300.000 zl.

Katolická reformace na Těšínsku konala se mírně, protože kněžna Lukrecie, ač horlivá katolička, odporovala přílišné přísnosti hlavně z příčin národohospodářských.[2]) V knížetství Těšínském donuceni byli protestanté vrátiti katolíkům 50 kostelů.[3])

Mezi vypuzenými ze země byl též Třanovský, zasloužilý tehdejší spisovatel český, luterský farář v Bílsku. Jeho »Cithara Sanctorum« (Písně duchovní staré i nové) dočkala se až na naše doby více než 70 vydání.

Ferdinand III. (1637.—1657.) jako král český udělil Těšínsko v léno synu svému Ferdinandu IV. Ferdinand IV., dávaje si holdovati, potvrdil zemi stará práva, a výslovně stavům zajistil užívání jazyka českého jako jediné úřední řeči na Těšínsku.

Když l. 1654. skonal, dostalo se Těšínsko bezprostředně pod panství Ferdinanda III. Leopoldovi I. (1657.—1705.) ještě nebylo ani 17 let, když mu dal otec Ferdinand Těšínsko v léno. Za válek tureckých obdrželo město Těšín pro svou věrnost titul »královského města«. Josef I. (1705.—1711.) udělil protestantům větší volnost u vyznávání

[1]) V »České Revue« I., Jazykové poměry ve Slezsku od Dr. Fr. Slámy, str. 645—646.

[2]) Dějiny Čech a Moravy, Dr. Ant. Rezek, I., str. 283.

[3]) V Dějinách Těšínska od Dr. Fr. Slámy, str. 178, uvádí se jich jen 49.

Digitized by Google

víry; jeho nástupcem byl Karel (1711.—1740.). Dne 12. května 1722. dal císař Karel VI. jako král český knížetství Těšínské v léno vévodovi Leopoldu Lotarinskému; vymínil si však, kdyby rod Lotarinský vymřel, že knížetství Těšínské zase spadne na korunu českou. Leopold zemřel l. 1741., po něm obdržel Těšínsko František Štěpán Lotarinský, jenž později pojal Marii Terezii za manželku. Za válek s Bedřichem II. vojsko pruské čtyřikrát do Těšína vtrhlo (1741., 1744., 1758. a 1759.). Přese všechno to Těšínsko zůstalo celé ze všech 19 knížetstev při Rakousku.

Až do Marie Terezie byla na školách těšínských čeština výhradným vyučovacím jazykem, až l. 1777. za panství tří nešťastných sedmiček zřízena byla v Těšíně hlavní škola německá, a od této doby počíná úsilnější poněmčování Těšína a země.

Úmrtím Františka (1755.), manžela Marie Terezie, spadlo Těšínsko jako léno koruny české na jeho syna Josefa II. Marie Terezie koupila od něho léno Těšínské a věnovala je l. 1766. dceři Kristině a manželu Albertu Mořici Saskému a všem potomkům jako nedílné léno koruny české. Vymínila si však, kdyby rod sasko-těšínský po meči vymřel, aby léno spadlo na korunu českou. Oba manželé brzo bez dítek zemřeli; po smrti jich dostal léno Těšínské arcivévoda Karel (1825.—1847.) a po něm jeho syn arcivévoda Albrecht, jenž skládal l. 1858. císaři Františku Josefu I. jako králi českému manskou přísahu.

Znění této přísahy jest: »Přísahám Pánu Bohu, Nejjasnějšímu knížeti a Pánu, Panu — — — římskému atd., králi, Pánu svému milostivému, *jako králi českému* jeho Milosti dědicům a vší koruně české věrnost manskou se všemi dědinami a zbožím — — — a přiříkám touž věrnost a poddanost manskou zdržeti a zachovati, jako dobrému a věrnému manu přisluší — — —«

R. 1862. zákonem ze dne 17. prosince č. 103. ř. z. zrušena veškera léna v zemi, a knížetství Těšínské proměněno na statek svěřenský, jenž připadl po smrti Albrechtově arciknížeti Bedřichovi r. 1896.

Korunní léno knížetství Těšínské (posud název tento zachován) zapsáno jest v deskách zemských u krajského soudu v Těšíně (vl. č. 233), až do založení nových knih pozemkových v Praze. Tam čteme, že na základě c. k. zemské kommisse ze dne 23. března 1897. č. 508. byl vymazán poměr lenního svazku, aniž tím práva čekatelů fideikomisu byla poškozena. [1])

III.

Rozdělení, stručný zeměpisný popis a klimatické poměry.

Rakouské Slezsko rozděleno jest klínovitým územím markrabství Moravského, dotýkajícím se v délce 19 km. pruské hranice, na dvě části: na *Opavsko-Krnovsko* a *Těšínsko*.

Podle úředního a novinářského zeměpisu nazývá se východní část země »*Dolní Slezsko*« (Nieder-Schlesien) a severozápadní »*Horní*

[1]) Dle zpráv B. Šimečka v kalendáři Slezském, III.

Digitized by Google

Slezsko« (Ober-Schlesien). Nesprávné toto pojmenování vkradlo se do některých zeměpisných knih, odtud do novin a hlav mnohých našinců. Pojmenování toto příčí se dějinám, vždyť knížetství Těšínské a Opavsko-Krnovsko patřila vždy k Hornímu Slezsku [1]) (jehož větší část urvána koruně české), proto nemůže nyní Těšínsko slouti »Dolním Slezskem«.

Ze starého »Dolního Slezska« ponechal nám Bedřich II. jen malinkou část, jež slušela ku knížetství Nisskému: totiž Cukmantelsko, o němž se již zmínka stala. Toto Cukmantelsko sloučeno bylo s knížetstvím Opavsko-Krnovským. Též jména »Východní a Západní« Slezsko neodpovídají dějinám, a lid jich nikdy neužívá, proto měla by zmizeti; mělo by se psáti a mluviti o Těšínsku a Opavsko-Krnovsku, nebo zkrátka Opavsku.

Hranice Rakouského Slezska jsou: Opavsko-Krnovsko hraničí jižně a na východ s Moravou, na severu s Pruským Horním Slezskem a na severozápadě částečně s Dolním Slezskem. Těšínsko sousedí na západ s Moravou, na jihu dotýká se Uher, na východ Haliče a na severu Pruského Slezska (Ratiborska).

Na Opavsko- Krnovsku rozkládá se východní část Sudet, zvaná Jeseníky. Na Opavsku rozdělují se Nízké Jeseníky na planinu Benešovskou a Vítkovsko-Hrabyňskou. Horstvo toto jest po většině jednotvárná planina se širokými, nevysokými hřbety, asi z jedné čtvrtiny zalesněnými.

Planina Benešovská, ohraničená Černou Opavicí a Moravicí, zvedá se na severozápadě Benešova a směřuje ku Krnovu a Bruntálu, dostupujíc v okrese Bruntálském v Čertově Kopci výšky 823 m.; druhá její část, majíc původ na jihovýchodě Benešova, vysílá dvě ramena, napřažená na jihovýchod; severní z nich dosahuje u Slavkova 302 m., a pak klesá do údolí Opavice až na 250 m., kdežto druhé dotýká se ústí Opavice do Odry.

Planina Vítkovsko-Hrabyňská s výběžkem planiny Oderské (na pravém břehu Odry) zabírá ostatní část Nízkých Jeseníků na pravém břehu Moravice. Západní část této planiny, zabírající okresy Vítkovský a Oderský — planina Vítkovská — jest vyšší, průměrně 350 m. až 547 m., východní část — planina Hrabyňská — nižší, průměrně 250—450 m.

Knížetství Těšínské prostupuje část Moravských či Bílých Karpat zvaných Bezkydy, jejichž hlavní hřbet zvedá se podél jižních hranic země od východu na západ. Mezi Ostravicí a Olzou Bezkydy tvoří tři skupiny, totiž: Lysé Hory (1325 m.), Travného (1201 m.) a Javorového (1032 m.).

V území, jemuž vévodí Lysá Hora a Travný, rozkládají se tři údolí při řekách Morávce, Mohelnici a Ostravici. Poříčí Morávky, zvláště Ostravice, vynikají zajímavými přírodními krásami, takže volívají si je obyvatelé měst za letní obydlí. Na Morávce scházívá se dosti četná česká společnost z Těšína, Opavy a obou Ostrav.

Zmíněné řeky jsou přítoky Odry, vyvěrající na Moravě a tekoucí pak severovýchodním směrem. Od města Oder dává se Odra na jihovýchod a pak teče kolem hranic napřed knížetství Opavského a potom Těšínského k Bohumínu. Na pravém břehu přibírá Odra Ostravici, do níž ústí pod Frýdkem Morávka. Nad Mor. Ostravou vlévá se Ostravice do Odry; nad Bohumínem Olza, na jejímž pravém břehu asi uprostřed toku vystavěn Těšín.

[1]) Pruské Horní Slezsko hraničí nyní s naším Slezskem.

Digitized by Google

Na východ odtud proudí Visla, hostící na březích polská města Ustroň, Skočov, Strumeň. Z levé strany vtéká do Odry Opavice, jež od Krnova teče při hranici, až u Třebovic spojuje se s Odrou. Asi na poloviční této její pouti rozloženo jest hlavní město země, Opava. Z větších přítoků Opavice jmenujeme Moravici, jež asi čtvrt míle pod městem Opavou do ní se vlévá.

Větší rybníky, obydlené četným vodním ptactvem, pozorovati u Svinova; vody léčebné v českém kraji jsou, a to slané prameny v Orlové a kyselka v Melči, skoro poněmčeném.

Za Krnovem počíná kolem pravého břehu Opavice úrodná rovina — malá Slezská Haná — škoda, že trpí častými povodněmi pro neúpravu břehů Opavice a Odry.

Slezsko jest na sever otevřeno, na jih ověnčeno horami, proto jest podnebí dosti drsné.

Větry přicházejí nejčastěji od západu nebo severozápadu. Na jaře foukají větry více severní, na podzim jižní; v zimě zuří chladný vítr severovýchodní — »Polák«.

Průměrná teplota podle Celsia v Opavě a Těšíně jest tato: [1])

V zimě	v prosinci	v lednu	v únoru
V Opavě	0·7	2·4	0·4
V Těšíně	2·4	3·5	1·4
Na jaře	**v březnu**	**v dubnu**	**v květnu**
V Opavě	2·8	8·6	14·2
V Těšíně	1·9	7·9	13·1
V létě	**v červnu**	**v červenci**	**v srpnu**
V Opavě	18·6	19·6	18·5
V Těšíně	17·1	18·3	17·4
Na podzim	**v září**	**v říjnu**	**v listopadu**
V Opavě	14·8	10·5	2·8
V Těšíně	14·2	10·4	2·8

IV.

Velikosť země a její obyvatelstvo.

Rakouské Slezsko zaujímá 5.146 km.², z nichž 228.232 ha připadá na Těšínsko a ostatek na Opavsko. Na ploše této žije v 584 katastrálních obcích, místních 492 (mezi nimiž jest 26 měst a 7 městysů), dle posledního sčítání z r. 1890. 605.649 obyvatelů. Podle národnosti jest Čechů 129.814 = 22%, Poláků 178.114 = 30·2%, Němců 281.555 = 47·8%. Od roku 1888. přibylo: Poláků 15%, Čechů 2·8% a Němců 4·5%; tedy Čechů nejméně. Veliký vzrůst polského živlu dlužno přičísti hromadnému stěhování polských dělníků do Slezska, zvláště do uhelných revírů. Úbytek českého obyvatelstva vysvětlujeme, že na venkovské části okresu opavského přibývá obyvatelstva měrou skrovnou (97 obyv. na 1 km².,) pak malou uvědomělostí lidu. Dosti často se stává, že obecní písař, náhodou odrodilec (a těch jest hojně), vyplní sčítací archy, jak mu libo. Tak na př. roku 1880. Jarkovice a Vlaštovičky, dědiny blízko Opavy,

[1]) Die Heimatskunde od Ant. Petra z r. 1880. str. 21.

Digitized by Google

byly ryze české, a r. 1890., tedy za deset let, jest v Jarkovicích 70 Čechů a 120 Němců; ve Vlašťovičkách 65 Čechů a 123 Němců, a přece do obou osad až na jednu německou dvoučlennou rodinu více Němců se nenastěhovalo. Rozum kdekomu praví, že za tak krátkou dobu z jedné rodiny nemohli se zroditi německému národu 243 příslušníci. V Opavě a jiných městech, kam venkované hojně se stěhují, domácí páni zase určují sami národnost obyvatelů svých domů; že takové určování nebývá na náš prospěch, můžeme býti jisti. Kdyby se sčítání provádělo spravedlivě, při nejmenším by nás přirostlo o 10—20.000.

Zajímavo jest pozorovati, jak vzmáhala se populace našeho Slezska: L. 1754. 154.207; 1770.—1771. 264.906; 1807. 334.363; 1827. 396.925; 1846. 473.239; 1851. 438.445; 1857. 462.051; 1880 565.475; 1890. 605.649 obyvatel.

V Opavě, Kateřinkách, Kylešovicích obyvatelstva hojně a rychle přibývá. Tak v letech 1880.—1890. v Opavě o 10%, v Kateřinkách o 17·5%, v Kylešovicích o 14·1%; za to ve venkovských dalších obcích okresu Opavského jen 2·5%. Na Klimkovsku, přese všechno to, že průmysl jest slabý, přece přebývá mnoho dělnictva pracujícího v Ostravě a Vítkovicích, což k lidnatosti okresu nemálo přispívá. Obývá tam 110 obyv. na 1 km.², kdežto Bílovecko, více zalesněné, má jen 100, Odersko 87 a Vítkovsko dokonce jen 77 duší na 1 km. [1])

R. 1890. čítalo Opavsko 305.499 obyv. proti 296.974 obyvatelům v r. 1880. Hustota obyvatelstva jest 106 na 1 km.², po odečtení měst, čítajících více než 5000 obyvatel, jen 89. Jest tedy vyšší než průměrná lidnatosť Rakouska (79).

Přírůstek obyvatelstva za deset let činil 8515 duší, tedy pouze 2·9%, dojista velice malý. Městům přibylo 12·1% a venkovu toliko 1%. Svůj dosti skrovný přírůstek děkuje Opavsko jedině průmyslu, hlavně tkalcovskému, soukennickému a železářskému, vedle nemalého vlivu ostravské pánve. Jinak by bylo Opavsku obyvatelstva ubylo.

Z obyvatelstva jest 288.908 mužských, 316.741 ženských.

R. 1890. načítali 58·8% obyvatelstva od 15—60 let, 16·9% školáků (od 6—14 let) a jen 6·66% lidí přes šedesát let. Úmrtnosť dítek do pěti let jest až 48% všech úmrtí, což jest zajisté číslo vysoké. [2])

Mládež ve Slezsku, zvláště v horách, poněkud později dospívá než v jižních krajinách; muži jsou prostřední velikosti. Z mladíků, povolaných k odvodu, odvádí se 17—29%; vždy čtvrtý aneb pátý vyniká větším vzrůstem. Okolí Opavy patří mezi kraje, jež má větší muže.

Při zkoumání barvy vlasů, očí, kůže, poslední pozorování r. 1890. vykazuje tato dáta: Na Opavsku načítali 31·1% školáků s hnědýma očima a plavými vlasy, mnohem méně než na Těšínsku. Plavý typ (plavé vlasy, modré oči, světlá kůže) jest v Rakousku ve Slezsku nejvíce zastoupen (22·7%). Plavé oči mělo 56·2% školáků, světlou kůži 80%, modré a hnědé oči dvě třetiny.

Hnědý typ čítá jen 18·4% a jest hlavně v krajích slovanských, zvláště u Poláků na Těšínsku obvyklý.

---

[1]) V česk. lidu, r. VI., Hustota obyv. ve Slezsku od Dr. R. Bernarda.

[2]) Tato data vzata ze spisu »Die oester. ung. Monarchie in Wort und Bild«, Mähren und Schlesien str. 543—549.

Digitized by Google

1. Národnosť česká na Opavsku.

»Kraj Opavský až do markraběte Vladislava Jindřicha I. [1]) byl úplně český. Když pak markrabí Vladislav počal usilovati o rozkvět hornictví v horách Jeseníkách, tak v kraji Olomuckém, jak v Holasovském, není pochybnosti, že volal kovkopy z Němec. Druhá příčina stěhování obyvatelů od západu byla nouze a hlad. Ve Flandrech totiž nastal po velikých povodních l. 1196. hlad; proto zchudlý lid hledal chléb hlavně v zemích českých a polských. Jiná zase příčina tomu stěhování nastala v Němcích. Králové němečtí, jsouce totiž mnohonásobně zaneprázdněni v Italii, vzdalovali se své říše, i zavládly v zemi za jich nepřítomnosti nepořádky i opanovalo pěstní právo. To ponoukalo také, stěhovati se. Tak přibyli do našeho kraje nepochybně Flamové z Flander, Sasové z Vestfálska, Frankové z Bavorska a konečně Němci ze severních krajin. Zeměpáni, vidouce v tom svůj prospěch, když se jim kraje zalidňují, přistěhovalce podporovali udělováním hojných svobod.«

Chceme-li poměr obyvatelstva slovanského k německému blíže určiti, nemáme k tomu jiných pomůcek, leč místních jmen, dle nichž můžeme seznati, jsou-li původu českého či německého. Podle těchto známek ztratili jsme buď docela aneb částečně tyto osady:

Cukmantl (Suchomasty), Cvilín, Býkov, Čermnou, Deštné, Moravici, Odry, Opavu, Opavici, Osoblahu, Klokočov, Sosnovou, Třemešnou, Bruntál (od hory Rudně má jméno), Děrné, Úvalno, Sádek, Benešov, Bílov, Bílovec, Brantice, Bratřikovice, Brumovice, Heraltice, Holčovice, Jakartovice, Jetřichovice, Lublice, Škrachovice (Skorochovice), Vítkov, Vikštejn (Vítkenštejn) atd.

Pohlédneme-li na mapu, shledáme, že zmíněné osady prostírají se skoro na tak veliké ploše, na jaké české obyvatelstvo nyní na Opavsku bydlí. Slezští Čechové kompaktně obývají na Opavsku v hejtmanství Opavském a Bíloveckém; mimo to malé menšiny vykazují některá německá města, zvláště Opava, pak český ostrůvek tvoří v okresu Bíloveckém Studénka, Pustějov.

Než určíme hranice českého živlu, předešleme přehled, jímž čtenář se poučí, jak jsme zastoupeni v jednotlivých hejtmanstvích. Do r. 1896. hejtmanství Opavské a Bílovecké byla jedním, téhož roku rozdvojeno toto na dvě, totiž na:

I. Hejtmanství Opavské. Toto hejtmanství má tři soudní okresy;

	Počet obcí míst.:	Počet obcí katastr.:	Čechové:	Poláci:	Němci:	
1. Oderský . . .	17	17	47	9	9.936	R. 1890.
2. Opavský . .	55	63	28.883	70	5.113	R. 1890.
3. Vítkovský . .	22	129	2.226	12	13.322	R. 1890.
Úhrnem . . .	94	209	31.156	91	28.371.	R. 1890.

II. Hejtmanství Bílovecké, jež tvoří dva okresy soudní:

	Počet obcí míst.:	Počet obcí katastr.:	Čechové:	Poláci:	Němci:	
1. Bílovecký . .	19	3	7.857	7	9.282	R. 1890.
2. Klimkovský .	21	7	15.118	115	4.087	R. 1890.
Úhrnem . . .	40	10	22.975	122	13.369.	R. 1890.

[1]) Vzato z »Děj. kraje Holas.« od V. Praska str. 139—140.

Digitized by Google

V hejtmanství Opavském dlužno jest míti zření k hlavnímu městu Opavě s vlastním statutem, čítajícímu 2423 Čechů, 377 Poláků a 18.562 Němců.

Chceme-li míti celkový počet Cechů z celého Opavsko-Krnovska, připočteme ještě menšiny.

		Čechové:	Poláci:	Němci:	
I.	Z hejtmanství Bruntálského .	119	9	51.090	R. 1890.
II.	» Frývaldovského	6	2	67.658	
III.	» Krnovského . .	263	95	56.769	
	Uhrnem . . .	388	106	176.517.	

Celkem napočteno bylo r. 1890. na Opavsku 305.499 duší, Cechů (18·6%), 696 Poláků a 238.816 Němců.

Snad nikdo nedovede najisto určiti, kolik jest na Opavsku rozhodně českých osad. Stává se zhusta, že venkoncem česká ves obratem ruky mění se v německou, t. j. volí s německou stranou.

Co se týče obcovací řeči (?), objevil se na Opavsku r. 1890. takový poměr národnostní:

Jméno osady	Čechové	Poláci	Němci	Poznámka
Soudní okres Opavský:				
Benkovice	336	—	10	
Bohučovice	375	—	—	
Branka	347	—	51	Částečně ohrož.
Budišovice	332	—	5	
Deštné	1	—	877	Poněmčeno
Domoradovice . . .	320	3	69	Ohroženy
Držkovice	134	—	8	Ohroženo.
Hlavnice	592	—	124	Částečně ohrož.
Hlubotec	639	—	23	
Holasovice	562	—	131	Velmi ohroženy
Hrabyň	809	1	25	
Hradec	185	—	101	Velmi ohrožen
Chabyčov	811	8	50	
Chvalikovice . . .	451	—	—	
Jaktař	541	—	74	Dosti ohrožen
Jamnice	306	—	2	
Jarkovice	70	—	120	Velmi ohroženy
Jestkovice	398	—	5	
Jilešovice	239	—	—	
Kajlovec	250	—	7	Ohrožen
Kateřinky	3550	20	1051	Velmi ohrož.
Komárov	595	—	32	Ohrožen
Kylešovice	2099	—	—	Napadány
Lhota	190	—	—	
Lhotka	121	—	127	Velmi ohrožena
Litultovice	650	1	24	
Loděnice	157	—	495	Skoro ztracena
Mikolajice	436	—	—	

Digitized by Google

Jméno osady	Čechové	Poláci	Němci	Poznámka
Milostovice	323	—	—	
Mladecko	2	2	335	Poněmčeno
Mokré Lazce	882	1	8	
Neplachovice	617	—	40	Poněkud ohrož.
Nové Dvory	208	—	9	
Nové Sedlice	505	—	1	
Otice	786	7	4	Napadány
Podolí	1018	—	157	Ohroženo
Podvihov	324	—	5	
Raduň	530	—	13	
Smolkov	502	7	7	
Slavkov	1079	—	7	
Stěbořice	735	—	30	
Suché Lazce	883	—	41	
Štáblovice	588	—	12	
Štemplovec-Kamenec	421	—	24	Napadány
Štítina	733	—	39	
Uhleřov	336	—	—	
Vávrovice	517	1	122	Velmi ohroženy
Vlaštovičky	65	6	123	Valně ohroženy
Vršovice	537	—	6	Částečně ohrož.
Zlatníky	364	—	2	
Žimrovice	369	12	8	
Životice	1063	—	13	
Soudní okres Klimkovský:				
Bravantice	14	9	1144	Poněmčeny
Byslavice	580	—	7	
Čabysov	363	—	9	
Děhylov	528	7	14	
Dobroslavice	453	—	9	
Jistebník	6	—	1367	Německý
Klimkovice	1940	5	472	Částečně ohrož.
Krásné Pole	623	—	5	
Lhota Horní	334	—	—	
Lhota Malá	484	3	—	
Martinov	514	1	—	
Plesná	711	4	8	
Polanka	2347	3	114	
Polom Velká	999	—	24	
Poruba	905	—	6	
Pustkovec	484	6	—	
Střebovice	599	5	57	Dosti ohroženy
Studénka	1534	14	272	Částečně ohrož.
Svinov	1071	50	209	Velmi ohrožen
Vřesina	629	—	—	

Digitized by Google

Jméno osady	Čechové	Poláci	Němci	Poznámka
Soudní okres Vítkovský:				
Albrechtice Lesní .	369	—	8	Ohroženy
Březová	347	—	8	Trochu ohrožena
Filipovice	39	—	161	Skoro poněmč.
Jančí	227	—	25	Trochu ohroženo
Jelení	2	—	165	Poněmčeno
Klokočov Velký . .	12	1	1206	Poněmčen
Leskovec	233	—	207	Velmi ohrožen
Lhotka	6	—	274	Poněmčena
Lublice Stará . . .	4	—	512	Poněmčena
Melč	83	7	929	Skoro poněmč.
Ratkov	351	—	796	Hodně poněmč.
Svatoňovice	4	—	576	Poněmčeny
Větřkovice	516	—	269	Ohroženy
Vítkov-Město . . .	22	4	3190	Německý
Vítkov Horní ves . .	11	—	1788	Německý
Soudní okres Bílovecký:				
Bílov	27	6	791	Poněmčen
Bílovec	48	—	4103	Německý
Bravinné	6	—	539	Poněmčeno
Děrné	235	—	501	Valně ohroženo
Jakubčovice . . .	514	—	—	
Jílovec	103	—	41	Velmi ohrožen
Kyjovice	600	—	3	
Lubojaty	710	—	220	Ohroženy
Lukavec	509	—	48	Velmi ohrožen
Polom Pustá . . .	903	—	34	Napadána
Pustějov	988	1	41	Dosti ohrožen
Radotín	12	—	397	Poněmčen
Skřipov	706	—	54	Poněkud ohrož.
Slatina	771	—	180	Poněkud ohrož.
Těškovice	691	—	11	
Tísek	465	—	—	
Vyškovice-Hrabství .	631	—	13	

Seznam tento nám prozrazuje, že jen 14 obcí na celém Opavsku českém nemá německého příměšku, totiž: Bohučovice, Chvalikovice, Jakubčovice, Jilešovice, Kylešovice, Lhota, Mikolajice, Milostovice, Uhleřov, Lhota Horní, Malá Lhota, Martinov, Pustkovec, Vřesina; ostatní osady více méně mají vesměs po několika Němcích, vlastně odrodilcích; zároveň nás poučuje, jak bledě jest s naší národností na Opavsku. Z měst jediné Klimkovice jsou české, o něž se tamější odrodilci pokoušejí, by je dostali pod německé komando.

Opava ještě před padesáti lety měla češtější ráz, všichni starousedlí měšťané uměli mluviti po našemu, nyní, byť kdo z nich česky uměl (a zná jich mnoho), stydí se za krásný jazyk český. V katalogu

Digitized by Google

arcidioecese Olomucké je psáno, že r. 1852. v Opavě ve farnosti u P. Marie, jež byla mnohem větší než druhá u sv. Ducha, užívalo se jazyka českého a německého [1]) a ve farnosti u sv. Ducha německého a českého; údaje tyto dokazují, že tehdy čeština v Opavě převládala.

Jak Opava ještě l. 1602. byla česká, svědčí tento případ: »Ezechiel Gyller [2]) osvobozen byl l. 1602. oufadu konšelského mimo jinou příčinu i proto, že neuměl česky, což na posouzenou národních poměrů výborná zpráva. V osvobozovacím listě čte se, že Gyller prosil, »abychom, prohlédajíce k tomu, že on pro uživení manželky a dítek po živnosti a handli svém po světě pracuje a tudy nemálo nám do důchodů našich přes rok odvozuje, považujíce i to, že on jazyku českého povědomý nejsouce, tu milost učiniti a jeho do živobytí všech a všelijakých úřadů . . . listem naším císařským otevřeným osvoboditi ráčili.«

Nyní v Opavě nesnesou českého nápisu, že prý je takový skvrnou »praněmeckého« města«, jen peníze českého venkova jsou jim mily.

Vylíčiv hlavně statistickými daty stav naší národnosti na Opavsku, (Krnovsko celé jsme již ztratili), přikročuji *k vypsání hranic, jež nyní objímají plochu osídlenou Čechy.*

Hraniční čáru mezi Čechy a Němci tvoří tyto obce: na severu na pomezí Pr. Slezska Holasovice (562 Čechů, 131 Něm.), pak na východ Loděnice (157 Č., 495 N.), dále Kamenec (se Štemplovcem 421 Č., 24 N.), Jamnice (306 Č., 2 N.), Nové Dvory (208 Č., 9 N.), Hlavnice (592 Č., 224 N.), Litultovice (650 Č., 24 N.), Lhotka (121 Č., 127 N.), Melč (83 Č., 929 N.), Ratkov (351 Č., 929 N.), Lesní Albrechtice (369 Č., 8 N.), Březová (347 Č., 8 N.), Jančí (227 Č., 25 N.), Mor. Leskovec (233 Č., 207 N.), Lukavec (509 Č., 48 N.), Děrné (235 Č., 501 N.), Jílovec (103 Č., 41 N.), Slatina (771 Č., 180 N.), Tísek (465 Č., — N.), Lubojaty (710 Č., 220 N.), Byslavice (580 Č., 7 N.), Josefovice, Fonsdorf ($^1/_3$ něm.), Polanka, Svinov, Třebovice, Martinov, Děhylov, Dobroslavice, Jilešovice, Chabyčov, Háj, Smolkov, Štítina-Dvořisko (733 Č., 39 N.), Komárov (595 Č., 122 N.), Kateřinky (3550 Č., 1051 N.), Karlovec (s Opavou tvoří jednu obec), Palhanec, Vávrovice (517 Č., 122 N.), Držkovice (134 Č., 8 N.), Holasovice.

Přirovnání číslic, udávajících počet Čechů a Němců, hlásá nám, že hranice nemáme příliš pevny, že Hanibal jest před branami . . .

Jazyk český neutrpěl valné pohromy toliko v chrámích, takže znova dokazuje se pravda, že církev jest nejlepší strážkyní národností. Dle katalogů Olomucké arcidioecese z r. 1820., 1848., 1852., 1869., 1899. v děkanství Krnovském, Oderském, Bíloveckém, Jakartovském, Hradeckém a Budišovském staly se nepatrné změny.

V děkanství Opavském v Neplachovicích r. 1820. v chrámě užívali jen češtiny, r. 1848. češtiny a němčiny, kterýž poměr trvá až do dneška. V Opavě u P. M., jak již zmíněno, r. 1852. byl jazyk český a německý, a nyní naopak.

---

[1]) V katalogu, v které osadě ten který jazyk převládá, je na prvém místě.
[2]) Kulturní obraz českých měst, I., str. 648., Zikm. Winter.

Digitized by Google

V děkanství Jakartovském tyto proměny jsme našli:

	r. 1820.	1848.	1852.	1869.	1899.
Ve farn. Jakartovské	jazyk n. a č.	něm.	něm.	n. a č.	něm.
» Heřmanické	» n. a č.	něm.	něm.	n. a č.	něm.
» Melecké	» č. a n.	n. a č.	n. a č.	č. a n.	č. a n.
» Moravické	» čes.	něm.	něm.	n. a č.	n. a č.

Na Hradci r. 1848. užívalo se ve chrámu P. češtiny a němčiny. nyní jest jazyk český; v Bílovci r. 1820. byla řečí chrámovou němčina, r. 1852. a 1899. němčina a čeština; v témže děkanství ve farnosti Bravantické r. 1820. němčina, r. 1852. a 1899. němčina a čeština. Ve Velkém Klokočově r. 1820. čeština a němčina, r. 1852. a 1899. němčina a čeština.

2. Národnosť česká na Těšínsku.

P. profesor V. Prasek jest toho mínění, [1]) »že nepochybně a zvláště na Frýdecku lid český sedí ode dávna čili autochtonně.« Mínění své prokazuje místními a osobními jmény a dí, že blíže Bohumína a Muglinova silně stýkaly se živel český a polský.

Dále o vlivu češtiny na polštinu podotýká, »že spisovná čeština na Těšínsku mohla influenci působiti po roku 1434., nikoli již za krále Jana, ale influence ta byla by bezúčinná zůstala, kdyby nebylo živlu českého bývalo, jak zřetelně svědčí okolnosť, že na Opolsku a Ratiborsku se nic nepočeštilo, anobrž čeština všude tam volně polštině ustupovala, jakmile přirozenou a elementární silou začala působiti obrozená polština.« Též na Těšínsku od r. 1848. ustupovala čeština volně polštině, a ustupuje jí i v přítomnosti.

Celkem napočteno r. 1890. na Těšínsku 300.150 obyv., žijících ve 213 místních a 256 katastralních osadách. Z obyvatelstva tohoto jest 73.879 (24.6%) Čechů, 177.403 Poláků a 41.857 Němců.

Čechové na Těšínsku bydlí též v souvislém celku, v němž od několika let utvořil se německý ostrůvek ve Frýdku. Na Těšínsku žijí Češi hlavně v hejtmanství Fryštátském a Těšínském.

Statistická tato tabulka úřední budiž zrcadlem, (ne však úplně jasným [2]) národností v zemi Těšínské.

Hejtmanství	Soudní okresy	Počet obcí míst.	Počet obcí kat.	Češi	Poláci	Němci
Těšínské	Frýdecký	33	36	36.899	622	1.025
	Jablunkovský	20	22	63	25.607	622
	Těšínský	49	67	4.912	39.258	9.150
Fryštátské	Bohumínský	24	33	7.747	33.221	2.313
	Fryštátský	16	20	19.258	17.477	3.159
Bílské	Bílský	18	22	89	16.181	9.191
	[illegible]vský	35	38	96	28.947	1.758
	[illegible]ský	15	18	76	13.564	729
		—	—	416	2.249	11.128
		—	—	4.341	292	2.639

[illegible]0, 191.
[illegible]r. 1890.

Digitized by Google

Nejvíce zalidněn jest Čechy okres Frýdecký, po něm Fryštátský, nejméně Jablunkovský.

Mluvíce o Opavsku českém uvedli jsme počet obyvatelstva podle obcovací řeči, totéž učiníme jednajíce o Těšínsku.

Jméno osady	Čechové	Poláci	Němci	Poznámka
Okres Frýdecký.				
Frýdek	4341	292	2639	Velmi ohr. Němci
Bártovice	1455	34	25	
Baška	1119	5	111	Ohrožena Němci
Bludovice Horní	521	7	5	Ohrož. Poláky
Bludovice Prostřední	548	182	7	
Bruzovice	1046	—	20	
Datyně Horní	769	3	6	
Dobrá	1708	—	63	Poněkud nakaž.
Janovice	1802	—	16	němectvím
Kaňovice	215	1	—	
Krásná	1756	—	47	
Kunčice Velké	1548	45	5	
Leskovec	1014	172	150	Velmi ohr. něm.
Lhoty Nižní	413	—	—	
Lhoty Vyšní	1204	2	10	
Lubno	795	—	2	
Malenovice	632	—	—	
Morávka	4275	10	47	
Nošovice	726	12	7	
Nová Ves	578	—	3	
Pazděrna	566	—	—	
Pražma	511	1	33	
Pržno	375	5	—	
Raškovice	1222	4	19	
Ratimov	1262	9	120	Ohrožen Němci
Řepiště	975	7	—	
Sedliště	987	16	—	
Skalice	1137	10	6	Ohrožena odrodilci
Staré Hamry	2504	12	57	Hrozně zanedbány
Staré Město	1175	18	124	Dosti ohr. Němci
Šenov	2301	26	73	Poněkud ohr. Pol.
Venclovice	1086	30	11	
Vojkovice	355	5	29	
Žermanice	319	1	—	
Okres Fryštátský.				
Darkov	6	1008	30	Polský.
Dětmarovice	1353	730	30	Ohroženy Poláky
Doubrava (Dombrová)	1987	893	120	Ohrožena Němci
Fryštát	46	2368	666	i Poláky
Kačice	2	953	20	
Karviná	394	6235	718	

Digitized by Google

Jméno osady	Čechové	Poláci	Němci	Poznámka
Kunčice Malé . . .	3	1893	20	
Lazy	622	1507	15	Češi ohr. Poláky
Louky	3	1081	28	
Marklovice	11	1132	11	
Orlová	2199	984	157	Ohrožena Poláky
Petrovice	5	886	134	
Poremba	43	945	3	
Ráj	1	809	38	
Staré Město	44	2072	138	
Stonava	7	2294	27	
Suchá Dolní . . .	617	486	—	
Suchá Horní . . .	2	1623	33	Polská
Suchá Prostřední .	377	623	1	Popolšťuje se
Žibřidovice	17	1647	57	
Okres Bohumínský.				
Bohumín	99	638	386	Polský
Heřmanice	1166	143	7	
Hrušov	1006	313	837	Velmi ohr. Němci
Kunčice Malé . . .	944	134	39	
Lutyně Německá .	16	2412	36	Popolštěny
Lutyně Polská . . .	14	1157	11	
Michálkovice . . .	1660	1079	82	Ohr. Poláky i Němci
Muglinov	573	149	58	Poněkud ohr.
Petřvald	269	3462	211	
Pol. Ostrava . . .	10667	1840	431	Ohrožena Němci
Pudlov	311	571	128	
Radvanice	1860	362	70	
Rychvald	6	3018	4	Polský
Šunychl	78	835	—	
Záblatí	589	4	9	
Z okresu Těšínského.				
Bludovice Dolní . .	3	1919	39	
Datyně Horní . . .	23	488	1	
Dobratice	774	41	—	
Domaslovice Dolní .	769	92	10	
Domaslovice Horní .	791	12	6	
Hnojník	8	529	18	Popolštěn
Šebišovice	915	21	—	
Tošonovice Dolní .	469	270	13	
Tošonovice Horní .	23	352	3	Přifař. do českých Domaslovic; přiškoleny do polsk. Hnojníku.
Těšín	599	6170	7664	

Na celém Těšínsku jsou tři dědiny české, nepromíchané jiným živlem: Malenovice, Pazděrna a Lhoty Nižní, v ostatních osadách stýkají se až na několik výjimek všechny národnosti.

Digitized by Google

Celkem národnostní rozhraní běží nyní kolem těchto obcí: Vrbice (ohrož.), Záblatí (589 Č., 4 P. a 9 N.), Rychvald, Doubrava (1987 Č., 893 P., 120 N.), Karviná (394 Č., 6235 P., 718 N.), Prostřední Suchá (377 Č., 623 P., 1 N.), Dolní Suchá (617 Č., 486 P.), Prostřední Bludovice (548 Č., 182 P., 7 N.), Horní Bludovice (521 Č., 7 P., 5 N.), Dobratice (774 Č., 41 P.). Morávka (4275 Č., 10 P. a 47 N.) až na hranice uherské; na východě české obce hraničí s českým krajem Moravským a Pruským, jediný Frýdek jest u hranice hodně poněmčený.

Z pohraničních dědin ještě jsou ohroženy: Baška, Staré Město, Lipina, Leskovec, Ratimov, Malé Kunčice, Polská Ostrava, Hrušov.

V městě Těšíně žije 599 Čechů.

Jazyk chrámový za posledního padesátiletí došel na Těšínsku několika změn, jež týkají se jazyka polského a českého, jen ve dvou případech jazyka německého. (Karviná a Fryštát)

Český živel obývá hlavně tři děkanství: Frýdecké, Fryštátské a Karvínské, proto dále podáváme přehlednou tabulku o řeči, jíž užívá se v kostelích.

V děkanství Frýdeckém, celém českém, stala se jen proměna v jedné farnosti, totiž v Hnojníku. Až do r. 1873. kázalo se v Hnojníku česky, až farář Alois Vorel (1873—1888) zavedl polštinu. Nyní jest Hnojník polský.

Ve Frýdku při školní mši sv. o 9. hod. zpívávalo se německy, a jen ve velké svátky byla německá kázaní; nyní konají se německé exhorty každou neděli a svátek při školní mši svaté.

Na Polské Ostravě káže se druhou neděli na velké — polsky dělníkům polským.

Děkanství	Jméno fary	1863	1880	1885	1886	1891	1894	1897	Rok, kdy se v listinách jmenuje	Poznámka
		Jazyk chrámový								Fara zal. r.
I. Frýdecké	Borová	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1573	
	Bruzovice	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1297	
	Dobrá	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1302	
	Dobratice	—	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1573	1867
	Domaslovice	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1447	
	Frýdek	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č. n.	1255	
	Hnojník	č.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1315	
	Janovice	—	—	—	—	—	č.	č.	1573	1893
	Morávka	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1573	
	Sedliště	—	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1447	1871
	Skalice	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1315	
	Staré Hamry	—	č.	č.	č.	č.	č.	č	1573	1864
II. Fryštátské	Něm. Lutyně	č.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1447	
	Dětmarovice	č.	p. č.	p. č.	p. č.	p. č.	p. č.	p. č.	1447	
	Bohumín	p. n.	p. n.	p. n.	p. n.	p. n.	p. n.	p. n.	1255	
	Rychvald	p.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1447	
	Petrovice	p.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1335	
	Fryštát	p.	p.	p.	p. n.	p. n.	p. n.	p. n.	1255	
	Žibřidovice	p.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1335	

Digitized by Google

Děkanství	Jméno fary	1863	1880	1885	1886	1891	1894	1897	Rok, kdy se v listinách jmenuje	Poznámka
		Jazyk chrámový								Fara zal. r.
III. Karvinské	Bludovice . .	p.	p.	p.	p.	p. č.	p. č.	p. č.	1297	
	Karviná . .	p.	p. č.	p. č.	p. č.	p. n.	p. n.	p. n.	1447	
	Orlová . . .	p.	č.	č.	č.	č. p.	č.	č. p.	1229	
	Petřvald . .	č. p.	p.	p.	p.	p. č.	č. p.	č. p.	1447	
	Pol. Ostrava .	č.	č.	č.	č.	č. p.	č.	č. p.	1229	
	Ratimov . .	č.	č.	č.	č.	č.	č.	č.	1315	
	Šenov . . .	p.	p.	p.	p.	p. č.	p. č.	p. č.	1255	
	Suchá Horní	—	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1447	1866
	Suchá Prostř.	p.	p. č.	p. č.	p. č.	p. č.	č. p.	č.	1315	
	Stonava . .	—	p.	p.	p	p.	p.	p.	1315	1877
	Těrličko . .	p.	p.	p.	p.	p.	p.	p.	1268	

Že v schematismu udávají se při některých farnostech dva jazyky, neplyne z toho, že se musí v kostele kázati též dvojí řečí; někdy katalog chce jen říci, že jest ve farnosti zastoupena druhá národnost v nějakém počtu. Na rozhraní jazykovém (česko-polském) záleží mnoho na duchovním správci; často podle rozhodnutí jeho změní se jazyk v kostele i ve škole. Na prospěch Poláků se strany duchovních správ působí se hlavně v Bohumíně, v Rychvaldě, v Dětmarovicích, v Doubravě a Petrovicích.

O lidu českém na Těšínsku a na Opavsku pravívá se, že mluví nářečím lašským, ačkoli sám Lachy se nenazývá.

Druhdy dělil se český lid na Těšínsku na Valachy a Lachy; staří lidé pravili mi, že Valaši jsou na Morávce, Krásné, Mohelnici, St. Hamrech, Hamrovicích, na Borové, Malenovicích, Lubně, Pržně, Nové Vsi, Janovicích, Bašce, Starém Městě, Skalici, Raškovicích, Vyšních a Nižních Lhotách, Nošovicích, Dobré, Sedlištích, Leskovci (skoro poněmčen), Bruzovicích, Pazderné a Kaňovicích.

Hranici přechodnou tvoří Žermanice, Šebišovice, Horní a Dolní Domaslovice, Tošanovice Horní a Dolní, Dobratice; v ostatních osadách bydlí Laši.

Valaši mívávali na salaších hojná stáda »statku« a zabývali se nejen chovem dobytka, nýbrž i vyráběním valašského sukna, »valašského« sýru (brynze), valašením dobytka [1]) atd.

»Tuto živnosť napočali ve Slezsku skuteční Valaši, čili rumunští Vlaši, kteří ovšem své národnosti neuchovali, ač rumunská jména některým horám na Slezsku jako Kičeře, Gahuře a Mahuře dali«. Více názvů rumunských zachovalo se v terminologii salašnické, kteráž jest říkajíc všecka rumunská. [2])

Pro valašské hospodářství hodily se hory s lesními lučinami, kteréž knížecí komoře nenesly žádného užitku. — Tyto knížecí hory rozděleny byly na tři díly, to je na troje vojvodství. Na jednom tom díle vládl »valašský« vojvoda, maje sídlo na Lhotě, na druhém vládl sídle v Jablunkově, na třetím sídle ve Visle.

[1]) Věstník »Matice Opavské« seš. 2., str. 41, Vlastenecké putování po Slezsku, str. 347—348.

[2]) »Lid a národ« od Fr. Bartoše z r. 1893.

Digitized by Google

Vojvoda byl zároveň starostou práva a úřadu valašského, maje k ruce 9. přísežných. — Vojvoda nepochybně pečoval, aby Valaši odváděli platy a desátky do knížecí komory. Celkem činili pastevní důchody knížecí 3027 zlatých; za pastvu černého dobytka (bukvice, žalud) docházelo 260 zlatých.

Rumunský živel ve století 12.—16. rozvinul znamenitou rozpínavost, usadiv se značným počtem jednak v Alpách dalmatských, v Pomoří, v Srbsku a v Charvatsku, jednak v Sedmihradech a v Bukovině, vysílaje odtud mezi haličské Rusy a Poláky osadníky a pastýře. Z Haliče se ubírali pastýři tito dále se svými stády, až se dostali do hor Slezských a nynějšího Valašska Moravského, kde jako jinde v jedno splynuli s obyvatelstvem slovanským.

Lid v okresu Bohumínském a Fryštátském, tak zvaní Laši,[1]) nazývá sice ještě dnes zámožnější obyvatele okresu Těšínského a Skočovského Valachy, kteří kdysi mívali hojná stáda dobytka na salaších horstva Těšínského, až daleko k Jablunkovu, ale goral sám nenazývá tyto zámožnější obyvatele okresů Těšínského a Skočovského, jichž ženy a dívky dosud nosí malebný a drahocenný kroj valašský, Valachy, nýbrž důlňáky.

V Těšínsku na rozhraní řeči české a polské »Lach« a »Vałach« jsou vzájemnými přezdívkami; jinde jméno »Lachův« sousedům udělují; na př. Bruzovjanům u Frýdku jsou Laši v Bludovicích a jinde, kde »łondzo po polsku«.

Na rozdíle ł a l zakládá se různý význam slov; ł zní hruběji, l jemněji, zcela jako v polštině. »Łach« jest trhan, Lach jméno obyvatele.

P. farář Poledník z Ratimova, rodilý na Těšínsku, vylíčil mi rozdíly mezi Lachy a Valachy. Rozdíly tyto spočívají v kroji a řeči; krojové přestaly, ale v řeči jeví se posud.

Valaši stříhali se krátce; jen v týle nechali si dlouhé vlasy až přes límec jako staří Hanáci i někteří nynější u Kroměříže; Laši se stříhali víc po modě, nosili dlouhé vlasy, ale sčesovali je přímo do čela, netrpíce v týle delších vlasů. O rozdílném úboru stane se později zmínka v pojednání o kroji.

Nářečí Lachů zabíhá víc do polštiny, Valachů podobnější jest dialektu opavskému Na př. Valaši dí »prši«, Laši »pada«; na rozhraní »padzě«; genitiv náměstky »který« zní po valašsku »druheho«, po lašsku »drugygo«, od jeden — jedneho a jednogo. Valach praví »prvni«, Lach »pierši«. Valaši mluví »budě«, Laši »bedě« (v Šenově, Bludovicích), valašsky »krava«, lašsky »krovo«, valašsky »zimu«, lašsky »zimnium« (zemí), valašsky »košťu«, lašsky »košťum«, valašsky »robu«, lašsky »robum«, valašsky »něsu«, lašsky »něsom«, valašsky »něsu«, lašsky »něsum« (nesou), valašsky »vidzio«, lašsky »viďzum« (vidí mn. číslo), valašsky »jo sym je«, lašsky »jo sym jest«, valašsky »oni su«, lašsky »oni som«, valašsky »stojo«, lašsky »stojum«.[2])

Instrumentály, kde možno, končí se u Vlachů na »u«, a u Lachů na »um«, jako na Opavsku; též třetí osoby množného čísla po valašsku zní na »u«, po lašsku na »um«. Příležitostně dotkneme se nářečí valašského a lašského znova.

---

[1]) Dr. Sláma, »Vlastenecké putování po Slezsku« str. 347.
[2]) Fr. Bartoš, Dialektologie moravská I., str. 97.

Digitized by Google

Že v sousedství obou slovanských kmenů, Čechů a Poláků, bez třenic národnostních není, jest na bíledni. Polákům obyčejně pomáhají Němci, jimž velice na tom záleží, by bratrští národové navzájem se potírali, řídíce se heslem »duobus dimicantibus tertius gaudet«.

Hlavním městem kraje českého na Těšínsku jest Frýdek.

Frýdek ještě po letech sedmdesátých měl české zastupitelstvo, a nyní jest »deutsch-nacional« (německo-nacionální).

Ráz Frýdku jest německý, ačkoliv žije v něm 4341 Čechů a 2639 Němců. (?) Jen několik nápisů prozrazuje, že ve Frýdku jsou též naši lidé. Obrať se kam chceš, všude se rozpíná němčina. Ve školách odrodilý ředitel František Havránek z Paskova germanisuje o závod, u okresního soudu Vanitschek (!) hájí do posledního dechu německé (!) državy, až i žaluje ve Vratislavi, že odvážili se faráři z Borové a Janovic zaslati české dopisy; žid fabrikant Landsberger vzal si do práce dělnictvo . . . A naši vůdcové? Není nadšení, není hlavy!

V »Besedě« předplácí se toliko »Op. Týdenník« a »Těš. Noviny«, ostatek dodává se zadarmo, a přece jest skoro prázdná.

»Hotel Janda« má prý býti druhým či prvním střediskem Čechů Frýdeckých a okolních; zavítáš tam, a němčina zaléhá do uší hustěji než čeština. Seznam vyložených novin poučí tě o dalším: Welt-Blatt, Silesia, Das interes. Blatt, Meggendorfer Blätter, Národní Listy, Lidové Noviny, Radikální Listy, Hlasy z Pobečví, Hum. Listy, Op. Týdenník, Noviny Těšínské.

Ve Frýdku školáci zdraví pozdravem »Gelobt sei Jesus Christus«, právě jako v Prusku, českým lidem obývaným; na náměstí procházející se mluví kulturní řečí, jen stlumený hlas českého dělníka, jdoucího z továrny, tě potěší. Kdyby nebylo poutního místa Panny Marie Frýdecké, nebylo by žádného obveselení ve městě, přes všechno to, že Frýdek má krásnou polohu.

Doufejme, že poměry se zlepší; česká obecná škola zřízena loni (1899.), v sousedním Místku české gymnasium. Působení těchto vzdělávacích ústavů nebude bez účinku.

Z Těšína vychází pobídka k vlastenecké práci, tam sídlí několik vlastenců, majících k rukám »Těšínské Noviny«. Českých služeb Božích v Těšíně 599 Čechů nemá; v kostelích katolických káže se polsky při ranních a velkých službách Božích a po deváté německy.[1]) První osobou jest superintendent Haase, úhlavní nepřítel Čechů a vroucí přívrženec německých liberálů.

Roku 1865. Ott, Těšínský farář protestantský, na místě českých knih církevních zavedl knihy polské.

Polská Ostrava jest největší osadou českou na Těšínsku; r. 1890. chovala ve svém obvodu 10.667 Čechů, 1840 Poláků a 431 Němců, kterýžto počet nyní jest daleko větší. Nápis na škole od Mor. Ostravy »Škola« a z druhé »Schule« uvědomuje nás, že němectví na Polské Ostravě je dosti silno. Roku 1899. vymohli si Němci jednotřídku s paralelkou o 100 žácích; k zápisu dítek zvali dvojjazyčně! Závody uhelné jsou v rukou německých. Severní dráha má osm jam, hrabě

[1]) Jest opraviti, co píše p. Ig. Hořica v »Obrázcích ze Slezska« na str. 72, že v kostelích katolických v Těšíně začalo se kázati po německu, v kostelích evangelických po polsku.

Digitized by Google

Vlček čtyři, Akciová společnosť (Salm) tři, Guttmann jednu, Zvěřinové jednu, a ty Němce nikdy neopustí.

Češi mají jen českou knihtiskárnu, utrakvistické školství a kostel, do něhož vniká polský živel. Jest tedy Ostravanům všech sil napjati, by posici svou udrželi.

Takový je stav národnosti naší na Těšínsku, přesmutný a přebědný, a přece nesmíme Těšínsko vydati Němcům. Kdyby se tak stalo, stržen by byl poslední most spojující nás se slovanským východem. Co se týče Poláků, nechceme jim bráti, což jejich jest, ale své državy chceme hájiti do posledních sil.

Všímejte si na Moravě a v Čechách pečlivě Slezska a pamatujte na bratry, na výsosť cizáckými vlnami ohrožené!

V.

Z dějin písemnictví a národnosti české na Opavsku a Těšínsku. [1])

(1205.—1649.)

»Čím dále tím patrněji vychází na jevo, že účasť Slezska vůbec na českém písemnictví pro starší doby jest veliká; hlavně od Opavska šířila se čeština do sousedních knížetství Slezských i do jiných krajů polských. Tato účasť není však dosti patrná z Jungmannových dějin literatury české a z Jirečkovy rukověti, nýbrž shledáváním tiskopisů Opavských i Slezských, a jiným podrobným badáním sneslo se již značné množství doplňkův k oběma jmenovaným spisům. A přece práce ta ještě daleko není u konce.« [2])

Ukolem naším není doplniti, co Jungmannovi a Jirečkovi schází, nýbrž máme v úmyslu sestaviti na základě přístupných nám pramenů dějiny písemnictví a národnosti české na Opavsku a Těsínsku. Protože národnosť a písemnictví úzce spojeny jsou, podáváme dějiny obou společně.

Nejstarším snad památníkem jazyka českého ve Slezsku jest nápis na hradě Vikštejně, Vítkem z Kravař založeném: »Pomoz Bože z núze tvému věrnému sluze. Anno 1205«.

Prvním na ten čas známým spisovatelem českým z Opavska jest mistr *Kundrát z Benešova*. Pocházel z Dolního Benešova, studoval na vysokých školách Pražských; stal se r. 1370. bakalářem, a r. 1382. mistrem sedmera umění i učiněn mistrem v koleji Karlově. Kundrátův spor s mistry vysokých škol Pražských okolo r. 1389. o příslušnosť k národu českému jest pozoruhoden pro dějiny země Opavské. Napsal český »Sekventionář«. Podobá se, že i postilla, chovaná v knihovně Olomucké, r. 1388. byla od něho sepsána.

Jan z Opavy, druhdy farář Lanškrounský a kanovník Brněnský, r. 1368. na rozkaz Albrechta III. pořídil nádherné evangelium české

---

[1]) Hlavně užito: V. Praska »Rodáků z Opavska a Frýdecka«, Czechische Sprache und Literatur v díle: »Die oest.-ung. Monarchie in Wort und Bild« (Mähren und Schlesien, 612—621), pak jeho článků ve »Věstníku Matice Opavské«, »Op. Týdenníku«; dále pojednání rozličných spisovatelů v kalendáři Slezském, »Věst. Matice Op.«, »Těšínských Novinách«, »Op. Týd.«, »Našem Domově«, »Obzoru«, »Světozoru« a j.

[2]) »Věst. Mat. Op.« č. 2. Vinc. Prasek, str. 20.

Digitized by Google

ve zlatě s drobnomalbami. [1]) Život jak Kundrátův tak Jana z Opavy připadá do období (asi 1350.—1426.), kdy na Opavsku byla diplomatickou řečí latina a částečně němčina; proto zvláštní pozornosti zasluhují, že česky psali.

V deskách zemských, v Opavě chovaných, čteme první vklad český r. 1409., a to tento: »Item Nikolao judici in Bleischicz přisuzeno deset hřiven na Nasile, že Vilem nestal k sudu«. Od r. 1409. se české vklady zhusta opakují, až latinu roku 1426. vypudily; též v Krnově pan *Bartoš z Držkovic*, nejvyšší sudí, se přičinil, aby z jednání sněmovního latina byla vyloučena a zavedena čeština. O celých šedesát let dříve česky psány tedy ve Slezsku půhony, nálezy, sněmy, zápisy než v Čechách.

Podobně kolem r. 1440. počínali si stavové v knížetství Těšínském, jen že při místních jmenech a některých slovech pozorovati účin polštiny; za to dochované Půhony Opavské (od r. 1410.), Desky zemské (Krnovské od r. 1404., Opavské od r. 1431.), Roky, Sněmy svědčí o čistotě řeči české na Opavsku-Krnovsku.

Za let 1420.—1433. zabýval se v Krnově *Mikuláš z Kozlí* sbíráním náboženských i světských písní, jež vydal česky i latinsky, a tou dobou kněz *Mikuláš* z Úvalna přičinil k Novému Zákonu, jím opsanému, český výklad.

Dále vydány byly právnické knihy: První památní kniha (1466.—1590.); Černá kniha (1540.—1573.); Červená kniha (1557. až 1594); Právo a zřízení knížetství Těšínského. Poslední kniha vyšla roku 1592., a užívalo se jí jako zákonníku na Těšínsku až do císaře Josefa II., jímž prohlášena němčina za úřední jazyk.

V Krnově a v Opavě byla při soudě zemském platná jen česká řeč, toho nikdo nemůže upírati, pokud zemské desky v Opavě se chovají; sám Němec Biermann, jenž všemožně dokazuje, že Opava po většině německou byla, připouští, že v 15. a 16. stol. úřední řeč města Opavy byla česká, vytlačivši takořka němčinu.

Za třenic náboženských 16. století sepsáno dosti českých knih. Tak *Filadelf Zámrský*, kazatel Opavský, složil českou »Postillu«, již vydal tiskem roku 1592. v Jezdkovicích Hynek Bruntálský z Vrbna. Postilla tato později vyšla v Praze, po třetí v Lipsku. Zámrskému věnoval rektor škol Opavských a písař městský *Jindřich Polan*, starší (asi od r. 1558.—1573.) »Smuteční písně«.

Roku 1596. vypravil do veřejnosti *Jiří Sedlnický* z Choltic juridické »Vademecum«.

Syn zmíněného Jindřicha Polana, nepochybně z Polanovic u Vratislavě pocházejícího, jménem *Amand Polan z Polansdorfu*, věnoval se též českému spisovatelstvu. Narodil se 16. prosince 1561., oženil se okolo r. 1590. s dcerou Jana Grynea. Amand učil se v Opavě u rektora Jana Grynea, pak šest let ve Vratislavi, odtud přešel do Tubink. Za mladších let byl vychovatelem šlechticů na Moravě. Na přímluvu Karla staršího ze Žerotína stal se profesorem v Basileji. Byl vyznání kalvínského. Zemřel r. 1610. Od něho jest český spis: »Summa učení o věčném božím předzřízení všech věcí«.

V Polomi Velké narodil se okolo roku 1580. *Jakub Akanthes* (též Akanthido Mitis), studoval na vysokých školách Pražských, pak

[1]) »Naučný Slovník«.

Digitized by Google

se stal r. 1605. správcem školy v Dobrovici. Stav se pod obojím, byl farářem v Dřínově u Velvar do r. 1613. a r. 1614. ve Škramníku u Poděbrad odkudž, jsa vyznavačem bratrským, odebral se r. 1623. do vyhnanství, nepochybně do Sas. Akanthes vydal osm českých a jeden latinský spis; psal též české básně jako: »Zpráva krátká o rodu i života skonání pana Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic«. Vydána v Praze 1614.

Také *Daňhel* ze Skočova vázanou řečí popsal oheň v Lipníku (1613.); v poesii duchovní se proslavil Jiří Třanovský svou sbírkou písní duchovních, starých i nových, zvanou »Cithara Sanctorum« (vydána v Levoči 1636.), jíž do dneška se ještě v evangelických sborech užívá.

Petr Weykert z Krnova na světlo Boží vydal r. 1617. českého »Zvěrolékaře«.

(1648.—1781.)

Válka třicetiletá zasadila české národnosti ve Slezsku hlubokou ránu. Obyvatelstva českého valně ubylo, ba na Krnovsku téměř vyhynulo, tak že od r. 1666. počalo se tam úřadovati po německu.

Spisy, které vyšly za časů pobělohorských, jsou větším dílem obsahu polemického a náboženského; dobře ještě, že založeny nové knihtiskárny v Nise a v Opavě, jimiž udržován literární život. V Nise r. 1671. vyšlo po česku »Ratiborské zřízení zemské«.

Činností Třanovskému podobal se *Jiří Joannides Frýdecký*. Nejprve byl správcem církve v Hranicích, kdež r. 1622. se oženil. Z Hranic uchýlil se nejspíše na Těšínsko, kde se ještě pod mocnou záštitou šlechty náboženství evangelické pokojně drželo; tam byl farářem v Ropici a Konské. Roku 1653. kněžna Těšínská rozkázala všechny evangelické kostely pozavírati. Hned na své faře v Ropici připravoval modlitby veršované. R. 1654. vydal »Modlitby křesťanské službám spasitedlným a Pánu Bohu ke cti a chvále přináležející . . . Nákladem mnoho vzáctného, moudrého a opatrného pána Andryse Vildy, obyvatele Těšínského t. č. burgmistra«. Po předmluvě, připsání a obraně proti utrhačům následují rýmované modlitby k nejrozmanitějším potřebám, jichž básnická cena není veliká. Další jeho spisy: »Clangor tubae — Zvuk trouby Boží zní Ogogog a Magogog, i o hrozném Antikristu«, a druhý spis »O pravé posloupnosti učení spasidlného evangelického« vytištěn byl r. 1667. v Žilině. Z prvního spisu, většinou rýmovaného, částečně i s nápěvy, vyznívá jakási zoufalost, druhý jest obsahu dějepisného.

Za katolické protireformace vydal Jesuita *Pavel Scultetus a Martinides* knihu: »Liber controversiarum« — uzdu duchovní; *Frydrych Jiří Vlček*, svobodný pán z Dobré Zemice a Hlučína, pořídil r. 1657. správný překlad postilly faráře Jana Hermana, v němž místy proráží nářečí Těšínské, a Opavský Františkán *Nedbal* r. 1674. »Život sv. Barbory«.

Václav Sedlnický z Choltic, nejvyšší sudí knížetství Opavského, pán na Třebovicích, dal vytisknouti v Olomouci r. 1632. český i německý popis slavností konaných o vjezdě do Opavy Karla Eusebia, knížete Lichtenštejna. Z téže doby zůstavil farář Hradecký *Fr. Al. Světlík* (1643.—1695.) v matrikách důležité zprávy dějepisné, jež na národopisné výstavě v Praze r. 1895. byly vyloženy. Neméně zajímavým jest opis knihy Tovačovské, pořízený svob. pánem *Jiříkem Frydrychem Skrbenským*, jenž chová se v archivě barona Zdenka

Digitized by Google

Sedlnického na Bílovci. Kniha Tovačovská na Moravě a Opavsku pokládala se za zemský zákonník, proto snažil se každý pán opatřiti sobě opis. Ve zmíněném opise schází prostřední část, za to přivázána snůška půhonů a nálezů na osmi listech, napsaná jinou rukou. Na deskách jest letopočet 1659.

Znamenitým spisovatelem z těch let jest *Kristián Hiršmenzl*, který napsal kromě »Života sv. Cyrilla a Methoda« (1667.) čtyřicet sedm jiných latinských spisů, z nichž obřady církevní též česky vydal. Životopis svůj napsal česky a jednu českou povídku ve sbírce anekdot, zvané »Septem centuriae jovialium«. Hiršmenzl narodil se před Zjevením Páně 1638. ve Frýdku. Z kláštera Velehradského ujel před Turky do Prahy, kde konal vyšší studia; r. 1670. stal se knězem. Byl administrátorem v Bolaticích, nyní v Pruském Slezsku. Na sněmě Slezském 1676. se přičiňoval, aby svátek sv. Cyrilla a Methoda i na Opavsku byl zasvěceným dnem. Řadu náboženských knih rozmnožil r. 1693.

Jeroným Hirnheim, rodák Slezský, vydal »Zbožná přemyšlování na každý den do roka« nejprve latinsky, potom česky. Hirnheim r. 1659. vstoupil do kláštera Strahovského u Prahy, kdež se stal opatem a založil knihovnu Strahovskou.

Jan Brhel byl podobně literárně činným, sepsal totiž sbírku kázaní: »Jan jménem i skutkem«, jež měl r. 1731. v Prostějově. Kázaní tato na oslavu sv. Jana Nepomuckého vyšla l. 1734. Čeština v díle není ani spisovnou ani dialektickou. Brhel pocházel z Byslavic a působil od r. 1721.—1730. v Jaktaři u Opavy.

Jak podotčeno, první známá knihtiskárna na Opavsku byla v Jezdkovicích, v níž, pokud víme, vyšla jedna kniha. Opava dostala knihtiskárnu teprv l. 1716. přičiněním Jana Václava Šindlera, faktora Olomucké tiskárny, přes odpor tiskařů Brněnských a Olomuckých. R. 1719. dostalo se mu na ni privileje. V Opavské tiskárně natiskly se tyto spisy: »Pláč otcův svatých« (1718.); *Jestřabského,* rodáka Ostravského, prostonárodní spis: »Vidění sedláčka sprostného« (1719.) Rodák Hlučínský *Josef Bohumír Bílovský*, bývalý Jesuita, slovutný kazatel vydal třináct spisů českých, z nichž tři vyšly v Opavě, totiž: »Pia quadragesima«, první postní rozvažování (1721.), »Passio domini nostri«, druhé rozvažování postní (1721.), »Coelum divum«. (Nebe svatosvaté, kázaní sváteční 1824.) Ze spisů Bílovského zvláště nás ještě může zajímati: »Putování nábožné k sv. Cyrillovi a Strachotě« (vyd. v Olomouci 1709.).

Ze Šindlerovy knihtiskárny znám jest ještě *Karla Mageta* »Život sv. Jana Nepomuckého« (1722.) a »Hlas volajícího na poušti« (1734.), kancionál pro mládež, složený od nepovědomého nám spisovatele.

V Nisské tiskárně vydán byl r. 1716. latinsko-česko-německý »Alvarus«, totiž učebnice jazyka latinského. Takových latinsko-česko-německých alvarů užívalo se ještě počátkem osmnáctého století na gymnasiích Jesuitských v Těšíně, Opavě, Nise.

Rozdělením Slezska r. 1742. na Rakouské a Pruské zasaženy národnost i písemnictví české. Jazyk náš pomalu opouštěl úřadovny v Opavě a Těšíně a vyhledával útočiště v chrámích a chatách venkovských. Z Opavské sněmovny vyloučena čeština r. 1741. a poslední vklady české v deskách zemských máme z roku 1747.

Za těchto trudných let přece vydány v Opavě české knihy, jako: »Regule nebo ustanovení bratrstva sv. Izidora« (1743.); *Jana*

Digitized by Google

Kreysera, misionáře knížete Lichtenštejna »Kázaní« (1743.), »Královna církev« (8°, stran 788, s rejstříkem a obrázkem 1752), »Kancionál všeobecný sv. církve na celý rok« (1752.).

Opavská knihtiskárna l. 1749. vymohla si privilej na kalendář český, jejž r. 1770. vdova po Šindlerovi prodala tiskaři Opavskému Josefu Gabrielovi (1772.—1780.), z jehož tiskárny vyšly jen tyto české spisy: »Tabula srovnací staroslezské míry a váhy proti Vídeňským a jich cenám« (1772.), »Slabikář český i jiní křesťanského náboženství počátkové« (1775.), »Nábožné cvičení mši sv. slyšeti«. Nyní nově s pěknými obrazy ozdobené. (1780.)

(1781.—1848.)

Rokem 1781. nastal dvojí převrat v dějinách národnosti české: že na hlavní školy zaveden vyučovací jazyk německý, a že na gymnasiích nesmělo se již učiti latině pomocí řeči české, nýbrž německé. Jaký vítr tehdy z Vídně vál, uvádíme jen, že l. 1774. učinil baron Gebler v ministerské poradě návrh, aby nikde žádného školního mistra nepřijímali, který by neuměl německy, a aby na gymnasia nikdo přijat nebyl, kdož by německy neuměl, a aby od této doby učilo se latině na základě řeči německé.« Návrh státního rady Geblera byl přijat, tak se stalo, že od r. 1781. na gymnasiích Slezských až do r. 1883. po celé jedno století vévodila němčina, a za správce školy do dneška není ustanoven učitel, který není zkoušen z němčiny.

R. 1610. stavové knížetství Opavského ještě s hrdostí mluvili »toto knížetství Opavské neužívá jiné řeči mimo české,« a r. 1747. čeština již jest druhým jazykem zemským, r. 1781. vyhnána ze škol, a po těchto letech nedali nevěstám pod sedmnáctým rokem vdávati se a ženichům pod jedenadvacátým ženiti se, když se nevykázali vysvědčením, že německy umějí!

Jaká to smutná proměna! Prvorozenec zbaven svého dědictví a učiněn služebníkem násilí. Od r. 1747. až do 1. listopadu r. 1849. přese všechno to vyhlašovány zákony pode jménem cirkuláře vedle němčiny též česky.

V Opavských zemských deskách již r. 1747. zvítězila němčina, na Těšínsku nalézáme české vklady i z pozdější doby.

Od r. 1549.—1761. jsou Těšínské desky zemské úplně české, za let 1761.—1781. tu a tam objevují se intabulace německé. Knihy výroků a výpovědí do r. 1795. psány jsou skoro výlučně česky až na některé přísahy německé; od r. 1781.—1848. ovládala ponenáhlu němčina pole, ačkoli listin českých ještě možno najíti, až konečně stala se samozvanou vládkyní.

Zajímavo jest, že již l. 1722. vydáno bylo nařízení od knížecí komise v Těšíně: »že by počta kasířské (městské) o r. 1708. revidované a na německé transferované byly.« Zdá se tedy, že počty městské Těšínské, které se do r. 1722. po česku byly vedly, po onom nařízení se začaly sepisovati po německu.« [1])

Když vláda tak krutě potírala českou národnost, nelze se diviti, že český jazyk upadal ve větší nevážnost, ba i posměch si z něho tropili, díce o něm, že jest to »wasserpoláčtina«, jakási smíšenina

[1]) V. Matice Op., III., str. 29, 30.

Digitized by Google

z polštiny, češtiny a němčiny. Jaký jazyk náš na Opavsku jest, ukázal Vinc. Prasek spisem »Čeština v Opavsku« a Fr. Bartoš ve své »Dialektologii«. Poprve užil slova »wasserpoláci« v sedmnáctém století Adam Gdacius († 1688.). Na národopisné mapě svob. pána Czoerniga nazváni jsou Těšínští Poláci »Wasserpolen«, kdežto Moravce na Opavsku čítá k národu českému.

Aby se přidržel běžné mody, vyjádřil se též profesor Opavského gymnasia Ens, člen mnohých učených společností, v třetím svazku svého spisu »Oppaland« o slovanských obyvatelích podobně. Píše: »Slovanů jest na Opavsku 37.582, žijí v 86 vesnicích a obývají skoro pátý díl celého kraje Opavského. Jejich řeč »wasserpolácká« je bližší polštině než češtině (!?!) Za nejstarších dob mluvilo se tu úplně polsky (!) a mnohý staropolský výraz, jenž v Polsce vymizel, ve zdejším jazyku se udržel. Teprv když Slezsko podrobilo se české nadvládě a tím s lidem českým a jeho jazykem úžeji se sblížilo, vmísily se česká výslovnosť a slova do řeči polské (?), z čehož vyvinula se nynější řeč.« [1])

Na jak slabých nohách spočívá náhled Ensův, přesvědčí se čtenáři z ukázek nářečí Opavského a Frýdeckého, jež později uvedeny budou, a mohou se poučiti ze spisů, jichž rodáci celou řadu vydali a kteří vždy jazyk, jímž psali, nazývali moravským neb českým.

Na př. za těch dob, kdy němčina kamenem vší moudrosti byla, učitel *Josef Novák,* nar. ve Velké Polomi, 14. září 1756., tedy Slezan z Opavska, nenazval své mluvnice »Mluvnice německo-wasserpolácká« a »wasserpolácko-německá«, nýbrž »Mluvnice německo-česká a česko-německá«, jež dvakrát vydána byla, a to jednou v Opavě, po druhé v Olomouci (1808.). Novák první přípravy nabyl u kaplana Polomského, Fr. Strohalma; r. 1770.—1776. studoval na gymnasiu Opavském. Po odbytém kursu učitelském dostalo se mu místa za druhého učitele při hlavní škole Těšínské. V Těšíně naučil se polsky a zvláště zabýval se češtinou, kteréž učil i soukromě; nepotřebovali tedy v Těšíně wasserpoláčtiny, nýbrž češtiny. R. 1780. ustanoven komisařem při zkouškách učitelských; mimo své úřední vyučování působil ještě po dvě léta v soukromé dívčí škole, již ve svém příbytku založil. R. 1782. stal se učitelem na normální škole v Opavě. Kromě »Mluvnice« vydal r. 1789. v Opavě »Ruční knížku pro Cechy, Moravce a Slováky, kteří německé řeči nejsnadnějším praktickým způsobem vynaučiti se chtějí«. [2])

Současně s Novákem literárně byli činni ještě *Viktorin Uvíra* (nar. 1741. v Jaktaři) a *Josef Alois Pop* (nar. 25. srpna 1757. na Štemplovci).

Uvíra, ozdoben byv důstojností kněžskou, poslán za kaplana do Tikovic a r. 1785. do Bavorova. Zemřel ve Francově Lhotě v Hradištku 26. března 1806. Od něho jsou: »Duchovní řeči o vychování mládeže« (ve Vídni 1781.—1788.). [3])

Pop vystudoval lékařství ve Vídni, stal se okresním fysikem v Těšíně, kdež sepsal podle přednášek profesora Volsteina zvěrolékařskou knihu, jednající o skotoléčitelství a o nakažlivých nemocech.

[1]) Dr. F. Sláma: »Vlast. putování«, str. 472—473.
[2]) »Op. Týd.«, r. 1875. str. 216.
[3]) Notizblatt 1873., 8.

Digitized by Google

K tomu spisu přidáno pojednání o prašivosti a chování se ovec, o podvodech ovčáků a sněti obilné. Spis přeložen též do němčiny. Pro zásluhy povýšen na šlechtice s přídomkem »von Poppenheim« r. 1795. [1])

Kromě zmíněných šesti českých knih od r. 1774. do l. 1848. můžeme ještě udati názvy asi patnácti knih, z nichž čtyři vytištěny u Trasslera v Opavě: Dominik z Brentana (překlad) od *Fr. Poláška* (1821.), »Úplná křesťansko-katolická kniha modlitební« od *Fr. Trnky* (1830.), »Ponaučení o křesťanském zachování se v čas blížící se nakažlivé nemoci« (1833.), »Cesta sv. křížová« (1845.). Dejme tomu, že produkce literární převyšovala by udaný počet knih, než jaká jest to duševní strava pro tolik hladových čtenářů!

Anděl smrti vznášel se nad Slezskem ... Než, prozřetelnosť Božská nechtěla, aby dobrý český lid ve Slezsku byl vyhuben; aby tak se nestalo, užila rozličných prostředků, jimiž léčila nemocného Slezana. Dějepisná spojitosť Opavska s Moravou osvědčila se v rukou Božích jako lék, jímž působeno v uzdravení. První zábřesky nového národního života vyšlehly z Olomouce. Nepodepsaný spisovatel v »Op. Týdenníku« (č. 19, 21 r. 1897.), píšící o »Počátcích národního probuzení ve Slezsku«, dovozuje, že obrod národní šel přirozenou cestou, že byl dějepisnou nutností. Přisvědčujeme mu, vždyť ve světě kromě naprosté potřeby nikdy zázraky se nedály. Nejmenovaný podotýká, že »jako semeno jakékoliv, bude-li hluboko do země zakopáno, nevyklíčí dříve, až se dostane na potřebné ovzduší a osluní: tak bylo i s národním uvědoměním, že propukalo a se ujímalo až v době příznivé. A rovněž jako v přírodě není žádných skoků, že strom znenáhla roste a mohutní, by posléze ovoce mohl vydati: tak i naše národní probuzení vykazuje několik dob od sebe různých.« Dle tohoto spisovatele do roku 1848. byly tři fase v hnutí národním, první z nich ohraničena jest roky 1740.—1780. Za toho čtyřicetiletí působili a lásku k vlasti rozněcovali vlastimilové či patrioti pěstováním vlasteneckého dějepisu a vůbec vlastivědy.

Za Marie Terezie rozproudil se v Olomouci utěšený proud vědecký, jehož původkyní byla učená společnosť zvaná »Societas incognitorum« (Společnosť neznámých), první svého druhu v rakouských zemích vůbec, sestoupivši se r. 1746. Účelem společnosti neznámých bylo: šířiti vědomosti o snahách literárních z celého světa. [2]) Zakladatelem jejím byl svobodný pán Petráš, císařský důstojník v Olomouci na odpočinku; na počátku měla 12 členů, mezi nimi dva Slezské krajany, totiž barona Fil. Saint Genois, faráře v Něm. Lutyni, a Fr. Řehoře hraběte Gianiniho, kanovníka Olomuckého a Vratislavského, jehož knihovna oplývala množstvím českých knih.

Kromě těchto žili v Olomouci ještě jiní dva znamenití vlastenci: Jan Matěj Butz svob. pán z Rorlsberku, generální vikář, o němž soudobý *Josef Vratislav Monse,* druhý vlastenec, vydává svědectví, že byl upřímným přítelem vlastivědeckého písemnictví.

Toto vlastivědecké studium nezůstalo bez užitku u studentstva slezského, jež chodilo na studia obyčejně do Olomouce a rádo poslouchalo přednášky Monseovy, jenž r. 1767. stal se tam profesorem práv.

[1]) »Op. Týd.« 1875., str. 197.
[2]) »Op. Týd.« 1896. č. 7. (V. Prasek).

Digitized by Google

Monse řídil se zásadou, »že vlasti může prospěti jen takový právník, který dokonale zná vlast a její dějiny.« Proto nespokojil se jen přednáškami právnickými, nýbrž šířil též vědomosti o vlasti. Monse l. 1779. dokázal, že Opavsko a Krnovsko jakožto někdejší příslušenství náleželo k říši České. Monse zemřel 6. února 1793.

Studentstvo slezské v dějinách našlo důvěru a nabylo odvahy, že vše není ztraceno, že řeči naší lze získati veřejné platnosti; až přišli do veřejného života, dali se do díla.

Za let 1780.—1830. sémě národního obrodu prodírá se na povrch půdy ubité poněmčovacími dekrety. Bibliotekář *Hanke z Hankenštejna* veřejně dokazuje potřebu jazyka českého (1782.); tamtéž v Olomouci vicerektor generálního semináře *Dobrovský* r. 1787. dobrovolně začíná učiti bohoslovce jazyku českému. Kněžstvo obeznámeno s jazykem mateřským vracelo se do užší vlasti, chápalo se vlasteneckého díla i písemnictví. Z té doby známi jsou Josef Karel Šíp, František Kohut a Jan Alois Zábranský.

Šíp narodil se 5. března 1751. ve Frýdku, kdež později stal se i farářem a zároveň generálním vikářem. Sepsal »Dějiny kostela ve Vápence u Frýdku« a po německu r. 1812. »Historicko-statistický místopis knížetství Těšínského a historicko-topografické popsání všech kostelů Rakousko-slezských v dioecesi Vratislavské« (1828.), mimo to po česku i německu »Kázaní na poděkování za vysvobození papeže Pia VII.«

František Kohut (narozen r. 1796., † 1870. ve Skalici) sepsal mnoho knih, mezi nimiž »Praktický úvod k naučení se německé řeči«, »Cesta do nebe, učení církve katolické«, »Dobré semeno v dobré zemi«, »Stoletá památka kostela ve Frýdku« (1852.), »Sestry milosrdné, opatrovnice nemocných«, »Zákony zemské, blaho občanů«, »Dárek pro mládež«, »Krátká zpráva o bratrství sv. Škapulíře«.

Na Opavsku způsobily značný rozruch: »Zdravé pamlsky rozmanité lahodné chuti« složené farářem Jaktařským (1817.—1834.) *Zábranským,* z nichž úryvky do dneška slyšeli jsme z úst lidu. Pamlsky rozmanité, lahodné chuti »jsou první dva tucty písní českých ku obveselení mysle a k vzdělání dobrých mravů z větší částky podle národních melodií.«

Ještě dlužno uvésti vydání českého slabikáře.

Za roků 1830.—1848. obrození české jevilo se hojnější měrou. Studentstvo slezské, odbyvši si šestitřídní gymnasium v Opavě, odebíralo se na filosofický kurs, později na vysoké učení do Olomouce, kdež před r. 1848. vzmáhalo se hnutí národní jako při universitě Pražské.

Vzácným památníkem v dějinách obrodu lidu českého ve Slezsku jest založení r. 1835. »Dědictví Svatojanského v Praze«. Knihy Dědictvím vydané dostaly se tam, kam by nikdy česká kniha se neprodrala; lid lačněl po četbě jako poušť po rose, a v té jako na zavolanou dostanou se mu do rukou podíly z Dědictví. Hlavními rozšiřovateli Dědictví byli: Jan Ryba, Ječmínek a Gruda, o jejichž působnosti, protože zasahá z většiny za rok 1848., bude mluveno v další části.

Doba před rokem 1848. může již ukázati počátky spolkového života »Českou Besedou« (1845.—1848.) v Opavě. Dle sdělení Dra. Grudy byla spolková místnost této besedy na Ratiborském

Digitized by Google

předměstí v předposledním domě před hranicí Kateřinskou, který kdysi byl vlastnictvím p. Kolečkovým. Jednopatrový ten dům posud stojí. Předsedou Besedy byl Živsa, varhaník u P. Marie v Opavě, vlastenec horlivý, ryzí povaha. Na jeho adresu přicházely tyto spolkové noviny: »Včela«, »Květy«, Tylův »Posel« a »Pražské Noviny«. Vynikající členové toho spolku byli: MDr. Rokyta, c. k. voj. lékař, primář Heidrichovy nemocnice v Opavě, Jan Filípek, dvořák z Kateřinek, Th. Dr. Jos. Mikula, gymn. katecheta v Opavě, JUDr. Jos. Kozánek, c. k. soudní praktikant v Opavě, Cyprian Lelek, kaplan v Hlučíně v Pr. Slezsku, Jos. Schum, koop. u P. Marie v Opavě, Jan Ryba, kostelník v Opavě, Černoch a Němeček, c. k. úředníci v Opavě.

Jako na znamení, že smrtonosné vlny germanisace opadávají, vznesla se v Hlučíně v Pr. Slezsku l. 1846. »Holubice«, první to český časopis slezský, redigovaný knězem Cypr. Lelkem,[1]) která však bohužel neměla dlouhého života.

(1848.—1860.)

Bouřlivý rok 1848. otřásl poněkud shnilými poměry ve Slezsku. Ozývaly se mocné hlasy po volnosti, svobodě; pronášeny tužby: česky učiti při gymnasiích Opavském i Těšínském. Hlas byl na pravém místě slyšen, počalo se v Opavě učiti češtině jako předmětu učebnému a v Těšíně na evangelickém gymnasiu stala se řeč slovanská jazykem vyučovacím, takže některým předmětům učili slovansky.

Vláda od 1. listopadu 1849. až do 31. prosince 1852., uznávajíc jazyk český za zemský, vydávala »Obecný zákonník říšský a věstník vládní« po česku. Z téže příčiny od 1. ledna 1853. až do r. 1869. vydávali »Překlady zákonů říšských pro vojvodství Slezské«[2]) a tisknou se až podnes.

Po zrušení konstituce národní hnutí na veřejnosti utuchlo, ale nepřestávalo se pracovati. Za nastalé reakce vyučování češtině na gymnasiu Opavském přestalo, nicméně již r. 1856. za ředitele Bláhy znovu bylo zavedeno.

Zajímavo jest, jaké stanovisko r. 1848. zaujala vůdčí strana německá ve Slezsku k otázce státoprávní.[3]) Postavení toto německé strany poznáváme ze zprávy o sněmování, vydané tiskem »Velkým výborem«:

»Veřejný konvent Slezský, který se prozatím za příčinou porady o důležitých věcech zemských z pěti členů na 48 poslanců sesílil, a to tak, že jich šestnáct připadalo na velké statky, šestnáct na malé, a šestnáct na města, sestoupil se 19. června, a rozešel se 19. července, zvoliv třináctičlenný »velký výbor« k redigování učiněných usnesení a k projednání jiných důležitých, v době odročení velkého shromáždění připadajících záležitostí zemských, učinil následující usnesení:

6. *Připojení k Čechám.* Město a panství Bruntál a město Andělská Hora podaly k Slezskému konventu adresu, ve které následkem nejnovějších událostí v Čechách opětně vyslovují se proti každému snad obmýšlenému sloučení (etwa zugemutete Vereinigung) s touto

[1]) O Cypr. Lelkovi šíře pojednáno ve spise »Čechové v Pr. Slezsku«.
[2]) V Opavě. Vytištěno u Ant. Pavlíčka.
[3]) »Op. Týdenník«, 1894. č. 61.

Digitized by Google

»provincií«. Poněvadž však v této příčině od veřejného konventu a od jednotlivých knížetství Slezských již podány byly energické protesty, tož bylo podavatelům adresy pouze vysloveno uznání za jejich loyální smýšlení, a vyhrazeno si opětně o tom zmíniti v konečném spise, jenž c. kr. ministerstvu podán o těchto sněmovních jednáních. Známá petice národního výboru Pražského, týkající se provedení státního práva koruny české, sdělena byla cís. rozhodnutím ze dne 18. a 23. března 1848. též s veřejným konventem Slezským, aby o ní podáno bylo vyjádření. Konvent (rozšířený) adresou ze dne 9. května J. Veličenstvu podanou podal proti této petici jménem celého vévodství Slezského protest . . . Dotýkaje se zavedení společného sněmu pro Čechy, Moravu a Slezsko, veřejný konvent Slezský jménem všech knížetství a veškerých stavů vévodství proti tomu slavnostně se ohražuje . . . Ačkoli vévodství Slezské s královstvím Českým od staletí vrchním panstvím pod jedním a týmž státním panovníkem (Staatsoberhaupt) spojeno jest, a ačkoli *knížetství Slezská jako léna korouhevní od krále Českého* osobám knížecím byla propůjčována, tož dělo se to pouze od nejvyššího vojvody Slezského, který byl zároveň králem českým.«

Již třeba vrátiti se k hlavnímu pásmu vypravování.

Za absolutismu Bachova vedle Maďarův Čechové zakoušeli nejhroznějších trýzní, ano byli vládní germanisací ohroženi nepoměrně více než Maďaři. Když Maďaři si naříkali, a emigrace jejich v cizině trpce si stěžovala, jak jsou utiskováni, co pak teprv dálo se ve Slezsku, kde německá nadvláda zpupně vztyčila hlavu. Mělo Slezsko již své buditele, ale těm činila vláda největší překážky. Konečně r. 1859. dne 26. srpna »požádal« Bach za propuštění; národové si poněkud oddechli a namáhavě vybavovali se ze jha otroctví.

O práci vlasteneckou rozdělili se tehdy ve Slezsku nadšení kněží: v Pr. Slezsku apoštoloval Cyprian Lelek, v Rak. Slezsku Kazimír Tomášek, Ludvík Ochrana. Zpěvem a hudbou doprovázel jejich činnost Pavel Křížkovský. Kroužek tento rozmnožili vlastenci Jan Ryba, Jan Filípek, Vinc. Bohdálek a j.

Mužové tito tiskem, přednáškami, besedami, povznesením hospodářským, později školami podporovali národní hnutí. Svou nezištnou prací zasloužili si, by národ jim byl vděčný a vzpomínal jejich jmen.

»Anima candida« — duše čistá jako holubice byl *Cyprian Lelek,* buditel Čechů Pruských. Nad hrobem jeho 27. dubna r. 1883. ve Vodce rada Kinne věru řekl pravdu: »Odebrala se od nás dětinně prostá duše, neznající lsti ani úskoku, zneuznávaná, křivě posuzovaná, ba i posměchu vydávaná . . .« Narodil se 20. října r. 1812. v Benešově. Ve školách se učil v Opavě a Vratislavi. Jako kněz působil na rozličných místech, ve Vodce umřel. Sepsal několik knih, byl prvním českým domorodým redaktorem ve Slezsku; horlivým rozšiřovatelem českých knih, sběratelem národních písní a zvyků. Dne 12. prosince r. 1848. zvolen byl za člena II. komory sněmu Berlínského a r. 1849. členem říšského sněmu Frankfurtského za 36. volební okres Slezský.

Rakouský Lelek — tot *Kazimír Tomášek.* Narodil se 9. dubna r. 1817. ve Vřesině, v kraji Klimkovském. Studoval v Opavě, Těšíně, Brně, Olomouci. V Olomuckém alumnátě s přítelem Josefem Otáhalem vymohl, že »československá knihovna bohoslovců« uznána od představených. Vysvěcen byv r. 1841. stal se kaplanem ve Velké Polomi,

Digitized by Google

později farářem. Horlivou svou působnost neomezoval jen na chrám a školu, Tomáška bylo plno celé Opavsko. Doma pořádal hospodářské besídky, pečuje o hospodářský pokrok. Z té příčiny založil i záložny ve V. Polomi a Chabičově, z nichž první posud trvá a druhá zanikla. Dále zřídil se svým kaplanem Dom. Škarudou farní knihovnu, patřící k nejstarším v celém okolí. Sušilovi pomáhal sbírati národní písně, sám dával se také do veršování, tak že zván od bratří »dekanátním slavíkem«. Když zakládal Ant. Vašek, příbuzný Tomáškův, »Op. Besedník«, farář Velkopolomský byl skoro jeho nakladatelem; též »Op. Týdenník« štědře podporoval. Dobročinnost jeho byla daleko známa. Za oslavy svých abrahamovin odpustil všechnu štolu, již mu farníci dluhovali. Byl třikrát kandidátem na sněm Slezský; ačkoli

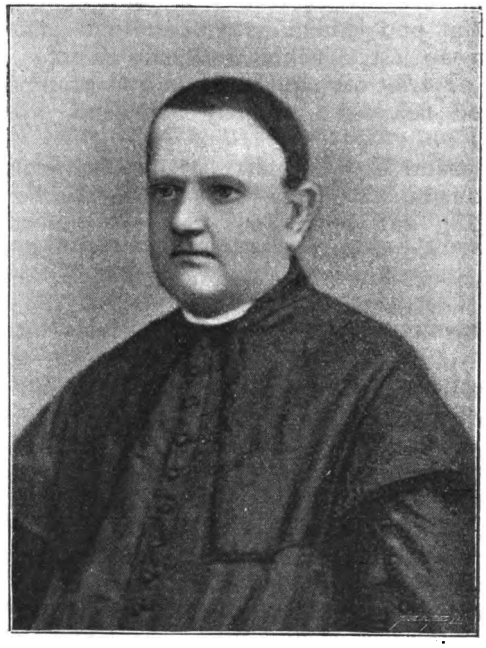

Kazimír Tomášek.

věděl, že propadne, přece kandidoval k vůli krajanům, aby zvykali politickému životu.

Památné jest jeho vystoupení dne 12. září 1869. na táboru na Ostré Hůrce, jejž svolali Antonín Gruda, Vinc. Prasek pomocí Kaz. Tomáška, mlynáře Blažeje a kněze Dostála. Tomášek byl táboru čítajícího 12.000 hlav předsedou a statečně hájil proti c. kr. vládnímu komisaři práv koruny České a příslušnosti Slezska k této koruně, proto nazván českým »deklarantem«. Z resoluce nadšeně přijaté vyjímáme: »Uváživše, že je vzdělanost základem všeho blahobytu . . ., uzavíráme a zavazujeme se, že naší neustálou a úsilovnou snahou bude šířiti chuť ku čtení poučných, mravných knih a časopisů . . ., zakládati knihovny jak školní tak obecní . . . K čemuž pomáhej nám Pán Bůh.«

Digitized by Google

Při politických poradách rady Tomáškovy bylo váženo; on vždy pokládán za hlavu důvěrníků Čechů Slezských. R. 1873. účastnil se s Ant. Grudou porad strany konservativní ve Vídni. Zemřel 20. dubna r. 1876. k veliké žalosti farníků Velkopolomských a celého Slezska. Slezsko truchlilo nad ztrátou svého vůdce . . .

Bohoslovci Olomučtí vlivem Fr. Myslivce, bohoslovce, rodáka z Malé Lhoty, vydali 20. ledna 1895. provolání, jímž oznamovali, že na oslavu pětadvacetiletého jubilea »Op. Týdenníku« uctí památku slovutného vlastence zasazením mramorové desky na rodný jeho dům. Slavnostním řečníkem byl Dr. Ant. Gruda. Po slavnostní řeči odhalena deska, na níž tento nápis: »Léta Páně 1817. 9. dubna narodil se

Ludvík Ochrana.

v tomto domě P. Kazimír Tomášek, zasloužilý buditel a bojovník za práva lidu svého. Zemřel 20. dubna 1876. Tento pomník zjednali Slezští bohoslovci.«

Věrným spolupracovníkem v jiném směru od Opavy byl *Ludvík Ochrana.* Jak neobyčejné bylo jeho narození, podobným byl i jeho život; sám říkával, že se narodil ve Francii na »bubnu«. Věc s bubnem má se takto: Otec jeho ženatý, rodák ze Životic u Opavy, táhl jako sergeant v rakouském vojsku r. 1814. do Francouz, kamž jej manželka jeho (rodem z Opavy) jako markytánka doprovázela. Ve Francii v Champagnoll, městečku to nedaleko Besançonu, v bývalém Svobodném Hrabství (Franche-Comté), povila hocha — jemuž dáno na

Digitized by Google

křtu sv. jméno Ludvík. Že narodil se při válečném tažení, povstalo, že narodil se na »bubnu«.

Však byl Ochrana bubnem Slezany z mrákot budícím. Vystudovav v Opavě, Brně, Olomouci, ustanoven byl r. 1838. za kooperatora do Komárova u Opavy. Svou horlivostí, uhlazeným chováním upozornil na sebe kněžnu Blücherovu z Raduně, jež jej požádala za učitele náboženství a češtiny pro své syny.

Po třináctiletém téměř působení v Komárově odebral se v lednu r. 1850. do Stěbořic, kdež administroval půl třetího roku, až byl investován za faráře. Celkem prožil ve Stěbořicích 28 let.

Jak Tomášek, tak Ochrana usilovali pomoci lidu z hospodářské tísně, proto založil l. 1870. »rolnickou záložnu«, jež do dneška (přesídlená do Zlatník) přináší dobré ovoce. Též staral se, aby záložny vznikly v Litultovicích, Slatině, Klimkovicích. V oboru hospodářském působil přednáškami, a pracoval o to, by opavský německý hospodářský spolek, jehož členy bylo hlavně české rolnictvo, vydávalo časopis též po česku. Řeči a kázaní Ochranova pro svou svéráznost, původnost byly hledány.

Při zakládání Matice Opavské, jež 12. února 1877. činnost počala, má svůj lví podíl; byl zvolen prvním jejím předsedou

Když Matice Opavská dne 18. října 1883. otevřela nižší české gymnasium, tu plesal Ochrana, že spravedlnost vítězí, vždyť splnila se částečně jeho slova: »Zájmy naše jsou šlechetné, pravda jest na naší straně, vítězství nás nemine.«

Ačkoli měl obstojné obročí, přece pro dobročinnost a štědrost skonal v chudobě. R. 1873. při pouti svatováclavské ochuravěl, až 28. prosince r. 1877. duše jeho odputovala do výšin nebeských. Na hřbitově Stěborském železný kříž hlásá, že v zemi odpočívá »Ochrana, vlastenec pevný jak železo«.

Co Lelek, Tomášek, Ochrana namáhavě brázdili líchu národní, skromný slezský slavík, *Pavel Křížkovský*, ukrytý v tichém ústraní klášterním na Moravě, jim zpíval. Lahodný jeho zpěv ze sesterské Moravy donášely větry do Slez, kdež hýbal zatvrdlým srdcem krajanů; sbory jeho mnohý Slezan obměkčen, počal si vážiti jazyka mateřského.

Křížkovskému vzešlo světlo světa 9. ledna 1821. v Holasovicích, nyní polozněmčilé dědině as 2 hodiny vzdálené od Opavy. Otec Křížkovského byl muzikantem; náklonnost k hudbě hned v útlém mládí nassál od otce; nejraději pískával na klarinet. Jelikož not [1]) ještě neznal, sám vymyslil si jakousi soustavu notovou, dle které tajně své koncerty odehrával. Otci nebyla tato náruživost synáčkova po chuti, všelijak mu v ní zbraňoval. Leč marně. Při venkovských muzikách se vmísil mezi chasu a v úkrytu s nadšením sledoval produkce hudebníkův. Avšak přestupek takový trestával tehdejší pan rektor Urbánek; a když děti ve škole na Karlíčka (tak se jmenoval před vstoupením do kláštera) žalovaly, že byl u muziky, vysázel mu jich až dosti. Synek nedovedl příští neděli ukrotiti touhu, znovu tajně vklouzl do krčmy. Děti zase žalovaly, a opakovala se dřívější justifikace. V neděli potom přes veškeré zákazy a tresty ocitl se opět u muziky, a přišed v pondělí do školy, nečekal, až by děti provi-

[1]) »Op. Týdenník«, 1898. č. 31.

Digitized by Google

nění jeho ohlásily, nýbrž sám vyšed z lavice položil se na stupeň, aby přijal trest . . .

Jindy vzal otec v neděli chlapce do Opavy a zašel s ním na »figurálku« do kostela. Hoch po celý týden snil o krásné hudbě kostelní, v neděli tajně prchl do města na krásnou hudbu a zpěv. Příští neděli se totéž opakovalo, a hoch záře radostí z daleka oznamoval, že stal se fundatistou ve chrámu P. Marie a slavnostně ukazoval první vyzpívaný šesták. Karlíčkovi podařilo se totiž postaviti se vedle zpěváka-sopranisty, a když tento uvízl, zachytil Křížkovský notu a dozpíval »gloria«. Ředitel kůru upozorněn na svěží, jistý hlas venkovského zpěváka, tázal se, chtěl-li by v kostele zpívati? Hoch přisvědčil. Na přímluvu p. rektora Neplachovského, Aleše Urbánka, splnilo se přání hochovo. Křížkovský dostal se do Opavy, kdež nejen že zpíval, nýbrž chodil též do škol.

Odbyv studia v Opavě chtěl pokračovati v Olomouci, však pro nedostatek peněz vrátil se do Slezska, kdež v Jamnici po tři léta byl učitelem. R. 1842. nastěhoval se do Brna, hodlaje dokončiti filosofická studia; touha jeho splněna. Vstoupil do semináře; Fr. Sušil ukázal jemu taje národních písní. Dokonav studia bohoslovecká vstoupil do řádu Augustianského v Brně, kdež přijal jméno Pavel.

Při studiu hudby byl Křížkovskému vzorem Palaestrini. Když r. 1863. národ český oslavoval sv. Cyrilla a Methoda, byl Křížkovský vyzván, aby složil nápěv k písni Cyrillo-Methodějské. Když nápěv předložili Sušilovi, ten přehrávaje jej, nemohl porozuměti jednomu místu, vzkázal Křížkovskému, ať je opraví. Křížkovský zničiv prvý, složil nový, známý nápěv »Ejhle, oltář Hospodinův září«, však nemohl zapomenouti prvého, říkávaje: »toto je píseň, ale to byl hymnus«. V Brně založil pěvecký spolek »Besedu Brněnskou«.

R. 1872. ustanoven byl za ředitele kůru při dómu Olomouckém, než choroba, nahlodavši již dříve jeho zdraví, donutila ho, že vzdal se místa a vrátil se do zátiší klášterního, kdež 8. května 1885. zemřel. Hlavní z jeho skladeb [1]) jsou: »Zahrada Boží«, »Svatý Cyrill a Method«, »Pastýř a poutníci«, »Přistup Moravěnko«, »Utonulá« (1860.), »Dívča«, »Dar za lásku«, »Když jsem já byl u svej milenky«, »Prosba odvedeného«, »Žaloba a zatoč se«, »Výprask«, »Vesna«, »Jest jaro«, »Requiem« pro tři stejné hlasy, dvojí »Te Deum« pro smíšený sbor. Skladby jeho dýší duchem národním, vynikají mistrnou formou, proto staly se majetkem celého národa.

Křížkovský, ač bydlil v Brně neb v Olomouci, na Slezsko nezapomínal. Když spáry germanisační co nejhlouběji zarývaly se do těla krajanů, lkal: »Konec Slezska!« Bohudíky, že se mýlil.

Práci těchto vlastenců Bůh žehnal, sémě zaseté klíčilo a vysílalo odnoží, družina nadšenců rostla; jistě každý z nich vychoval hojnou řadu stejně smýšlejících.

Odchovancem Ochranovým byl *Jan Ryba,* narozený r. 1819. v Kravařově u Opavy. Kaplan Ochrana z Komárova, kam jest Kravařov přifařen, rozžal v jeho nitru plamen lásky vlastenecké. Ačkoli Ryba byl jen ševcem a později kostelníkem, přece míra zásluh jeho jest osuta. K Rybovi scházeli se čtenáři, písmák jim čítával.

[1]) Ottův Naučný slovník.

Digitized by Google

R. 1844. nastěhoval se Ryba do Opavy, kdež stal se kostelníkem u sester německého řádu. Na nové půdě nepřestal vlastenčiti; seznámil se se stejně cítícími v Opavě, stal se členem besedy. V rozšiřování knih jevil snahu neunavnou; vypravuje se, že prý rozšířil knih hlavně z Dědictví za 50 let nejméně 200.000 Založením »Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje« r. 1851., a »Dědictví Maličkých« r. 1856. práce mu přibývalo; vždyť velká část knih z těchto »Dědictví« hlavně na pruskou stranu šla jeho rukama, nač poukazuje povzdech stařenky z Bohuslavic, jejž jsme slyšeli: »Co Ryba umřeli, žadneho čitania z Prahy nědostavam, na mě již v Praze zapomněli.«

Pěkně vyličuje působnosť Rybovu pisatel v »Op. Týd.« z roku 1895., popisuje návštěvu svou u Ryby: »Bylo to asi r. 1856., když mne poprve uvedli k Rybovi — v neděli — po požehnání. Bydlil tehda na komendě. Ve světnici měl plno obrazů svatých; spatřil jsem první noviny české: »Hvězdu« nebo »Lípu Olomouckou« a j. A co více mluviti? U Ryby bylo všecko: česká čítárna, půjčovna knih, české knihkupectví — a též podporovací spolek studentský. Ryba horlivě sledoval všechny naše národní podniky: byl přítomen, když se před 32 lety utvořil pěvecko-čtenářský spolek; nadšeně vítal založení »Op. Besedníka«, přátelskou měrou se Zacpalem se dohodoval o směr »Op. Týdenníka«. R. 1889. Opavští vlastenci za příčinou sedmdesátých narozenin připravili mu krásnou slavnosť. Zemřel r. 1895; na rakvi měl dva věnce, jeden bez nápisu, druhý s českým nápisem. Doprovázel jsem ho též; z intelligence opavské bylo jich málo, ale za to lidé z dalekého okolí až na čtyři míle z Pruska přibyli, nedadouce se zdržovati ani zimou ani sněhem.

Jiný účastník v »Op. Týd.« píše: »Nachodil jsem se již mnoho na pohřeby, ale nikdy nebyl jsem tak dojat jako na Rybově pohřebě. Tak horoucně neslyšel jsem se modliti ještě za žádného nebožtíka. Nedivím se tomu: zemřel lidu našemu, tomu opuštěnému, otec, zemřel mu velký dobrodinec, zemřel ubohému lidu, o nějž se nikdo nestará, knihkupec: vykonal velikou úlohu, neboť 50 let otcovky se staral o nejchudší lid, naváděje jej k mravnosti, spořivosti a dávaje mu do ruky knihu.«

Ryba byl postavy dosti vysoké, těla hubeného, vůči jiným nanejvýš opatrný až uzavřený, takže ani superiorovi klášternímu se nesvěřil. Po smrti jeho divil se představený kláštera, kde se tolik záložeňských knížek nabralo u kostelníka?

Od r. 1848—1860. jen několik knih vysláno do oběhu z tiskárny Trasslerovy v Opavě jako »Život sv. Františka Asiského« (1857.), »Slovník českoněmecký« (1858.), Atanaše Derskovice »Spasitedelné občerstvení« (1860.).

(1860.—1900.)

R. 1860. v měsíci říjnu dána Rakousku ústava, jíž byl do národů vlit nový život. V Čechách německá gymnasia proměňovali na česká, kde žáci čeští měli převahu; na Moravě váhali, ba mnozí byli proti. Však přece živější ruch vál Moravou, jenž byl přenesen i do Slezska; zvláště z Frenštátu, kráčejícího v popředí v národním hnutí, vlny pomalu tlačily se ku hranicím slezským, až v Paskově, u sa-

Digitized by Google

mých hranic, založen byl r. 1862. jeden z prvních spolků hospodářských na Moravě, jehož působnosť sáhala až do Slezska.

Císařským listem ze dne 29. března 1861. nařízen ve Slezsku samostatný zemský úřad. Prvním správcem země jmenován byl místodržitelský rada Richard hrabě Belcredi, jenž vůči národnostem byl spravedliv a ovládal i jazyk český, však o tom bude řeč dále.

První volby do sněmu Slezského konaly se 22., 26. a 27. března r. 1861.; z Čechů zvoleni za poslance za venkov opavský Jan Filípek z Kateřinek a Ferd. Pauler z Kaménky a za venkovský okres Frýdecký Jan Peterek, rolník ze Skalice; tak po delší době prokázáno zase, že Slezáci jsou schopni života.

Ještě významnější a důležitější než zvolení těchto tří poslanců jest založení »Opavského Besedníka« profesorem Antonínem Vaškem téhož roku. Potřebnou kauci složil soudní úředník Opavský Kříž. Časopis tento vzbudil ve Slezsku, též v severovýchodní Moravě neobyčejný ruch; byl mistrně řízen, měrou nejvrchovatější vyhovuje čtenářům-začátečníkům. Roční předplatné bylo 2 zl. 12 kr., takže i méně majetní se mohli předplatiti. Na dědinách s dychtivostí čekali nové číslo, co asi zase Besedník bude »písati«; zvláště povídky Fr. Pravdy: »Hapala Tonička«, »Jeden ženich a dvě nevěsty«, (1861.) a »Po německu vzdělaný Čech« (1862.) docházely veliké obliby.

Kromě povídek měl Besedník články dějepisné (často od Jana Lepaře), hospodářské, přehledy politické, literární a dopisy. Některá pojednání z Besedníku otiskovaly i jiné noviny na př. »Gwiazdka Cieszyńska«. Jakou důležitosť českému tomuto časopisu ve Slezsku připisovali, svědčí událost, že Fr. Palacký přihlásil se za jeho odběratele. V redakci Op. Besedníka vystřídali se za churavosti Antonína Vaška Jan Lepař (1861.), prof. Václ. Pečenka a Jos. Zukal (č. 22-26 r. 1865.), samí vynikající, vzdělaní vlastenci slezští.

Než se obšírněji rozepíšeme, jakými proudy rozváděno bylo od r. 1861. uvědomění národní muži obětivými a vlastimilovnými, domníváme se, že třeba objasniti situaci ve Slezsku, k čemuž užijeme jednání prvního zasedání sněmovního.[1])

Toto první zasedání jest tím památno, že byla uznána ve Slezsku rovnoprávnosť všech tří národů. »Dr. Jan Demel z Těšína učinil podání, aby zápisky sněmovní uveřejňovány byly jazykem německým a zároveň slovanským. Do komise, která se měla o návrhu raditi, přibráni byli na poradu Filípek, Peterek, dr. Jiří Prutek, katecheta z Těšína, a Ondřej Žlik, ev. farář v Těšíně. O návrhu samém jednalo se ve sněmovně dne 18. dubna, kdy komise navrhla, aby zprávy sněmovní uveřejňovány byly v jazyku německém, polském a moravském. Dr. Eisenberg z Jablunkova však navrhl, aby se na místě »moravském« dalo »českém«, poněvadž spisovná řeč jmenuje se česká. Vznikla debata, která nesla se trojím směrem.

1. Dr. Demel navrhl prý v řeči slovanské, ale provedení toho aby se nechalo výboru. Hlavní váhu že kladl na rovnoprávnosť i v uveřejňování protokolů.

2. Proti české řeči byli dr. Hein a dr. Heinz, oba z Opavy. Onen zejména tvrdí, že by lid české řeči nerozuměl, že prý i učitel

[1]) »Op. Besedník«, 1861. č. 9 a 10; »Op. Týdenník«, 1897. č. 13.

Digitized by Google

ve škole a kněz v kostele musí užívati dialektu (vyveden však z omylu toho od dra. Prutka, tvrdícího opak, vysloviv i slovo »wasserpolnisch«). Heinz pokládá debatu za zbytečnou, on zná prý moravskou spisovnou řeč, slezská řeč že jde z české do slovenské, nemůže se odhodlati pro českou řeč pro lid na Opavsku, ale hned upozorňuje na »Op. Besedník«, s jehož redakcí by se dohodnutí státi mohlo; konečně nemůže prý zemský výbor býti zodpověden za to, aby zápisy vydávány byly v řeči klasické.

3. Dr. Prutek (Polák) ohražuje se zejména proti slovu »wasserpolnisch«.

Dr. Alois Eisenberg (za Jablunkov) s důrazem praví, že důstojnosti zemského sněmu sluší jednání své uveřejňovati jen ve spisovné řeči. Žlik byl pro polštinu.

Hrabě Belcredi pravil asi toto: že jest dobře sběhlý v řeči moravské a české; může slavný sněm ubezpečiti, že zvláštní moravské spisovné řeči ani není, proto nemůže raditi, by se něco takového usneslo. Když však se sněm na tom usnese, aby pro Opavsko zprávy v řeči české se uveřejňovaly, nebude tomu vaditi, když zemskému výboru na vůli se ponechá, by se s mužem v řeči slovanské dokonale sběhlým poradil a spojil. Třeba se střežiti jen nově tvořených slov a na místě nich ponechati stará a od dřívějška užívaná, proto bude to vždy ještě česká spisovná řeč.

Pro českou řeč mluvil ještě Filípek, a potom se hlasovalo. *Pro rovnoprávnosť hlasovali všichni*, pro českou řeč 16 poslanců, tedy většina a rovněž pro polskou. Způsob provedení ponechán zemskému výboru.

Z řečí těchto poslanců lze pozorovati, že smysl pro rovnoprávnost u Němců nebyl ještě tak podryt jako nyní, kdy již v Opavě ani nechtějí trpěti volání drátařů a oknařů. Tehdy Opava byla ještě z větší polovice česká: u sv. Trojice (v parku), na Jaktařském, Ratiborském předměstí, na Hradecké ulici mluvilo se skoro jen česky. Ba co nyní bychom skoro považovali za zázrak, stalo se r. 1863. a 1864.

R. 1863. knihkupec B v Op. Besedníku k větší oslavě památky Cyrillo-Methodějské sbíral předplatitele na obraz: »Křest knížete českého Bořivoje a Ludmily na posvátném Velehradě«!

Když r. 1864. založena byla v Kateřinkách beseda, k svému podivu slyšíme, že úředníci a měšťáci chodili na její zábavy.

Jazyková debata na sněmu slezském dala podnět, že Jan Lepař napsal do »Op. Besedníka« č. 8. článek »Náš jazyk«, v němž odmítá název »wasserpolnisch« a »mährisch-slavisch«, řka, že »protivníkům našeho jazyka běží o to, aby jazyk český rozpadal se na více drobných jazýčků, a tím aby se rozdrobil veškerý národ náš na více nárůdků, aby pak se jednomu po druhém tím snadněji odzvonilo.« Pisatel žádal znárodnění škol a pro učitele náležitou znalosť češtiny.

Pro tento článek strhla se hrozná vřava v německých novinách.

R. 1861. jest ještě památný tím, že německá a polská Lutyně a Dětmarovice žádaly, aby zaveden byl český jazyk do škol a kostelů. Žádosť poslaly říšské radě, která ji postoupila ministerstvu.

Dále r. 1861. padlo ustanovení, by pro české i německé žáky na reálce v Opavě jazyk český byl povinným. Jen Čechové měli se učiti česky, němečtí žáci pro nedostatečný prospěch té povinnosti jsou zbaveni na rekurs města Opavy.

Digitized by Google

Dne 20. září r. 1861. nařídilo ministerstvo osvěty, by se vyučovalo češtině na gymnasiu v Opavě od I. třídy (do té doby učilo se od II. třídy) dvě hodiny týdně. Pro Čechy byla závazným předmětem. V Těšíně vyučovali ve 3 odděleních do roku 1861. češtině a polštině; r. 1861. přidali ještě oddělení IV. o dvou hodinách.

Profesor K. Kunz r. 1861. vydal v Opavě u H. Kolka (Kolck) »Nauku o větách« (2. vyd.), jež byla do mnohých českých gymnasií uvedena; a Karel Hradecký: Praktischer Leitfaden zur Erlernung der böhmischen Sprache auf der Grundlage des in der Fibel enthaltenen Anschauungsunterrichtes.« Cena 40 kr. Na základě této knihy učili se kandidáti jazyku českému.

Otázka jazyková dne 8. ledna 1863. podruhé rozčeřila hladinu sněmovní: znovu jednáno bylo o návrhu, jehož provedení svěřeno zemskému výboru. První ozval se dr. Oehl, poslanec za město Krnov, řka: »že, ačkoliv jest Němec, přece je pro vydávání protokolů v řeči slovanské, aspoň v jedné. Dr. Eisenberg chtěl, aby se k návrhu výboru přidalo, že z oportunity na čas upouští se od vydávání českého a polského překladu, však bez újmy zásady rovnoprávnosti. Hrabě Belcredi dokazoval, že důvody Heinzovy jsou plané, že poslance nemá odstrašiti nepatrná výloha, když se jedná o to, aby se všem národnostem vyhovělo, a provedla rovnoprávnost. Posud všechny tři národnosti ve Slezsku žily spolu svorně a slavný sněm má k tomu zření míti, by se svornost nerušila, což by se mohlo státi, kdyby jedna národnost viděla se zkrácenu. Proto činí návrh: stenografické zprávy vydávejtež se také v překladě českém a polském.

Také Filípek podobně mluvil, ale pro dobrý návrh Belcrediův bylo jen osm hlasů. Návrh většiny byl přijat s dodatkem dr. Eisenberga.

Zasedání toto ještě tím jest pozoruhodno, že usneseno proti dr. Heinzovi zříditi okresní zastupitelstva. Škoda, že usnesení dosud není ve skutek uvedeno!

Odchodem hraběte Belcrediho r. 1863. stav národnosti české ve Slezsku se zhoršil; spravedlivý tento muž vždy se snažil, aby ostří Schmerlingových (1861—1865.) nařízení poněkud se otřelo.

Jak se národu našemu vedlo za Schmerlinga, jest až dosti známo: naši žurnalisté odsouzeni byli na 64 měsíců a 17 dní do žaláře, a listy české pozbyly z kauce 10.915 zl. Ve Slezsku, když pozorovali protivníci, že vědomí národní roste a sílí, hlavně působností »Opav. Besedníku«, postarali se, aby profesoři, již stáli za »Besedníkem«, jeden po druhém odešel ze Slezska. Konečně r. 1865. podařilo se jim, že potlačen byl nenáviděný »Opav. Besedník«. Že »láska« odpůrců svezla se na redaktora listu Ant. Vaška, dá se předpokládati.

Antonín Vašek byl rodilým Slezanem; narodil se 11. listopadu r. 1829. v Háji. Školy navštěvoval v Opavě a Olomouci, kdež poslouchal prof. Hanuše. Když Hanuš nesměl přednášeti, šel Vašek do Prahy, by slyšel přednášky Fr. Čelakovského o slovanské filologii.

R. 1855. suppoval v Opavě; r. 1858. stal se skutečným gymn. učitelem v Jihlavě, brzy v Uher. Košicích.

Digitized by Google

R. 1860. vrátil se do Slezska, kdež založil r. 1861. »Op. Besedník«. Do programu německého gymnasia, na němž byl professorem, napsal: »Výklad slovanských místních jmen na Opavsku«.

R. 1872. pořádali zuřivci opavští proti Vaškovi štvanici; roku 1873. již přesazen je do Brna, kde 18. pros. 1880. zemřel.

Zásluhy Vaškovy o Slezsko jsou nehynoucí; kdyby nebýval byl vydal spisu proti pravosti »Rukopisu Kralodvorského«, který mu bez

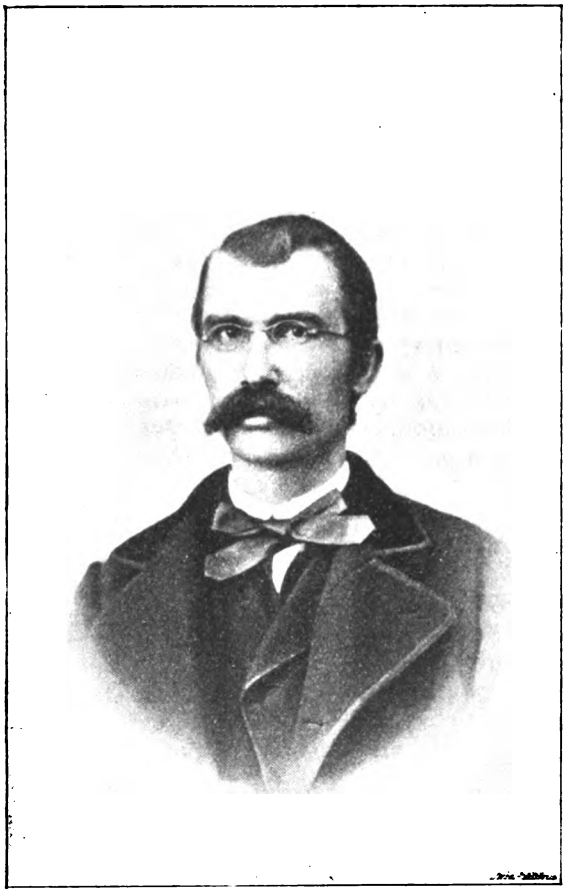

Antonín Vašek.

podstatných důvodů mnoho nepřátel způsobil, byl by všeobecně uznáván a Vašek stkvěl by se v záři největšího vlastence. Znalec poměrů slezských váží si Vaška co nejvíce.

Jako v Čechách a na Moravě, tak i vlastenci slezští volili rozličné prostředky při svém díle; jsou to: vlastivědecké studium, zakládání spolků a knihoven, besedy, organisace hospodářská, hasičská, zvelebení školství. Jest naším úkolem pro přehlednost o každém oboru zvláště se rozepisovati.

Digitized by Google

Dějepis.

Již staří říkávali, že dějepis jest učitelem života. O pravdivosti tohoto výroku slezští vlastenci přesvědčeni byvše, užívali dějin jako léku k osvěžení národního ducha. Ať se probíráme »Opav. Besedníkem«, nebo prvními ročníky »Op. Týdenníku«, zvláště prvním a druhým, setkáme se s pěknými články dějepisnými.

Hlavními pracovníky v oboru tom jsou: Jan Lepař, Jos. Zukal, Leopold Svoboda, Vincenc Prasek a Fr. Sláma.

Jan Lepař byl profesorem na německém gymnasiu; za churavosti Vaškovy redigoval nějaký čas r. 1861. »Op. Besedník«. Články jeho v Besedníku, vynikající věcností a pádností důvodů, působily bouři v protivném táboře. Lepař získal si vzácných zásluh o dějepis slezský a věc národní.

Vydal v programu c. k. něm. gymnasia Opavského r. 1859. »Příspěvek k posouzení různořečí a poněkud národnosti krajiny slovanské okolo Opavy«; dále: »Za jakými příčinami a kdy bylo Opavsko a Krnovsko od Moravy odtrženo a ve Slezsko vtěleno« (1860)

R. 1862.—1863. psal v »Troppauer Zeitung« »Beiträge zur Geschichte Schlesiens«. V Archaeologických památkách uveřejnil r. 1863. »Opavsko l. 1646.«, a v Časopise českého musea r. 1865.: »Zřízení zemské v knížetství Opavském a Krnovském v 15. - 18. století.«

Přičiněním Lepařovým v šedesátých letech zachován zemský archiv, který byl umístěn v jakési boudě u domu Lichšteinského v Opavě.

Leopolda Svobodu nazývá V. Prasek původcem vědecké, historické topografie Opavské, jejíž cena se teprve pozná, až se v Čechách a na Moravě ujme ruch místopisný.[1])

Leopold Maria Tadeáš Svoboda narodil se 25. března 1823. ve Skutči v Čechách. Na školách byl v Litomyšli, filosofická a právnicko-politická studia dokonal v Praze, načež jmenován byl 28. března r. 1849. supplujícím učitelem české řeči a literatury pro gymnasium Klatovské.

Ale již roku 1850. přestoupil do politické služby, působě jako konceptní aspirant, pak adjunkt při místodržitelství v Praze. Se svým odborným šéfem, svob. pánem Halbhubrem, který se stal ve Slezsku místodržitelem, odebral se 4. dubna 1853. do Slezska.

S proměnou místodržitelství v zemské presidentství souviselo organisování veškerých úřadů, kterou práci konala zemská komise pro oganisaci Slezska. V této komisi zasedal Svoboda jako zapisovatel.

V září r. 1855. povolán byl Svoboda do ministerstva vnitra do Vídně, kdež byl za dvě léta povýšen za ministerského koncipistu, avšak již dne 28. listopadu 1859. jmenován byl místodržitelským sekretářem u zemské vlády slezské.

Připravovala se opětně změna při vládě ve Slezsku, když roku 1859. Halbhuber odvolán do Prahy, a nástupcem jeho stal se hrabě Belcredi. Svoboda ustanoven byl referentem a členem ředitelství vyvazovacího. Dne 2. srpna 1868. jmenován byl vládním radou pro

[1]) »Věstník Matice Op.«, 1895.

Digitized by Google

odbor obchodní, průmyslový, měl též zeměpanské komisařství při obchodní komoře, též agendu zemědělskou.

R. 1871. byl zproštěn svého odboru a jmenován byl členem zemské komise pro regulování daně pozemkové.

R. 1873. byl povýšen do stavu šlechtického s přídavkem z »Fernova«. Zemřel 11. března 1881.

Svoboda proslul v genealogii; »jeho články rodopisné vynikají tak neobyčejnou sečtenosti a důkladností, že v pravdě, poznavše i práce jeho tiskem nevydané, pokládáme jej za nejznamenitějšího a největšího genealoga českého«.[1])

Co se týče prací jeho místopisných, jedny jsou pomůcky k historickému místopisu knížetství Krnovského — a druhé — knížetství Opavského. Částka těchto místopisů uveřejněna byla od Svobody v Naučném Slovníku a v Památkách, ostatek daly původ a počátek historické topografii Opavska, složené od Vinc. Praska, jak sám v předmluvě (sv. II.) vděčně uznává.

Články Svobodovy jsou mistrně psány, co do slohu a dikce opravdu historické.

Ve III. sv. Riegrova Nauč. Slovníku mezi novými spolupracovníky objevuje se L. (Leopold) M. (Maria) Svb. (Svoboda). R. 1863. v Archaeol. památkách uveřejnil pět článků nadepsaných: »Podrobnosti z historického místopisu a rodopisu knížetství Opavského a Krnovského« (I. Vikštejn. II. Zboží Fulnecko-Bílovské. III. Panství Klimkovské. IV. Třebovice—Poruba. V. Horní a Dolní Polanka.) Současně v Op. Besedníku jest pojednání o hradě Vikštejně.

Svoboda byl povahy rázné, upřímný našinec, dobrý právník; jako úředník stal se spolu organisatorem nynějšího, nového Slezska.

Svoboda všímal a vážil si nad jiné snah současného slezského dějepisce *Jos. Zukala*, jenž byl r. 1864. na místo Václ. Pečenky, přednášejícího na reálce od r. 1861.—1864. češtinu a dějepis, povolán do Opavy.

Jos. Zukal narodil se r. 1841. v Roztání na Moravě. Po odbytých studiích z Vídně dostal se do Brna do redakce »Mor. Orlice«, kdež však pobyl jen na krátko. R. 1864. již dlel v Opavě.

»Zukal jest skromný, netlačí se do popředí, v Čechách jeho jméno je málo známo, za to němečtí historikové v Pr. Slezsku vyslovují jméno jeho s úctou, jakou si zasloužil svým badáním ve starých archivech slezských.« [2])

Zukal neunavnou pílí opatřil si výpisky z desek krnovských až do r. 1670., z opavských až do r. 1850.; bohužel, že výpisky z desek opavských od r. 1434.—1609. při zápůjčce se mu ztratily. Ztráta tato tak namáhavě opatřeného materiálu zabránila, že mnohá pojednání historická nemohla býti vydána. Zukal kromě výpisků z regest soudních, matrik opavských, má ještě mnoho jiné cenné látky pohromadě; škoda, že pro churavost nelze mu v práci pokračovati. Výpisků Zukalových hojnou měrou při svých spisech užil V. Prasek.

Zukal četné články uveřejnil v »Matici Moravské«, v »Op. Besedníku a Týdenníku«, v programech německé reálky, kdež byl profesorem dějepisu a francštiny.

---

[1]) Dí Vinc. Prasek.
[2]) Dr. Sláma: »Vlast. putování«, str. 436—437.

Digitized by Google

Vincenc Prasek.

Digitized by Google

Digitized by Google

Z pojednání Zukalových jmenujeme: »Besitzungen der mähr. Kloester im Oppalande«, »Zápisky opavských dominikánů«,[1]) »Pan Pertold Tvorkovský z Kravař na Raduni a Kolartové« (v Opavě roku 1886.), »Bouře proti biskupu Vilémovi Prusinovskému v Opavě r. 1569.« (V. M. Op. 1896.), »K dějinám opavské radnice« (V. M. Op. 1896.), »Z nejstarších matrik opavských« (V. M. Op. 1897.); v «Opav. Týdenníku« uveřejnil obrazy z doby Přemyslovců na Opavsku, a j.[2])

Na základě výzkumů Zukalových, Svobodových a svých vlastních vzdělával dějiny, zvláště topografii slezskou velepilný obdělavatel luhů rodných, *Vincenc Prasek*, jehož rodištěm jsou Milostovice u Opavy. (Nar. 1843.)

Otec Praskův byl rolníkem a horlivým čtenářem. Prasek vědomí vlasteneckého nabyl záhy v mládí četbou jakési povídky Nýrycovy neb Šmýdovy, jež rostlo, když hoch slyšel, jak jeho p. katecheta Bedřich Kaun mluví s p. učitelem ve škole česky, což se jinde nedělo. Studoval v Opavě, Vídni a Vratislavi. Jako student besedami, přednáškami, rozšiřováním četby pečoval o hnutí národní; když neměli kdysi divadelního kusu, sám jej složil. Při první besedě v Jaktaři dne 24. září roku 1865. zpívána byla »Píseň Opavská«, již sbásnil Prasek. Byl spolupořadatelem prvního táboru slezského r. 1869. a spoluzakladatelem »Matice Opavské«, jejímž čestným členem byl r. 1895. jmenován. Péčí jeho nastřádáno hojně listin v archivě »Matice Opavské«. Jako profesor působil na gymnasiích v Chrudimi, Táboře, Olomouci. Za pobytu v Olomouci valně zasloužil se o českou společnost a vlastenecký musejní spolek.

Když v Opavě r. 1883. založeno bylo české gymnasium Maticí Ustřední, požádán byl Prasek, aby přijal místo řiditelské. S nadšením ujal se mladého ústavu a řídil jej až do roku 1895., kdy, nedostav další dovolené, vrátil se do Olomouce, by zaujal své profesorské místo.

Pro zásluhy, jichž si získal o písemnictví a školství, stal se dopisujícím členem České Akademie v Praze a vyznamenán byl rytířským křížem sv. Řehoře.

Činnost spisovatelská V. Praska jest nanejvýše hojná: Prasek byl nejen topografem, národopiscem, filologem, nýbrž i výborným žurnalistou. »Op. Besedník«, »Op. Týdenník« se články jeho jen hemží jak na čelném místě, tak pod čarou a v drobných zprávách, a články ty jsou z rozličných oborů.

Předním jeho dílem jest »Vlastivěda Slezská«, která pro nedostatek odběratelů nemůže pokračovati, ačkoliv má autor v rukopise »Historickou topografii Těšínska«, z níž přinesl ukázky Kalendář Slezský a Noviny Těšínské.

Ponechávajíce si první díl Vlastivědy, až bude mluveno o národopisu slezském, přejdeme k dílu II., jenž obsahuje »Historickou topografii země Opavské« (A. — K.). Tento díl jest pravou studnicí pro přátele místních dějin. Dílu III. část prvou tvoří »Dějiny kraje Holasovského čili Opavského« (str. 196; 1891.), sáhající až po r. 1318.

[1]) Vydáno v Opavě 1877., str. 34.

[2]) Životopis a seznam prací není úplný, protože pro skromnost profesorovu nebylo možno více vyzvěděti.

Digitized by Google

Dílu IV. část první vyplňují »Dějiny knížetství Těšínského«, jdoucí až po r. 1433. (Str. 220, r. 1894.)

Proč vydal »Děj. kraje Hol.«, příčinu toho podává v úvodě, »poněvadž běželo o to, stopovati co nejdále zpět příčiny, proč se kraj někdy počítaný k Moravě . . . mohl státi zvláštní individualitou, a to tak v pozdní dobu . . ., aby upozornil na všeliké bludy a poklésky v historických knihách o našem kraji šířené, a netoliko od čtenářů, nýbrž i od odborníků věřené.«

Dějinami kníž. Těš. měl v úmyslu »objasniti velezajímavý zjev, kterak ponenáhlu na Těšínsku němčina ustupovala češtině . . ., a poněvadž se mu vidělo potřebným, uveřejniti aspoň jeden spis, jednající o vlastním Slezsku.«

K těmto spisům za nejnovější doby přidružil spisovatel »Tovačovskou knihu ortelů olomuckých«, sbírku naučení a rozsudků vedle práva Magdeburského, a »Organisaci práv Magdeburských na sev. Moravě a v Rakous. Slezsku«, čítající dvacet tiskových archů. Kniha tato dle přiznání autorova jest soudní topografií severní Moravy a Rak. Slezska, tedy částečné pokračování Vlastivědy Slezské.

Práce Praskovy roztroušeny jsou v rozličných časopisech, programech, takže nesnadno seznam jejich sestaviti.

Ve »Věstníku Matice Opavské«, jejž redigoval do odchodu svého ze Slezska, jsou tyto články: »Útočiště v Opavě«. »Nepodezřelé právo«, »Církevní pokora v Opavě vykonaná« a j. (1892.); v roč. III. (1893.) »Gradice Golensicezke«, »Nejstarší zprávy o Mor. Ostravě«; v r. IV. (1894.) »Frýdek a »Místek«, »Kostel sv. Jiří v Opavě«, »Vynikající osoby Opavské ze XVI. století«; v r. IV. (1895.) »Valaši na Frýdecku«, »Vynikající osoby Opavské ze XVI. století.« K roč. III. a IV. přidána příloha: Prameny dějin Opavských a Těšínských: »Sbírka listů posílacích od 1464.—1709. vůbec a listů biskupa Vil. Prusinovského zvláště«; »Kopiář listů posílacích kněze biskupa Viléma Prusinovského psaných l. P. 1566.«

V »Op. Týdenníku« kromě drobnějších snůšek jako »Zvonaři v Opavě«, »Ronové z Leskovce«, »Dědiční mlynáři«, »Památní dnové«, a j. uveřejněna tato pojednání: »Královna Kunhuta na Hradci«, »Vartnov«, »Bobrovníky«, »Jan Čapek ze Sán«, »Bernard Bírka z Násile«, »Kravařský pán, co dělal zlato« (alchymista Sudivoj Skorkovský), »Krvavé hody ve Zlatnikách«, »Na panství Fulneckého proboštství«, »Benediktinské proboštství na Březové«, »Na fojtství Opavském«, »Všehochuť z cesty na Opavsku«, »Zápisky z cesty do Pr. Moravska«, »Z Bohumína na Frýdek do Místku«, »Naše písemnictví a Slezsko«, »Počátky národního probuzení ve Slezsku«, »Dr. Ant. Weltzel«, »Josef Vratislav Monse a Opavsko« a j.

V programech českého gymnasia Opavského: »Opavské právo hejtmanovo« (1884.), »Nález o sedlákuom odpuštěnie braní« (1885.), »Osady zaniklé a někdy pusté na Opavsku« (1886.), »Křížovníci zákona Matky Boží« (1887.), »Svobodný dům někdy hrabat Vlčkův v Opavě« (1888., budova českého gymnasia), »Nápisy ve Slezsku« (1889.), »Překlad s výkladem na dílčí listy země Opavské« (1890.), »Křížovníci sv. Jana na Opavsku« (1891.), »Klášter sv. Kláry« (1892., nyní vládní dům v Opavě), »K dějinám řemesel ve Slezsku« (1893.), »K dějinám školství ve Slezsku« (1894.).

Digitized by Google

V Časopise Matice Moravské: »Proměny na severních hranicích moravských« (1879.) a j.

V Osvětě: »Ústavní boje o češtinu na Krnovsku«.

V Komenském: »Čeští spisovatelé z Opavska« (1875.), »Záhady místopisné«.

V »Troppauer Zeitung« (1883.—1891.): »Der Name Troppau«, »Minoritenkloster«, »Johanniter«, »Troppauer Buchdrucker«, »Die Bader«, »Schulen Troppaus bis 1632.«, »Der Piltscher Fund«, »Troppauer Papiermühle«, »Kaminfegerzeche«, »Das grosse Mittel«, »Die beiden Schuhmacher-Zechen«, »Die Goldbergwerke in Zuckmantel«, »Die keltischen Königshöfe in Schlesien«.

V »Oesterr.-ungar. Monarchie in Wort und Bild«: »Czechische Sprache und Literatur«.

Samy o sobě vydal ještě: »Rodáky z Opavska a Frýdecka«, »Paměti městečka Napajedel«, »Paměti městečka Malenovic«, »Posloupnosť zeměpánů na Opavsku a Těšínsku, a osady dle stáří« (1888.).

Z úst samého spisovatele jsem slyšel, že mu nejmilejší ze všech děl jest »Hospodárské kázaní«, jež psával r. 1875. a 1876. do »Op. Týdenníku«, v nichž mluví ke svým krajanům prostým způsobem o jejich chybách.

Pod své články podepisoval se Prasek buď —a—., neb —r—., někdy pseudonymem Miloš Radlinský.

Nemenších zásluh získal si Dr. *Fr. Sláma* o dějepis a národopis Slezský, zvláště knížetství Těšínského. Narodil se r. 1850. v Chotěboři. Vykonav studia gymnasialní v Něm. Brodě a Praze, musil r. 1869. za vlády Herbstovy a Giskrovy prchnouti do Uher, kdež až do r. 1876. pobyl. Konaje na universitě Pěšťanské právnická studia založil český, dělnický spolek. Slováci tak si Slámu zamilovali, že mu svěřili redakci »Slovenských Novin«. V Záhřebu podrobil se právnickým zkouškám a promovován na doktora. Byla to první promoce na nově zřízené universitě Záhřebské, k níž se dostavily všechny čelnější osoby Záhřebské s bánem Mažuraničem v čele. Aby seznámil se dokonale s poměry jihoslovanskými, vstoupil do státní služby ve Vojenské Hranici, z níž podnikal výlety do Bosny. R. 1878. odebral se na Moravu, kdež krátce účinkoval v Olomouci, Uh. Hradišti, Třebíči, načež r. 1881. odebral se do Slezska, kdež do r. 1898. setrval.

V Těšíně zpozorovav, že lid ještě žije život neuvědomělý, jímal se práce národní. Dějinami chtěl se dostati do srdce jeho, proto zkoumal v archivech zámku a města Těšína, cestoval, opatřil si opisy starých listin ve Vratislavi. První větší jeho dílo bylo: »Vlastenecké putování po Slezsku« (str. 584), [1]) v němž popisuje Slezsko po stránce dějepisné, národopisné atd. Spis tento přeložen do polštiny a němčiny. Německý časopis »Ueber Land und Meer« přinesl v překladě některé ukázky z »Vlast. putování«.

Části nasbíraného materiálu k dějinám Slezska upotřebil ku prostonárodně psaným »Dějinám Těšínska«, [2]) v nichž dobu, kdy čeština na Těšínsku ovládla, dle původních pramenů prakticky objasnil. Aby obrátil pozornost na ubohé bratry Slováky, vydal Sláma téhož roku u Otty »Průvodce po Slovensku«.

---

[1]) Vydal J. Otto v Praze r. 1885.
[2]) Vyšly v »Matici Lidu« r. 1889.

Digitized by Google

Nemalou zásluhou jest, že Dr. Sláma výzkumy své dějepisné popularisuje v povídkách, románech ve »Slezské kronice«, již r. 1890. v Opavě založil.

Do Opavy ku státnímu návladnictví dostal se r. 1887.

Ve »Slezské kronice« posud Sláma vydal tyto své spisy: »Pán Lysé Hory«, národní pověst o Ondráši a Jurášovi. »Poklad u Trúby

Dr. František Sláma.

Štramberské«, historický román z doby pobělohorské. »Černá kněžna«, historický román o pěti svazcích (str. 444.). »Rytíř Kobylka«, román (str. 274). »Z naší minulosti«. »Paměti rytíře Hanuše«. »Pletky ze soudní síně« (str. 128). »Od potopy světa«. »Nebál se ani čerta«. »Jak se cikán věšel«. »Slezské pohádky a pověsti« (str. 144). »Strýc Bečka«. V histor. románě z politického života, zvaném »Doktor Pa-

Digitized by Google

prika«, persifloval Sláma politickou činnost Dra. Vašatého. Román vydal pod pseudonymem A. Bor.

Pro Pr. Čechy Sláma vydává švabachové knížečky, jež až na vypravování »O Panně Marii Frýdecké« se čtenářům zalíbily. Názvy těchto brožur jsou: Ciganova svatba. O slezské kněžně Popelce. O životě sv. Hedviky, patronky země slezské. O figlech Ondrášových. O bezhlavém knížeti. Ze života barona Prášila. Proroctví Libuše, kněžny české. Veliký počet těchto knížeček za hranicemi i u nás koná dobrou službu v příčině národní.

Z »Op. Týd.«, do něhož psal až do r. 1890., v dobré paměti jsou ještě dopisy — Maryky Jurkovy (dr. Slámy), jež před volbami dobře působily. Politická činnost Slámova ve Slezsku jevila se do r. 1891. více méně drobnou prací vlasteneckou; až r. 1891., kdy byl zvolen za říšského poslance za města Králové Hradec, Rychnov n. Kn. atd. (r. 1897. podruhé), l. 1895. za skupinu venkovských obcí Rychnov n. K. a Kostelec n. Orl. za poslance zemského — Slezsko v něm našlo horlivého obhajitele svých zájmů ve Vídni.

Ve stálém výboru pro vypracování trestního zákonníku, v konferenci vyrovnávací, národní radě české, v delegacích rakousko-uherských (1894., 1895., 1896. a 1900.) neunavně pracoval pro dobro svého národa.

Těšínský spolek »Snaha«, města Králové Hradec a Hořice uznávajíce vlasteneckou píli Slámovu, zvolila si jej za čestného člena a měšťana.

Že vlastencům takovým, jako jest Sláma, ve Slezsku nekvetla pšenice, možno předpokládati; teprv r. 1896., jsa již šestačtyřicátníkem, postoupil do VIII. platební třídy, jmenován byv soudním sekretářem v Opavě. Od r. 1898. jest soudním radou v Brně, ale Slezsko jest mu posud draho.

Nejmladším historikem slezským, který r. 1898. na české gymnasium do Opavy přišel jako učitel dějepisu a zeměpisu, jest dr. *Jos. Pospíšil.* S láskou nevšední studuje dějiny slezské, ovoce práce brzo podá veřejnosti. Jeho články v »Op. Týd.«: »Slezsko v době předhistorické« (č. 18., 19. r. 1899.) a »Husitská tažení do Slezska (1900.) skýtají nejlepší naděje.

Pospíšil narodil se 17. února 1869. ve Středoklukách u Prahy; na universitě studoval v Praze.

Stejnou lásku k dějinám domácím chová profesor *Ant. Landsfeld* z Těšína. Do »Věst. M. O.« r. 1894. napsal článek »Masaři v Těšíně a ve Skočově« (r. 1895.), »Archiv musea Sršníkova v Těšíně« (1897.), Městský archiv Těšínský (1899.)

Frant. Havlas zabývá se dějinami místními. Z péra jeho pocházejí: »Děje a životopisné památky Domaslovické farnosti« (v Opavě 1887.), »Skalice u Frýdku« (v Brně 1885.), »Panna Maria Frýdecká dle rukopisů hodnověrných, (v Brně 1893), »Janovice čili o původu této farnosti« (v Praze 1894.). Dále uchystal katolíkům na Těšínsku kancional »Bohoslužba zpěvem a modlitbou« (v Místku, 1894.) Dopisuje do V. M. O. a kalendáře slezského. Pochází z Bártovic; po vysvěcení na kněze dostal se do Žibřidovic, Skalice a j.

»Dějiny farního chrámu sv. Jana Křtitele ve Frýdku« složil generální vikář Karel Findinský, o jejichž české vydání postaral se *Antonín Poledník*, nynější farář Ratimovský.

Digitized by Google

Poledník narodil se 1843., vysvěcen 1868. Národ český má v něm důvěrníka na nejvýš bezpečného a činného. V Ratimově za něho postavena byla nová fara a kostel obnoven. Vydal r. 1880. »Sbírku církevních písní a modliteb«, pak redigoval, pokud vycházel, česky »Posla svazku slezských katolíků.

J. Nováček ve »Věst. král. č. spol. nauk« (1896.) uveřejnil: »Paměti Hynka mladšího Bruntálského z Vrbna o věcech veřejných na Moravě a v Opavsku z let 1610.—1611.; a J. Chodníček, M. Kovář ve »Sborníku Hist. Kroužku« (1896.) »Z katolických misií na Moravě a ve Slezsku«.

O Slezsku jedná částečně spis K. Eichlera: »Poutní místa a milostivé obrazy na Moravě a v rakouském Slezsku.« [1])

Archivy, musea a sbírky.

Když se píše o historii, má se díti též zmínka o archivech, museích, skýtajících podklad k dějinám. »Archivy ve Slezsku jsou do té doby značně zanedbanou popelkou, ačkoli nelze upříti, že některé pokusy o nápravu se staly, a to s částečným úspěchem.« [2]) Čechy nejvíce zajímá zemský archiv Slezský a Matice Opavské.

»Zemský archiv Slezský jest vlastně archiv opavských pánů stavův. Jakož pak pořadatel archivu, konservator Dr. Kürschner, zprávu činí, obsahuje všeho všudy jen 665 listin, roztříděných na 12 skupin. Ovšem, nezakládá se přednost tohoto archivu na listinách, nýbrž na zemských knihách (půhony, roky, sněmy atd.). Však prokázáním neobyčejné chudoby stane se pokus, aby se jednak stavovský archiv Těšínský spojil se zemským, aby se staré zemské desky místo u c. k. zemského soudu uschovaly v archivě.« Jak již podotčeno, uchráněn zemský archiv od záhuby J. Lepařem.

Archiv Matice Opavské co do počtu listin jest po zemském archivě prvním ve Slezsku; čítá úhrnem 602 listiny a knihy, začež přední zásluha náleží V. Praskovi.

Knih rukopisných jest sedmero: [3])

1. »Příjem peněz brandšacunkových od sousedův (Těšínských) jak při nešťastlivém vpádu Švédském r. 1645. tak i potomně roku 1646. a 1647 colligirovaných.«

2. »Michael Tomassen (Troppaner) Vogtenbüchel od 2. června do 18. července 1681.

3. »Register počtův purgmistrovských města Těšína«. Od 8. martii Ao. 1655. až do ult. dec. 1656.

4. »Protocollum sessionum, latorum . . . curiae regiae civitatis Teschinensis« ab anno 1722., usque ad mensem Julium anni 1728.

5. »Kniha ševcovského cechu Frýdeckého« se zápisy veskrze českými.

6. »Registra a knihy zemské sirotčí r. 1591. za Adama Václava knížete založené a svedené až do r. 1637.« (Opis.)

7. »Protocollum sessionum, latorum . . . sententiarum« (curiae regiae civitatis Teschinensis), t. j. registra městského práva Těšín-

[1]) Vydán nákladem »Dědictví sv. Cyrilla a Methoda« r. 1887. a 1888.
[2]) V. M. O., r. 1892., str. 23.
[3]) V. M. O., r. 1892., 1893., 1894.

Digitized by Google

ského od r. 1774.—1782. Listů 126. Také v těchto registrech jsou napořáde vedle německých rozsudků i české.

Seznam listin uveden jest v citovaných ročnících »Věstníku Matice Opavské« r. 1892., 1893., 1894., kamž čtenáře, kteří se o ně zajímají, odkazujeme.

Stavovský archiv Těšínský jest málo znám; archiv musea Opavského má všeho všudy 32 listin, z nichž 9 českých, archiv města Opavy 60 listin, 11 českých.

Seršníkovo museum v Těšíně má též archivalia, mezi nimi české Skočovské. [1])

Jak jest s městskými archivy jiných Slezských měst, nemůžeme podati zprávy.

Z museí jest nám nejbližší museum Matice Opavské, založené r. 1884. Kromě knihovny obsahuje sbírku mincí, z nichž pohříchu některé ztraceny. Vinc. Prasek odhadl r. 1892. počet jejich dobře na 3000. Obrazárna jest v počátcích; má jeden Úprkův obraz a několik méně cenných. Ze starožitností jsou nálezy z hrobů, mlaty, palstafy, jehlice, popelnice, zbraně. Sbírka krojů jest dosti hojná, částečně ustavičným stěhováním však poškozená. Těšíme se, že sbírky uspořádány byvše v nové místnosti, budou přístupnějšími než posud. Ještě zasluhuje pochvalné zmínky museum ředitele škol Bukovanského na Pol. Ostravě.[2])

Národopis.

Národopisné studium již v 15. století mělo ve Slezsku své ctitele, vždyť Mikuláš z Kozlí (1420.—1433.) sbíral náboženské i světské písně.

V 17. věku kolem r. 1670. Kristian. Hiršmenzl, administrátor v Bolaticích, sepsal knihu »Septem centuriae jovialium«, obsahující 700 anekdot, pohádek, bajek. Jedna báchorka uvedena ve Vlastivědě Slezské na str. 41.—42.

Ve studiu národopisném nastala ve Slezsku veliká mezera, až kněz Cyprian Lelek ujal se opuštěného tohoto pole. Nasbíraný materiál odevzdal Fr. Sušilovi, dalšího uloženého v museu Matice Opavské užil V. Prasek při I. díle své »Vlastivědy«. Frant. Sušil v předmluvě k »Mor. národním písním«, jež poprve r. 1835., a podruhé r. 1860. vydal, píše: »Mezi jmény ochotníků nejhustěji nalézá se p. Cyprian Lelek, jenž mi sbírku svou v pruském Opavsku shledanou přepustil, ovšem bez nápěvů, ale ku které jsem melodie tím lehčeji z úst lidu naznamenal, moha již určitou píseň udati, jejížto melodie jsem vyhledával.« [3])

Sušil mimo Pr. Slezsko projížděl za příčinou národopisného studia Opavsko a tu část Těšínska, kde okres české řeči polskému jazyku neustupuje.

Následovník Sušilův, Fr. Bartoš, působil od r. 1866. po tři léta na gymnasiu Těšínském, a po tu dobu zabýval se pilně zkoumáním

[1]) Profesor A. Landsfeld podal ve V. M. O. r. 1895. str. 56—58 seznam rukopisných památek v tomto archivě.

[2]) Pisatel těchto řádků má hojnou sbírku krojů a výšivek Slezských, snad větší než v museu M. Op.; v zemském museu v Opavě v oddělení krojovém uzříš také zbytky krojů, figuriny nepravdivě ustrojeny. Třeba jest lepšího uspořádání!

[3]) Mor. nár. písně, Fr. Sušil, str. IV. r. 1860.

Digitized by Google

lidu, jeho zvyků, řeči; později ještě navštívil Slezsko. Výsledek těchto studií obsažen jest v jeho folkloristických dílech, jako v písních, dialektologii moravské, v díle prvém, části IV., kdež pojednává o nářečí lašském.

V »Národních písních, pohádkách ...«, pořádaných pohádkovou komisí lit. řečn. spolku »Slavia« v Praze odd. III. v »Koledách vánočních« (1878.) shledáváme se s pěknými příspěvky E. Šarše, K. Neuvirta a K. J. Bukovanského z Pol. Ostravy.

Velmi cenné příspěvky k národopisu Slezskému najdeme ve »Vlast. putování po Slezsku« (1885.) od dr. Fr. Slámy. Sám malíř Liebscher, konav pilné studie o kroji slezském, vyzdobil některými obrázky toto nákladné dílo.

Pěknou prací národopisnou jsou Slámovy »Slezské pohádky a pověsti«. (Str. 144.) I jiné spisy Slámovy obsahují dosti národopisné látky, jako »Ze zápisků soudce«, »Od potopy světa«. »Oesterr.-ung. Monarchie in Wort und Bild« (Mähren und Schlesien) přinesla z péra Slámova článek »Slavisches Volksleben« (str. 583.—604.).

Tóma Šmýd, jenž byl po delší řadu let farářem ve Skřipově u Hradce, zabýval se pilně sbíráním národopisného materiálu, jehož vydatně užito při Vlastivědě Slezské. Šmýd narodil se r. 1838., zemřel 1. října 1897. jako farář v nouzi na odpočinku v Přerově. Šmýd psal také do »Vlasti« o ubohém Slovensku; sepsal i modlitební knížku.

První díl »Vlastivědy Slezské« Vinc. Praska jest největším soustavným dílem národopisným o českém Slezsku. Díl tento vytisknut r. 1888. (str. 240.) v 1000 výtiscích, ale za krátko rozebrán. Ve spise obsaženy báje, pověsti, báchorky, pohádky, tance (bez not), popěvky, zábavy, zvyky, obyčeje, pověry, čarodějství, pranostiky atd. lidu Slezského.

Filologický spis »Čeština na Opavsku« dlužno též čítati v obor národopisu. V »Opavském Týdenníku« na mnohých místech uzříš od Praska a jiných spisovatelů, z nichž Bukovanského zvláště jmenujeme, zastoupený obor národopisu.

K. J. Bukovanský pochází ze Žďánic. Narodil se 24. listopadu r. 1844. Do Slezska se dostal r. 1870.; r. 1874. ustanoven správcem škol na Pol. Ostravě. Z dvaceti knih, jež vydal, jsou národopisného obsahu. »Polská Ostrava a okolí« (1878. v Olomouci), »Slezské báje a pověsti«, »Člověk v době předhistorické«. O museu jeho již byla řeč. Z ostatních spisů uvádíme »Malý deklamátor«, »Vánoční stromek«, »Vánoční hra«, »Císař František Josef I.«. Od r. 1874. vydává kalendář »Horník« a od r. 1891. dělnický časopis »Práce«.

Založil spolek »Salm« a spolek na podporování chudé mládeže; v akci knihovenské jest činný.

Jan Loriš vydal nákladem české akademie »Rozbor podřečí Hornoostravského ve Slezsku«. Spisovatel rozděluje obyvatelstvo Těšínska na 4 kmeny.

Národopisný ruch před všeobecnou výstavou národopisnou v Praze dotkl se i Slezska.

R. 1893. v měsíci září za hlavního řízení profesora Antonína Karáska a za spolupůsobení J. Vyhlídala, L. Sedláčka, prof. Kahlika, několika studentů ze spolku »Opava« a bohoslovců, zejména Jana

Digitized by Google

Kotrše, poskytnuta obecenstvu první národopisná výstava v Opavě, ve Slezsku vůbec.

Na bedrech profesora Karáska spočívala hlavní práce. Antonín Karásek (nar. 20. května 1853.) dostal se za profesora r. 1889. do Opavy, kdež neunavně pracuje ve výboru »Matice Opavské«. Činným jest jako jednatel v redakci »V. M. O.« a ve spolku pěvecko-hudebním »Křížkovský«. J. Vyhlídal měl na starosti oddělení krojové a církevní záležitosti; listiny uspořádal V. Prasek.

Počátek výstavky předcházely v neděli 3. září služby Boží v kostele sv. Jiří, při nichž studující zapěli »Sv. Václave, vojvodo země české«. Výstavku zahájil V. Prasek.

Výstava rozdělena na osm oddělení:

I. Památky předhistorické (nástroje, zbraně, ozdoby z kamene, bronzu, železa, popelnice a j.) II. Památky historické (trublice, konvice, cechovní památky, dřevěné zámky, náčiní, stroje atd.) III. Památky literární, umělecké. IV. Pohledy na města. mapy, malby. V. Kroje, vyšívání lidu Slezského. VI. Náš kostelíček. (Oltářík, starobylý baldachýn z Hrabyně, kříže, missaly, matriky a j.) VII. Hanácké a slovácké kroje. (Objednala pí. Prasková.) VIII. Jizba ve statku Slezském a jizba selská se vším příslušenstvím.

Za doby výstavy aranžovali studenti slezskou svatbu v restauraci u města Opavy, jež však pro neznalost zvyků došla malého souhlasu.

O rok později v Orlové na Těšínsku v září byli jsme na druhé výstavce národopisné. Materiál této výstavky roztříděn byl v tyto skupiny: 1. Oddělení předhistorické. 2. Památky historické, literární, umělecké. 3. Hornictví. 4. Kostelní předměty. 5. Zvykoslovné oddělení. 6. Lidopisná literatura. 7. Lidová hudba. 8. Lašská domácnost. 9. Lidové kroje a vyšívání. 10. Školské oddělení.

Výstavka byla menší Opavské, ale slušně uspořádána péčí Jos. Vluky, tamějšího učitele, působícího nyní na škole »Komenského« ve Vídni. Vluka pochází ze Slavkova u Opavy. Do »Českého lidu« podal tato kratší národopisná pojednání: »Pastuškové« (tři králi) ve Slezsku, r. IV., »Žnivuvka« (dožínky) z Orlové ve vých. Slezsku, r. V., »Národní tance ve východním Slezsku«, r. VIII., »Slezská aptyka« (lékárna), r. VIII., »Rozmluvy« (rozprávky), »aby se chytil ženich«, r. VIII., »O bývalém kroji mužském a ženském na Frýdecku«, r. VIII., »Kroje východoslezské« (polské), r. IX., »Tance východoslezské«, r. IX. V »Národním sborníku československém« uveřejnil »Ďadci čili hospodařiči«. R. 1897.

Národopisná výstavka r. 1894. dala ještě podnět, že učitel Fr. Polášek napsal spisek »Národopisný výbor v Orlové«.

Důkladností vynikají práce Rob. Parmy a Václ. Hauera.

R. Parma (nar. 27. září 1857. ve Frenštátě) odebral se do Opavy r. 1886., kdež působí na českém gymnasiu do dneška. Kromě příspěvků do programu českého gymnasia »O členu v němčině« (1898.), a Kytic Kahlikových« napsal do »V. M. O.« »Soupis osad, samot, tratí na Frýdecku«. (1893., 1894.), »Soupis místních jmen na Bohumínsku a Frýštatsku« (1895.) a »Soupis osad, samot, tratí ze záp. Slezska« (1857.).

Hauerova národopisná pojednání najdeme v »Českém lidu«, ve »V. M. O.« a v »Museu filologickém«. V »Českém lidu« jsou tato:

Digitized by Google

»Selský statek ve Slezsku« (r. IV.), »Přidky na Opavsku« (r. V.), »Názvosloví lidových staveb slezských« (r. IX.); ve »V. M. O.«: »Křestní jména na Paskovsku« (mezi 1633.—1745.). »Ve »V. M. O.« ještě podal »Jan Brhel a jeho kázaní« (1893.), »Český překlad hymnů církevních v knihovně musea Opavského« (1895.) a v programu č. gymn. »Sekvencionář mistra Konráda z Benešova u Opavy (1890.) a »Hledání práva v 17. a 18. století na Paskovsku« (1899.) V odborných listech filologických jméno jeho častěji uzříme, na př. do »Mus. fil.« podal »Příspěvky k historii dialektu lašského«. (R. III.)

Do »V. M. O.« ještě přispěli národopisnými črtami Fr. Myslivec a profesor Ignác Tkáč. První psal »O mlynářích Malo-Lhotských« (1895.) a »O národním kroji slezském na Klimkovsku«. (1896.)

Myslivec narodil se roku 1873. v Malé Lhotě, r. 1896. stal se knězem, nyní jest katechetou ve Frenštátě.

Profesor Tkáč. rodák (1839.) Frýdecký, podal »Pověsti o Starém městě u Frýdku«.

V »Českém lidu« (VIII.) pojednala Blandina Čížková z Těšína: »Jak lid východoslezský doktoří«, dr. Ferd. R. Bernart »O hustotě obyvatelstva ve Slezsku« (r. 1897.) a dr. Č. Zíbrt »O pověstech o Přemyslovi ve Slezsku« (1897.) V Kalendáři Slezském psal Fr. Havlas o »Koledě«, a Berta Chadrabová o »Zažehnávání dětských nemocí«; v »Našem Domově« sdělil Fr. M. Polomský »Některé slezské zvyky«.

Besedníky »Op. Besedníka«, »Týdenníka«, »Těš. Novin« vykazují občas národopisné příspěvky.

Aby seznam národopisných pojednání o Slezsku byl úplnější, přidávám vlastní:

V »Českém lidu«: »Ze slezské »pivnice« (sklepu) a kuchyně«. (R. IV.) »Ze života slezských dětí« (R. VI.) »Dojení. »Tlučení« másla ve Slezsku«. (R. VI.) »Ze života slezských dětí«. (R. VI.) »Modlitbičky slezských dětí«. (R. VII.) »Ze života slezských pastevců«. (R. VII.) »Kuchyně slezská«. (R. VIII.) »Tři králové ve Slezsku«. (R. VIII.) »Modlitby »růžaněc«, patérky ve Slezsku«. (R. VIII.) »Vyznání« obydlí a kuchyně Malenovské z r. 1845. (R. VIII.) »Ptačí řeč ve Slezsku«. (R. VIII.) »Děti slezské«. (R. IX.) »Ze života slezských dětí«. (R. IX.) »Církevní rok a děti slezské«. (R. IX.)

V »Našem Domově«: »Za Bohem«. (1892.) »Přípitky na slezské svatbě«. (1894.) »Slezské modlitbičky«. (1894.) »O titulatuře slezské«. (1894.) »Smutek na Opavsku«. (1895.) »Národopisné drobnosti z Rakouského a Pruského Slezska«. (1895., 1896., 1900.) »Národopisné črty z Rak. a Pr. Slezska«. (1897.) »Z kroniky lásky«. (1898.) »Švec a žid v podání lidu slezského« (1898.) »Hry dětí slezských«. (1899.) »Z rozmluv lidu slezského«. (1899.)

Ve »Věstníku Matice Opavské«: »O slezských karkulích a čapkách«. (1893.) »O kroji slezském na Opavsku«. (1894.) »O kroji na Těšínsku« (1895.). »Ze života slezských pastevců«. (1896.) »Z pověr a zvyků lidu slezského«. (1897.) »Lidoví básníci slezští«. (1898.) Z »básnické« dílny synků slezských. (1899.)

V brněnském »Hlasu«: »Obrázky z Pr. Slezska«. »O kroji slezském«. (1891.) »Karmaš ve Slezsku«. (1899.) »Ze slzavých údolí«. (1900.) »Pověsti a památky »Cyrillo-Methodějské v Rakouském a Pruském Slezsku« (1900.)

Digitized by Google

Ve »Slezské kronice« knihy: »Slezská svatba«. (R. 1894.) »Příhody z Vysoudilova«. (R. 1898.)

Ve »Vlasti«: »Čechové v Pr. Slezsku«. (R. 1898.—1899.) Pojednání toto vyšlo r. 1899. nákladem spisovatelovým samostatně, a r. 1900. valně rozšířeno nákladem Viléma Povondry v Kroměříži. Dále ve »Vlasti« »Naše Slezsko«. (1900.)

V Malenovicích pod Lysou Horou žije výminkář a písmák Ignác Kozel, jenž mi velmi vydatně pomáhal slovem i pérem při mých národopisných pracích. Má věrnou paměť, mnoho zkusil, proto jsou výklady jeho zajímavy.

Život politický, spolkový.

Opavský Besedník ve Slezsku poněkud pohnul mrtvými vodami; mnohá obec potřela si oči a hlásila se k národu založením spolku.

R. 1862. vznikl ve Stěbořicích zpěvácký spolek; za rok německo-český čtenářský spolek v Opavě a Čtenářský spolek ve Frýdku. Česká beseda v Kateřinkách, jež se rozešla za absolutismu, nahrazena v květnu r. 1864. »Pěvecko-čtenářskou besedou«, jejíž duší byl místní kooperator Fr. Gába (předseda), a profesor Opavský Václ. Pečenka (sbormistr). V prvním výboru zasedali mimo jmenované učitel Schindler, Nosal, Bolík, Honka a Valík. Spolek, jemuž příslušelo právo pořádati do roka 4—6 besed neb akademií, měl velmi slušnou činnost. Již 31. července r. 1864. pořádal první akademii, při níž přednesen proslov, zazpívány sbory: »Orle pestrý, orle«, »Cikáni« a »Hlasy z domova«. Mimo jednu deklamaci sehrána V. Klicpery »Divotvorný klobouk«, první to česká divadelní hra, provedená na Opavsku ochotníky. Účastníků bylo na 400 z Rak. i Pr. Slezska, bylo přítomno též několik měšťanů z Opavy, několik šlechticů — Poláků, kteří v Opavě byli internováni po povstání r. 1863. Souhra byla dobrá, hlavní úlohy provedli: Suchý, Schindler, Přibyl, Mosler, Filípek a Preclík.

Za krátko, 25. září, pořádal spolek besedu, při níž mimo zpěvy a deklamace dávána fraška »Vyhrané panstvo«; třetí beseda dne 19. února 1865. vynikala též pestrým programem: třemi sbory, dvěma deklamacemi a fraškou »Po půlnoci«.

Dne 23. července 1865. byli návštěvou v Kateřinkách ochotníci z V. Hoštic v Pr. Slezsku a sehráli tam frašku Kopeckého »Pan Franc ze zámku«, kterou 20. února téhož roku sami doma obecenstvo obveselili. Po r. 1865. spolek čtenářů a zpěváků upadal, až načisto zanikl. [1]) Teprve r. 1870. založena v Kateřinkách »Katolicko-politická beseda«, jež za let 1871.—1874. podnikala tuhé boje za nezadatelná práva lidu českého.

Česká rolnická beseda v Sedlištích, nejstarší na Těšínsku, vzala původ r. 1866.; založili ji rolníci; rozkvétá zvláště za pevné podpory nynějšího faráře Fr. Nogola, jenž až do dnešního dne i jinak vlastenecky působí.

Z roku 1866. jest ještě v dobré paměti audience starosty Plesenského při návštěvě císaře a krále našeho v Opavě, jíž dosaženo, že úřady českým obcím částečně hověly; od r. 1851. řídily se totiž

[1]) Op. Týd. »Počátky ochotn. divadla na Opavsku«, 1897., č. 93.

Digitized by Google

tajným ministerským nařízením, prohlašujícím němčinu za jediný úřední jazyk.

Až do r. 1871., t. j. do propuštění ministerstva Hohenwartova, přijímali někteří soudcové Slezští, na prvém místě krajský soud Těšínský a okresní soud Frýdecký a Klimkovský, české dopisy a vyřizovali německy, ale po tomto roce nastala doba rekursů. Jako obyčejně, zase hledal slávy soud Opavský v neobyčejné lásce (!) k národu českému.

Tajné nařízení z r. 1851. bylo mu nejvzácnějším zákonem, ačkoli naprosto se příčí »zákonům [1]) dřívějším i pozdějším, zákonům nezrušeným, platným, řádným zákonitým způsobem prohlášeným, ačkoliv tedy ono nařízení jest úplně neplatné, soudy slezské míní, že ono tajné nařízení je nade všechny zákony. I znám české soudce, kteří česky cítí«, píše dále znalec soudních poměrů Slezských, »kteří však obávají se jednati podle zákona, aby si snad na kariéře neuškodili, a úřadují právě tak, jako němečtí jejich kollegové . . . Přišel-li k soudům na Slezsko soudce českého přesvědčení, stal se buď nahoře omyl aneb má věc nějaký háček«. Politický život českého lidu sevřen byl tímto nezákonným nařízením jako ostrými kleštěmi a život spolkový byl nevalný; těch několik besed, pořádaných po roce šedesátém, jest jako několik praménků, osvěžujících vyprahlou pustinu.

První beseda na Opavsku konala se 27. září 1863. v Kateřinkách. Bezprostřední pohnutkou k ní bylo šlechetné hnutí soucitu s nešťastnými pohořelými. V roce tom totiž mnoho obcí na Opavsku — a to jak v rakouské tak v pruské části — navštíveno bylo zhoubnými požáry. Dne 7. září vyhořelo v Kateřinkách 10 usedlostí. Na podporu pohořelých uspořádána tedy beseda. Navštívena byla velmi četně též s pruské strany, odtud vyslaly návštěvníky zejména Benešov a Hlučín. Zpívalo se, deklamovalo se a hrálo na piano. Čísla zpěvná provedli učitelé z okolí Opavského a bylo zpěváků na 30. Beseda vynesla 20 zl.

Po šťastném počátku pokračovalo se zvolna. Počátkem r. 1864. dne 10. ledna uspořádána byla beseda v Hlubotci. Zpěváků bylo 12. Zpívaly se sbory »Naprej«, »Slovan«, »Marné výstrahy«, »Šablenka«. Tři sbory mimo to zazpívalo dobře secvičené kvarteto.

Národnostnímu ruchu pořádáním besed dařilo se nejvíce v Opavě, odkud dostávalo se mu od několika vlasteneckých profesorů vydatné pomoci.

Roku 1865. byly besedy ve Stěbořicích, kde 27. srpna sehrána veselohra »První den po svatbě« (hráli B. Žákova, Č. Prasek, Přibyl a Schindler), a 24. září beseda v Jaktaři, kde ochotníci sehráli hru »Kateřinské koláče«.

Besedy pořádali hlavně studující, mezi nimi byl velečinným hlavně V. Prasek, někde tovaryši (v Klimkovicích), a synové rolníků (v Kateřinkách, Milostovicích, Stěbořicích) pomocí kněžstva a učitelstva.

Besedy národními písněmi, vážnými i žertovnými deklamacemi, solovými výstupy i živým přednesem dramatickým působily blahodárně v mysl posluchačů; vlastenecké písně, slyšené na besedách, stávaly se majetkem lidu.

---

[1]) Česká Revue, Dr. Fr. Sláma. str. 649. r. 1898.
[2]) Op. Týd., 1897. č. 93.

Digitized by Google

Pokud besedy bývaly u samé Opavy a v Klimkovicích, nekladly jim úřady překážek, povolujíce je po přísné censuře předložených kusů. Když se však besedy šířily do Hlavnice, Litultovic, Jezdkovic, Zlatnik, Neplachovic, Bránky, Březové, Skřipova, Slatiny, P. Polomě, Studenky, Chvalkovic, tu počali klásti odpor.

Nejprve byly žádány kolkované žádosti a přílohy (i když byl čisty výtěžek určen dobrému účelu), pak texty, udání jmen a zaměstnání ochotníků, potom divadelní policie; konečně povoleny jen tam, kde ochotníci složili 5—10 zl., načež jim c. k. hejtmanství vyslalo k besedě zvláštního komisaře.

Nákladem tímto mnohá beseda byla zastavena; i pramen na zakupování knih, neboť bývalo chvályhodným zvykem, že výtěžky z besed věnovány byly na knihovny.

Roku 1869. o prázdninách pořádány byly na Opavsku 4, a r. 1870. též 4 besedy; z nichž jedna ve Várvovicích, kde byla založena katolická beseda.

Asi v těch dobách přibyly nové čtenářské spolky, besedy ve Frant. Udolí, Doubravě, Salmovci, ba i Krnově.

Silniční výbory povstaly r. 1868. ve Slezsku, ale Němci se postarali, by Čechům správa některého z nich do rukou se nedostala.

* * *

Po zániku »Op. Besedy« r. 1865. vlastenci jmenovanými spolky a snad ještě jinými, besedami, knihami až do r. 1870. udržovali ducha národního; jinak lid pomálu odvykl by pravidelné četbě a dal by se dobrovolně sepjati pouty německých tyranů! Slezsko bez novin bylo jako bez pravé ruky; Němec s Čechem mohl nakládati dle libosti a svět o tom nic nevěděl.

Veliké potřebě lidu Slezského bylo odpomoženo 17. září 1870, kdy vyšlo první číslo »Opavského Týdenníku« v malém formátě starého »Besedníka«. Týdenníku bylo kráčeti touž trnitou cestou jako jeho předchůdci.

Redakce se ujal Jan Zacpal. Mezery, jež způsobeny byly straně národní odstraněním několika zdatných pracovníků, jako: Prauska, Kunze, Lepaře, Pečenky, vyplněny novými silami Zacpalem, Grudou, Kolofíkem, Pavlíkem, Frommem, Gelou, dry. Kotkem a Aug. Petrem, Vantuchou, Stachem, Onderkou a j., jimž na srdce vložena péče o politický i nepolitický život; co bylo po roce sedmdesátém konáno v hnutí vlasteneckém, při tom vždy najdeme jmenované muže s hloučky starších vlastenců.

Byly tenkrát časy zlé! President Pillersdorf padl, a zuřivý, horší liberál Summer nastoupil.

»Opavský Týdenník« měl těžký boj, avšak redaktor a spolupracovníci jeho zápasu se nelekali. Povíme zkrátka jejich životní osudy.

Jan Zacpal narodil se 27. dubna 1844. v Hostkovicích ve farnosti Týnecké u Olomouce z rodičů zámožných. V Olomouci odbyl gymnasium, a r. 1863. odebral se na vysoké školy do Prahy, pak do Vídně, aby studoval na fakultě filosofické hlavně dějepis. Ukončiv studia, stal se r. 1868. supplujícím profesorem na něm.

Digitized by Google

reálce Olomoucké. Tehdy měla společnost česká v Olomouci již českou besedu, ale společenský život byl v počátcích. K osvěžení ducha utvořili svobodní páni, právníci a kandidáti učitelství po studentstkém způsobu spolek »Rozmar«; ba i usnesli se vydávati časopis »Udici«, jehož první číslo vyšlo 6. března 1869.

Redaktorem č. 5., 6. a 8. byl Zacpal. Zacpal přispíval ukázkami překladů z básnictví srbsko-chorvatského.

V Olomouci mu rodiče zůstavili domek.

Po dvou letech vzdal se učitelství pro nemoc krční, a odhodlal se na přímluvu Vaškovu a Praskovu nastěhovati se do Opavy.

Zacpal při listě obstarával všechny služby; a ještě noviny vycházely s deficitem, proto říkával:

»Přenešťastný světa tvor,
Týdenníka redaktor.«

Od r. 1877. rozšířil se na nynější foliové vydání. Roku 1882. měl »Op. Týd.« přílohu Ostravana, jež r. 1883. zašla.

Novinám se nejšpatněji vedlo od r. 1875.—1880; proto redaktor a kooperator Ant. Gruda prosili dr. Riegra, aby v Čechách utvořilo se nakladatelské družstvo pro tento časopis, kteréž by si svobodně zvolilo redaktora. Návrh nebyl přijat, ale český klub v Praze brzy poskytl »Op. Týdenníku« pomoc, již i později obnovoval.

Mimo to ujala se »Týd.» veškerá česká žurnalistika, hlavně »Pokrok«, vybízejíc obecenstvo list odebírati.

Mimo Grudu zastupovali Zacpala v řízení listu při čís. 10. a 11. r. 1876. Antonín Rubeš z Opavy, a r. 1882. JUC. Rom. Dubový, advok. koncipient (číslo 47.—49.), když Zacpal byl ve vězení v Krnově. Do žaláře se dostal, protože v listu objevila se zpráva, že v Jaktaři v poněmčilé škole nevyučuje se na základě přirozeném a rozumném. Ačkoli tvrzení to je nad slunce jasnější, přece Zacpal, protože se »rouhal« Slezským zákonům, dostal se do chládku.

Jaktařský odrodilý nadučitel Smital (!) měl prý v žalobě prsty. Bůh mu odpusť!

Ale žalář Zacpala neodstrašil; tělesné zdraví sice se nalomilo, ale duch hledal nové cesty, jak osvoboditi lid z německého zajetí. Až r. 1883. vzdal se redakce, zůstávaje však hlavním spolupracovníkem, a věnuje se Opavské centrální záložně, podniku to při národním obrodu důležitém.

Na radu V. Praska ustanoven byl redaktorem »Op. Týd.« Rud. Hill, který vydával a řídil jej od 1. července 1883. do 30. června 1895.

Od r. 1883. vzrůstal pomalu objem listu, vycházel dvakrát týdně; také hmotný stav listu se zlepšil. Zásluhy za takové zvelebení listu patří nynějšímu vydavateli »Op. Týd.« R. Hillovi, rodáku Brušperskému (nar. 17. prosince 1849.), jenž toho dosáhl neúmornou pílí a obchodní zručností.

Digitized by Google

Léta 1887. v září Zacpal ochuravěl zánětem pohrudnice. Po nemoci doufal u moře v Opatiji vyhladiti následky nemoci, místo zdraví však našel tam hrob dne 15. března 1888.

Jak šlechetný byl jeho život, taková byla i závěť: to co měl nejdražšího, »Op. Týdenník«, odkázal lidu českému ve Slezsku, ustanoviv kuratory jeho Jos. Zukala, Vinc. Praska a dr. Fr. Stratila.

Přál si na smrtelné posteli, by poznamenali jeho hrob dřevěným křížem za 2 zl., ale přání jeho splněno teprve r. 1898., kdy ozdoben v Opatiji jeho rov přičiněním R. Hilla a pisatele těchto řádků pěkným náhrobkem.

Smrt Zacpalova hluboce dojala Slezské Čechy. Všechny spolky Opavské oznamovaly úmrtí jeho jako svého člena a daly

Hrob Jana Zacpala v Opatiji.

za duší jeho sloužiti mše sv. Z 20 míst celého království došly soustrastné telegramy. Nebožtík si této pocty zasloužil vrchovatou měrou; vždyť opuštěnému Slezsku všechno věnoval: schopnosti, postavení, peníze, zdraví, byl pronásledován, žalářován, až utýrán předčasně sklonil hlavu pod vavříny na hřbitově v Opatiji.

Vavřínové ratolesti z Opatije, jež r. 1898. rozdával R. Hill, jsou Slezanům drahou památkou a vzpomínkou na velikého buditele!

Zacpalův společník Gruda jest třetím ve známém trojlístku domorodých vlastenců: Vašek-Prasek-Gruda; jest z nejzasloužilejších mužů svého lidu. Činnost jeho jest více veřejná, politická; od r. 1869.—1886. nebylo ve Slezsku národního podniku, na němž

Digitized by Google

by neměl Gruda podílu, zakládal spolky, rozdával a vydával knihy, řečnil na schůzích, v chrámích, sháněl pro Slezsko peníze, i u samého trůnu královského hledal ochrany pro krajany!

JUDr. *Antonín Gruda* narodil se v Mok. Lazcích u Opavy 17. srpna 1844; konal studia v Opavě, Kroměříži a v Olomouci, kdež r. 1868. přijal svátost kněžstva.

V duchovní správě byl krátký čas v Holici,[1]) pak v Přerově, odkud pořádal za pomoci V. Praska a jiných první tábor Slezanů pod »Ostrou Hůrkou« u Chabičova, kdež rozvinut jímá přátely program národní a politický, tvořící do dneška v hlavních rysech základ politiky Čechů Slezských.

Nastěhovav se r. 1870.—1886. do Kateřinek u Opavy, jal se nadšeně uvědomovati krajany. V Kateřinkách r. 1870. vzbudil myšlénku založiti »Katolicko-politickou besedu«, jež až do zřízení »Politické a hospodářské jednoty v Opavě« byla střediskem politické a národní činnosti Slezských Čechů.

Vícekráte (1871., 1880., 1887.) byl vůdcem deputace lidu Slezského u císaře a vlády Vídeňské. Když za dnů 21., 22. a 23. října 1880. dlel císař pán v Opavě, ze spolků jediná Beseda Kateřinská předpuštěna; intriky překazily slyšení Opavským spolkům. V deputaci byl Gruda, Jan Kolofík a Jan Verber, a přijata byla 22. října v 9 hodin ráno.

Deputace přednesla císaři stesky v příčině rovnoprávnosti u soudů a ve školství a podala mu pamětní spis. J. V. vyslechl ji laskavě a přijav od ní pamětní spis, pravil: »Učiníme, co se dá činiti.«

Druhá deputace vyslána byla k císaři do Vídně 1887. Deputace zvolena byla na schůzi starostů v Opavě 19. února a přijata na hradě císařském 28. března. Byli v ní: Ant. Gruda, Jan Klimeš, starosta ze Zlatník, Jan Fl. Lhotský, rolník z Hlavnice, Fr. Žebrák, starosta z Heřmanic, Ondřej Jež, starosta ze Sedlišť, Jan Kolofík, lékař z Opavy, a Pavel Czakoň, starosta z Pruchné. Deputaci uvedl poslanec Msgre. Swieży. Mluvčím byl Gruda, který přednesl prosbu, by v Opavě zřízeno bylo vyšší státní české gymnasium a podal mu žádost písemně. Císař pán přijal žádost, řka: »Prozkoumám věc pilně, poradím se se svými rádci a učiním dle možnosti největší.« Deputace pak odebrala se k ministrům Taaffovi, Pražákovi, Gautschovi a j. Své požadavky přednesla též ve schůzi klubu českého a ujištěna podporou — než toto ujistění uskutečnilo se skoro až za 12 let.

Když se počátkem let osmdesátých v Opavě zřizovaly české školy, měl Gruda přední podíl v díle tom jako jednatel a později předseda Matice Opavské, jejíž spoluzakladatelem byl. Proto »M. O.« uznávajíc zásluhy Grudovy o lid Slezský, učinila ho čestným členem; také „Pol. hospod. jednota Opavská« váží si Grudy, zvolivše si ho za svého starostu. O rozšiřování knih jím podniknutým bude řeč později.

[1]) Založil tam »Rolnickou záložnu.«

Digitized by Google

Roku 1890. zvolen byl za poslance a r. 1897. po druhé přese všechny úklady osobních protivníků. Jako poslanec neohroženě hřímá do kliky fanatiků německých a zastává se ujařmeného lidu.

Není tedy divu, že nacionální smečka německých ztřeštěnců nejvíce nenávidí Grudy, jejíž zášť již častěji u veřejnosti propukla,

JUDr. Antonín Gruda.

posledně při stěhování jeho z Mokrých Lazec do Kateřinek, kam presentován byl velmistrem německého řádu za faráře.

Gruda jest i literárně činným. R. 1873. vydal nákladem vlastním vlastenecké články z »Op. Týd.« Josefa Těšíka, děkana

Digitized by Google

v Telči pod názvem: »Kdo jest Vaším nepřítelem?« (2000 výtisků), a dílem zdarma je rozdal v Rak. a Pr. Slezsku. R. 1876. vyšel jeho nákladem překlad spisu dr. Jana Zwergra, biskupa Sekavského: »Odpustky a jubileum« (7700 exempl.). Mimo to přispíval do »Op. Týd.«, »Kazatele«, »Kalendáře Ústř. M. Šk.« a vydal nákladem řeči, jež konal při schůzích »Polit.-hosp. jednoty Op.« o jazyku mateřském jako přípravu pro české gymnasium.

Jeho kněžská působnost jest chvályhodna; ozdobený chrám P. Marie v Lazcích a Kateřinkách jsou toho svědky. Přičiňoval se, by v Opavě zavedena byla u sv. Jiří postní kázaní česká; r. 1873. vypravil poutnický vlak do Prahy k jubilejní slavnosti.

Jako dobrý kazatel zván bývá do Pr. Slezska, kdež působí pro vlastenecké hnutí.

V prázdných chvílích jako kaplan zabýval se studiem práv, jichž potřeboval při své politické činnosti, až dosáhl prstene doktorského. Ďakovský p. biskup Strossmayer jmenoval ho svým radou, též pan arcibiskup Olomoucký Theodor projevil mu svou spokojenost zvláštním pochvalným listem.

Věrným a milým druhem Grudovým v oboru vlasteneckého působení jest *Jan Kolofík,* praktický lékař v Opavě. Není v Opavě a okolí známější a obětavější osobnosti nad vždy veselého a žertovného Kolofíka. Kolofík jest vzorem vlastence drobné práce.

Kolofík narodil se 15. května 1846. ve Vávrovicích u Opavy. Roku 1864. studoval v Olomouci medicinsko-chirurgický kurs. Roku 1870.—1873. působil v Litultovicích, l. 1873.—1874. v Neplachovicích a od 27. června 1875. jmenován obvodním lékařem v Kateřinkách. Kolofík jest členem všech Opavských spolků a jest skoro ve všech nějakým funkcionářem. Jako lékař jest hledán; též uzdravil mnohou duši odrodilectvím otrávenou. Byl kanditátem na sněm a říšskou radu za město Opavu. Kolofíkova praxe, tedy i vlastenecká činnost, sáhá až do Pruska. Zachovej nám jej Pane!

Stejně jako Kolofík pracoval Josef Fromm, obchodník v Opavě; jejich působnost vztahovala se na spolky. Fromm narodil se v Kutné Hoře 25. ledna 1839. Leta 1873.—1876. prožil na Rusi jako vojenský dodavatel. Vrátiv se z Ruska, usadil se v Opavě, kdež zařídil si obchod v čaji a rumu. Až do let devadesátých stál v popředí národního ruchu, ve spolkovém životě vyvíjel podivuhodnou činlosť. Za posledních let nejvíce se věnoval »Divad. ochotnické jednotě«, kterou založil, a po léta úspěšně řídil. Pevnou a obezřetnou rukou domohl se slušné zámožnosti.

Zemřel 3. listopadu 1899 a pochován v neděli za nevídaného účastenství.

Po letech sedmdesátých až do r. 1890. nebylo známějšího kněze v Opavě a okolí nad »Patera Ondřeje«; kde se jen dalo působiti pro život vlastenecký, P. Ondřej byl přítomen.

»*Pater Ondřej*« — *Ondřej Pavlík* — má kolébku v Želci u Vyškova (nar. 30. list. 1845.). Studoval nejprve na realce, později teprve přestoupil do 5. třídy gymnasia vykonav zkoušku z jazyků, ku velikému podivu zkušebné komise, s výborným prospěchem.

Digitized by Google

Vysvěcen byl na kněze dne 5. července 1872.; ustanoveny mu byly za působiště Neplachovice u Opavy, kdež s mladickým nadšením pracoval devět let.

V Neplachovicích mluví hlavně dva pomníky o jeho pobytu ve farnosti: záložna založená r. 1873. na odrážení příboje německého a uchování českých služeb ve chrámu Páně. Do kostela Nepl. chtěli zavésti panství němčiny na úkor českým službám Božím. Pavlík vyložil na patřičném místě pravý stav věcí a účinkem námahy bylo: aby zůstalo vše při starém.

Z Neplachovic přeložen byl r. 1881. do Jaktaře; maje blízko do Opavy, nelenil spolupůsobiti na roli vlastenecké. Byl prvním bezplatným katechetou »Matiční obecné školy v Opavě".

V dobré paměti posud jsou výborná kázaní Pavlíkova, propletaná zmínkami o mužích vlasteneckých starozákonních, jež konal doma a v Opavě. Vydal z nich tiskem r. 1882. »Kázaní adventní«, nákladem vlastním ve prospěch »Matice Op.«, a r. 1889. »Duchovní řeči příležitostné«, odkázav zase výtěžek na dostavení velechrámu sv. Víta v Praze, a »Podporovacího spolku českého gymnasia v Opavě«.

Po zlopověstné řeži v Opavě r. 1890. odstěhoval se do Švábenic a r. 1891. stal se farářem v Býstročicích u Olomouce, kdež ustavičně vzpomíná na milého »Benjamina«, jak Slezsko pojmenoval.

Posledním jeho vlasteneckým činem jest, že nasbíral slušný kapitál na »Hanácké stipendium« čili »Stipendijní fond Křížkovského« pro žáky českého gymnasia v Opavě, jež bylo v jubilejním roce císařském uvedeno ve skutek.

Stejného smýšlení a cítění jako Pavlík jsou kněží Raška, Gela, Čapka, Pazderka, Klimeš, Stodůlka, Šamánek, Böhm a j.

Kazimír Raška, od 1. března 1900. probošt Opavský, jest mistrem v drobné působnosti vlastenecké; k Němcům jest nanejvýš spravedliv, ale nikdy nezapře českého původu. Za spravedlnost k Němcům byl při volbě za probošta od městské rady na návrh soudního sekretáře Kudlicha šeredně odměněn, usnesla se totiž, že, co bude proboštem, se úředně žádné pobožnosti nesúčastní. Raška jest výborný kazatel; odborné listy kazatelské čítají ho ku svým spolupracovníkům. Lid český i konservativní německý hlásí se k němu jako k nejlepšímu příteli. Jeho horlivost získala mu hojné ctitele i na pruské straně.

Posvátný Velehrad má v něm horlivého sběratele, jakož i jiné ušlechtilé spolky naše štědrého podporovatele.

Vystavěl nádherný dům katolických tovaryšů v Opavě, kde česká společnost nachází milý útulek. Narodil se 27. pros. 1844. ve Vítkovicích, a již skoro třicet let zasvětil náboženskému mravnému obrodu města Opavy a okolí.

Jan Gela v menším obvodu své farnosti jest horlitelem pro vlasteneckou a náboženskou ideu. Po celý čas svého kněžství jest u svých rodáků; zná je dobře a dovede myslemi jejich hý-

Digitized by Google

bati. Účastňuje se národního hnutí; r. 1898. byl vůdcem deputace farních úřadů a starostů z Opavska u zemského presidenta Claryho neblahé paměti.

Jest činný v záložně Stěborské se sídlem ve Zlatnikách, štědře podporuje české školství v Opavě, jest vzorným hospodářem. Kéž má Slezsko více takových farářů! Narodil se r. 1842. v Milostovicích, jest tedy krajanem Praskovým. Roku 1867. stal se knězem, působil na Skřipově a nyní po dlouhá léta ve Stěbořicích.

Tichého, upřímného, obětivého kněze měla Opava v P. Sebestianu Sapkovi, jenž byl zvolen za prvního exhortatora na českém gymnasiu a katechetou na české škole. Byl kazatelem v českém kostele u sv. Jiří, těšícím se největší oblibě. Narodil se 23. prosince 1827. v Drahlově, zemřel 20. ledna 1894.

Stejnou měrou Josef Pazderka, kaplan v Opavě, později farář v Kateřinkách, naše snahy podporoval horlivě. Sepsal »Život sv. Hedviky«, podle něhož dr. Sláma upravil svou brožuru švabachovou stejného jména. Zesnul v Pánu 3. dubna 1892.

Josef Benda (nar. 1836.) a Fr. Pinkava (nar. 1845.) dlouho obětavě působili na školách Opavských. Oba byli literárně činní. O Bendovi podotýkají zprávy, že »byl k národnosti české jako katecheta na učitelském ústavu spravedliv.«

Fr. Pinkava byl před tím oblíbeným knězem ve V. Polomi, kdež posud památka na něj jest zachována. Sepsal paměti města Brušperka, odborné knihy vychovatelské; jest dnes katechetou učitelského ústavu v Olomouci a oblíbeným docentem methodiky a paedagogiky při c. k. fakultě bohoslovecké v Olomouci.

Ant. Klimeš, rodák Zlatnický, jako farář Slatinský, vzácnou měl péči o své krajany. Na smrtelné posteli r. 1883. značným odkazem obmyslil chudé žáky českého gymnasia v Opavě. Přispíval zdařilými kázaními do »Posvátné kazatelny«, vycházející v Olomouci.

Theodor Stodůlka, pocházející z Bránky (nar. 1830.), nyní děkan na Březové, a Jan Šamánek, narozený na Březové (narozen r. 1830., zemř. 1900.), působivší ve V. Polomi, dobře jsou zapsáni v srdcích Slezanů jako vlastenečtí, horliví kněží; ze stejné náchylnosti raduje se Jan Böhm, strážce poutnického místa Hrabyně, přítel studentstva a dobře známý včelař. Postavil od základů (od r. 1885—1887.) poutnický chrám P. Marie Hrabyňské, kdež četní poutníci, hlavně Pruští (8—10.000), utvrzováni bývají ročně ve víře a věrnosti k jazyku otců.

V letech sedmdesátých stál v čele ruchu národního v Opavě, později působil v Bílovci Jan Bolousek. Zemřel r. 1893. v Holešově na Moravě.

* * *

Po letech sedmdesátých bylo na Opavsku živěji než na Těšínsku; než i tam při hrozném tlaku, který se valil ze zemské vlády Opavské na Slovany, byly patrny známky života. Tlak tento od ústavy Schmerlingovy (r. 1861.) a ještě více od času »Bürgerministeria« byl rozpínavější ve Slezsku.

Digitized by Google

Skoro stejnoměrně šířil se Prušácký duch u slezských Němců. Ještě r. 1866. při vjezdu Pruském do Opavy spouštěli měšťané záslony a rolety, a roku 1871. dne 25. května ve schůzi »Deutschvereinu« pravil Pickert: »Přestali jsme býti Rakušany« a 12. června opakoval dr. Fr. Müller táž slova trochu opatrněji:

»My Němci hledíme na jih (do Vídně), a když na to přijde, také na sever« (do Berlína). Do škol zvali za profesory cizozemce až z Hamburku na př. Těšín; ba r. 1874. samy úřední noviny schvalovaly turnerské »bundy« se sousední říší. Duch ten mohůtní tak, že mnohý Slezský Němec jest v Rakousku přítomen jen tělem a duch poletuje za hranicí černo-bílou.

Než přejdeme na Frýdecko, dotkneme se stručně událostí po r. 1870., o nichž ještě mluveno nebylo.

Summrovo vladaření započalo zuřivými útoky na české školství; toužil snad po pochodňovém průvodu, jaký uchystali Opavští Němci jeho předchůdci Pillersdorfovi za germanisaci Slovanů.

Odrodilci dr. Michovi svěřeno bylo obecné školství a ten snažil se vyhověti pánům na vrchu.

Roku 1871. c. kr. noviny štvaly proti českým učitelům a profesorům, a hlavní střelba mířena byla na Vaška. Roku 1872. komedie se opakovala dvakrát, při níž i jeho pes ušetřen nebyl; též studentstvo poskvrnilo se útokem na Vaška.

Roku 1872. zemská pokladna nepřijala české kvitance; r. 1873. Opavský soud nepřijal českého oznámení, že strana nemůže se dostaviti.

Roku 1873. zhoršily se poměry u Slezských soudů. Dříve mohly se spisovati protokoly české, byla vydávána česká vyřízení. Teprv po prudké německé agitaci proti Hohenwartovi, později proti Taaffovi nastal boykott úřadů proti češtině. Novojičínský advokát dr. Fux na př. podal tehdy k soudu Těšínskému žádost gruntovní — německou, byla mu však vrácena, neboť prý jedna příloha, totiž křestní list, sepsán v řeči neobvyklé a dr. Fux, nynější vůdce Němců Morav., musil rekurovati, aby ušetřil stranu značných výdajů.[1])

Roku 1874. zemský soud Opavský odbyl Klimkovskou záložnu s českou žádostí.

Roku 1874. uličníci Opavští, kteří r. 1873. vypudili Vaška z Opavy, obrátili pozornost na kněze Grudu a vhodili do jeho bytu cihlu.

Roku 1877. ukradeny »Opavské besedě« nápisy a znečistěny.

Roku 1877. rozhodnutím c. kr. nejvyššího soudu odmrštěny stížnosti pro nešetření rovnoprávnosti a uznáno: že jazyk německý jest jediným zemským jazykem ve Slezsku. Již roku 1874. v sezení říšské rady 17. prosince na dotaz poslance Ciencialy, zda hodlá ministr spravedlnosti k tomu působiti, by ve Slezsku čeština a polština za zemské jazyky uznané u soudů zanedbávány nebyly?

[1]) Česká Revue, r. I., číslo 6.

Digitized by Google

K dotazu tomu odpověděl ministr Glaser ve schůzi dne 19. února 1875. že vláda nemůže uznati za správné tvrzení, že ve Slezsku vedle němčiny také čeština a polština uznány jsou za zemské jazyky. Pravil dále, že vláda takového uznání nikdy nevyslovila (!), ba naopak, že nařízením ministerstva spravedlnosti ze dne 3. listopadu 1851. (známé Bachovo nařízení) a od té doby opětně — naposled na základě vyjádření ministerstva vnitra ze dne 24. srpna 1871. i politickým úřadům i soudům za zásadu ustanovila, že ve Slezsku toliko němčina za řeč zemskou, zákonnou a soudní platiti má a že tudíž, neuznávají-li soudcové ve Slezsku polskou a českou řeč za úřední, nemůže vláda proti tomu nic namítati. Oprávněnost vlády k tomu stanovisku ministr Glaser odvozoval z toho, že prý ve Slezsku mluví se zvláštními dialekty, jež správnou řečí býti nemohou! Starý to argument (!), dávno vyvrácený, a Glaser přece se jím ohání!

Roku 1878. padli zemští poslanci dr. Kotek a Zahradník; Čechové zůstali bez zástupců, až r. 1881. zvolen za okresy Frýdecký, Frýštátský a Bohumínský arcikněz, farář Frýdecký Karel Findinský. Kandidatury Kazimíra Tomáška a Flor. Lhotského nepotkaly se svým časem se šťastným výsledkem.

Nastala zase doba petic a rekursů.

První rekurs podala Rolnická záložna Kateřinská r. 1875. proti obchodnímu soudu Opavskému, že odmítl její českou žádost o zápis do rejstříku společenstev. Rekurs byl odmrštěn — proto že byl psán česky. Pře vedla se dále, až vidělo se c. kr. nejvyššímu soudu ve Vídni výměry cís. král. zemského soudu v Opavě ze dne 30. dubna 1878. a 24. května 1878, jakož i výměr c. kr. moravsko-slezského soudu zemského v Brně daný 25. června 1878. zrušiti a c. kr. zemskému soudu v Opavě nařídíti, by žádosti Rolnické záložny v Kateřinkách vyhověl. Důležitý tento výměr byl sdělen se záložnou 17. září 1878.

Roku 1879. podala obec Kateřinky dlouhou a důkladnou petici za rovné právo národnosti české ve Slezsku, jež byla dne 15. prosince 1879. v říšské radě předčítána. Za Kateřinkami následovaly Bohučovice a Branka.

O rekursy a petice na Těšínsku staral se dr. Chleborád a dr. Kotek. První z nich měl kancelář v Mor. Ostravě, a za krátký čas svého pobytu u hranic Slezských značně se o Slezsko zasloužil. Jeho vlivem Moravský klub v Mor. Ostravě všímal si též v resolucích svých Slezska.

Přičiněním dr. Aug. Petra a Víta Vantucha zvolen byl na sněm za venkovské obce okresu Frýdeckého advokát tamější dr. Kotek, na říšskou radu rolník Cienciala.

Dr. *Kotek* poctivě staral se o svůj poslanecký okres. Charakteristickým jest, že r. 1873. v měsíci květnu c. kr. soud Těšínský oznámil jemu, by do nynějška užíval německé zemské soudní řeči, nikoli české, neboť prý moravsko-slezsko-české nářečí není řečí soudní. Dr. Kotek rekuroval a moravský vrchní soud nařídil, aby česká podání se přijímala, však vyřizovala po německu.

R. 1878. zemský soud Opavský nechtěl přijati od dr. Kotka české směneční žaloby, a r. 1880. zamítl rekurs v té příčině po-

Digitized by Google

daný. Roku 1878. dr. Kotek při volbách na sněm propadl, neboť český lid upadal v malátnosť.

Dr. Kotek s dr. Petrem prosadili, že strana národní slavila vítězství ve Frýdku při volbách do zastupitelstva obecního a výboru školního; než k veliké žalosti bylo brzy oběma patřiti, jak ovoce jejich neunavné píle zničeno bylo fanatickými odrodilci. Dr. Kotek za posledních let uchýlil se do ústraní soukromného života; skonal tušíme r. 1899.

MUDr. *Aug. Petr* byl rodilým Frýdečanem (nar. 14. srpna 1824.), gymnasium studoval v Těšíně a medicinská studia konal na universitě Vídeňské. Jako lékař vyvolil si za působiště své rodné město, kdež přes 40 let působil. Ve Frýdku byl spoluzakladatelem Občanské záložny a Besedy; nebylo národního projevu v kraji, kterého by se byl Petr nesúčastnil. Chodil, prosil, klížil, aby jen nevznikla nesvornosť. Chudina měla v Petrovi otce; když upadal v zapomenutí pro své vlastenectví ve Frýdku, v němž němčourství vrchu nabývalo, zůstala mu věrnou jen hrstka přátel a chudina. Mnohý, kterému život zachoval, neznal starého Petra, že až dovolávati se mu bylo veřejné i soukromé chudinské podpory.

Dne 24. srpna 1894. přestalo báti šlechetné srdce dr. Petra; nepřátelské listy psaly o něm jako šlechetném lidumilu, »kterého tak zvaní malí lidé« z města a okolí skoro modlářsky ctili a sobě vážili, — — byl to muž, jenž měl to štěstí, že dlouho svoji úlohu vůdcovskou dovedl udržeti — —«

Za běd a trampot, jež ho na konci života jako jedovaté vosy pronásledovaly, nikdy nemohl zapomenouti svého drahého přítele Vítěz. Vantucha, který ho na věčnost předešel, s ním denně jako s luznou vidinou rozmlouval a ještě na smrtelné posteli se těšil, že na věčnosti se shledají.

Vantuch měl usedlost ve Frýdku; za dob českého panství byl městským radním. Již za let šedesátých svolával občany a předčítával jim noviny; vlastenčení jeho bylo plné město a kraj.

Ve Frýdku měl také kolébku Karel Findinský (nar. 5. února 1833.), jenž za čtyři leta po vysvěcení stal se farářem v rodném místě. Roku 1881. dostal se na sněm zemský jako poslanec. Když r. 1882. dne 13. října sněm Slezský se usnesl, aby se zakoupilo vlastivědy Schimerovy za 100 zl., tu navrhoval Findinský, aby aspoň 10 zl. věnováno bylo k podobnému účelu pro školy české, ale návrh jeho padl. Roku 1873. byl jmenován farářem v Těšíně a gener. vikářem rakouského dílu Vratisl. diecese. O literární činnosti jeho již mluveno. Že by Findinský k národnosti své nebyl se hlásil, jak někteří píší, hodnověrní svědkové popírají. Zemřel 19. září 1897. na cukrovou úplavici.

Z Frýdeckých vlastenců ještě znám jest advokát dr. Sekera, Tvrdý, Lubojacký, Weissmann Stanislav.

Jan Tvrdý zastával úřad administrátora poutnického chrámu Panny Marie.

Kromě toho byl lidu rádcem, knihkupcem — — miláčkem. Jeho podobku velmi často najdeš v pasekách chudých horalů.

Digitized by Google

Narodil se 24. října 1851. v Dobraticích. Studoval v Těšíně a Olomouci. Roku 1880. za první působiště kněžské mu vykázána Dobrá, kdež r. 1886. vydal knížku: »Památný spisek ku oslavení dvousetletého jubilea nynějšího kostela Dobrodinského«, později »Kázaní o svěcení chrámu Páně v Janovicích«. Roku 1888. odebral se do Frýdku, kdež neumorná činnost nepřející oddechu připravila jej o život dne 13. prosince 1897.

Nástupcem jeho se stal Angelus Lubojacký, pocházející z Klimkovic (nar. 1850., vysvěcen 1874.). Jako člen řádu Dominikánského působil v Olomouci, v Praze, Uhrách a j. Byv saekularisován, přijat byl do diecése Vratislavské. Vydal více náboženských spisů. Ve Frýdku horlivě se stará o náboženské a národní vědomí farníků, rozšiřuje dobrý tisk, lid náš čeká od něho ještě mnoho vynikajících činů. Nejposlednější dobu založil politický list »Slezské Listy«, které hlavně o Frýdek starati se mají. Vycházejí týdně s přílohou pro »Zábavu a poučení«.

Ze starších venkovských vlastenců uvésti dlužno Pavla Kaniu z Orlové, bývalého poslance na sněmu zemském, Stanislava Stacha, Ondřeje Onderka, Josefa Stříže z Bruzovic, proslavené rozšiřováním knih. Knihovna Střížova, majitele nepatrné usedlosti, jest daleko hledaná pro bohatost pěkných knih.

Jméno Onderkovo připomíná nám šlechetného kněze Josefa Onderka, faráře ve Skalici u Frýdku, který vydal kostelní »Zpěvník«. Onderek měl rodištěm (r. 1811.) Trličko, nyní polské, studoval v Těšíně; r. 1837. byl vysvěcen. Byl kaplanem v Karvíné, lokálem v Ohrazené, a r. 1862. farářem ve Skalici. Naskytuje se nám vhodná příležitosť podotknouti, že do r. 1865. zpívalo se v protestantských, polských sborech z českého kancionálu Třanovského. Jiří Heczko z Ligotky přeložil tento kancionál do polštiny, r. 1864. v Těšíně schválili tento překlad, a r. 1865. na velikonoce poprve z něho zpívali v kostele Jezusově.

Matice Opavská.

Od r. 1870—1880 založeno ve Slezsku 11 českých spolků, totiž: v městě: 1. *Opavě* »Matice Opavská« (1877), »Čtenářský spolek« (dříve »Opavská beseda« r. 1879); 2. *v okrese Opavském:* »Katolická jednota« ve Vávrovicích (1870), »Katolicko-politická jednota v Kateřinkách (1870), Spolek rakousko-slezských vysloužilců obce Štáblovské s německým velením (1875); 3. v *okrese Klimkovském:* »Katolicko-politická beseda« v Klimkovicích, »katolický tovaryšský spolek« v Klimkovicích (1873); v městě *Frýdku:* »Beseda občanská« ve Frýdku; *v okrese Frýdeckém:* »Bruzovská beseda« (1874), »Beseda Sedlištská« (1875); *v okrese Bohumínském:* Hornicko-čtenářský spolek »Salm« na Salmovce.

Protože je Matice Opavská nejdůležitější ze všech, věnujeme jí zvláštní odstavec.*)

Poněvadž nebylo, kdo by měl o duševní vývoj lidu československého ve Slezsku slušnou péči, usneslo se několik starostův a jiných vlastenců z Opavska, z nichž na prvém místě jmenujeme

*) V. M. O. I. r. 1878.

Digitized by Google

Ant. Grudu, Jana Zacpala, Ant. Vaška, Vinc. Praska, podle vzoru Matice Slovenské a Prostějovské zříditi spolek, jehož účelem bylo šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem česko-slovanským ve Slezsku. Dohodnuvše se o stanovách, podali c. k. zemské vládě Slezské dne 22. července 1876 oznámení, že zřizují v Opavě spolek jménem »Matice Opavská«. C. k. zemské vládě vidělo se utvoření spolku »Matice Opavské« zakázati. Došlo dne 16. srpna 1876 předsedu zařizovacího výboru vyřízení jazykem německým sepsané, které po česku zní takto: Od c. k. zemské vlády Slezské. Č. 6120. Ludvík Ochrana, farář ve Štěbořicích a soudruhové učinili u tohoto úřadu dne 22. července t. r. oznámení, že zamýšlejí zříditi spolek »Matici Opavskou«. Podle předložených stanov má ten spolek za účel, »šířiti osvětu a vzdělání mezi lidem česko-slovanským ve Slezsku. Poněvadž on, jsa sídlem v hlavním městě Opavě, jejíž obyvatelstvo jest převahou německé, hledíc k účelu vytčenému, byl jen k tomu, aby pokoj mezi obyvatelstvem rušil a tím veřejný pokoj a pořádek v nebezpečí uváděl, vidí se mi utvoření spolku »Matice Opavské« zakázati na základě § 6. zákona o právu spolčovacím, vydaného dne 15. listopadu 1867, ř. z. č. 134. Z tohoto zákazu lze se odvolati do 60 dnů k veleslavnému c. k. ministeriu záležitostí vnitřních.

V Opavě, dne 8. srpna 1876.

Za c. k. zemského presidenta:
Stellwag, m. p.

Na tento zákaz podal zařizovací výbor »Matice Opavské« k c. k. ministeriu záležitostí vnitřních stížnost od advokáta pana dra. W. Kusého v Brně velmi ochotně a zdarma sepsanou a spolu podepsanou, jejíž vyřízení c. k. zemská vláda přípisem daným 9. ledna 1877 panu purkmistrovi Opavskému oznámila. Vyřízení dodáno zařizovacímu výboru dne 16. ledna 1877, i zněla v ten smysl, *že c. k. ministeriu se nevidělo spolek »Matici Opavskou« na základě předložených stanov zakázati.*

Poněvadž hned po schválení stanov více než 20 členů se přihlásilo (§ 19. stanov), uveřejnil dočasný výbor ve všech téměř novinách československých krátké provolání, jímž všecky příznivce lidu československého ve Slezsku pozval, aby se k »Matici Opavské« četně přihlásili a první valné hromady súčastnili. Hromada tato položena na den 12. měsíce února 1877, — v pondělí, »ostatního masopostu«, na 2. hodinu po poledni. Potřebné místnosti poskytnul laskavě slavný výbor katolicko-politické besedy (německé) v Opavě v místnostech spolkových na Dolním Náměstí v domě Krausově, povýš c. k. okresního soudu.

Stěborský farář L. Ochrana zahájil schůzi, potom ujali se slova kooperator Ant. Gruda a profesor Prasek, líčíce nadšenými slovy potřebu a důležitost nového spolku. Posléze předčítány tři telegramy od studentů Slezských z Olomouce, z Prahy a z Příbora; a dopisy P. Methoda Halabale, benediktina Rajhradského, ředitele P. Bilky a Fr. Knoppa, měšťana z Klimkovic.

První výbor zvolen a ustaven takto:

Předseda: *L. Ochrana,* farář v Štěbořicích; místopředseda: *Josef Beneš,* rolník v Kateřinkách; jednatel a knihovník: *Ant.*

Digitized by Google

Gruda, kooperator v Kateřinkách; pokladník: *Jan Kolofik,* prakt. lékař v Opavě; mimo ně pak *Vinc. Prasek,* profesor v Olomouci, *Jan Fl. Lhotský,* rolník v Hlavnici, a *Jan Hýl,* rolník ve Slavkově.

První výbor snažil se opatřiti co možno největší fond, aby mohl provésti svůj hlavní úkol — *zřízení českých škol.* Na provolání sešlo se za první správní rok ($^2/_2$ 1877—$^{15}/_3$ 1878) 2615 zl. 45 kr. a přihlásilo se 39 zakládajících členů, 43 činných a 147 přispívajících; úhrnem 229 mimo četné dobrodince. Mezi členy a dobrodinci načítali jsme *94 kněží a bohoslovců a mezi 38 údy zakládajícími, platícími 100 zl. neb 120 zl. — 13 kněží.* Jak pádný to důkaz vlastenectví kněží českých! Který stav může se pochlubiti takovým číslem?

Tato utěšená činnosť nerozvíjela se za dalších let tou měrou, jak bylo potřebno a žádoucno, ačkoli se výbor přičiňoval vzbuditi pro Matici větší porozumění nejen doma, nýbrž i v Čechách a na Moravě. Nemoha hned dosíci hlavního účelu: zříditi střední školu, po níž již v letech šedesátých vlastenci toužili, připravoval na ni lid a vzdělával ho přednáškami a zakládáním knihoven. Na schůzích kromě Ochrany, Praska, Grudy mluvívali *Josef Skýpala,* učitel z Mor. Ostravy, *Benýšek,* učitel hospodářské školy z Hradiska u Olomouce, inženýři *Balcar* a *Mixa* z Mor. Ostravy, obchodník *Fromm* z Opavy a jiní. Jako knihovníci zdatně si vedli dr. *Gela, Jan Čeleda*; poslední mimo to získal si velikých zásluh o ústřední záložnu Opavskou a o spolkový život Opavský.

Čtvrtá valná hromada konaná dne 17. května 1880 změnila stanovy, oprávnivši výbor: ustanoviti v obcích důvěrníky. Připomenouti také třeba brožurky: »*Důtklivé slovo ze Slezska*«, již dali členové Matice tisknouti a rozšířili v četných exemplářích v zemích koruny Svatováclavské.

Práce tato nebyla bez účinků. Královská Praha a přes třicet jiných měst českých a moravských, tolikéž okresních zastupitelstev pořádalo peněžní sbírky pro Matici; přes půl sta rozličných spolků obdařilo ji dary, i záložny a cukrovary o valných hromadách na ni pamatovaly. Právník *Bohuš Lepař* vydal dokonce ve prospěch Matice Opavské spisek: »Historické hovory o Slezsku.«

Tak Matice Opavská nabývala půdy nejen mimo užší vlast, nýbrž ve vlastním domově; hlavně mezi omladinou vlivem studentstva zapouštěla kořeny přes odpor vlády. Omladina pořádala besedy, divadla, jejichž čistým výtěžkem množila se spolková pokladna.

R. 1880. zakoupil výbor dne 26. dubna dům č. 7. na rohu Rybího trhu v ceně 18.900 zl., uvaliv na sebe 12.000 zl. dluhu. Koupí zmíněného domu nabyl národní život Opavský útulku.

Téhož roku věnoval císař Pán Matici 400 zl., kteryžto dar byl jako pečetí vtisknutou na šlechetné záměry její. Když r. 1881. domohla se česká strana v silničním výboru po dvojí volbě většiny, vyvolila pro něj sídlem matiční dům. Nový výbor zavedl za vniterný jazyk češtinu, úřadům dopisoval německy, stranám

Digitized by Google

dle jazyka mateřského. Toto »přespravedlivé« jednání a okolnosť, že výbor zasedá v matičném domu, tak dožlučilo Němce, že 18. července 1881 stěžovali si u zemského výboru, říkouce: že nevstoupí do domu, z něhož vycházejí české agitace. Přese všechno to, že silniční výbor Matici, respektive Centrální záložně, nic neplatil, kdežto dříve za 12 zasedání 100 zl. a příplatky na správu domu a čistění poskytoval, přece na rozkaz zemského výboru odstěhovati se musil, dostav k tomu rozkaz, že musí užívati toliko jazyka německého.

Matice Opavská, majíc svůj dům, mohla se chystati založiti české školy v Opavě, zejména české gymnasium. Podána žádost za povolení otevříti první třídy gymnasialní, byla však odmítnuta z důvodů, že spolek nemá dostatečných prostředků, jež skutečně byly skrovny, — činily jen 12.000 zl., o jichž nasbírání velké má zásluhy *Ant. Gruda,* jenž ještě před založením Matice 1875. konal cestu do krajů slovanských, aby upozornil na Slezsko, a připravil půdu osvětovému spolku. Když byla nouze největší, byla pomoc nejbližší! »Ústřední Matice Školská« prostřednictvím dr. Jandy a mocným vlivem dr. Fr. L. Riegra změnila stanovy, rozšířivši je v tom smyslu, že mohla zakládati a podporovati střední školství české. Za vydatné pomoci poselstva českého vymohla Matice Ústřední otevření I. třídy českého gymnasia výnosem ministerstva kultu a vyučování ze dne 2. března 1883, č. 3.543. Povolení toto každého Slezana plesem naplnilo, však nová starosť obtížila bedra vlastenců, — starosť o přiměřené místnosti.

Hledáno, najímáno, kupováno — — vše nadarmo! Dvacet různých záměrů rozplynulo se hrabivostí a bezohledností německého Opavského obyvatelstva. Konečně podařila se koupě domu, v němž dnes jsou české školy, cestou na Vídeň. Tam nezasáhnul mrazivý vzduch Opavský. Dům koupen od hraběte Wilczka.

Nyní bylo přikročeno k otevření gymnasia; bylo to r. 1883. Zvolen ředitel, profesoři, vypsán zápis, žáci se hlásili; však nedocházelo ještě potřebné ministerské svolení. Zle by bylo ovšem bývalo, kdyby věci spravedlivé nebyl přál tehdejší zemský president *Bacquehem,* vlastně probošt Opavský *Jos. Schum,* jenž patřičně presidenta informoval. Z té příčiny zásluhy Schumovy při zřizování gymnasia jsou veliké; vůbec veškera působnosť proboštova dýše náklonností k lidu českému; Schum mocným vlivem svým mnoho nám prospěl.

Otevření povoleno. Byla to pravá národní slavnosť! Z daleka široka nahrnulo se lidu do Opavy na slavné služby Boží, slavnostní otevření — —. Účastníci radostí slzeli.

Koncem prvého školního roku 1883—1884. bylo na mladém ústavě 88 žáků, 72 ze Slezska a enklav, 10 z Moravy a 6 odjinud. Ředitelem byl V. Prasek. R. 1891. uděleno bylo ústavu právo odbývati zkoušky maturitní a dávati platná vysvědčení dospělosti. R. 1896. po inspekci dostalo se ředitelství i celému sboru pochvalného uznání od c. k. zemské školní rady.

Celkem opustilo gymnasium na 200 abiturientů do r. 1900. Většinu žactva dodává Slezsko, k němuž druží se značnější počet

Digitized by Google

Moravanů z krajů Opavě blízkých. Z jiných zemí jest nepatrný počet žáků; mimo to někteří z nich jsou sice v jiných zemích zrozeni, ale jejich rodiče byli nebo jsou ve Slezsku.

Po dlouholelém čekání konečně nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. října 1897. gymnasium přijato do správy státní s vyhrazením ústavního povolení potřebných prostředků. Na základě tohoto rozhodnutí bylo gymnasium, na které v rozpočtu na rok 1898. byla povolena částka 9000 zl., již od 1. září 1898. z peněz státních vydržováno, ačkoli skutečné převzetí teprve 1. ledna 1899. jmenováním c. k. ředitele Jos. Fürsta a c. k. učitelů vyřízeno. Smlouva, již učinil erár s Maticí Ústřední, jest datována ze dne 20. prosince 1898. v Opavě.

Slavnosť postátnění konána byla teprve dne 8. ledna 1899., při níž působivou řeč pronesl dr. Ant. Gruda. Postátnění českého gymnasia v Opavě jest událostí pro vývoj věcí Slezských velevýznamnou a veledůležitou. Ještě r. 1885., když čeští poslanci doléhali na vládu, aby gymnasium vzala do své správy, divil se ministr vyučování baron Gautsch té žádosti, kterak mohou žádati od vlády, *aby zřídila české gymnasium na hranicích Pruských!* Co dříve považovali ministři divem, to stálo se skutkem! Matice Opavská postarala se též částečně o dorost žactva pro gymnasium, zřídivši nákladem Ústřední Matice petitřídní obecnou školu v Opavě. I o odchovance obecných škol měla péči, založivši r. 1896/97. *pokračovací průmyslovou školu* v Opavě, již s velikými obětmi vydržuje.

O působení Matice Opavské v oboru zakládání knihoven promluvíme později; o pořádání výstavky, jíž se podjala, bylo již mluveno.

Matice publikacemi počala podělovati členy r. 1878., druhý svazek vyšel až r. 1892.; další pak každoročně následovaly.

R. 1896. usnesla se Matice Op., že bude stále vydávati »Věstník«, a proto sestoupila se k účelu tomu tříčlenná prozatímní redakce z profesorů V. Hauera, A. Karáska a R. Parmy.

R. 1898. vhodně adoptovány značným nákladem místnosti spolkového domu a nově přikoupeného, v němž umístěna Centrální záložna Opavská. Potřebnou touto úpravou uvalila Matice na sebe značné břímě dluhů, takže na několik let má málo prostředků na další plnění svého programu.

Matice Opavská postarala se r. 1880. o středisko Opavských Čechů; česká společnosť ráda navštěvovala besedu a radila se o dobru národa. Ovocem těchto porad bylo r. 1887. založení pěvecko-hudebního spolku »Křížkovský« a »Divadelní ochotnické jednoty«, se sídlem v Opavě.

Křížkovský v druhém roce svého trvání vystoupil teprve na veřejnosť s větší skladbou »Pouští« od Fel. Davida; horlivější činnosť produktivní projevoval r. 1893. O »Křížkovského« zvláště se zasloužil *Leop. Sedláček,* bývalý učitel na Matičné škole Opavské, *K. Vinpalo* a profesor *A. Karásek.*

Divadelní ochotnická jednota založena 9. října 1897. Pro nedostatek místností nemohla za prvních dob rozvinouti svou činnost; bývala nucena hrávati v Kateřinkách u Pruského krále. Do r. 1894. uspořádala 37 představení. Hlavními silami byli a jsou

Digitized by Google

K. Filipek, Janýška, K. Čech, dr. K. Dienelt, Ant. Otáhal, O. Fromm ml. a j. Nyní nachází útulek ve dvoraně domu katolických tovaryšů na Rybníčku.

Aby čtenář měl nějaký pojem o činnosti jednoty, uvedeme úryvky z poslední jednatelské zprávy z r. 1900.: Představení uspořádáno bylo v minulém roce 8, z nichž dvě věnována byla účelům dobročinným a vynesla 184 K 70 h. Sumárně hrálo 36 dam a 77 pánů. Mimo představení pořádán byl pro členy večírek a výlet. Členů měla jednota 39. Spolek jest vlastníkem 91 kusů dekorací, 156 kusů obleků, a v knihovně má 995 svazků s 309 celými hrami. Divad. jednota má stálé divadelní obecenstvo, a to ze značné části *venkovské;* návštěva uvědomělého Opavského obecenstva se lepší. —

Zakládání knihoven.

Protože zakládání knihoven úzce souvisí s činností Matice Opavské, podáme přehled akce knihovenské ve Slezsku.

Z nejprvnějších knih, jež dostaly se po r. 1835. do rukou Čechů Slezských, jsou knihy z dědictví. R. 1835. založeno v Praze »*Dědictví Svatojanské*«, r. 1851. v Brně »*Cyrillomethodějské*« a r. 1856 v Králové Hradci »*Dědictví maličkých.*«

Jaká to byla radosť, když paterek v kostele ohlásili, že přišly knihy z Dědictví Svatojanského nebo jiného! To zase bude »šumne čitani,« těšili se čtenáři a jak velká kniha? Mívali ubozí v rukou jen malé knížky, jako Lucidáře, Historii o Heleně, O selském pacholku, Zlatý prsten, O sedmi mudrcích, Bohabojnou kuchařku, Dvě kroniky o Jovianovi, Černého muže, Císaře Oktaviana, Historii kratochvilnou, O Meluzině, Výborného krejčího z Pekyngu a. j., najednou objemné knihy z dědictví je přesvědčují, že jsou tak *veliké moravské* knihy, a lidé čeští, kteří takové veliké knihy skládají.

Zakládáním spolků množily se knihovny; každý spolek staral se o zřízení jejich, aby členům mohl posloužiti, téměř co nový spolek — to nová knihovna.

Zajímavo, že r. 1862. v Opavě »*Katolický čtenářský spolek*« utrakvistický měl v knihovně české knihy. Týž spolek vytkl sobě za účel, aby čtení milovnému obecenstvu takové spisy podával, které by, jsouce psány v katolickém smyslu, křesťanskou mravnosť a pravověrné smýšlení jak mezi německým tak mezi československým obyvatelstvem opavským budily a utvrzovaly.

V dočasném výboru byli: *Klose* Leopold, provinciál řádu minoritského, *Schum* Josef, administrator u P. Marie v Opavě, *Pražák* Karel, stavitelský inspektor, dr. *Kadka* Matěj, gymn. ředitel, *Czegley* Jan, podkrajský, *Berka* Jan, rada zemského soudu, *Geszner* Kristian, měšťan a *Neumann* Jan, gymn. katecheta.

Dne 19. ledna 1862. měl spolek ten první valnou hromadu v gymnasialním sále. Ku hromadě té dostavil se značný počet kněží opavských, učitelův, úředníkův, měšťanův a paní, úhrnem na 70 osob.

V hromadě té vystoupil na předním místě pan podkrajský Czegley a měl řeč, ve které vylíčil záhubné následky čtení špatných

Digitized by Google

knih a dokazoval potřebu spolku, který by té záhubě předešel. Řeč jeho přijata s velikou pochvalou shromážděného obecenstva.

Po přečtení a schválení stanov přikročilo se k volbě výboru, do něhož většinou hlasů zvoleni kromě svrchu jmenovaných členů dočasného výboru tito pánové: Dr. *Dietrich*, druhý purkmistr města Opavy, *Krönes*, katecheta při učitelském ústavě, dr. Karel *Moravec*, kněz na odpočinku, a *Lepař* Jan, gymn. profesor.

Přední snaha nově zvoleného výboru směřovala k tomu, by co nejdříve založil knihovnu německo-českou. Německo-česká měla býti knihovna ta, by vyhověla účelům, za nimiž se ten katolický spolek bral.

Hned z prvopočátku odevšad podporován výbor ve šlechetných snahách svých. Dostaloť se knihovně spolkové přes 600 knih německých a na 70 *českých,* mezi nimiž nejvýtečnější díla doby tehdejší.

Aby též českých knih knihovně v míře hojnější se dostalo, uveřejněna dne 8. července 1862. prosba v »Opav. Besedníku« redakcí gymn. profesora V. Pečenky a nákladem profesora Vaška vycházejícího. A prosba tato neminula se úplně s výsledkem. Vyskytloť se 13 dárců z rozličných krajin vlasti česko-slovanské, kteří 280 knih darovali.

Pokud a jak dlouho se knihovny této ve prospěch obyvatelstva českého v Opavě užívalo, není povědomo a ani se neví, kam se knihy poděly.

Tázal jsem se nedávno dra. Moravce bývalého člena výboru; ani tento nemohl mi bližší zprávy podati.

Zajímavo jest, že v Opavě, která nyní sama se rozkřičuje za »*kerndajč*«, byl spolek dvojjazyčný s knihovnou podobnou. Jak se časy mění! Nyní oko střeštěnců německých nesnese českého nápisu, jak by našlo zalíbení ve spolku utrakvistickém!

Současně s těmito spolky, jak podotčeno, vznikl ruch knihovenský zvláště pro školy venkovské, takže někteří inspektoři podivení nad tím vyslovili, shledavše v českých školách knihovny, kterých v německých postrádali, na př. v kraji bohumínském. Velikou pomoc knihovnám poskytoval čistý výnos z besed. Mimo Slezsko — bohoslovci olomučtí, Dědictví Cyrillomethodějské, Svatojanské, Olomucká konsistoř prostřednictvím *Fr. Heideureicha*, čestného kanovníka a ředitele kanceláře, P. *Placid Mathon* z Rajhradu, kandidáti soběslavští, umělecká beseda, knihkupec Fr. *Urbánek* v Praze značně podporovali zakládání knihoven.

Ze studujících slezských nejčileji si v tom oboru počínali *Vašek, Prasek, Gruda.*

V životopisech Kaz. *Tomáška*, faráře ve Vel. Pelomi, Lud. *Ochrany*, faráře ve Stěbořicích, stojí vždy zmínka, že zakládali knihovny. »Op. Besedník« (1861—1865) budil ještě větší chuť ku knihám; též tou dobou Opava stala se místem nakladatelským. K. Kunz, J. Lepař, Březnovský, Lelek a j. vydávali v Opavě knihy školské, zábavné, kalendáře a náboženské spisy.

Po letech šedesátých založeno na 50 knihoven. Hůře se vedlo ruchu knihovenskému po r. 1870. Než i za této doby pole toto mělo obětivého vzdělavatele, kněze *Ant. Grudu.* Týž nasbírav knih, r. 1872. tištěným vyzváním obrátil se na farní úřady a

Digitized by Google

představenstva obce, dotazuje se: zdali je tam knihovna? Kdy byla založena a kým? Kdo ji spravuje? Jak se rozmnožuje? Jaké má knihy? Jakých knih si přejí? Nabyv přehledu, zasílal Gruda knihy do celého Slezska i za hranice. R. 1877., kdy povolena Matice Opavská, pokračovalo se ve zdárné práci knihovenské.

Výbor Matice Opavské předcházel dobrým příkladem: zřídil totiž z darovaných knih stálou knihovnu českou v Opavě. Knihovna ta měla již ve správním roce 1880—1881. 35 čtenářů, kteří si vypůjčili 265 knih; 1881—1882. přečetlo 134 čtenářů 1596 svazků. Knihovna tato do dneška prospívá a čítá na půl druhého tisíce knih. Knihami, kterých bylo po dvou nebo více výtiscích, zařizoval nebo podporoval výbor knihovny školní, obecní, spolkové.

Do r. 1883. obdařeny tyto obce knihami: Hrabyň (115), Branka (73), Chvalkovice (74), Vel. Hoštice (40), Neplachovice (40), Životice (187), Kylešovice (116), Budišovice (50), Otice (84), Štáblovice (148), Uhleřov (71), Benkovice (75), Zlatníky (98), Hlavnice (42), Vodka (32), Raďun (33), Kamenec (20), Skřipov (22), Suché Lazce (44), Holasovice (80), Jednota učitelská se sídlem v Hrabyni (47), Knihovna českého gymnasia.

Pokud ve správách Matice Opavské stopovati můžeme, založeny r. 1895. knihovny v pěti obcích a dvou jednotách Sokolských.

R. 1897. zasláno čten. spolku v Muglinově 152 knih, Hosp. jednotě v Jaktaři 115, Lidové knihovně v Komárově 127, Lidové knihovně v Martinově 119, v Životicích 116, Hospod. spolku v Lukavci 160.

R. 1898. rozdala M. O. 365 knih; z nichž dostala lidová knihovna v Opavě 160, hospod. spolek v Kylešovicích 60, ostatek (145) věnován všem knihovnám založeným Maticí Opavskou.

R. 1899. koupila M. O. knih za 291 zl. 86 kr., a dostala 310 vázaných, jimiž rozšířila a doplnila čtyři již dříve založené knihovny. Většina knihoven podělena některými zvláštními novými knihami. Něžnou péči věnovalo knihovnám slezským družstvo Vlasť.

Redaktor Vlasti, Tom. Škrdle, již jako bohoslovec byl v celém spojení s Cyprianem Lelkem v Pruském Slezsku a sebral v Praze pro biblioteky v Pruském Slezsku dvě bedny knih. Když založil družstvo Vlasť a v něm knihovní fond, obrátil pozornost družstva k Rak. Slezsku, kdež bylo každý rok — až do založení spolku pro zakl. knihoven ve Slezsku — družstvem Vlasť několik knihoven založeno, na př. ve Vávrovicích.

R. 1882. organisace Čechů slezských pokročila založením »Polit. a hosp. jednoty Opavské,« jež do dneška veliký počet časopisů, hospodářských knih ve Slezsku rozdala. R. 1873. v Těšíně povstal spolek »Snaha«; r. 1874. založena v Bruzovicích knihovna.

Venkované Stanislav *Stach*, Ondřej *Onderek*, a *Stříž* z Bruzovic u Frýdku proslavili se rozšiřováním knih. Knihovna Josefa Stříže, majitele nepatrné usedlosti v Bruzovicích, jest daleko široko známa. František *Berger* z Řepišť založil ve svém rodišti knihovnu.

Na osvětlení pravého stavu věcí sluší podotknouti, že v celém Slezsku není českého knihkupce, který by se staral o šíření českých knih, a zároveň o náklad na takové spisy, které by vyhovovaly potřebám krajinským. V Opavě od 35 let knihkupec,

Digitized by Google

nechce-li na sebe uvaliti bojkott, české knihy do výkladní skříně vystaviti ani nesmí. Jen kalendář »Posla moravsko-slezského« u některého za oknem uzříš; o nějakém trhu knihovním ve Slezsku mluviti se nemůže, nanejvýš některým osobám, hlavně kněžím, dojde nějaká zásilka z Prahy, Olomouce. Z těch příčin kniha česká ve Slezsku jest vzácnější než jinde.

Ten smutný stav věcí přiměl r. 1890. několik kněží, že pomýšleli na založení nejlacinějšího knihkupectví ve Slezsku t. j. »Spolku pro zakládání knihoven.«

Pisatel těchto řádků podle solnohradského »Büchervereinu« vypracoval stanovy, jež byly zaslány zemské vládě ku schválení. Zároveň přinesly časopisy »Op. týdenník«, »Hlas«, »Čech«, »Našinec«, »Mír«, »Pr. Večerní Listy« provolání tohoto znění:

P. T. české veřejnosti! Na všech stranách zakládají se knihovny ku vzdělání a zušlechtění lidu, jen u nás ve Slezsku neděje se to tou měrou, jak toho skutečné potřeby národní a náboženské žádají. Proto nížepsaní chtějí v té příčině soustavně pracovati a obracejí se na českou veřejnost, zvláště na důst. vlastenecké duchovenstvo, by je ve šlechetné snaze podporovalo dílem penězi, dílem dobrými knihami. Zásilky vděčně přijímá P. *Vysoudil*, koop. u sv. Ducha v Opavě. — Na den sv. Řehoře 1891.

P. Lužný, P. Palkovský, P. Stryk, P. Štuchal, P. Vyhlídal, P. Vysoudil, P. Zatloukal.

Spolek byl povolen c. k. zemskou vládou výnosem ze dne 1. července 1891. č. $\frac{1042}{\text{pr.}}$ Stanovy zadarmo, a to 500 výtisků, dalo vytisknouti družstvo »Vlasť« v Praze. Ustavující volná hromada konala se 24. září 1891. Do výboru byli zvoleni: Fr. *Novák*, profesor čes. gymnasia, Fr. *Krömer*, soukromník v Opavě, P. Alois *Vysoudil* a P. Rog. *Zatloukal*, členové řádu minoritského v Opavě, a Jan *Vyhlídal*, koop. v Jaktaře. Předsedou zvolen J. Vyhlídal, náměstkem prof. *Novák*, pokladníkem P. Alois Vysoudil. Spolek našel útulek v klášteře minoritském, kdež měl své skladiště knih. Za toto období rozšířil 700 knih; na penězích dostal 230 zl.

Tato tabulka poučí nás o činnosti spolku od r. 1891—1899:

Rok	Příspěvky a dary	Počet rozšířených knih	Časopisy	Počet brožur rozdaných
	zl. kr.			
1891	230·—	700	Předplácel 26 časop.	400
1892	688·80	1403	„ 31 „	320
1893	506·87	1500	„ 36 „	280
1894	640·03	1102	„ 20 „	390
1895	591·78	1910	„ 52 „	180
1896	702·53	938	„ 48 „	390
1897	738·40	1570	„ 39 „	200
1898	547·12	883	„ 34 „	120
1899	630·38	810	„ 34 „	100
úhrnem	5275·84	10.816	„ 320 „	2380

Digitized by Google

Knihovny založeny byly v těchto obcích na *Opavsku:* (Uvádíme jméno osady a počet darovaných knih): Benkovice 55, Bílovsko (Vítkovský hosp. spolek) 80, Bohučovice 135, Branka 114, Březová 75, Čabysov 100, Děhylov 101, Dobroslavice 72, Hlavnice 65, Hradec 90, Hrabyň 135, Chabičov 160, Jarkovice 110, Jaktař 310, Jančí 130, Jestkovice 100, Jilešovice 100, Klimkovice 100, Kyjovice 50, Kylešovice 60, Komárov 184, Leskovec Mor. 120, Lazce Nové Mokré 104, Lazce Suché 70, Lhotka u Štáblovic 45, Lhota Horní 50, Lhota Malá 95, Litultovice 50, Loděnice 120, Lukavec 70, Lubojaty 50, Martinov 100, Mikolajice 45, Neplachovice 80, Opava (Mat. knihovna) 218, Otice 141, Pole Krásné 45, Plesná 60, Podvihov 70, Polom Pustá 282, Polom Velká 100, Poruba (čten. spolek) 229, (Sokol) 60, (farní knih.) 90, Pustějov 67, Pustkovec 60, Raduň (farní) 130, Sedlice Nové 60, Slatina 136, Smolkov 85, Skřipov 50, Studenka 100, Stěbořice 81, Štítina 100, Těžkovice 50, Tisek 50, Uhleřov 27, Vávrovice 140, Vyškovice 100, Zbyslavice 50, Životice 130.

Na *Těšínsku:* Borová 180, Datyně 95, Dětmarovice 251, Dobrá 100, Dobratice 150, Domaslovice 50, Doubrava 50, Frýdek (farní) 60, Frýdecký okr. hospod. spolek 50, Hamry Staré 80, Hranečník 50, Hrušov 52, Janovice 110, Krásná 80, Kunčice Malé 70, Kunčice Velké 100, Lazy 50, Lhoty Nižní a Vyšní 40, Michálkovice 50, Morávka 80, Muglinov 70, Orlová 176, Ostrava Polská 150, Ostravsko-karvínského revíru spolek dozorců 160, Petřvald (Pitvald) 130, v Petřvaldě spolek katol.-hosp. a dělníků 50, Pržno 50, Ratimov 115, Radvanice 130, Rychvald 80, Skalice 110, Suchá Prostřední 80, Šenov (Šonov) 245, Venclovice 40, Ves Nová u Borové 90, Vrbice 80, Záblatí 50, Zárubek 112.

Ze založených knihoven připadá na Opavsko 61 a na Těšínsko 39 knihoven; mimo to členové spolku přes 1000 knih darovali úřadům pruským. Mezi dobrodinci nejpřednější jsou: ndp. arcibiskup olomucký *Theodor* (ročně obyčejně 50 zl.), družstvo »Vlasť« (ročně 10 zl. a 50 knih), ndp. kardinál *Kopp,* ndp. biskup Jan Ed. *Brynych,* vlctp. Fr. *Bartoš,* ústř. záložna *opavská, neplachovská, kateřinská,* banka »*Slavie*«, bohoslovci *olomučtí* a j.

Výbor zůstal obyčejně starý. Roku 1892. zvolen byl Dr. Ant. *Kubíček,* katecheta v Opavě, jenž nyní je duší spolku. U něho také spolek má své sídlo. Roku 1894. dostal se do výboru nynější p. ředitel českého gymnasia v Opavě, Jos. *Fürst,* jenž horlivě činnosť spolku podporuje. R. 1897. místo p. profesora *Nováka* nastoupil profesor V. *Hauer*. Na podzim r. 1898. po odchodu J. Vyhlídala ze Slezska zvolen byl za předsedu Ant. *Suchánek,* kaplan z Komárova. Revisory účtů jsou: Jar. *Kašpárek,* kaplan z Hrabyně, a Václav *Navrátil,* kněz řádu minoritského v Opavě.

Za zásluhy o spolek jmenováni čestnými členy: 1. Bohoslovci olomučtí (1893). 2. P. Alois Vysoudil, minorita v Opavě (1894). 3. Jan Vyhlídal, kaplan v Jaktaři (1895). 4. Družstvo »Vlasť« (1896). 5. Literární řečnická jednota králové-hradeckých bohoslovců (1896).

Nad založenými knihovnami bdí výbor spolku a místní duchovní správa. Dle § 8. stanov »výbor si vymiňuje dohled spolu

Digitized by Google

s místní duchovní správou. V případu rozejítí se spolku má tento dohled vyhražena místní duchovní správa samojediná.«

Dle § 9. předsedou musí býti katol. kněz, »bez jeho svolení žádná kniha, brožura neb časopis do knihovny nesmí se vřaditi.«

Kdyby spolek se rozešel, darované knihy, peníze, příspěvky členů, jakož i jiné jmění nerozdané má patřiti dle § 15. družstvu »Vlast« v Praze.

Na Opavsku není jediné farnosti, jež by neměla farní knihovny, v některé farní osadě jsou dokonce dvě až tři knihovny, opatřené dobrou četbou. Že by lid český »daleko pozadu zůstával za lidem polským na Těšínsku, co se týče lidové četby,« jak kdesi bylo psáno, bylo by teprve dokázati. Že všechno ve Slezku není takým, jakým by mělo býti, jsou toho jiné příčiny, o nichž každý ví.

Mimo »Spolek pro zakládání knihoven« *) přičiněním lgn. *Hořice,* referenta »*Národ. Listů*«, rozproudila se v Čechách akce sbírati knihy pro Slezsko. Též akademici sdružení ve spolcích »*Opava*« a »*Odra*«, nejposléze spolek »*Matice osvěty lidové*«, chopili se podobné činnosti. Nasbíralo se beden knih, a rozeslalo zvláště na Těšínsko; že nebyly všechny pravé perly literatury české, že to často byly odpadky literární, přesvědčili jsme se. Co v Čechách odhodili, tím »obdařili« Slezsko, myslíce si, že darovanému koni na zuby se nehledí. Mimo to časopisy předpláceli lidu slezskému, a ten zhusta ani poštovné za ně platiti nechtěl, protože byly naprosto nevhodny. Založením »Ústř. jednoty hospod. pro české kraje vojvodství Slezského« provede se též důkladněji organisace knihovenská. Dle jednatelské zprávy z r. 1899. společnost sama založila 30 menších knihoven. — R. 1900. povoleno téže společnosti c. k. ministerstvem orby 400 zl. na zřízování hospodářských knihoven. Subvence této použilo se jednak na zařízení větší knihovny vlastní a jednak na založení neb rozšíření 30. knihoven hospodářských v různých obcích. Prozatím určen pro každou knihovnu soubor 20. knih, pojednávajících téměř o všech odvětvích hospodářských. Obce, jež obdařeny podobnými knihovnami, jsou: Jarkovice, Litultovice, Stěbořice, Otice, Budišovice, Štáblovice, Jaktař, Hlubotec, Horní Lhota, Lubno, Neplachovice, Kamenec, Raduň, Jilešovice, Skřipov, Domoradovice, Janovice, P. Polom. Dalších 10. knihoven se založí co nejdříve.

Jako zvláštnost poznamenáváme, že veliký vlastenec polský *Kar. Miarka,* někdejší učitel, pak redaktor »Katolika«, jemuž pruská vláda nabízela 100.000 tolarů, jen aby vynechal z listu politiku, zřízoval knihovny mezi Čechy Pruskými.

Týž r. 1874. na dva měsíce k vůli zotavení navštívil Prahu a tam prosil knihy pro český lid, obývající Pr. Opavsko.

Básnictví.

I toto pole písemnictví mělo a má ve Slezsku své obdělavatele.

Jak jsme již dříve podotkli, pokoušel se o veršování v 17. století Akanthes, Daňhel ze Skočova, Třanovský, Jiří Joannides

*) Kdo chce přihlásiti se za člena »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezku«, ať zašle 2 zl. dr. Ant. Kubíčkovi, katechetovi v Opavě.

Digitized by Google

Frýdecký a jiní. Též »Op. Týd.« přinášel nějaké ukázky básní; v lidu venkovském žije několik veršovců, o nichž podáme zprávu. Na svých cestách seznámil jsem se s osmi veršovci, s třemi z Opavska, s třemi z Těšínska a dvěma z Pr. Slezska. Není pochybnosti, že jest jich více, neboť takové lidi často třeba hledati jako fialky v křoví, než je z úkrytu vyvedeme na světlo denní.*) Nejnadanějším mezi těmito lidovými básníky jsou *Josef Skyba Děhylovský a Jan Lazecký-Glabazňa.* První uveřejnil několik básniček v »Našem Domovu«, dopisoval pilně do »Hlasu«, »Op. Týdenníku« a »Ostravice«. Jest rodákem Děhylovským, má přes 40 let, žije nyní v Paskově a jest jednatelem tamějšího »Sokola«.

Je vyučený stolář a při řemesle vzdělává se četbou. Básně skládá po denní lopotné práci, uprostřed starostí o několikačlenou rodinu. Opěvuje verši vlasť, přírodu, lásku; též k jiným vážným předmětům obrací mysl. Z básniček poznati, že pilně četl Hálka a Jablonského. Ukázka:

Veselá ta vodička . . .

Veselá ta vodička
Ostravicí plyne;
slavíku se milostná
z hrdla píseň řine.

I ty vlnky na řece
děcky se být zdají,
jedna druhou prohání,
jedna s druhou hrají.

A na lípě košaté
list se chvěje lehce,
píseň lásky tajenou,
jistě že si šepce.

A ta kvítka co jich tu
hlavy k sobě kloní,
zpěvu je tu plný háj
vždyť nám Vesna troní.

Srdce ženy.

Srdce ženy — tajná kniha,
tajným písmem psaný list.
Synu! Moudrým musíš býti
bys v srdci tom doved' číst'.

Srdce ženy — tajná kniha,
ač v ní čítáš den co den,
málo najdeš smrtelníků,
již by řekli: »jsem šťasten.«

Srdce ženy — tajná kniha,
lásky zdroj a jedu číš,
věz, že spíš se všeho dozvíš,
nežli jeho tajů zvíš!

Srdce ženy — tajná kniha,
mnohý skvost i mnohý bol.
Synu! Chceš-li šťastným býti,
ženu se srdcem si vol.

Srdce ženy — tajná kniha,
se slovy i beze slov,
někdy pro tě život chová,
někdy tobě strojí rov.

Jan Lazecký, povoláním rolník, pochází z Mok. Lazec. Narodil se 9. pros. 1860; navštěvoval jen jednotřídní školu. R. 1878. ponejprv se dal do veršování. Některé z jeho básní otištěny byly ve »Slezském kalendáři«, v »Hasičských novinách«, ve »Václavu«. Mezi lidovou literaturou na Národopisné výstavě v Praze shlédli jsme sbírku jeho veršů, obsahující asi 120 básniček.

*) Viz ve »Věst. M. O.« (1897) článek »*Lidoví ‚básníci' Slezští*« od J. Vyhlídala, str. 53—66.

Digitized by Google

Vlaštovička.

Vlaštovička švitoří,
časně z rána v nádvoří,
posílá svou modlitbičku
Tvůrci svému na nebíčku,
srdce vděkem jí hoří.
Vstává dříve než sluníčko,
by schystala snídaníčko.

Třetího veršovce *Ant. Múčky* zná téměř celé Opavsko, vždyť ať jsou volby nebo nějaké shromáždění, Múčka se svým humorem a básničkami neschází; a pak byl hospodářem selského statku z Opavska na Národopisné výstavě v Praze, kdež těšil se veliké oblibě. Narodil se 7. července 1828. v Budišovicích. Veršovati naučil se, jak pravil, »sám bez škol.« Za svobodna zhusta zván byl na veselí, kdež klidíval hojné vavříny pro svůj vtip, veselosť a nově složené písničky. Vlastenecká jeho činnosť jest známa.

Tam za Frýdkem ve stínu Lisé Hory v Mohelnici narodil se *Ign. Muroň*, opěvovatel rodných hor. Pohnutku k veršování bylo jemu, jak sám udává: »— — Vždycky jest mým přáním vřelým, bych po Bohu své vlasti a národu všechny své práce a síly věnoval. Protož jsem se uchopil tvoření básní — —, aby náš československý národ ve Slezsku zveleben a proslaven byl.« Nyní jest knihtiskařem.

Kaj jsou ty časy . . .

Kaj jsou ty časy, které bývaly,
když se tu v horách dobře mívali.
Doba časů těch již dáno pryč,
a ty horale jen hleď kam se strč.
Nuže pro radu volej do Boha,
a Bůh ti vzbudí zase přítela.
Mnoho nechceme: časem k muzice,
něco bramboru, lebo pšenice!

Nedaleko Mohelnice v Pražmě a ve Vys. Lhotách dlí druzí veršovci z Těšínska *J. Šosty* a *Jos. Chovanec*. První z nich básní o čem chcete, třeba o řemeni nebo podpatku; napočněte mu píseň, kterou chcete, hned pokračuje, a neví-li dalších veršů, narobí si okamžitě, kolik potřebuje. Nejraději opěvuje krčmu, kořalku . . . .

Jos. Chovanec složil obsáhlou epickou báseň o 71. slokách »*O panu Klapkovi*«, jak r. 1866. jako »buntýř« a »leberant« sebral vojsko v prajské zemi a táhl od Berlína do Uher Frýdeckem:

»Tahnul se přes Slezsko přiky,
způsobil nám strach veliký.«

Na Pruské straně veršují stařeček *J. Weigel*,*) kostelník v Kobeřicích, a *Jos. H.* v Hlučíně, jeho básničky přinášejí »Kat. Noviny«.

Č. Ostravický (Ant. Hütler) jest znám svým krajanům »Některými pověstmi slezskými.« Z veršů jeho otiskly ukázky »Niva« a »Lumír«. Ant. Hüttler narodil se ve Frýdku 10. května 1869. Vyučil se kovářem, později dal se na zámečnictví. Nyní žije jako menší úředník u dráhy v Dolních Beřkovicích na Mělnicku.

*) Viz ukázky v »Češích Pr. Slezsku« od J. Vyhlídala, III. vydání, str. 38., 82.

Digitized by Google

František Polášek zavděčil se Slezanům hymnou, již celou uvádíme:

Slezská hymna.

1. Kdo zná tu zem, kdo zná ten ráj,
ten malý, ale milý kraj,
kde jako v báji kouzlem vnad
se krášlí hvozd i luh i sad,
kde z lůna niv a věnců hor
až k nebi jásá pěvců sbor?
To Slezsko mé, to vlasť je má,
tak vroucně mnou milená!

2. Zde zrozen jsem i pěstován
a zde chci být i pochován,
zde svatým ohněm plane duch,
když rodná mluva řine v sluch,
zde oko blaží ladný háv
a srdce jímá prostý mrav.
Ó Slezsko mé, ó máti má,
má domovino jediná!

3. Těch cizích krajin plod i květ
i vše, čím vládne jižní svět;
mě vzácnější je bratří líc,
než drahokamů na tisíc;
já tak se vroucně k vlasti znám,
že za ni i svůj život dám.
Ó Slezsko mé, tys poklad můj,
Bůh nebeský tě opatruj!

Polášek přes třicet let rozrývá vlasteneckou činností Orlovsko; mimo básně píše četné články do odborných listů. R. 1894. vydal tiskem »*Národopisný výbor v Orlové.*« Narodil se 29. března 1842. v Brušperku na Moravě. Po vykonaných studiích v Nov. Jičíně a Těšíně ustanoven byl učitelem v Místku, později řídícím v Orlové.

Básníkem jest též Opavský redaktor *Antonín Otáhal*, který od 1. července 1895. obezřetně řídí obsahovou část »Op. Týd.« S básničkami jeho shledáš se ve Slezském kalendáři, »Op. Týdenníku« a jinde. Jak s námi sdělil, vydá co neviděti sbírku svých básní tiskem. Pod pseudonymem A. O. Plešovský pilně přispíval literárními články, povídkami, národopisnými črtami, a básněmi do »Naš. Domova«, »Hlídky«. V »Op. Týd.« uveřejnil větší povídku »Jurka« (1895.). Jeho rodiště (1864.) jest Plešovec u Kroměříže. Studoval v Kroměříži, Olomouci a Praze; na čas byl učitelem v Čechách, později věnoval se žurnalistice. Byl zaměstnán jako redaktor v Kroměříži, Uh. Hradišti, Mor. Ostravě, Olomouci. V Opavě obětavě věnuje se spolkovému životu a udržuje čilý styk s venkovem.

Digitized by Google

»V příloze č. 8. »Času« r. 1899. poprve se objevilo jméno *Petra Bezruče*,*) slezského básníka. Bylo jím podepsáno sedm básní originelní formy i látky. Látka vzata ze Slezska (z Ostravska a Těšínska) a podána tak ostře, tak výrazně, že marně vzpomínáme si na něco podobného. Pěkné něžné city ke Slezsku, k jeho lidu projevila básnířka *Zora Orlická*,**) a blažily nás její výlevy, že odnášely se ke Slezsku, a že z nich dýchala vroucí láska k naší zemi a k našemu lidu. Ale bylo to vše přece neurčité a všeobecné bez onoho ostrého lokalního zabarvení, kterým se vyznačují a překvapují plody Petra Bezruče. Básně jeho rázem strhly pozornosť veškeré literární veřejnosti české, nakladatelé hledali básníka, chtějíce vydati básně jeho ve svazku. Básník, kryjící se za jméno Petra Bezruče, se nepřihlásil. Přes to osoba jeho nezůstala utajena a to ho rozladilo, že prohlásil akademickému spolku »Odře«, žádající jej za svolení k vydání jeho básní v knize. Píše:

». . . . . nikdy nepřistoupím na vydání knihové, a »Čas« nebude více tisknouti mé verše . . . . . Však se najde jednou druhý, kdo lépe poví to, co měl na srdci já . . . . . Však přece jednou povstane nostris ex ossibus ultor!

Ja — po mých verších nechť nebylo nic,
stojatou vodou hnul trochu —
vím, že mi hořela srdce vstříc
slezských a ostravských hochů.

V dopise poznamenává Bezruč, že »Op. Týd.« ve článku »*Domorodé intelligenci slezské*« smýčil jej na národní popraviště pro poslední verše z »*Jedné melodie.*«

Časopisy podotýkají: škoda, přeškoda, že zmlknul takový hromový hlas, jehož utajený oheň byl nasbírán v naší domovině, v jeho domovině na Slezsku a Ostravsku!

Na posouzenou tvůrčí síly Bezručovy budiž tato báseň:

Maryčka Magdónova.

Šel starý Magdón z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stavil,
s rozbitou lebkou do příkopu pad.
Plakala Maryčka Magdónova.

Vůz plný uhlí se v koleji zvrátil.
Pod vozem zhynula Magdónova vdova.
Na Starých Hamrech pět vzdychalo sirot,
nejstarší Maryčka Magdónova.

Kdo se jich ujme a kdo jim dá jísti?
Budeš jim otcem a budeš jim matkou?
Myslíš, kdo doly má, má srdce taky
tak jako ty, Maryčko Magdónova.

*) »Op. Týd.«, č. 52. 1899. a č. 10. 1900; »Nov. Těšínské« č. 9. r. 1900.
**) »Op. Týd.« č. 43. r. 1898.

Digitized by Google

Na blízku les táhne markýze Géra.
Otcové když v jeho pobiti dolech,
smí si vzít sirotek do klínu drva,
co pravíš, Maryčko Magdónova?

Maryčko, mrzne a není co jísti . . .
na horách plno je dřeva . . .
Burmistr Kranicher viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdónova?

Co's to za ženicha vybrala sobě?
Bodák má k rameni, na čapce péří,
drsné má čelo, ty jdeš s ním do Frýdku,
půjdeš s ním, Maryčko Magdónova?

Co's to za nevěstu? Schýlená hlava,
přtoch máš na očích, do něho tekou
hořké a ohnivé krůpěje s lící,
co je ti, Maryčko Magdónova?

Frýdečtí měšťáci, dámy ve Frýdku,
jízlivou budou se smáti ti řečí,
ze síňky uzří tě Kranicher žid.
Jak je ti, Maryčko Magdónova?

V mrazivé chýši, tam ptáčata zbyla,
kdo se jich ujme a kdo jim dá jísti?
Nedbá pán bídných. Co znělo ti v srdci
po cestě, Maryčko Magdónova?

Maryčko, po straně ostré jsou skály,
podle nich kypí a utíká k Frýdku
šumivá divoká Ostravice.
Slyšíš ji, Maryčko Magdónova?

Jeden skok na levo, po všem je, po všem.
Černé tvé vlasy se na skále chytly,
bílé tvé ruce se zbarvily krví,
s Bohem buď, Maryčko Magdónova!

Na Starých Hamrech vzad na svatém poli
bez křížů, bez kvítí krčí se hroby.
Tam leží bez víry samovrazi.
Tam leží Maryčka Magdónova.

Nedávno ustanovený pro Těšín soudní rada *Jan Nečas* znám jest jako obratný překladatel z poesie polské a básník, jenž prostonárodní formou dovede sbásniti látku z lidu váženou. Několik jeho pěkných příspěvků uloženo jest v »Našem Dom.«, v kalendáři Slezském, »ve Vlasti« a jinde. Napsal ještě několik právnických spisů, z nichž jmenujeme díla »O právních poměrech

Digitized by Google

kontribučenských fondů na Moravě od r. 1788.—1888.«, »Rádce pro poručníky a opatrovníky«, »Německo-české názvosloví právnické.« Nečas narodil se v Studnicích na Moravě; studoval v Litomyšli. Působil u soudů ve Vel. Meziříčí, Vyzovicích, Bohumíně, Vyškově.

Pokrok v organisaci politické a hospodářské. *)

Až do počátku osmdesátých let nemělo české rolnictvo ve Slezsku žádného svého sdružení, žádné své korporativní representace, toliko několik *záložen* staralo se emancipovati Slezany v příčině hmotné. Jak z našeho předchozího vypravování vysvítá, byli to kněži, jako Ochrana, Tomášek, Pavlík a j., kteří chtěli postaviti lid na vlastní nohy svépomocí, by v záležitostech peněžních nebylo mu útočiště bráti u Němců; tiť první zřídili záložny. R. 1870. založena »Rolnická záložna« ve Stěbořicích, pak ve V. Polomi, Chabičově. R. 1873. v Neplachovicích, r. 1875. v Kateřinkách, r. 1880. »Ústřední centrální záložna« v Opavě, jíž také Zacpal své síly věnoval. Nyní jest ve Slezsku celkem 12 záložen.

Z těch míst, odkud by se toho pozorovatel nejméně nadál, ba očekával pobídku a podpory, činily se překážky při zakládání záložen; — takovým slavným mužem a přítelem hmotného povznešení lidu Slezského, byl zemský president *Pillersdorf*.

R. 1881. na dvou táborech na Těšínsku, na jednom českém (v Michálkovicích) a polském lid slovanský hlasitě promluvil o svém utiskování a resolucemi hlásil se o svá práva. Téhož léta vybráni důvěrníci jak Čechů tak Poláků, jimž uloženo míti péči o vedení strany. Rok 1881. jest ještě proto »velepamátný«, že městská rada Opavská zadala práci dlaždičskou Němci, jenž slevil pouze 10%, a odmítla Čecha, jenž slevoval 22%. Též znamení doby!

Dne 26. dubna 1882. zemřel tyran Čechů Slezských — president Summer. Slované si oddechli a s dychtivostí očekávali věcí budoucích.

Dne 6. května r. 1882. stal se zemským správcem rodák Slezský, *Olivier markýz Baquehem*. Již ta okolnost, že jest mocen jazyka českého a že byl vyslán od vlády Taaffeovy, která veřejně se vyjádřila, že nedá Slovany tlačiti ku zdi, naplnila novou nadějí srdce Slezanů, proto Češi i Poláci ho vítali a přání svá mu přednášeli.

Za Baquehema organisace politicko-hospodářská se šířila, strnulosť ustupovala čilejšímu životu. Obce Kylešovice a Kateřinky a katolicko-politická beseda vyslaly deputace k presidentovi, též deputace českých starostů ve Slezsku předložila mu pamětný spis, podepsaný 60 starosty obcí okresu Opavského.

Zemský správce, aby seznal osobně stav věcí, navštívil mnohé osady, školy a ústavy. Pozoroval, ale náprava byla pranepatrná. Souhrn požadavků Slovanů Slezských byl tento:

I. aby čeština a polština nabyly platnosti zemského jazyka.

*) Užil jsem též výpisků dp. *Tom. Škrdle*, jež si činil před lety z »Op. Týd.«

Digitized by Google

II. aby obecné školy navráceny byly svému prvotnímu účelu, hledíc k § 6. říšského zákona o školách a k § 19. základního zákona státního;

III. aby v Opavě zřízena byla česká a v Těšíně polská vzdělavatelna s českou cvičnou školou;

IV. aby o vyšší vzdělání českého lidu bylo postaráno zřízením gymnasia, i aby opatření učiněno, by žáci toho gymnasia důkladně se mohli též naučiti německému jazyku.

Při tom poukazovali žadatelé, jaká škoda povstává z odmítání českých podání nebo příloh českým stranám. Moravský klub uvádí křiklavý případ toho druhu:

K. B., horník v Polské Ostravě, uspořil si těžkou prací rukou svých 220 zl., které zapůjčil chalupníkovi J. Č.

Když jej pro neplacení u c. k. soudu v Moravské Ostravě zažaloval, dostavili se k dru. Chleborádovi žalobce i žalovaný a shodli se, že žalovaný, jenž si okamžitě k penězům pomoci nemohl, k ušetření útrat procesu a exekuce žalujícímu pohledávku právem zástavním na usedlosti své pojistí, a že žalující za to pohledávku tu na úrok 6% na dále ponechá. Jelikož žalovaný a žalující jsou Slezští Čechové, musel býti dluhopis vyhotoven v jazyku jich českém, načež byl od dr. Chleboráda jmenem K. B. c. k. soudu okresnímu v Těšíně ku vkladu práva zástavního za řečené pohledání na usedlost dlužníka podán.

Ačkoliv český tento dluhopis k zamezení marných útrat německou žádostí k soudu byl podán, bylo podání to vráceno z důvodu, že *original k žádosti přiložený není sepsán v německém jazyku.*

Dr. Chleborád hledal tedy v okolí svém dragomana, aby dluhopis přeložen a vtělen býti mohl, ale při nejpilnějším hledání nebylo možno tlumočníka najíti, protož nebyla jiná, než dluhopis poslati do Vídně. Překladem tímto vzniklo žadateli 23 zl. 80 kr. útrat. Než se vtělení uskutečnilo, prodal dlužník svou usedlost a jen vzácné poctivosti jest děkovati, že věřiteli byla pohledávka zaplacena.

Poměry tyto byly neudržitelny, soudy byly zaplaveny velikým počtem rekursů, že ministr *Pražák*, jako správce min. spravedlnosti, vydal tato *nařízení* dne 12. října 1882. č. 15847.:

I. U zemského a m. d. okresního soudu v Opavě, pak u okresních soudů v Klimkovicích, Bílovci a Vítkově, v jejichž obvodech vedle jazyka německého řeč česká obvyklá jest, buďtež podání sepsaná jazykem českým přijímána.

II. U krajského soudu Těšínského a u všech v jeho obvodu ležících soudů okresních buďtež přijímána česká neb polská podání.

III. Soudy v odstavci I. a II. označené užívejtež ve styku ústním se stranami a svědky řeči těmto osobám srozumitelné a dávejtež jejich vyjádření, záleží-li na jejich doslovném znění, do protokolu v oné řeči, v jaké byla učiněna.

Pro strany, o kterých se myslí, že jsou mocny pouze jazyka českého nebo polského, buďtež obsílky soudní vyhotoveny v tomto jazyku.

Digitized by Google

»Proti tomuto Pražákovu, vlastně Taaffeovu nařízení nastalo v kruzích soudcovských ve Slezsku — kteréžto jsou vždy německé — velké rozčilení, a tehdejší grémium zemského soudu Opavského brzy po vydáni onoho ministerského nařízení se usneslo, že je považuje za neplatné. A důsledně jednalo podle toho snesení. České žádosti opět dále nepřijímány, poněvadž prý nejsou psány — jak chce ono bachovské tajné nařízení — jazykem německým. České obyvatelstvo musilo pak nákladnou cestou stížností dovolávati se u vyšších instancí, by soudem nižším nepřijatá žádosť neb podání české byla aspoň přijata. A když pak vyšší instance rozhodovaly, že žádosti české nesmějí býti vráceny, a když soudcové nižší vydáni byli nebezpečí, že budou muset útraty stížnosti hraditi, docíleno konečně toho, co ministr Pražák nařídil: »žádosti české byly přijímány, ale vyřizovány německy. Taková praxe platí u soudů dosud. Stejně dělo se a děje se Polákům na Těšínsku;« *) tak úřadovati se začalo asi od r. 1885.

Soudní rada *Czeike* vyznamenal se tvrdohlavostí a neposlušností vůči Pražákovým nařízením, tak že Moravsko-slezský zemský soud odsoudil odbojníka k náhradě útrat, rekursem vzrostlých, kteréžto nález byl potvrzen od nejvyššího soudního dvoru ve Vídni.

Okresní hejtman *Liebischer* nebyl ani o zblo lepší. Malou episodku ze života jeho k vůli charakteristice uvedeme. Jakýsi student z V. Polomi jej česky oslovil, Liebischer se naň osopil, jak se může opovážiti k němu s češtinou, neví-li, že Opavští obyvatelé jsou Němci, a že v Opavě se mluví a úřaduje jen německy. Když s ním student sdělil, že studuje na české škole, vytýkal mu, proč tak činí, ať hned přestoupí na německý ústav.

Ještě přidáme, co se přihodilo za jeho panování: Představenstvo obce Litultovic žádalo hejtmanství Opavské, aby jim úřední věstník byl zasílán v jazyku českém, ale hejtman žádosť zamítl z toho důvodu, že to býti nemůže, »protože se věstník vydává již po německu.«

U finančních úřadů koncem let osmdesátých počaly *vydávati* české platební rozkazy; když stal se Plener ministrem financí, představený poplatkového úřadu v Opavě, fin. rada *Herrdin*, zastavil o své újmě vydávání českých platebních archů.

R. 1883. nařídilo ředitelství severní dráhy, by úředníci si co nejdříve osvojili jazyk český; rozkaz tento posud není vyplněn.

Přese všechny tyto nepřátelské útoky na Slovany mravní a politická váha jejich rostla, vždyť již r. 1882. dne 16. září přikročeno k založení »*Politické a hospodářské jednoty Opavské.*« Duší veškeré akce byl *Jan Zacpal.*

Ve Slezsku nebylo dosud autority, vlivem svým tak rozhodující, obyčejně řadily se obce kolem Kateřinské katolické politické besedy, někdy všechno vázlo, že ani kandidát do sněmu nebyl postaven, lid neznal politické vyškolenosti a kázně; tomu všemu měla pomoci nově založená jednota.

Na stanovách, které podány vládě dne 2. srpna 1882., jsou podepsáni: Dr. Fr. Stratil, Tomáš Lusar, starosta v Oticích, Leopold Mosler, majitel domu v Opavě, Jan Klimeš, starosta

*) Česká revue v I. č. 6.

Digitized by Google

Dr. Frant. Stratil.

Digitized by Google

Digitized by Google

ve Zlatnikách, Jan Gela, farář ve Stěbořicích, V. Číhař, ředitel cukrovaru v Háji, Tomáš Šmýd, kurát na Skřipově, Theodor Stodůlka, farář na Březové.

Za předsedu zvolen dr. Fr. Stratil, jednatelem jeho koncipient dr. Rom. Dubový. První rok působnosti byl dosti utěšený, schůze konány v Kylešovicích, Kateřinkách, Slavkově, Skřipově, Hrabyni, Studence, Klimkovicích a Neplachovicích, při nichž přednášeli: ředitel Uhlíř, Benýšek, Gruda, Prasek, Švehla Tomáš, býv. ředitel hosp. zimní školy v Místku, Šmýd, J. B. Uhlíř, ředitel z Přerova a Jan Zacpal.

Hlavní obsah přednášek byl hospodářský, ale někteří řečníci poučovali o politických a národních záležitostech. Politická jednota za dobu svého trvání pořádala přes sto schůzí; její výbor byl směrodatným vůdcem Čechů Slezských. Pod praporem »Pol. a hosp. jednoty Op.« vědomí národní sílilo; ale i nepřátelé nechtějíce, roznítili je. Míníme události přihodivší se při návštěvě českého rolnictva r. 1888. v pondělí Svatodušní v Opavě, jak je odpůrcové přivítali po způsobu divých bestií, že stavbu nové budovy pro české gymnasium překazili, a při slavnosti svěcení praporu jízdného Sokola v Opavě v měsíci září (7.) 1890. uličnické a huronské kousky vyváděli; tímto jednáním jistě národní uvědomění značně popohnali.

Prvním význačnějším činem »Pol. a hosp. jedn. Op.« jest, že r. 1889. při doplňovací volbě na sněm Slezský zvolen dr. Fr. Stratil, a r. 1890. při všeobecných volbách že nabyli většiny tři čeští poslanci: dr. Stratil, dr. Ant. Gruda a V. Hrubý.

R. 1892. dobyto Čechy okresní rady školní Opavské, a r. 1895. dostalo se řízení kontribučenského fondu Klimkovského (kapitál asi 160.000 zl.) do rukou našich. R. 1890. zvolen na říšskou radu na Opavsku kandidát baron *Rolsberg*, Čechy ustanovený, jejž po uplynulém období vystřídal zuřivý Němec. Při všech volbách prokázána vzorná kázeň.

Častá změna na stolci presidentském velice Slezským Čechům škodí. Sotva že některý se ohřeje a »počne studovati poměry Slezské«, odchází jinam; každý z nich slibuje nápravu, »až se obeznámí«, a zatím ufoukne. Snad v nejhorší paměti jest v nejbližší době hrabě *Clary-Aldringen*, pravá to loutka v rukou pobočních vlády.

O organisaci politicko-hospodářskou od r. 1880. nejvíce se zasloužili dr. Fr. Stratil, Václav Hrubý, Jan Ježíšek.

V měsíci říjnu 1880. *Dr. Fr. Stratil* nastěhoval se do Opavy. Před ním mnohý český advokát, sotva že dojel do Opavy, nejbližším vlakem odjížděl. Dr. Stratil zakoušel z počátku dosti ústrků od německých zuřivců, i vlastních německých kollegů; Stratil nájezdů si nevšímal a jen pracoval. O slavnosti abrahamovin svých r. 1899.*) sám se přiznal, že dobrá polovice jeho práce věnována byla veřejnosti.

Ovoce jeho námah a přátel brzy se ukázalo. Ve Slezsku posud všichni pracují společně, proto třeba mluviti o společné práci a vítězství. Kdežto dříve kandidáti poslanectví na sněm zemský soustředili na sebe přes 30 hlasů, r. 1889. zvolen na Opavsku Stratil za zemského poslance, a rok potom při všeobecných volbách

*) Nar. se 18. list. 1849. v Unčovicích na Moravě.

Digitized by Google

tři, totiž: Stratil, Gruda a Hrubý, kteří i při druhých volbách r. 1896. mandáty podrželi. Stratil jest pilným na poli osvětovém i hospodářském; má veliké zásluhy o zřízení českého gymnasia v Opavě. Vypracoval stanovy pro »Ústř. hosp. společnosť pro české kraje ve vojv. Slez.«, načež společnosť r. 1896. se ustavila, zvolivši Stratila za prvního místopředsedu. Zřízení této hospodářské společnosti považujeme za nejzáslužnější vlastenecký čin Stratilův. U příležitosti císařského jubilea vyznamenán byl řádem železné koruny.

Četnými články přispívá do rozličných časopisů; v publikacích »Pol. hosp. jednoty v Opavě« vydal »*Jak je Slezsko na říšské radě zastoupeno*« a j. Politické řeči Stratilovy vynikají chladnou logikou, působí dojmem přesvědčujícím. Pro rozvahu, opatrnosť, právnickou vyškolenosť, přívětivou povahu rádi ho Slezané uznávají za svého vůdce. Končíme stručný životopis přáním, jež zaslal dp. Pavlík k abrahamovinám: Kéž dobrotivý Bůh zachová Slezskému Benjaminu dr. Stratila ve stálém zdraví ještě, mnogaja ljeta!«

Čím jest Stratil Opavsku, tím jest *Václav Hrubý* Těšínsku. Rodištěm jeho jest Horní Libochová na Moravě (nar. se 21./11. 1848.) u Vel. Meziříčí. Odbyl universitu v Praze, kde čile účastňoval se ruchu pro českou universitu na Moravě, dal podnět k založení »Radhoště«, jehož byl prvním jednatelem a literárního, řečnického spolku» Slavia«. Vystudovav, vstoupil do služby státní. Působil v Jihlavě, Brně, Břeclavě, Val. Kloboukách, až r. 1880. dostal se do Těšína. Ve Slezsku střídavě v Těšíně a Opavě působí do dneška. Za těch dvacet let Hrubý vykonal zdatný kus práce. Stopy její zříti v politice a na roli vzdělání lidového. Všechna činnosť Hrubého ozářena jest paprskem vroucího idealismu.

V Těšíně a okolí soustředil českou společnosť r. 1883. ve spolku »Snaze«. Brzo na popud ze Snahy Těšínské založeno po venkově několik čtenářských spolků. R. 1894. založil »*Noviny Těšínské*«, písmo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku, jichž jest nakladatelem a předním spolupracovníkem.

V Těšíně uzrála též myšlenka za podpory V. Hrubého, vydávati »*Slezský kalendář*«, jehož již vyšlo pět ročníků za redakce *B. Šimečka*, vynikajícího druhdy organisátora na Těšínsku, nyní c. kr. soud. rady ve Vel. Meziříčí na Moravě.

Příčiněním Hrubého založena r. 1898. »Matice Osvěty lidové«, která r. 1899. zřídila velepotřebnou českou školu ve Frýdku.

R. 1890. Hrubý zvolen za poslance, r. 1896. dostal při volbách největší počet hlasů ze slovanskych kandidátů.

Po stránce odborné věnuje se studii otázek socialních a přispíval platně při sdělání příslušných předloh (řád čelední, chudinství).

Svého volebního okresu zastává se návrhy o regulaci Ostravice, na zvelebení odborného školství, hospodářství a j.

V okrese volebním není známější osobnosti nad Hrubého, však poslanec ustavičným stykem s voličstvem lásku tu oživuje.

Hrubý jest obětavým strážcem česko-polské shody. Nyní působí jako c. k. soudní rada v Opavě v neustálém boji za práva českého lidu. — Dle posledních zpráv bude kandidován na říšskou radu v Čechach za okresy Slaný atd.

Digitized by Google

Václav Hrubý.

Digitized by Google

Digitized by Google

Nad míru horlivým spolubojovníkem Hrubého na Frýdecku byl *Jan Ježíšek,* jenž mnohým ve vlastenectví vzorem býti může. Ježíšek narodil se 18. prosince 1844. v Žermanicích; vystudoval gymnasium v Těšíně, bohosloví v Olomouci, kdež r. 1870. přijal svátosť svěcení kněžstva.

Působil ve Frýdku, (kdež 7 let byl administrátorem u P. Marie), Bílsku, Bruzovicích. Činnosť jeho směřovala k poučení a národo-hospodářskému povznesení českého lidu na Těšínsku. Když r. 1887 stal se farářem v Domaslovicích, prováděl ona pravidla hospodářská, která od r. 1892, kdy hlavně jeho péči založen byl hospodářský spolek ve Frýdku, jako předseda na četných shromážděních svým krajanům doporučoval. Při faře založil krásnou štěpnici, rybníky, včelník, oboru pro zvěř a pod.

Vlivem poslance Hrubého a přičiněním Ježíškovým domohl se zastoupení hospod. spolek Frýdecký v tak zvaném rozšířeném výboru německé lesnické a hosp. společnosti v Opavě, kde o subvencích státních i zemských předběžně se jedná. Mimo to úsilím obou utvořen nový hospodářský spolek pro politický okres Frýštátský se sídlem na Pol. Ostravě.

Vlastenecká činnosť Ježíškova byla trnem v očích Frýdeckým odrodilcům, tak na př. magistrát Frýdecký r. 1896. jemu dopsal, aby hosp. spolek přestěhoval do Domaslovic. Avšak Ježíšek jim dal tak důkladnou odpověď, že podruhé s takovou fanatickou blbovinou nepřišli.

Bohužel předčasná nemoc vyrvala ho z náručí lidu Slezského, jejž tak vroucně miloval.

V oboru hospodářském kromě Ježíška na Těšínsku příčiňovali se učitel *Fr. Onderek,* pošlý z Bruzovic (nar. 13. ledna 1859.). Vystudovav v Těšíně, dostal se do Sedlišť, za 6 let do Šenova, za nedlouho do Ratimova za správce škol. V novém působišti s místním správcem velkostatku *Jos. Cigánkem* navázal přátelství a oba si umínili pečovati o uvědomění a povznesení stavu rolnického. Za tou příčinou založili v Ratimově hospodářskou besídku; mimo to v různých obcích Frýdecka pořádali poučné přednášky. Cigánek odebral se do Čech, kde na c. k. vyšší hosp. škole v Táboře jest profesorem; o půl roku později odebral se na jiný svět dne 2. srpna 1893. Fr. Onderek.

Jejich místo zaujal *Ant. Matzenauer,* statkář v Lubně, jenž usiluje k rozkvětu přivésti hospod. spolek Lubenský, při tom nazapomíná svého okolí hospodářskými přednáškami.

Jako Hrubý s Ježíškem, tak Stratil s Trnkalem založili hospodářský spolek pro okres Klimkovský a *Josef Pater*, mlynář v Lukavci, pro okres Bílovecký a české obce okresu Vítkovského.

Ant. Trnkal (nar. 1859) patří k činným farářům na Opavsku: nyní působí v Plesné, kdež jest první silou tamější záložny. Byl po několik let členem okr. školní rady Opavské po rozdělení hejtmanství na dvé jest voleným členem venkovských obcí do okr. školní rady Bílovecké.

Digitized by Google

K Patrovi a Trnkalovi bratrsky se pojí, pilný podporovatel snah hospodářských *Lud. Šimoš,* učitel z Malé Lhoty, o němž zmínka se stane ještě ve stati o školství, a *Eustach Glabazňa,* farář v Klimkovicích. Glabazňa jest rodilý Slezan (r. 1846.) z Mok. Lazec u Opavy. Jeho vlastenecké horlivosti a přátelům jako MUDr. *Janu Moravcovi* podařilo se Klimkovice vyrvati z odrodileckého poručnictví. Glabazňa jest činným v Klimkovské záložně a jiných spolcích.

Moravec narodil se r. 1860. ve Stěbořicích u Opavy; jest z řídké řady těch Slezanů, kteří po odbytých studiích usadí se mezi svým lidem. Dr. Moravec působil v Klimkovicích, kdež r. 1896. poctěn úřadem starosty. Neomezoval se však pouze na své užší působiště jako starotta a lékař, nýbrž roznášel národní nadšení po širším kraji Slezském. Byl též kandidátem na sněm zemský za města Klimkovice atd. Zemřel 3. června 1900. ku velikému zármutku lidu českého. Zase Slezsku ubyl nadšený muž, neznající strachu, nelekající se obětí!

V Klimkovicích jestě vlastenecky působili *Jakub Slavík,* nyní farář v Malenovicích a *Julian Roska,* nynější řiditel arcibiskupských pokladen v Kroměříži. R. 1898. dosazen do Klimkovic za kooperatora *Jos. Svozil,* (nar. 1873. v Mal. Senici), který s chvályhodným nadšením ujímá se nesorganisovaného Klimkovska. R. 1900. dne 28. ledna pořádal první živnostenský sjezd ve Slezsku ve svém působišti.

Ústřední hospodářská společnost pro české kraje ve vévodství Slezském.

Politická a hospodářská jednota Opavská nemohla dostati pro české rolnictvo státních a zemských podpor, protože se jí vyčítalo, že jest také politickou, že by mohla podpor užíti pro politické agitace. Pro tu příčinu poslanec dr. *Stratil* radil založiti hospodářský spolek nepolitický. Myšlenka byla uskutečněna r. 1896., kdy ustavila se »*Ústřední hospodářská společnost pro české kraje ve vojvodství Slezském.*« Za prvního předsedu zvolen svob. pán *Karel Rolsberg,* který, ačkoli rodem Němec, přece jediný ze šlechty Slezské s českým lidem cítí; prvním místopředsedou — JUDr. *Fr. Stratil* a druhým MUDr. *Al. Polívka.* Prvním tajemníkem byl *Novotný,* nyní *Zika.*

Ve výboře zasedali *Al. Petzl,* správce ve Slavkově, *Fr. Straka,* na Pol. Ostravě, *Ant. Besta,* starosta v Porubě, *Tomáš Luzar,* rolník z Otic, *Jan Strohalm,* starosta z Kateřinek, *Vin. Týmel,* starosta ve Studence, *Jos. Holuša,* starosta v Dobroslavicích, *Jos. Pater,* mlynář v Lukavci, Dr. *Ant. Gruda, Lev Bučck,* rolník z Milostovic, *Jan Beinhauer,* fojt ve Chalikovicích, *Josef Klega,* rolník v Ratimově.

Po ustavení svém Ústř. společnost rozvinula činnost neočekávanou; škoda že již dříve nebyla založena, mohlo býti Slezsko lépe i politicky sorganisováno, vždyť organisace hospodářská a politická nekráčí daleko od sebe.

Digitized by Google

Česká společnost byla brzy vyzvána, by přistoupila k obmyšlené c. k. Slezské zemědělské společnosti, v níž by združeny byly všechny tři národnosti. Společnosť ochotně oznámila, že proti sdružení nic nenamítá, toliko že si přeje, by Češi a Poláci v ústředním výboru měli tolik členů jako Němci, ale Čechům nebylo vyhověno.

O rozdělování podpor rozhoduje nyní tak zvaný subvenční výbor, do něhož vysílá německá společnosť hospodářská v Opavě 4 zástupce, a oba německé okresní spolky, a to pro Vidnavsko a Těšínsko po dvou, tedy dohromady 8 zástupců, kdežto dvě slovanské společnosti: česká a polská zastoupeny jsou 4 delegáty, a na 4 okresní spolky české ohled se nebere.

Podle tohoto zastoupení rozdělují se také podpory.

Německé společnosti, zastupující 265 venkovských obcí se 200.000 obyvateli, dostávají dvakrát tak velké státní a zemské subvence jako slovanské společnosti pro 330 obcí s více než 300.000 obyvateli.

Ústřední společnosť domáhá se již od počátku spravedlivého zastoupení a rozdělování podpor, ale nadarmo; Němci ze své nespravedlivé »državy« nechtějí popustiti ani zbla.

Státních podpor jí uděleno 3180 zl., a 600 zl. zemských.

Koncem správního roku 1897. přihlásily se k Ustř. společnosti 4 okresní a 35 místních hospodářských spolků (8 z enklav moravských) s 2409 členy.

Celkem pořádala v různých českých obcích ve Slezsku 39 hospodářských přednášek. Počet účastníků se odhaduje na 2760 a připadá tudíž na 1 přednášku 71 posluchačů.

Hospodářská společnosť předplácí každé hospod. besídce na požádání hospod. časopis, jako: Československého Hospodáře, Zemědělské Listy, Pražské Hosp. Noviny, Chrudimské Hosp. Listy, Mor. Hospodáře a Milot. Hospodáře. Dále uděleno okres. hospod. spolku ve Frýdku 1000 zl. na hospod. časopisy, za něž předplaceno 120 výtisků Mil. Hospodáře pro členy spolku.

Zájem o hospodářskou četbu v besídkách se vzmáhá, takže ve mnohé se odebírá 4—6 časopisů hospodářských.

Roku 1898. připojilo se k Ústřední společnosti nových 21 místních hospodářských spolků; státní podpora obnášela 2950 zl. země poskytla 1800 zl. Hlavně tajemník Zíka konal 74 přednášek o všech hospodářských odvětvích.

Do r. 1898. založila společnosť 9. drenážních družstev; pořádala lukařský kurs v Životicích, zřídila 10 pokusných polí a luk, poskytla po 40 zl. podpory na zakoupení trierů pro 8 obcí atd. Jejím přičiněním vystaven hospodařský lihovar v Milostovicích a mlékárna v Jarkovicích.

Velmi utěšeně se vyvíjejí v českých krajích úvěrní ústavy a družstva; kněžstvo se o ně zasloužilo nejvíc.

Záložny dle vzoru Schultze-Delitzschova jsou:

1. V Neplachovicích; 2. ve Štěbořicích; 3. v Kateřinkách; 4. v Kylešovicích; 5. ve V. Polomi; 6. v Plesné; 7. v Klimkovicích; 8. v P. Ostravě; 9. ve Frýdku; 10. v Orlové-Doubravě; 11. v Těšíně; 12 Centrální záložna v Opavě.

Digitized by Google

Zádruhy dle vzoru Raiffeisenova jako záložny počalo zakládati ve Slezsku duchovenstvo; první na Těšínsku zřídil farář *J. Tagliaferro* na Borové (r. 1897.), na Opavsku *J. Vychodil*, farář v Litultovicích (1896). Brzy potom postaral se o raiffeisenku pro Hlavnici (1898) tamnější farář *Ant. Ministr*, jenž ještě jinak slovem i perem horlivě podporuje národní snahy; v Jaktaři (1898) založil zádruhu kaplan J. Vyhlídal, v Komárově kaplan *Ant. Suchánek*, na Hradci (1898) kaplan *Ignác Černoch*, *v Pustějově* (1898) farář Vysloužil, v Janovicích (1900) farář *Jan Štihel* atd. Není zádruhy ve Slezsku, by v ní kněz nepracoval nebo ji nepodporoval. Na př. v Dobré (1898) působí v zádruze kaplan *Karel Tesarčik*, a na Morávce (1898) *Jan Pitřík*. *Josef Wrubel*, farář v Dobraticích, rodák Šenovský, věnoval v závěti 500 zl. na zřízení zádruhy v Dobraticích, k jejíž založení přikročeno r. 1900. Spravuje ji nyní farář *Petr Carbol*, který za své působnosti na Morávce založil též zádruhu a křesťansko-socialní spolek »Obranu chleba«. Celkem založeno jest nyní 19 zádruh, a pět se má zříditi.

Ze zprávy o činnosti »Ústř. hosp. spol.« za r. 1899, vyjímáme: Společnosť čítá 75 hosp. spolků s 3534 členy; k ní prozatím pojí se než založena bude »Ústř. jednota svépomocných družstev českých ve Sleszku«, 19 zádruh, 12 záložen, 10 potravních spolků, 2 nákupní družstva, 1 lihovarské družstvo a 1 mlékařské. Tři družstva mlékařská se zakládají; v 10 obcích zřízena byla drenážní družstva. Státních a zemských subvencí jí uděleno bylo 6820, darů 250 zl. Společnosť pořádala 58 přednášek, v 30 spolcích založila menší hospodářské knihovny a každému spolku zdarma dodává »Morav. hospodáře«; mimo to postarala se o 16 pokusných polí, 4 ovocné školky a 100.000 sazenic na zalesnění výkácených pozemků atd.

Řídičem činnosti ve společnosti jest její tajemník *Frant. Zika*, který obětavě od r. 1897., kdy zvolen, pečuje o úřad sobě svěřený; kolikrát zdá se, jakoby únavy ani neznal, kdyžtě týdně až čtyřikrát i pětkrát mluví. Narodil se 2. prosince 1869. v Dobré Vodě. Očekáváme od Zíky, že české kraje Slezska, za pomoci přátel úplně hospodářsky uspořádá.

Společnosť věnovala roku 1898. na oslavu 50letého panování Františka Josefa I., císaře a krále, obilnou korunu 2 *m* vysokou, $1^1/_2$ *m* širokou, dva metrické centy těžkou. 136 obcí poslalo na ni klasy ze svých polí; každá obec poznamenala svůj dárek hedvábnou stuhou, na níž stálo jméno obce. Korunu císař pán milostivě přijal.

Hasičství.

Spolky hasičské pokládáme rovněž za důležitý článek organisace naší, neboť ony netoliko že plní úkol sobě vytčený, nýbrž v mnohých obcích jsou jedinými spolky, v nichž pěstuje se duch vlastenecký.

Zakladately a organisátory českého hasičstva Slezského jsou: dr. *Romuld Dubový* a *R. Gudrich*. Přičiněním těchto dvou

Digitized by Google

vlastenců vznikl r. 1883. v Kylešovicích první český hasičský sbor. Odtud šířil se duch hasičský dále, takže r. 1889. mohla se založiti první župa, a r. 1895. »Zemská ústřední jednota hasičská« pro Slezsko. Výbor ústřední jednoty domáhal se, aby český zástupce zasedal ve výboru dosavádní zemské německé pokladny, ale přání jeho nebylo vyhověno, proto 31. března 1897. české a polské sbory založily si samostatnou pokladnu. Však zemský výbor Slezský, jenž sněmem jest splnomocněn, stanoviti podmínky, za kterých jedině sborům hasičským podpory z věcného fondu hasičského udělovati se mají, určil, aby jedině těm sborům subvence se dostalo, které patří k německé podporovací pokladně.

Hasičské sbory české podaly sněmu více než 45 petic, žádající o rozhodnutí v ten smysl, aby sbory náležející jedné z obou podporných pokladen subvence zemské účastny byly. Žádosti hasičstva sněm r. 1898. vyhověl; pokladna naše uznána za rovnocennou s německou.

Nynější stav Slezského hasičstva jest tento: V zemské hasičské jednotě Slezské sdruženo jest šest hasičských žup:

1.	Župní hasičská jednota	Opavská	(16	spolků.)
2.	„ „ „	Hrabyňská	(11	„)
3.	„ „ „	Klimkovská	(11	„)
4.	„ „ „	Bílovecká	(9	„)
5.	„ „ „	Těšínská	(7	„)
6.	„ „ „	Frýdecká	(4	„)

Úhrnem 6 žup. has. jednot a 58 spolků.

Podotčeno, že dr. Rom. Dubový a Gudrich nejvíce se zasloužili o hasičstvo Slezské; proto jest naší povinností blíže zmíniti se o jich životě.

Dr. *Dubový* dostal se do Slezska r. 1880. Po delší dobu zaměstnán byl jako koncipient v kanceláři dr. Stratila; r. 1892. otevřel samostatnou kancelář.

Téhož roku vydal »*Poučení hasičským sborům*«; r. 1895. zvolen za předsedu zemské ústřední jednoty hasičské. Mimo hasičské sbory ve všech Opavských spolcích i na venkově vyvíjel činnosť neobyčejnou, zvláště r. 1890. o volbách na sněm Slezský. Byl dlouholetým pokladníkem »Matice Opavské«.

R. 1882. byl pro čísla 47—49 »Opav. Týdenníku« zodpovědným redaktorem, kdy Zacpal odbýval si v Krnově žalář.

Dubový zemřel v mladém věku 22. srpna 1896.

R. Gudrich po Dubovém uvázal se v dědictví sám, a za pomoci učitelů prováděl další organisaci. Chtěje práci sborům usnadniti, vydal svým nákladem odborné knihy, jako: »*Založení hasičských sborů a jich seřaďování*«, »*Rádce pro české hasičské sbory*«, »*Návod, jak konati roční prohlídku, by se vypátraly vady, ohněm nebezpečné*«, kterýž vydán i německy. Od dvou let vydává odborný list: »*Slezský věstník hasičský*«.

R. Gudrich narodil se 3. března 1862. v Hrabyni. Za pomoci faráře *J. Böhma* vystudoval v Opavě 5. třídu něm. cvičné

Digitized by Google

školy a učitelský ústav v Opavě (1876/77—1882). Po odchodu z ústavu až do r. 1887. byl mladším učitelem v Kylešovicích, a r. 1887. stal se správcem trojtřídní školy v Raduni.

V hasičských sborech a jiných vlasteneckých spolcích chvalně působí z řad učitelstva *J. Hradil* z Klimkovic, *Theodor Prasek* z Jamnice, *J. Juchelka* z Hlubotce, *Ant. Klepik* z Vyškovic, *Lud. Šimoš* z M. Lhoty, *Jan Tomášek* z P. Ostravy, *Dom. Možíšek* z Bruzovic atd., z rolníků *Ant. Hellebrant* z Neplachovic (velmi zasloužilý o tamější záložnu), *Frt. Glabazňa* z M. Lazec, *Lev Buček* a *Frt. Klapetek* z Milostovic, *Lud. Strohalm* ze Štěbořic. *Ant. Besta* z Poruby, *Teofil Maiwald* z Hrabství a j.

Závodní inženýr horní *Karel Jestřábek* v Lazích-Orlové jest náměstkem starosty zemské jednoty; Jestřábek stará se o ruch hasičský na Těšínsku.

Sokolské jednoty.

Méně utěšený jest rozvoj sokolstva, neboť r. 1899. ve vévodství bylo jen šest jednot Sokolských, a to v Opavě (založ. 1885.), v Porubě (založ. 1894.), ve Frýdku (založ. 1895.), v Orlové-Doubravě (založ. 1895.), a v Michálkovicích (založ. 1898.), a jízdní Sokol »Přemysl« v Opavě. Úhrnem měly členů 410, cvičenců 80 = 19·5%. Ze cvičenců bylo: dělníků 58 (72·5%), rolníků 6, živnostníci 4, obchodník 1, učitelé 3, úředníků, písařů atd. 8,, ze studentů nikdo.

Činnosť jednot omezovala se na pořádání plesů, výletů; jen 8 přednášek konalo se v Opavě, Orlové, Michálkovicích.

Smýšlení občanstva vůči sokolům jest více méně lhostejné, nevšímavé; u odrodilců a Němců zuřivě nepřátelské. Červená košile sokolská působí na ně, totéž jako červený šat na krocana; o tom svědčí krvavá řež Opavská podniknuta 7. září 1890, při slavnosti svěcení praporu Opavského »Přemyslu«.

O sokolství na Opavsku má zásluhy dr. *Jan Kolofik.*

Ještě o některých mužích zasloužilých. Poslední politické události.

Než ukončíme listy z dějin písemnictví a národnosti české na Opavsku a Těšínsku, třeba čestnou zmínku věnovati ještě některým přátelům české věci.

Z Opavska nejprve jmenujeme *Timoteje Hrubého,* profesora českého gymnasia Opavského. Hrubý nadšen jsa krásou antických památek literárních, dovedl také u svých žáků buditi lásku k těmto starověkým vzorům. Do Opavy se nastěhoval r. 1887., zemřel l. 1896. Literární činnost Hrubého byla velmi rozsáhlá; přeložil celou řadu děl z latiny, řečtiny, vydal spisy didaktické, dopisoval o poměrech Slezských do pražských listů.*)

*) Viz více v Programu česk. gymnasia v Opavě (1898. str. 20—23), a »Op. Týd.« r. 1898., č. 20.

Digitized by Google

Kollega Hrubého dr. *Fr. Kahlik*, nyní ředitel matičního gymnasia v Zábřeze, pokud dlel ve Slezsku, vydal tři svazky »Kytic«, četby to oblíbené, z níž »Matice Ústřední« měla značný zisk.

Nynější ředitel českého gymnasia *Jos. Fürst*, vzal si mimo svůj úřad na starosť: rozšiřovati dobrý tisk ve Slezsku.

Z právníků naší národnosti otevřeně se hlásí dr. *Ant. Mlčoch* a dr. *Karel Dienelt*, advokáti a soudní rada *Pešek*, již přednáškami a osvědčenou radou o náš lid pečují.

Podobně poučují Slezany v užším kruhu četní kněží: *Josef Prucek*, farář na odpoč. ve Štáblovicích (založil stipendium při českém gymnasiu v Opavě), *Josef Raiman*, farář v Raduni, *Ant. Ministr*, farář v Hlavnici, pilný dopisovatel do novin, *Tomáš Klein*, farář na Hradci, *Jan Vysloužil*, farář v Lubojatech, *Fr. Štaffa*, farář v Pustějově, *P. Roger Zatloukal*, koop. u sv. Ducha v Opavě, dr. *Ant. Kubiček*, katecheta a spisovatel náboženských pojednání, hledaný pokladník »Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku« a »Matice Opavské«, *Karel Daněk*, katecheta v Opavě, *Jos. Vychodil*, farář v Litultovicích a j.

Ze Slezska odešli věrní dělníci vinice národní: *Fr. Rozkošný*, dlící nyní u rakouské legace na Černé Hoře, *Josef Smička*, bývalý kaplan v Neplachovicích, neohrožený vlastenec, *Vincenc Palkovský*, kooperator z P. Polomi, *Ant. Brož*, někdejší kooperator z Kateřinkách, který předčasně ukončil svou pozemskou pouť. Stal se obětí svého povolání. Získal si vzácných zásluh o farníky Katařinské, jimž celé srdce věnoval. Narodil se r. 1869., zemřel r. 1896.

Zvláštním typem starého Slezana byl *Ignác Tengler*, bývalý hostinský ze Zadků Neplachovských. Když počal vycházeti »Op. Besedník«, stal se jeho odběratelem a rozšiřovatelem. Jan Zacpal rád navštěvoval místnosti Tenglerovy a s ním se radíval o místních poměrech. Když zanikl »Op. B.«, a později místo něho povstal »Op. Týdeník« docházel Tengler až do r. 1892. pěšky v nepohodě a psotě do redakce do Opavy 9 km. pro jednotlivá čísla, jež vydával místním a okolním odběratelům. Zemřel 13. dubna 1900. v 84 roce věku svého. U Tenglera se ještě scházívali profesor *Vašek* s bratrem, *Ochrana, Hajdůček*, kooperator z Neplachovic, *JUDr. Jan Kožaný* profesor na vyšší hospod. škole v Táboře, lékaři *Kolofík a Štěpán*.

O větší znalosť poměrů Slezských v Čechách postaral se *Ignác Hořica*, říšský poslanec jednak přednáškami, jednak dopisy do novin a spisy »Obrázky ze Slezska«*) a »Listy z Čech, obrázky z Moravy a Slezska«.**) Podobně ukazoval na zbědovanosť Slezska řečmi svými říšský poslanec *Karel Adámek*.

Těšínsko obdařeno jest rovněž několika vzornými vlastenci, a »naší první dámou« *Bl. Čížkovou*. Životopisec Čížkové — Záleský nazývá ji »první dámou naší«, že ona *první* ze žen do Kalendáře Slezského, do Nov. Těšínských, první ve »Snaze«, útulku to české společnosti Těšínské o Kollárovi, o ženské otázce atd.

*) Vyšly ve »Slezské kronice« 1896.
**) Vyšly v Táboře u V. Krause.

Digitized by Google

přednášela. Narodila se v Praze 6. července 1859., a v Těšíně bydlí od r. 1869. Bez ní první dobu »Nov. Těš.« nebývaly by mohly vycházeti, protože ona administraci i redakci z větší části zadarmo měla v rukou svých. Mluvíce o »*Nov. Těšínských*«, sdělujeme, že v redakci již vystřídali se *Hradský, dr. Kordač*, nyní *Josef Smýkal.*

V Těšínské vlastenecké společnosti dříve byli známí profesor *Josef Fišer* († 1891) *Jan Pavel Žebro*, který v Těšíně až do září 1897., po celých dvacet let u soudu byl zaměstnán, kdež jako soudce opuštěného lidu českého se ujímal. Narodil se v Čelechovicích 26. června 1827.

Z Těšínska známe ještě profesora *Fr. Raimana*, působícího na Rusi. Přese všechno, že je v cizině, nezapomíná na Slezsko a píše do »Nov. Těš.«, »Kal. Slezsk.«, na prazdninách dlí mezi svými krajany na Morávce.

Na Borové dne 5. března 1896. neočekávaně vyzval anděl smrti ubohým farníkům faráře *Karla Žídka*, neobyčejného nadšence. Jsa rodákem kraje Podbezkydského (narodil se v Nové Vsi u Malenovic) dovedl lid snadno nadchnouti pro dobrou věc. Vysvěcen na kněze r. 1888. poslán do rodné farnosti Borovské, kdež r. 1893. stal se farářem. Noviny, podávaje zprávu o jeho úmrtí, psaly: »Těšínsko ztratilo kvádr, lid ztrácí rádce a těšitele nezištného, škola příznivce obětavého a národ syna zdárného, jehož památce budou v horách žehnati v druhém i třetím pokolení.« Vlastenci na Těšínsku, by uctili jeho památku, sbírali na stipendijní fond Žídkův pro české gymnasium v Místku.

Rok po něm dne 29. října 1897. odešel za ním na věčnosť vlastenecký kněz *Jan Vlček*, rodák z Nových Dvorů u Frýdků. Jako kněz dekretován do Bruzovic. Vlček byl rázu Žídkova.

Farnosť Borovská jest šťastna, že má v nástupci Žídkově — *Janu Tagliaferrovi* — znamenitou náhradu. Tagliaferro slouží Slezanům v rozličných směrech. Založil ve své farnosti zádruhu, již společně s *Ed. Karasem*, správcem školy, na prospěch horalů spravují, dále hospodářské spolky a knihovny. Přispívá historickými drobnostmi do V. M. Op. a Kal. Slezs. Vydal o sobě: »*Litanie a modlitby k sv. Ignáci.*« (1897), patronu chrámu Borovského »*Pobožnost ku sv. Ant. Paduánském*«. (1899), »*O vodě svatého Ignáce.*«

K Tagliaferrovi druží se *Jan Bystřičan*, kooperator z Polské Ostavy. Vydal spisek »*Kořalka a desatero*« (1894.) ve 4000 výtiscích, *Knížky k úctě sv. Barbory.*« Dopisuje do novin, kdež v dialogu dvou venkovanů *Náhlého a Povolného*« obeznamuje čtenáře s událostmi Slezskými. Založil dělnický spolek »Bratrstvo«, v němž neunavně se přičiňuje o udržení náboženství a jazyka otců u členů-dělníků.

Z Pol. Ostravy připomínáme *Václava Stiebra*, bývalého ředitele dolů a starosty, horního rady *Viléma Jičínského*, který s inženýrem *J. Šimáčkem* sestavil veliký katastr slojí uhelných pro celý okrsek Ostravsko-Karvínský.

V úřadě starostenském po odchodu Stiebrově r. 1894. nastoupil *Fr. Straka*. Straka řídí obec obratnou rukou, však jest mu a přátelům všechny síly napjati, by největší českou obec

Digitized by Google

uchránili poněmčení. Pol. Ostrava za jeho úřadování domáhá se české měšťanské a odborné průmyslové školy pro český kraj.

Významnou událostí pro Těšínsko jest, že dne 8. září 1898. podařilo se založiti »*Matici osvěty lidové.*« Myšlenkou tou zabýval se delší dobu poslanec V. Hrubý, radil se s přátely v Opavě, až konečně uskutečněna. Jako hlavní důvod uvádíval, že lid, české Těšínsko obývající, jest jiného rázu, že sídlo »Matice Opavské« jest příliš vzdáleno. V Těšíně zahájil ustavující schůzi dr. *Kordač*, advokát Těšínský, o významu spolku promluvil *B. Šimeček*, soudní sekretář, nyní soudní rada ve Vel. Meziříčí. Vykládal, že účelem nového spolku jest vzdělávati lid, pečovati o jeho hospodářský rozkvět, k čemuž sloužiti mají školky a kursy pro děti, péče o mládež; dále konati se budou přednášky, zakládati knihovny, vydávati knihy pro lid. Také sbírati starožitnosti a památky jest částí programu M. o. l., a zakládati stipendia pro hodné studenty, stavěti budovy pro ústavy národní, jako musea, školy a pod.

Po přečtení stanov přihlásilo se 38 členů; zvolen výbor a usneseno převzíti do správy »Žídkův fond« (1000 zl.) a zříditi z něho nadaci pro chudobného studenta Čecha z Těšínska.

Matice osvěty lidové vydává »Kalendář Slezský«, založila českou národní školu ve Frýdku, zřídila několik filiálek. Kéž má štědré dárce, aby mohla provésti svůj rozsáhlý program!

Budova c. k. zemské vlády v Opavě jest průchodním domem, v němž jako by si presidentové odbývali zkušební rok. Ve Slezsku za několik let praktikovalo jich mnoho na další karrieru. Po Bacquehemovi, který odstěhoval se do ministerstva obchodu, přišel *Merveld*, pozdější místodržitel Tyrolský; Mervelda následoval *Jäger*, který nejméně odnesl, protože chtěl potříti vedlejší Slezskou vládu Haasovu et comp.; Jägra vystřídal nynější místodržitel království českého *Coudenhove*, po něm dostal se na vládní prestol slavné (!) paměti *Clary-Aldringen*, který balamutil jalovými sliby české vůdčí kruhy a zakazoval české pouti, aby se nestalo krveprolití; nyní vládne za pomoci německé kliky hrabě *Thun*.

Co to petic spolků Slezského občanstva, kolik resoluc usneseno a podáno k zemské vládě a do Vídně, a orgánové státní správy rakouské němčí úsilovněji a bezohledněji, než za doby absolutismu!

Dne 23. prosince r. 1897. sešli se zástupcové farních a obecních úřadův, aby protestovali proti bezpráví páchanému na Češích slezských, usnesli se podati písemně protest hraběti Clarymu. Pořadateli schůze byli Jan Strohalm, starosta z Kateřinek, a Jan Vyhlídal.

Brzy potom konány na počátku r. 1898. podobné schůze v Kylešovicích a Kateřinkách; též na Frýdecku. Resoluce schváleny na všech podobné následující:

»My čeští voličové na sněm vévodství Slezského, shromáždění v Kateřinkách 6. března 1898. počtem na 300, porokovavše o našem národním, kulturním a politickém položení, prohlašujeme:

Digitized by Google

1. Žádáme od vlády bezodkladné provedení rovnoprávnosti českého a polského jazyka v úřadech, ve školství a ve veřejném životě vůbec.

2. Vyzýváme vládu, aby se starala o duševní vzdělání slovanského lidu ve Slezsku bezodkladným zřízením českých a polských středních škol, středních škol hospodářských a učitelských ústavů i české university na Moravě v Olomouci.

3. Vyzýváme vládu, aby výnos c. k. zemské školní rady Slezské ze 16. ledna 1873. o vyučování němčině na školách obecných jako protizákonný konečně již jednou zrušen byl, aby nikdo nucen nebyl učiti se německému jazyku, i aby školství naše na přirozeném základě mateřštiny z dětí našich řádné i mravné občany odchovávalo.

4. Stojíce na stanovisku státního práva nedílných zemí koruny Svatováclavské, vyslovujeme díky českému poselstvu na sněmu království Českého za rázné zastání našich práv a prohlašujeme za nutno, aby postup zástupců národa českého ve všech třech korunních zemích děl se vždy jen směrem společně stanoveným a umluveným a ve vzájemné shodě.

5. Jsme do duše roztrpčeni urážlivým chováním německé většiny na sněmu Slezském oproti umírněným zástupcům našim, jakož i vůbec oproti spravedlivým a základními zákony státními zaručeným požadavkům našim.

Jsouce povděčni svým poslancům českým a polským na sněmu Slezském za neohrožené zastávání hmotných i duševních zájmů a rovnoprávnosti slovanského lidu ve Slezsku, vyslovujeme jim neobmezenou důvěru a vítáme bratrskou solidaritu českopolskou jako jitřenku lepší budoucnosti.«

Dne 11. září konán byl na Ostré Hůrce u Chabičova tábor na památku onoho, jenž před 30. lety tam odbýván: řečníkem byl dr. *Ant. Gruda*. Za dob jazykových nařízení zdálo se, že bude Slezsko obdařeno kapkou rovnoprávnosti; vydán byl náš jazykový výnos ke slezským soudům, ale ty si ho málo všímaly, ačkoli příliš málo Slovanům hoví. Výnos tento zní:

C. k. presidium Mor.-Slezského vrchního soudu zemského.

Pres. 332
2/99

Za příčinou pochybnosti povstalé u jednoho soudu v obvodu sborového soudu Těšínského, zdaliž soudní předvolání uvedená ve výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 12. října 1882. č. 15.847 (jazykové nařízení) totožna jsou s obesláním v řízení sporném, c. k. ministerstvo spravedlnosti výnosem ze dne 3. t. m. č. 21.650 ex 1898. věděti dalo, že nikoliv, zejména když tato poslednější vydávají se nikoliv ve formě obsílek (form. č. 14. s. ř.), nýbrž ve formě výměrů, kterážto forma vyřízení již v době vydání cit. výnosu obvyklou byla a pod zmíněný pojem předvolání zajisté nespadala. Pokud zejména jde o obeslání stran k líčení pře, vedlo by na roveň postavení obou pojmů »předvolání« a »obeslání« k té anomalii, že na Moravě (§ 7. jazykového

Digitized by Google

nařízení) pro otázku, kterého jazyka užíti třeba, pro obě strany rozhodným by byl jazyk podání (žaloby), kdežto ve Slezsku bez vnitřní i vnější příčiny třeba by bylo užíti jazyka, o němž se předpokládá, že ho druhá strana užívá, takže by platnosti nabyla zásada, která na Moravě (§ 4. cit.) platí jen při úředních vyhotoveních, vydaných nikoliv k žádosti stran a nikoliv osobám, které záležitosť na úřad byly vznesly.

Ministerstvo spravedlnosti upozornilo však u této příležitosti dále na to, že, jak již ve výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 8. října 1888. č. 17.030 naznačeno bylo, nařízení ze dne 12. října roku 1882. č. 15.847 minimum toho obsahuje, čeho oproti slovanským obyvatelům soudních okresů ve Slezsku v tomto nařízení uvedených u vykonávání článku XIX. základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867. č. 142 dbáti třeba, a to míru vytčenou jazykovou způsobilostí úředníků; že však tam, kde jazyková způsobilosť úředníků stačí, není pochybnosti o tom, aby, pokud jde o slovanské strany, i vyřízení a projednání jazykem slovanským vydáno a provedeno bylo.

Tomuto názoru i nejvyšší soudní dvůr rozhodnutím ze dne 30. srpna 1888. č. 10.243 ve svrchu uvedeném výnosu dotčeným autoritu svou propůjčil. C. k. presidium poučiž přiměřeným způsobem soudy v nařízení ze dne 12. října 1882. č. 15.847 uvedené a postarejž se zejména o to, aby vykonávání této zásady nebylo ztěžováno nedostatkem předepsaných tiskopisů.

Očekává se tudíž, že objednací list na souhrnnou objednávku od c. k. presidia co nejdříve předložen bude.

V Brně, dne 8. ledna 1899.

Senft, m. p.

Pres. 119.
1/99

Uvádí se na vědomí, aby se dle něho jednalo.

C. kr. presidium zemského soudu.

V Opavě, dne 15. ledna 1899.

Kunz, m. p.

Téhož roku »*Komitét na ochranu práva*«, sestávající z advokátů: dr. *Fr. Stratila,* dr. *Ant. Mlčocha,* dr. *Karla Dienelta* v Opavě, dr. *Rudolfa Hessa* v Klimkovicích, dr. *Alfreda Lederera,* v Bohumíně, dr. *Karla Kotka,* dr. *Václava Sekery,* dr. *Aloise Jiřičného,* a pěti advokátů z Mor. Ostravy a jednoho z Místku obrátil se k Slezskému lidu brožurkou »*Na obranu mateřského jazyka*«, v níž poučuje Slezany, jak se mají domáhati svých práv, a slibuje udíleti právní rady bezplatně. Provolání nemělo valných úspěchů.

Dr. Fr. Sláma podal na říšské radě několik interpelací v zájmu Slezska, ale účinek byl jako jindy; ve Frýdku sešli se 24. března r. 1900. starostové okresu Frýdeckého, rokovali o samosprávě obecní, odsuzovali německé úřadování frýdeckého hejtmanství a soudu, atd., avšak náprava nenastala.

Na veřejné schůzi v Březové, konané 10. června 1900., přednášel zase dr. *Ant. Gruda* Slezské stesky, rozumí se, že jich

Digitized by Google

na vrchu nevyslyší. Vůdcové lidu Slezského válí již po dlouhé roky balvan Sisyfův, válí jej vytrvale, kdy se jim asi podaří jej vyvaliti na horu, na níž králuje rovnoprávnosť, spravedlnosť?

* * *

Bylo by ještě psáti o česko-polské shodě, o třenicích na hranicích českopolských na Těšínsku.

Doznáváme, že na obou stranách výstřednější živly působí nesnáze; domnívám se, že Poláci jsou v té příčině horkokrevnější a neměli by nikdy vyhledávati pomoci u svých a Čechů protivníků.

Sotva kdo věří, že by někdy nastal na hranicích naprostý klid; zvláště ví-li, jaká jest pohyblivosť dělnictva v uhelných pánvích. V některé osadě za několik let objevuje se množství Poláků z Haliče... Odstranění sporů působí obtíže a sotva se úplně podaří.

Slezské školství.*)

Ve 14. století byla již v Opavě česká škola. Vesnické školy vyvinuly se později. Na školách městských učili »bakaláři« a »kantoři« a na dědinských zhusta »žáci« (bohoslovci) a »rektoři.«

Po bitvě Bělohorské lid ožebračen, kraj zpustl, proto klesly i školy, takže jeden děkan r. 1660. psal svému biskupu v tom smyslu, že není škol, vesnice pusty . . . Více než sto let trvala tato duševní bída, až Marie Terezie počala zřizovati po vesnicích školy.

Škoda, že ze školství vyráběl se politický kapitál. Již r. 1774., jak zmíněno, učinil baron Gebler v ministerské poradě podání, *aby nikde školního mistra nepřijímali, který by německy neuměl, aby na gymnasiu nikdo přijat nebyl, kdož by německy neuměl, a odtud latině aby se učilo na základě řeči německé.*

Návrh Geblerův schválen r. 1781.; tak se stalo, že od téhož roku na gymnasiích Slezských až do r. 1883., kdy založeno české matičné gymnasium v Opavě, vévodila němčina, a že za správce školy do dneška není ustanoven učitel, který není zkoušený z němčiny.

Roku 1775. zřízena v Opavě německá normální škola se vzdělavatelnou. Od té doby moří české děti němčinou, rádi by jim vyřezali český jazyk, ale bohudíky nešlechetné dílo se jim nedaří, jak si přejí.

Napoleonskými válkami zdržen poněkud vývoj školský v Rakousku, jinak by násilím zněmčené školství zemí českých hůře bylo poškodilo ubohý národ český. Za tehdejších dob nebyla návštěva školy nucena a byl nedostatek škol, proto germanisace tak nepokračovala.

*) Užito zpráv z Op. Týd., Nov. Těš., V. M. Op., Kal. Slezského, České revue (1898) a j.

Digitized by Google

Z Kneiflovy topografie se dovídáme, že Němci poněmčili za sto let ve Slezsku asi dvě vesnice, kdežto za nynějších poměrů za 30—40 let poněmčili jich slušný počet.

Však také úřady statečně (!) se drží, aby slovanské školství pochovaly! Vydává se jeden poněmčovací ferman za druhým, a vždy ostřejší!

Již v padesátých letech za náměstka Halbhubra přísně nařízeno učitelům pilně učiti němčině.

Do r. 1871. bylo němectvo duseno absolutismem; jinak bylo po vítězstvích r. 1866. a 1871., kdy vzkříšeno císařství německé za vedení Pruska. Tehdy Němci zpiti válečnými úspěchy, počali blouzniti o splnění hesla: »Od Baltu až k Adrii, od Rýna až k Visle.«

Nejhorlivěji prováděti své vyhlazovací záměry počali v českých zemích, a do nešťastného Slezska nejhlouběji zaryly své spáry. Stručný přehled nařízení školních a jiných zpráv přesvědčí nás až dosti o hnusném řádění německých šovinistů ve Slezsku.

* * *

Roku 1860. bylo ve Slezsku 40 českých škol pod správou znamenitého inspektora *Prauska*; na gymnasiu Opavském působil spravedlivý ředitel dr. *Kavka* a několik českých profesorů jako Lepař, Kunz, Pečenka.

Vinc. Prausek narodil se v Litni u Karlštejna 13. listopadu 1823. Roku 1855. přičiněním Ant. Kromholze, bývalého děkana a okr. školního inspektora v České Lípě, pak odborného rady v ministerstvu vyučování, ustanoven byl jako školní rada pro otázky paedagogické a didaktické do Opavy. V Opavě mu svěřeno školství obecní a realní. Ačkoli ve Slezsku od vládnoucích pánů nerad byl viděn, přece za krátkou dobu tu prospěl školství. Prausek snažil se mechanismus ze škol odstraniti a zavésti názorné vyučování; pečoval o rozmnožení škol a lepší zaopatření učitelstva. Jeho vlivem zřízeny při průpravnách v Opavě a v Těšíně konvikty, aby chudobnější kandidáti lépe byli zaopatřeni. Prausek byl prvním *česky cítícím inspektorem* ve Slezsku. Roku 1860. odebral se Prausek z Opavy do Brna.

Roku 1861. padlo ustanovení, aby pro české a německé žáky na realce v Opavě jazyk český byl povinným. Jen Čechové měli se učiti česky, němečtí žáci pro nedostatečný prospěch zbaveni té povinnosti na rekurs města Opavy.

Dne 20. září 1861. nařídilo ministerstvo osvěty, aby se vyučovalo češtině na gymnasiu Opavském od I. třídy (do té doby učilo se od II. třídy) 2 hod. týdně. Pro Čechy byla čeština závaznou.

Protože po bitvě u Králové Hradce mínili, že pruští učitelé zvítězili nad rakouskými zbraněmi, povolalo město Bílsko na své školy z většího dílu cizozemce. Těšín obstaral prý si učitele tělocviku až z Hamburka a Opava hledala paedagoga ve Švýcařích.

Roku 1868. upraveno školství novými zákony, přijatými většinou jednoho hlasu; germanisace jimi neodstraněna, nýbrž rozhojněna.

Digitized by Google

Podle zpráv z r. 1870.—71. bylo tenkrát na Slezských školách 19.477 českých dítek a 15.075 polských. Německé školy navštěvovalo 31.571 žáků.

Dvanáctého dne měsíce prosince l. P. 1870. rozeslal c. k. opavský okresní hejtman Liebischer všem českým obcím nařízení, aby každá do pěti dní odpověděla, přeje-li si, aby v její škole učilo se též jazyku německému? Avšak toto doptávání bylo docela zbytečným, protože již 9. prosince téhož měsíce c. k. zemská školní rada vydala návod, jak učiti němčině na obecných školách: totiž až dítky ve svém jazyku mateřském dovedou správně čísti a jakž takž správně píší, ať počne se vyučovati němčině. V osadách výhradně slovanských nemají prý se dítky nikterak dříve začíti cvičiti v němčině, až v pátém školním roce; v osadách pak na rozhraní jazykovém dějž se tak již ve třetím školním roce, ale tak, aby nevzalo újmy učení jazyku mateřskému.

Téhož léta vykázána češtině na gymnasiích v Opavě a Těšíně služba popelky — z obligátní stala se neobligátní. V Opavě 16. oddělení scvrklo se na osm a časem až na dvě.

L. 1871. zemská školní rada výslovně prohlásila německý jazyk za povinný předmět na všech školách ve Slezsku; toto nařízení však v podstatné části na krátko zastaveno.

Slované se bránili: podali tři žádosti z Opavska, Frýdecka a Těšínska. Na petici z Opavska bylo 1500 podpisů.

Hrabě Hohenwart přijal deputaci laskavě, ale c. k. zemská školní rada Slezská neustala v germanisačních snahách; inspektoři dr. Mich, renegát, a Bartelmus byli nejlepšími vládními pochopy.

Jaký tehdy duch vanul Slezskem, vydává svědectví útěk německých poslanců ze sněmovny, když dr. Kotek začal česky mluviti (1881.). Jenom předseda, náměstek, zpravodaj a čtyři slovanští poslanci zůstali.

R. 1872. odepřeno českému učiteli — Slezákovi — potvrzení; ubožák zbaven chleba.

Ještě téhož roku nařídila zemská školní rada německé vyučování již pro druhou třídu v Klimkovicích; také došel ji dne 6. listopadu výnos ministra Stremayera, že učení němčině na obecných školách schváleno, jak to zavedla zemská školní rada r. 1871.

Dne 16. ledna 1873. vydala táž zemská školní rada nový podrobný plán o vyučování jazyku německému na obecných školách slovanských, jímž zavedena němčina do škol slovanských, netoliko jako jazyk povinný, nýbrž ve vyšších třídách i jako jazyk vyučovací. Nařizuje onen výnos: »*Vyučování přijímejž postupně vždy více charakter utrakvistický a ve školách vícetřídních budiž užíváno němčiny převážně jako jazyka vyučovacího. Ba jest podle dalších podrobných předpisů zemské školní rady dovoleno, aby ve vyšších třídách výlučně německy se vyučovalo; jen v prvé a druhé utrakvisticky.*« Takovým školám ve Slezsku říká se »české — a polské!?« Nařízení toto příčí se § 19. základních a § 6. říšského zákona školského, ale zemská školní rada toho nedbá a ve Vídni nechtějí o ničem slyšeti a zamítají protesty českých obcí.

Digitized by Google

Roku 1898. podáno zemské vládě memorandum od farních úřadů a zastupitelstev obecních, pořádány schůze proti nařízení školnímu z r. 1873. — ale memorandum, myslím, nechal si Clary-Aldringen na památku.

Na říšské radě každoročně dr. Sláma nebo jiní (Swieży, Adámek) interpellují ministra vyučování, proč toto nezákonné nařízení zemské školní rady nezrušuje, ale mlčel Gautsch, mlčel Madeyski, dávali jen věc »vyšetřovati.«

Na sněmu slezském r. 1896. k návrhu zemského poslance dr. Fr. Stratila jednáno o této záležitosti; sněm vyzval zemskou školní radu, aby »vyšetřovala«. Jak to vyšetřování dopadlo, netřeba šíře vykládati. Obcí, které školy vydržují, se neptali, ale c. k. školní inspektoři podali zprávu, že prý dle jejich mínění, »není radno pomýšleti na zásadnou změnu dosavadního nařízení.« Ba jeden z nich »úředně« se vyjádřil: »výtka, že na školách neněmeckých vyučování němčině neblaze působí na vyučování v mateřštině a že stěžuje zdárné vyučování živým předmětům, je zcela bezdůvodná; nabytými zkušenostmi dotvrzuje se *pravý opak*!«

Inspektor v hejtmanství Opavském *Val. Koschut*, rodák z Fryštáku u Holešova, kterého ještě pokládali za tajného Slovana, také svou troškou podepřel germanisatorskou vládní vůli. Náš venkov jej za to jmenoval čestným členem některých svých učitelských spolků! Jsme to chlapíci! Když »tajný«(?) Čech tak jednal, co teprve Němec *Riedl*, ředitel vzdělavatelny Opavské? Nesmíme se diviti, že r. 1873. prohlásil, že učení češtině přestane. Prozatím ještě svěřeno žáku II. ročníku.

L. 1876. přijala zemská školní rada návrh, že nebude přijímati českých křestních listů od žadatelů za osvobození od školného.

Násilnou germanisací klesl povážlivě počet českých žáků na německých středních školách. Kdežto dříve na středních školách Opavských bývalo rolnických synů více než 200, v posledních letech zůstalo sotva sto. Roku 1876. studovalo na gymnasiu Opavském 38 žáků Čechoslovanů, nejnižší to počet, jaký ten ústav kdy měl.

Jak klesal počet českého studentstva na školách Slezských, přesvědčují tyto statistické údaje:

	Rok	Čechové	Rok	Čechové
Německé Opavské gymnasium	1856	96	1873	63
	1857	101	1874	59
	1859	102	1875	50
	1865	131	1876	38
	1867	121	1877	58
	1868	125	1878	42
	1870	101	1879	55
	1871	89	1880	65
	1872	69		

Digitized by Google

	Rok	Čechové	Poláci		Rok	Čechové	Poláci
Německé gymnasium v Těšíně	1870	128		Německá realka v Opavě	1876	70	
	1871	125			1877	70	
	1873	121			1878	51	
	1874	70			1879	39	
	1875	51			1880	49	
	1876	57	99	Německá realka v Těšíně	1876	32	48
	1877	58	86		1877	35	42
	1878	55	84		1878	45	43
	1879	68	91		1879	49	39
	1880	65	101		1880	26	33

Roku 1881.—1882. studovalo na středních školách v Opavě, Těšíně, Bílsku 400 německých a 303 slovanských žáků, a r. 1883. 977 Němců, 208 Poláků, 146 Čechů a 2 Maďaři.

O vzdělavatelnách nemám po ruce statistických dat; dočetl jsem se toliko, že r. 1877. počet slovanských čekatelů k Němcům vyjadřovala čísla 7 : 2.

Příčiny úbytku slovanských žáků na středních školách zavinila germanisace. Když zrušeny hlavní školy, kde se jinoši naučili německy, přestali na Opavských školách české žáky přijímati a tu rodičům nastaly obtíže, kam hochy dáti do přípravky. Mnozí synky nechali doma, jiní posílali je do Olomouce a Přerova, než by je vydali na pospas tyranii duševní a tortuře německých profesorů. Roku 1877. studovalo na Moravě 30 Slezanů.

Němci nejen že germanisovali, oni také počet českých dětí zmenšovali neb umlčovali. Místní školní rada Opavská r. 1878. vykázala, že do jejich škol obecních chodí 353 českých dětí. Když »Op. Týd.« data konstatoval, přestala statistiku národnosti uveřejňovati.

L. 1880. navštívil císař pán Slezsko a na ústavech se doptával, zdali vyučuje se češtině; zdálo se, že zasvitne jasnější doba českému školství, ale vláda jakoby o této pozornosti mocnářově nevěděla, zuřila proti všemu českému jako minule, vždyť ještě téhož roku c. k. zemská školní rada zakázala užívati sešitů, jež na obálkách jen poněkud upomínaly na vlastenectví.

Mimo nátlak vlády jiná morová rána začala řáditi nápadnou měrou ve Slezsku, byl to »Schulverein«, který již r. 1883. měl ve Slezsku 26 místních odborů s 2754 členů. Výbojný tento spolek obrátil hlavní sílu proti českému okolí Opavy. Z činnosti jeho uvádíme: r. 1882. dne 15. června usnesl se založiti německou školu jednotřídní ve Vlašťovičkách, o jejíž rozšíření a udržení postaráno. Usnesení stalo se skutkem r. 1886. České obce *Vlašťovičky a Jarkovice* obdařeny německou dvoutřídní školou; hrdla posud jim svírá odrodilec učitel Martin Hrabetz.

Dne 1. března 1882. poskytl výbor Schulvereinu větší obnos peněz, aby škola na českém *Hradci* rozšířila se o třídu třetí německou a později o čtvrtou. Školu řídí renegát Matlaschek.

Digitized by Google

Komárovská škola obdarována učebnými pomůckami, podobně obšťastněn (!) *Bohumín*.

Kateřinky měly r. 1881. to štěstí, že Schulverein pro jejich děti otevřel školu a na zřízení třetí třídy poukázal peníze.

Roku 1881. udělil obětivý Schulverein dvěma učitelům v kraji Opavském odměnu 50—100 zl. za horlivosť (!) u vyučování němčině, r. 1882. již tři byli tak vyznamenáni a mimo to ještě čtyři na školách nevydržovaných Schulvereinem obdařeni pěknými remuneracemi.

Ký div, že německví v okolí Opavském nápadnou měrou bují a Opavští Němci nemohou se radostné chvilky dočkati, až na dobro poněmčí pruh český mezi Opavou a Krnovem; skoro polovičku práce již vykonali. — —

Po letech osmdesátých obecné školství Slezské valně nepokročilo; učitel Fr. Mir. Juchelka píše v »Opavském Týd.« (1895, č. 2000) takto: »Hned předem konstatovati musíme, že obecné školství české ve Slezsku za posledních deseti let (1885 až 1895.) nepokročilo valně; a to ani co do organisace, ani co do vnitřních vymožeností v duchu národním; ano, zdá se mi skoro, že nám půdy českoslezské ubylo tak právě, jako že jí střemhlav ubývá ve skutečnosti se všech stran. Toť ovšem trpký, moc trpký úsudek o našich vymoženostech; ale nemohu, nesmím jináč říci, vidím, cítím, co se děje: my spíše hyneme, nežli vzkvétáme! Těch několik vymožeností v ***kruhu vnitřním***, sevřeném, oproti ztrátám na hranicích ohrožených vlastně ani nestojí za řeč. Kolik pravdy na mém úsudku, patrno z těchto číslic: r. 1885. bylo ve Slezsku 111 škol českých (!) se 170 třídami, německo-českých 15, r. 1895. 117 se 196 třídami. Naznačíme-li přírůstek v procentech, obdržíme tento poměr: českých obecných škol přibylo 5·4% (tříd 15·3%), německo-českých 26·66% (tříd 44·44%). Údaje pro Němce jsou mnohem příznivější.«

Obecných škol jest nyní ve Slezsku 573, mezi nimi 58 soukromých. Dle úřední statistiky:

		Českých:	Německých:
1.	měšťanských	0	20
2.	obecných 8 tříd.	0	2
3.	» 7 »	0	3
4.	» 6 »	2 (1 utraq.) (1 česká) . .	6
5.	» 5 »	10 (4. poloněm.) .	31
6.	» 4 »	12 (1 ») .	20
7.	» 3 »	10 (4 ») . .	24
8.	» 2 »	48 (7 ») .	50
9.	» 1 »	62 (7 ») .	106
10.	pokračov. průmysl. 0 »	2	14
		146 (24)	276

Dle okresů (kromě 2 škol pokračovacích)

Digitized by Google

Opavský . .	46	škol	veřej.,	1	soukr.	(se	77	tříd.	+ 5)	82 tř.
Bílovský . .	32	»	»	1	»	(»	66	»	+ 6)	72 »
Fryštátský .	17	»	»	3	»	(»	72	»	+ 6)	78 »
Těšínský .	44	»	»	0	»	(»	83	»	+ 0)	83 »
	139			5						305

V jiných okresích českých škol není.

V Opavě jest ještě utraquistická, zimní hospodářská škola, velmi málo od Čechů navštěvovaná, a v Klimkovicích český dívčí vychovávací a vzdělávací ústav sester Dominikánek, — bohužel málo navštěvovaný.

Středních škol vydržuje stát ve Slezsku osm pro Němce; na 307.000 Slovanů jen jednu, a to gymnasium v Opavě, kteréž národ dříve po několik let nákladem 400.000 udržoval. Gymnasium založila »Matice Opavská« r. 1883., r. 1886. rozšířeno na vyšší; od r. 1891. počet žáků pohybuje se kolem 300. Nyní, co založeny české střední školy v Místku a Mor. Ostravě, počet žáků kolísá mezi 260—280.

Pro výchovu německého učitelstva udržují se tři ústavy v Opavě, Těšíně a Bílsku a pro učitelky v Opavě. Mimo tyto státní ústavy jsou ještě ve Slezsku 2 soukromé, totiž evangelický v Bílsku s 98 žáky a katol. ústav pro učitelky v Těšíně (2 ročníky) se 77 kandidátkami.

Na učitelském ústavu Opavském a Těšínském připravují též kandidáty pro české školy. Jeden učitel má na starosti za 3—4 hod. připraviti kandidáty ze všech předmětů pro české školy: má býti jaksi českým učitelským ústavem.

Dle národnosti bylo r. 1898.

	Čechů	Poláků	Němců
na c. k. ústavě pro učitele v Opavě . .	29	—	164
» » » » učitelky v Opavě .	11	—	89
» » » » učitele v Těšíně . .	54	61	43
na evang. ústavě pro učitele v Bílsku .	—	11	87
na katol. ústavě pro učitelky v Těšíně .	13	6	58
Celkem .	107	78	441

* * *

Učitelské ústavy Slezské neposkytují odchovancům patřičné duchovní výbavy pro české školy, vždyť postrádáme u většiny znalosť spisovného jazyka českého, jeho písemnictví, dějin, takže r. 1870. zemský inspektor škol Slezských se projádřil: »Ustrnutím mne naplnila neznalost jazyka českého mnohých pánův učitelů.« Co učitelé z češtiny a dějepisu znají, obyčejně děkují soukromé píli a snaze po vzdělání; za ty 2—4 hodiny týdně, které jsou věnovány češtině, nemohou přece po česku se vzdělati. Vychování na ústavech jest německé, některý z profesorů jest veliký horlivec pro velké Německo; není tedy divu, že kandidáti odnášejí do života slabé národní vědomí. Dále ještě pozorují, jak v praktickém životě učitelé vlažní, odrodilí jsou hýčkáni ode všech, dokonce placeni za jidášskou práci, protěžováni, proto se

Digitized by Google

stává, že slabá povaha vrhne se na kluzkou cestu. Zvláště mezi učiteli staršími najdeme hodně odrodilců, nebo k němectví se klonících.

Popřejeme místa slovům učitele Slezského, aby se nám nemohlo vytýkati strannictví, který o nich píše takto: »Vyskytují se ovšem ještě zvláště mezi staršími učiteli takoví, kteří nejsouce národně uvědomělí, pracují tajně i veřejně proti lidu, z něhož pošli, jsouce odpůrci nejsvětějších snah jeho. Avšak bohužel i mezi mladšími jsou někteří, již zvláště v místech poněmčilých a odnarodnělých pro hamižný zisk se odnárodnili a zuřivými protivníky všeho českého se stali dle známého pořekadla, poturčenec horší Turka.«

Učitel Juchelka poznamenává: »Učitelé starší, většinou k němectví se klonící, znenáhla mizí; vstupují do života školského síly nové dílem z českých ústavů moravských, dílem z ústavu Opavského, na kterémž se nyní češtině mnohem větší píle věnuje než v letech minulých. S potěšením zde uvádíme, že naše učitelstvo se vymanilo z vlivu německých spolků učitelských a postavilo se na vlastní nohy.« Škoda, že ještě nemohou proraziti se svým kandidátem do okresní školní rady Opavské! Jsou sice ve většině, ale vždy zradou ve vlastním táboře odcházejí poraženi.

Učitelstvu národně smýšlejícímu úřady valně nepřejí. R. 1888. zemská školní rada odepřela řediteli škol Polskoostravských, *K. Bukovanskému*, kvinkvenálku, poněvadž při vyučování němčině nevynikl žádným zvláštním způsobem.

Jak zachází se s českými učiteli, toho nejlepší příklad jest učitel *Graca*. Vykonav dobře zkoušku z němčiny na německém ústavě učitelském, potvrzen byl za podučitele na českou školu do Litultovic. Když na základě těchže dokumentů, jakéž uznány za dostatečné pro Litultovskou školu, zvolen byl za učitele pro českou školu ve Svinově, odepřela táž zemská školní rada potvrzení, že prý Graca nemá dostatečných vědomostí z němčiny pro tuto školu, kterou sama vede v seznamu »českých« škol.

Odrodilí učitelé jsou největšími škůdci národnosti české ve Slezsku; ti jsou hlavními sloupy německých choutek v Českém kraji. Kdyby na příklad na Opavsku nebylo Smitalů, Vaňků, Hrabců, Vavrečků (Vávrovice), Matlášků (Hradec) atd., hnutí vlastenecké pokračovalo by ráznějším tempem. Nebylo by udavačů, žalobců, škrabalů do novin, nebylo by ani bázně před protokoly a obtížemi u úřadů, nýbrž tajní (!) našinci otevřeněji a horlivěji by působili. Co dědin jsme ztratili, ty skoro všechny má na svědomí proradné učitelstvo. — —

Pobloudilí učitelé odbývají kárající je kolegy lacinými frazemi, na př. německy jsem přísahal, musíme hájiti německého rázu školy, rakušanství jest nad národnosť, část se musí podříditi celku; nářečí Slezské není českým, jest to vasserpoláčtina, proč se bíti o národnosť, ta nám nezvýší služného, bojujme za prospěch stavu. Fráze tyto jsou tak plytky, že neuznáváme ani za hodno blíže je rozebrati, soudný čtenář na prvý pohled pozná jejich prázdnotu.

Digitized by Google

Zákony Hasnerovými popřáno učitelstvu súčastňovati se veřejného života tak, že má své zástupce v místní a okresní školní radě, že může rokovati o rozkvět školství v okresních konferencích učitelských, a zástupcové jeho v zemské školní radě, že si může zakládati učitelské spolky.

O utvoření spolků okresních velmi přičiňovali se inspektoři, proto záhy vznikly v Klimkovicích, Vítkově, Opavě, na Polské Ostravě, posléze v Hrabyni. První tři byly utrakvistické, ostatní dva české. Ve spolcích utrakvistických čeština jakž takž se trpěla, ale obyčejně se mluvilo německy, jako při nynějších okresních konferencích v Opavě, Těšíně, Bílovci.

Mluvíce o okresních konferencích učitelských, podotýkáme, že učitelstvo při nich vymohlo zavedení čítanek *Šťastného, Lepaře* a *Sokola* místo nepraktických Hradilových; ačkoli i v nově zavedených čítankách odbyto Slezsko víc než macešsky. Dále i to, že z okresní pokladny zakupovaly se české knihy do knihoven žákovských a učitelských jest paměti hodno.

Okresní učitelské spolky byly dříve připojeny k »Landes-Lehrervereinu«, avšak když mezi německými kollegy žádné kollegiality*) nepozorovaly, odloučily a přidružily se k »Ústřední jednotě Moravské«, potom založili učitelé k utužení svému »*Ústřední spolek českého učitelstva ve Slezsku*«. Na neprospěch spolku jest malé uvědomění obyvatelstva, kterému hoví i mnozí učitelé, kterým renegatství není nic nečestného a dbají jen materielního prospěchu. Z 265 učitelů nepočítaje učitelek a jiných členů jest v Ústřední jednotě zastoupeno 6 jednot jen s 189 členy, *takže 76 učitelů* na českých školách ve Slezsku působících dosud se spolku vyhýbá.«

Číslo »*76*« nám napovídá, kolik asi mezi učitelstvem Slezským jest odrodilců!

Učitelská jednota Opavská čítá 41 členů činných a 2 přispívající; hlavní slovo vedou Jos. Stypa, K. Andrla, Jos. Demčík, Fr. Madr, E. Kuča, B. Prasek, J. Martínek, Č. Ondruš a K. Graca.

V *učitelské jednotě Klimkovské* působí hlavně R. Tolka, Bárta, Měrka, Hradil, R. Vavrečka a Al. Scheich.

»*Pohorská učitelská jednota*« má 33 činných členů. Ve výboru zasedají Arnošt Hrbáč, Černín, Fuksík, Klepík, Jan Juchelka, Max Pracný, Cyrill Mašek.

Ve »*Spolku českých učitelů východního Slezska*« sdruženo 64 členů. Jednatel spolku píše: »Jest posud mnoho lhostejnosti a málo snahy v řadách našich.«

Z Hrabyňské a *Klimkovské jednoty* nedostali jsme dalších zpráv.

Vlastenecké učitelstvo Slezské postaralo se hlavně o organisaci hasičstva; v ostatním spolkovém životě pracuje s duchovenstvem společně, ať jsou to záložny, zádruhy, hospodářské spolky či jiné ještě. Tato svornosť jest nepřátelům lidu českého trnem v oku, proto snaží se, aby se propasť mezi vlasteneckým duchovenstvem a učitelstvem prohlubovala.

*) V. M. O. r. 1899, str. 48. Napsal učitel *Ant. Jureček.*

Digitized by Google

»Od té doby«, podotýká dobrý znalec Slezského školství,*) »co školství dostalo se z područí církve ve správu státu, trvá jistý rozpor mezi učitelstvem světským a duchovním, kterýž radikálními živly obou stran se časem a při mnohých příležitostech zbytečně zostřuje na zjevnou škodu národa, jehož částmi jsou oba stavy. Že však rozpor ten jest mnohdy jen uměle a úmyslně buzený a při dobré vůli z obou stran může téměř zmizeti, toho doklady máme všude . . . . Kde učitel a kněz svorně působí ve prospěch lidu, tam je viděti pokrok národní. Spolek duchovenstva a učitelstva nezůstal světu tajným a naši odrodilci ihned čenichali — člověčinu a počali znovu spílati do klerikálů, zpátečníků a p., zcela po způsobu červených socínů, jimž svornosť a positivní práce v národě je proti mysli . . . . Konstatovati dlužno, že mezi národně uvědomělým a činným učitelstvem jest nejvíce této žádoucí harmonie a milé shody mezi učitelstvem a duchovenstvem, co zatím *v odrodilých kruzích znamenati lze namnoze třenici a podezřívání mezi oběma stavy,* vzájemnou nedůvěru. Že tím trpí školství české a výchova mládeže, netřeba dokládati . . . .«

Na několika místech uvedli jsme již jména učitelů o spolkový život a písemnictví zasloužilých; zde dodáme, co nebylo uvedeno.

Ludvík Šimoš, učitel v Malé Lhotě (nar. 1859) jest z nejhorlivějších vlastenců-učitelů; jest předsedou Ústředního spolku českého učitelstva, členem mnoha spolků. Pokud mu zdraví, zvláště zrak dovoluje, jest ve starosti o lid český neunavný.

Ferdinand Vašek (nar. 1858), *Ant. Jureček* (nar. 1864), *Jos. Salich* (nar. 1869), *Josef Hradil* (nar. 1847), *Ant. Klepík* (nar. 1865), *Fr. Bena* (nar. 1858), *Fr. Mader* (nar. 1864), *Jos. Demčík* (nar. 1860), *Jan Tomášek* (nar. 1859), *Gabriel Štalmach* (nar. 1861), *Ant. Kamrádek* (nar. 1862), *Alois Wagner* (nar. 1849), *Josef Černík* (nar. 1858), *Fr. Mir. Juchelka* (nar. 1861, † 1895) a j. s láskou nemalou věnovali a věnují se svému povolání a pečují o rozkvět naší národnosti. Pracemi svými přispívají do »Op. Týd.«, »*Nov. Těšínských*«, a do odborných listů jako »Národa a školy«, »Komenského«, »Posla z Budče«.

Přejeme jemu totéž, co napsal správce školy *Ant. Jureček,* »by proniknuto jsouc upřímnou láskou k národu svému vždy statečně v čele jeho kráčelo, vedouc jej k pravému zdroji blaha hmotného i duševního, by Bůh Všemohoucí sílil učitelstvo v jeho důležité práci, by povždy žehnal jemu i jeho národu!«

Staniž se!

Náboženství.

Lašský lid ve Slezsku jest nejzbožnějším v národu českém. Tuto chválu vzdávají mu i Němci na př. školní rada *Ant. Peter*: **) »Die slavischen Bevölkerungen sind . . . . von Herzensgüte und *tiefer Religiosität.*«

*) Čti v »Nov. Těš.« č. 18, r. 1900.
**) Heimatskunde, Těšín 1880. str. 311.

Digitized by Google

Bohužel, že za posledních let zbožnosť slezského lidu v některých obcích poklesla hlavně na Těšínsku na blízku uhelných dolů, a to vlivem socialní demokracie, která jako rakovina rozlézá se z obou Ostrav na Opavsko a Těšínsko.

Dělnictvo hrne se až od samé Opavy do Mor. Ostravy, tam stýká se se socialistickými agitátory, kteří je slovem i tiskem svádějí. Není nyní vzácností v horách slezských, že najdeš v nejodlehlejší chalupě podvratný tisk socialní demokracie. Manželky horníků lomí rukama, ale nic platno, noviny se čtou: ba děje se již na Opavsku, že v některých dědinách socialisté snaží se při rozličných volbách nabýti vrchu. Na Těšínsku není něco podobného vzácností. Nejposléze (1900) v největší české obci, *Kateřinkách* u Opavy, podařilo se socialistům proraziti svými voliteli na říšskou radu za pátou kurii.

Zhoubným působením socialistů a blízkých měst mizí zbožný ráz slezského lidu a rozežírá se místy vlažnosť u víře, požívavosť a marnotratnosť. V horách jest lépe, tam po většině jest ještě domovem stará zbožnosť.

Socialismus, germanisace, kořalka a tabák, toť jedy náboženství a mravnosti ve Slezsku!

echové ve Slezsku mají jedinou přednosť před Poláky: že jsou vesměs katolíky, kdežto Poláci dělí se na katolíky a protestanty. Různé náboženství mezi Poláky plodí různice, a valně ohrožuje vlasteneckou činnosť; stává se, že Polák — protestant — nechce voliti Poláka — katolíka, tím méně Čecha — katolíka na velkou radosť p. superintendenta Haasa v Těšíně. Jak jsme se dočetli v publikacích »Jednoty slezských katolíků«, mnozí protestanté, když jednalo se o volbu profesora Swieżyho na říšskou radu, tvrdili »bylo by proti svědomí evanjelického obyvatelstva, dáti hlas katolickému kandidátu, a k tomu ještě knězi, každý, kdo tak učiní, dopustí se těžkého hříchu.«

Všech katolíků ve Slezsku dle sčítání z r. 1890 jest 560.854; z nichž 317.500 hlásí se k dioecesi Vratislavské, a 243.354 k arcidioecesi Olomucké.

K Vratislavi sluší celé Těšínsko, rozdělené na osm děkanství, a čtvero děkanství v nynějším Opavsko-Krnovsku, totiž: *Frývaldovské, Janovické, Vidnavské a Cukmantelské.* Jména děkanství, či jak schematismus dioecese Vratislavské píše, »archipresbyterátů« jsou: *Bílsko, Fryštát, Frýdek, Jablunkov, Karviná, Skočov, Těšín.*

Generální vikariát dioecese Vratislavské má sídlo v Těšíně; ode dvou let zřídil kardinál Jiří Kopp bohoslovecký seminář ve Vidnavě.

Území arcidioecese Olomucké ve Slezsku tvoří devět děkanství, podřízených arcikněžství Opavskému a částečně Příborskému (Odry a Bílovec). Děkanství tato jsou: *Opava, Krnov. Jakartovice, Bruntál, Hradec, Odry, Osoblaha* (moravská enklava), *Bílovec, Budišov.*

Čeští katolíci na Těšínsku bydlí hlavně ve třech děkanstvích: *Frýdeckém, Frýštátském* a *Karvinském*, jak na str. 28.—29. podotčeno, též na str. 24.—25. poznamenáno, jak kde v kostele se užívá jazyka českého a německého.

Digitized by Google

V českých farách na Opavsku zapisuje se do matrik jazykem českým, s úřady dopisuje se česky až na malé výjimky, kdežto na Těšínsku jest všechno dopisování německé. Dály se již pokusy od farních úřadů na Borové a Janovicích v Těšínsku zavésti české dopisování, ale přičiněním okresního sudího Wanitschka ve Frýdku se nezdařily. Že *Vratislav* je hlavně vina, nikdo nepopře. Jiná otázka jest, zdali má právo v té příčině omezovati svobodu. A pak, zdali jest to křesťanské! Jsme toho mínění, kdyby veškero kněžstvo, ať české, ať polské, se postavilo na odpor, že by rovnoprávnosti pomohlo k vítězství!

České Opavsko má ještě tu výhodu, že mladší duchovenstvo jeho jest odchováno na středních českých ústavech, což o všech kněžích mladších na Těšínsku nemožno říci.

Rak. Slezsko hostí 88.051 *evangelíků augsburského vyznání*, čili 14% veškerého obyvatelstva. Evangelíci tito obývají hlavně okresy: Těšínský, Bílský, Frýdecký, Jablunkovský; pak Fryštátský, Strumeňský; konečně Krnov. Seniorát slezský patří k moravsko-slezské superintendenci.

Ve Slezsku žije 10.042 židů. Židé bydlí ve větším počtu toliko v městech Opavě, ve Frýdku a v okrese Těšínském. Ve vévodství Slezském lze pozorovati příliv židovstva zásluhou Haliče. Ve Frýdku r. 1880 bydlelo 217 židů, a r. 1890 262. Ve Fryštátu r. 1880 bydlelo 87 židů, a r. 1890 116. Na Opavsku*) se vyskytují židé v menším počtu; celkem nedostupuje počet jich nikde půl procenta. Jediná Opava čítá 5%, město a okres Klimkovský 1% všeho obyvatelstva.

Na Těšínsku bylo ze všech židů slezských r. 1890 (10.042) více než dvakrát tolik jako na Opavsku, totiž 7070 čili 2·35% a na Opavsku 2972 čili 0·99%, ačkoli obyvatelstva na Opavsku jest skoro tolik jako na Těšínsku.

Náboženské třenice na Těšínsku udržují protestanté, nenabývají však většího rozměru na zármutek polského evangelického tisku. V pohraničních anebo v blízkých obcích možno slyšeti na obou stranách hanlivé popěvky na vyznavače jiného náboženství. Na př.:

Martin Luter pas,
něobratil ani raz.

Nebo:

Martin Luter, to byl jeden parchanělský kněz,
an tu luteránskou víru po světě roznes.
Pytel na rameně nosil,
luterány s něho trousil.
Kudy šel — tudy sel
luteránský kmen.
Pastor jede k nemocnému fajku má v hubě,
s Pánem Bohem se stavuje v každé hospodě.
Gořalinku, pivo pije,
při tom si polku tancuje;
a tak nemocného zaopatřuje.

*) Mluvíme jen o kraji Čechy obývaném.

Digitized by Google

Šenkýř toho nemoh' snésti, zvolal malíře,
a dal sobě vymalovať Lutra na dvéře:
v jedné ruce piva džbánek,
ve druhé jitrnic párek,
na krku jelita,
tak sluší na helvita.
A když se jich dosti nažral, zázraky dělal:
přes hromádky, přes kopečky kotrče dělal,
to pro luterské děvečky! Z »Morávky.«

Katolíci r. 1883 založili si »*Jednotu slezských katolíků*«, která každoročně pro členy vydávala »Posla spolku slezských katolíků.« Proč byla Jednota založena, praví se v prvním svazečku, pro členy vydaném r. 1884. Krajané! Založili jsme »Jednotu slezských katolíků«, by si katolické obyvatelstvo slezské ono postavení vydobylo, které jemu přináleží. Neboť dosavad jednávalo se o něm avšak bez něho, a zákony diktoval mu liberalismus k jeho škodě. Jednota katolická má tedy tak působit, aby obyvatelstvo katolické na Slezsku nezůstalo na vždy němé a k umlčení odsouzené, ale aby i ono důležité slovo v zákonodárství promluvilo . . . . Nechceme vésti žádných sporů, do jiných záležitostí se nemícháme . . . .« Nyní o činnosti Jednoty není skoro nic slyšeti.

Spolkový, katolický život na Slezsku jest v plénkách, národnostní boj nepřeje rozkvětu katolické organisaci. Na Slezsku jest nyní hojně čtenářských, hospodářských a. t. d. spolků, ale málo z nich ustanovilo si za účel: pěstovati náboženského ducha. Když se zakládaly, upozorňovali jsme, aby zakladatelé nezapomínali náboženského momentu pro uvarování třenic, jaké jsou na příklad v blízké Moravě, ale hlas, až na jednu výjimku, zůstal neslyšán.

Ve Slezsku jest toliko 10 katolických, českých spolků, a to na Opavsku 6, a na Těšínsku čtyři.

Na Opavsku: 1. Spolek na zakládání knihoven ve Slezsku se sídlem v Opavě. 2. Katolicko-politická jednota v Kateřinkách. 3. Katolicko-politická beseda v Klimkovicích. 4. Spolek katolických tovaryšů v Klimkovicích. 5. Katolická, hospodářská besídka v Jarkovicích. 6. Katolická, hospodářská besídka v Loděnici.

Na Těšínsku: 1. Vzdělávací katolický soc. spolek »Bratrstvo« v Pol. Ostravě. 2. Spolek katolických tovaryšů ve Frýdku. (Utrakvist.). 3. Obrana chleba na Morávce. 4. Katolická jednota v Orlové.

K organisaci křesťansko-socialní strany na Moravě jsou přihlášeny též spolky: 1. Čtenářský spolek v Pětvaldu (Těšín). 2. Hospodářský spolek v Polomi (Opava). 3. Čtenářská beseda v Porubě (Opava)

Ve výkonném zemském výboru zvolen jest za Slezko P. *Eus. Vavruška,* kooperator z Orlové.

Duch náboženský lidu slezského vynikne z dalšího našeho líčení jako ze zvyků a obyčejů, písní a. t. d.

Udržovati náboženství v lidu, vytkly sobě za účel *Slezské Listy,* politický týdenník, vycházející ve Frýdku.

Digitized by Google

Od r. 1891 každoročně pořádané pouti kněžími Slezskými na sv. Hostýn a Velehrad, jichž se súčastňuje až 700 poutníků, valně přispívají k utužení náboženství a mravnosti. Od r. 1891 byl pořadatelem poutí pisatel tohoto pojednání; od r. 1899 *Ant. Suchánek,* kaplan v Komárově u Opavy.

Památky a pověsti Cyrillo-Methodějské.

Všeobecně se myslí, že první paprsky světla křesťanského od Moravy přišly do západních krajin polských, jak svědčí slova životopisce sv. Methoděje:*) »Byla-i prorocká milosť v něm, jakož jsou naplňovala se mnohá proroctví jeho, z nichž jedno nebo dvě povíme. Pohanský kníže mocný velmi, *sedě na Visle*, posmíval se křesťanům a jim příkoří činil. I poslav k němu Method řekl: ‚Dobře by bylo, abys se pokřtil, synu, o své vůli, ve své zemi, abys nebyl zajat a nuceně křtěn v cizí zemi a vzpomněl na mně.' Což se i stalo.« »Biełowski**) vztahuje jméno Visla k starožitnému městu *Vislici*, po staropolsku *Wisla* jmenovanému a Palacký dokládá se toho místa ze životopisu sv. Methoděje, aby rozšíření říše Moravské až do krajů polských objasnil.«

Na *Těšínsku* neslyšel jsem žádné vzpomínky na sv. Cyrilla a Methoděje; ba ani jediný kostel, kaple těmto světcům zasvěceny nejsou.

Ve starém Opavsku shledáváme se přece s nějakými památkami, svědčícími o úctě apoštolů slovanských. Ze sedmnáctého století Kristian Hirschmentzel,***) klášterník velehradský, postavil na *Bolatském poli* (nyní v Pr. Slezsku) kapli sv. Cyrilla a Methoda na poděkování P. Bohu, že z rozličných nepříjemností vyvázl. R. 1679 měl totiž při generální visitaci v Hlučíně mnoho žalob, že prý k děkanům volán byv, nepřichází a že si vede tak, jako by Bolatský kostel byl farním a on farářem. Bolatice od r. 1247—1784, náležely Velehradu.

Na nynější faře Bolatské chová se dřevěný obraz, jenž pro ctitele Cyrillo-Methodějské není bez ceny. Na obraze dotčeném v Bolaticích jsou vedle sv. bratří Cyrilla a Methoděje vymalováni dva rodní bratří, nejpřednější dobrodincové, ano zakladatelé cisterciáckého kláštera na Velehradě, totiž Přemysl Otakar, král český, a Vladislav Jindřich, první markrabí moravský. Klášter založen roku 1198. Pod touto hořejší skupinou jest v oblouku s každé strany pět a pět cisterciáků, velehradských mučeníkův a vyznávačů. Pod tímto obloukem jest rozložen klášter velehradský, jak vypadal dříve, kdy kostel klášterní ještě měl jednu jedinou vysokou věž poblíže hlavního oltáře nad onou krásnou bání, čili kopulí, kterouž do dneška ještě diváci obdivují v kostele na Velehradě. Vysoké oné věže již není od r. 1687, ale za to jsou dvě věže nad průčelím kostelním, jež byly nyní zase úplně dle

*) Život sv. Methoda v Pramenech českých I. 48.
**) Dějiny kníž. Těš., 1894, str. 14.
***) Narodil se před zjevením Páně l. 1638 ve Frýdku. R. 1671 stal se knězem.

Digitized by Google

starých dvou věží znovu zřízeny a 30. září 1900 slavně posvěceny. Starý klášter Velehradský na dřevěném obrazu bolatském úplně shoduje se s obrazem starého Velehradu, kterýž vyskytuje se často v rukopisech P. Christ. Hirschmentzela (viz »Sborník Velehradský« VI. p. 273 a nn.). Jednu toliko má do sebe zvláštnosť, že má již sochu Panny Marie (z r. 1676) tam, kde na obrazu viděti kapličku.

Pod obrazem Velehradu zní nápis: »Swati Aposstolowe, Muczedlnici, Wyznawaczy Města a Mista Wellehradského, a ty Bohaboyny Cztenarzi modlte se za dussy kněze Krystiana Hirschmentzle Rzadu Cister: (ciackého) na Wellehradie někdy Administratora Bolatského, Assessora w knizetstvi Oppaw: (ském).«

Hirschmentzel ještě jinak rozšiřoval kult Cyrillo-Methodějský. R. 1667 napsal »*Život sv. Cyrilla a Methoda*« (latinsky) a zároveň se přičiňoval na sněmu slezském, aby svátek sv. Cyrilla a Methoda byl zasvěceným dnem na Opavsku.

Ještě jiný spisovatel slezský vydal v Olomouci r. 1709 »*Putování nábožné k sv. Cyrillovi v Strachotě,*« byl to *Josef Gottfried* (Bohumír) *Bílovský*, narozený v Hlučíně.

Úctu Cyrillo-Methodějskou dále připomínají: studánka »*Cyrillka*« u Slatiny blíže Bílovce, potok *Hošťata* u Komárova a kříže *Cyrillo-Methodějské* u Bavorova.

»*Cyrillka*« prýští se asi pět minut za Slatinou u cesty, vedoucí na »Ohradu.«*) Za okrajem lesa, do něhož jako drahokam do prstenu zasazena studánka, býval rybník. Studánku chrání obyčejné dřevěné zábradlí a hladinu její zastiňují dvě dosti mohutné, košaté lípy, z nichž jedna hostí obraz sv. Cyrilla a Methoda. Ve farní pamětní knize Slatinské poznamenal *Felix Jaschke* z Fulneka r. 1819 toto: »Počátek křesťanství ve zdejší krajině padá asi do doby sv. Cyrilla a Methoda. Na to se zdá poukazovati v ústech lidu zachovalá pověsť, dle níž *sv. Cyrill sám* až do zdejší krajiny přišel a ve Slatině u studánky, která až podnes po něm »Cyrillka« se zove, uděloval prý obyvatelům sv. křest . . . .«

Pověsť dosud koluje po celém okolí. Na sv. Cyrilla a Methoděje odpoledne bývá z farního kostela slatinského procesí k »Cyrillce,« kdež před obrazem apoštolů modlí se litanie na počesť jim složené a po návratu jest sv. požehnání. Studánka oplývá výbornou vodou, a když jinde prameny vysýchají, »Cyryllka« nahrazuje nedostatek; jest tedy krásným obrazem pramene sv. víry, napájejícího všechny žíznivé. Roku 1876 nad památnou studánkou rozpínala větve jediná lípa,**) nyní dvě.

Pověsť o potoku Hošťata odnáší se k sv. Methodějovi. Když tento horlivý apoštol na svých cestách ubíral se k Suchým Lazcům,***) vyšli mu Lazečtí v hojném počtu naproti a setkali se s ním u potoka tekoucího od Komárovských chaloupek ku Kravařovu, asi čtvrt hodiny od Komárova rozloženého. Dobří lidé vítali věrozvěsta s radostí velikou. Sv. Method počal je hned vy-

*) Ohrada jest dědinka asi s 20. čísly, slušící ku Slatině.
**) »Op. Týd. r. 1876 str. 80.
***) Nedaleko Opavy.

Digitized by Google

učovati, a oslovoval je častěji »hoště«, »hošťata«. Po kázaní mnoho Lazečanů přijalo svátosť křtu, k němuž použil apoštol vody z potoka vedle tekoucího.

Na památku této vzácné události pojmenovali Lazečtí potok ten »Hošťata«. Potok jest nepatrný a v létě úplně vysýchá; asi uprostřed mezi Komárovem a S. Lazcemi jest sloup s obrazem P. Marie.

Cyrillo-Methodějské kříže jsou u Bavorova,*) jeden stojí blízko kostela a druhý u dědiny Děhylova (Eiglau) nedaleko vystavěné. O tomto kříži zachovala se pověsť, že druhdy na tom místě rouhala se žena sv. víře, hlavně kříži, a proto za trest proměnila se v kamenný kříž.**)

Někteří jsou toho mínění, že kříže Cyrillo-Methodějské ukazovaly hranice bývalého Opavska.

V knize Ant. Petra, bývalého ředitele učitelského ústavu v Těšíně, zvané »Volksthümliches aus Schlesien« čteme tuto pověsť:

Jezero u Rejvizu. Nedaleko vesnice Rejvizu rozkládá se luh rašelinový, v němž spatřiti dvě jezera, z nichž větší má podobu trojhranu. Na jeho místě rozkládalo se prý město dosti značné. Do města toho přibyli i naši věrozvěstové sv. Cyrill a Methoděj, aby hlásali víru Kristovu; než obyvatelé je odehnali s velikou potupou. Svatí apoštolové modlili se sice za své nepřátele, ale prokleli zároveň město. Ihned začalo hřměti a za strašného rachotu hromu před jejich očima propadlo se to město. A tak vzniklo ono jezero.

Jináče také vykládá se ta pověsť o zkáze dotčeného města »Hunův«, že totiž svatí věrozvěstové jen svého žáka tam vyslali. Tento přišel prý přes červenou kůpu okolo »kazatelen« při »Orlíku«***) do města Hunův.

Teprv jubilejní léta r. 1863 a 1885 větší popud dala k úctě apoštolů slovanských v Opavsku; a úcta tato rozšířena r. 1891, kdy každoročně poutnický vlak ze Slezska Rakouského i Pruského vypravují kněží na sv. Hostýn a Velehrad.

Co by nyní bylo v Opavě zázrakem, stalo se r. 1863. Knihkupec totiž B. v »Besedníku Opavském« k větší oslavě památky Cyrillo-Methodějské sbíral předplatné na obraz: »Křest knížete českého Bořivoje a Ludmily na posvátném Velehradě.«

Za let zmíněných jubilejních veliké průvody slezské navštívily Velehrad; i z německých osad, na př. z okresu hlubčického v Pruském Slezsku. Památky na léta tato zříti posud v chrámích, jako v Jaktaři (křtitelnice), v Kozmicích, Benešově atd. V Opavě v proboštském chrámu Páně jsou sochy sv. Cyrilla a Methoda; nynější p. probošt Kaz. Raška na sta zlatých nasbíral pro Korunu Solunskou a odeslal na Velehrad.

Apoštoláty sv. Cyrilla a Methoda jsou zařízeny, pokud mi známo, v Jaktaři, Slavkově a Lubojatech.

*) Nyní v Pruském Slezsku.
**) Vypravoval mi vldp. Josef Hlubek, redaktor »Katol. Nov.« z Hlučína.
***) Urlich. Vlastivěda Slezská, I., str. 7.

Digitized by Google

V Pruském Slezsku starší lidé dobře znají písně Cyrillo-Methodějské a rádi je zpívají, na příklad jdou-li do Hrabyně na pouť, i v domácnosti.

Nedávno v Petrovicích*) tamější p. děkan Kamrádek zavedl hymnu Velehradskou: »Bože, co's ráčil před tisíci roky . . .,« a lid nemůže se nachváliti »šumného zpívání.« Na Opavsku Rak. mnozí odrodilí učitelé-varhaníci s malou chutí hrají v kostelích »Ejhle oltář . .« Bývá jim prý nevolno, když zpívá lid: »Vyslyš, Pane, vyslyš prosbu vřelou, — kterou k trůnu tvému skládáme; — požehnej vlasť . . ., nedej lidu svému zahynouti — pro Kristovy drahé oběti — vylej milosť na své děti. — Nech tvůj oltář nikdy neuhasne — v našich zbožných vlastech slovanských . . .« Kdyby těch dvou posledních slok nebylo; ty prý jsou »heceraj«.

Velmi pěkně zpívají řečené zpěvy v Kylešovicích, Pusté Polomi.

Asi přede dvěma lety přinesly kterési noviny německé zprávu, že v Pr. Slezsku, blíže města tuším Grottkau, jest ohrazený pramen, z něhož svatý Cyrill a Method křtili. Časem snad se mi podaří napsati něco o úctě Cyrillo-Methodějské u polského lidu v Pr. Slezsku.

Udržovati v lidu Slezském lásku k Velehradu a sv. Hostýnu, jest veliké důležitosti i pro národnosť českou. Když r. 1891 jsme po delší době zase zavedli Slezany na sv. Hostýn, tu když z chlumu Svatohostýnského rozhlíželi se po okolí, tehdy poutníci z Pr. Slezska slyšíce, že ten krásný kraj jest obýván Moravany, bezděky volali: »No, jak nas Moravcu Pambu ma rad, taky šumny kraj nam dal, my smy mysleli, že jest nas ene tolej, co smy v prajskej . .« A když loni přidružil jsem se k poutnickému vlaku Slezskému a zúmyslně usadil jsem se mezi Čechy Pruské z Bolatic, Oldřišova, Chřenovic, — slyšel jsem týž radostný povzdech! Slezané, nezapomínejte na posvátný Velehrad a sv. Hostýn!

Dodatek.

Jan Lepař,**) dostal se roku 1858. za profesora logiky a psychologie, starověké a středověké němčiny, kromě dějepisu a zeměpisu v nejvyšších třídách na gymnasium Opavské a vytrval v úřadě tom do roku 1864.

V Opavě založil první český list »*Opavský Besedník*«. Všeobecně má se za to, i já jsem byl toho mínění (viz stránku 50.), že původcem »Op. Besedníku« jest profesor *Antonín Vašek*, až mne z omylu vyvedl pan inspektor Jan Lepař. Napsal mi toto: »Dovoluji si připomenouti, že v jisté zmínce neráčil Jste věci býti důkladně znalým. Na stránce 50. připisuje se vznik časopisu

*) V Pr. Slezsku.
**) Viz »Nov. Těš.« r. 1901., č. 8.

Digitized by Google

Opavského Besedníka panu Ant. Vaškovi, kdežto *opravdovým téhož listu původcem jsem já*, ale pana Vaška jsem si vyprosil za přijetí jména zakladatelského, ježto jsem poznal z tehdejších poměrů Opavských, že by list můj setkal se s velikou opovržeností, kdybych já jako *Moravan* byl se vydal za redaktora. *Pan Vašek* se uvolil k žádosti mé dáti se jmenovati redaktorem listu dotčeného a já jmenoval se redaktorem za doby jeho churavění. Jako ctitel pp. Palackého a Riegra a j. získal jsem také té podpory, že jmenovaní pánové odebírali několik exemplářův »Opavského Besedníka« (až i 15 každý), aby list jimi samými mohl býti v lidu snadno rozšiřován. Vedle pana Vaška pomáhali mi zvláště pp. P. *Lelek* a profesor *Kunz*.«

Přičiněním Lepařovým zachovány od záhuby důležité listiny, jmenovitě české z doby XIV. a XV. století.

R. 1859. vyzval Lepaře *Karel Kořistka*, člen několika učených společností, by napsal do knihy »Kronländer der österreichischen Monarchie« článek »*Übersicht der Geschichte von Mähren und öster. Schlesien.*« Lepař přání ochotně vyhověl.

Do »Beiträge zur Geschichte Schlesien,« jež r. 1866. vydal opavský nakladatel Trassler, přispěl Lepař do II. sešitu pojednáním o 15 stranách »*Nikolaus Sarkander, Dechant von Troppau, vom 1. Februar 1608. bis 12. November 1609.*«

V únoru r. 1864. byl Lepař z Opavy do Prahy úředně přeložen na staroměstské akademické gymnasium dle návrhu místodržitele hraběte Belcrediho.

Digitized by Google

Digitized by Google

Rejstřík jmen a věcí.

Absolutismus 41, 63, 109.
Adam Václav, kníže Těš. 15.
Adámek Karel 103.
Akanthes Jakub (Akanthido Mitis) 33.
Albrecht III. 32.
Alpy dalmatské 30.
Alžběta Lukrecia, kněžna Těš. 15.
Amand Polan z Polansdorfu 33.
Anna Braniborská 14.
Anton Flavián, kníže bruntálský 9.
arcibiskup Olomoucký 70, 85.
arcivévodové: Karel, Albrecht 16.
archipresbyteráty 118.
archivy slezské 58—9.
Arnošt, kníže Opavský 7.

Balcar, inžinýr 78.
Barbora, kněžna krnovská 8.
Bartoš z Držkovic 33.
Bartoš František 37, 59.
Bartovice 57.
Basilej 33.
Bavorov 123.
Bavory 20.
Bedřich II., král pruský 9, 17.
Bela IV., král uherský 6.
Bena František 117.
Benda Josef 72.
Benešov 17, 20, 64, 123; planina 17.
Z Benešova Kundrát, mistr 33.
Benš Josef 77.
Bernart Ferdinand, dr. 62.
Berger František 83.
Beskydy 17.
Bezruč Petr 90—1.
Bílá Hora 9, 15.
Bílovec 93, 118; okres 12.
Bílovský Josef Bohumil, kazatel 35, 122.
Bílsko, město 13, 97, 118; panství 14—5.
biskupství a biskupové: Olomoucké 6, 10—1; Praha 5; Vratislav 10, 12, 14.
Bludovice 30.
Bohdálek Vincenc 41.
Böhm Jan 72.
Bohučovice 74.
Bohumín 17, 25, 29, 92, 113.
Bolatice 59, 121; pole 121, 124.
Boleslav Kadeřavý 5, 12; II. český 5; III. Křivoústý 12; Smělý král polský 5, 12; kníže slezský 6; Chrabrý 12; Opol. 13.
Bolousek Jan 72.
Borová 31.
Bosna 55.
Bránky 65, 74.
Brhel Jan 35.
Brno 10, 50, 52.
Brož Antonín 103.
Bruntál, město: 17, 20, 40, 118; kraj: 9, 17, 40,
Brušperk 10, 89.
Bruzovice 104.
Břetislav, kníže český 5, 12.
Březová 65.
Budišov 118.
Bukovanský K. J. 60.
Bukovanský K. 115.
Bukovina 30.
Bystročice 71.
Bystřičan Jan 104.

Cienciala, poslanec 74.
církevní zřízení 118—9.
Clary-Aldringen, hrabě 72, 95, 105, 111.
Cukmantl, hrad 7, město 20, kraj 17.
Cyrill apoštol 5, 121—4; studánka 122.
Czakoň Pavel 68.
Czeick, soudní rada 94.

Čapka Šebestian 72.
Čechy: 9, 12, 32, 40—1, 50—2; říše: 39, 118; národ: 11—2, 18—0, 31, 41, 47, 55, 92.
Čelakovský František Ladislav 49.
Čelechovice 104.
Čeleda Jan 78.
Černá kněžna 15.
Černá Hora 103.
Černá Opavice, řeka 17.
Černík Josef 117.
Čertův Kopec 17.
čeština na Těšínsku: 14—6, 25—7; Opavsku: 24—5, 48; Frýdecku: 31.
Čížková Blandina 62, 103.

Digitized by Google

Daněk Karel 103.
Daniel, král ruský 6, 13.
Daňhel ze Skočova 34.
Děhylov (Eiglau) 123.
dekrét dvorský 9.
Demel Jan dr. 47.
Demčík Josef 117.
desky zemské: 7—8, 11, 16, 33, 35—6, 58. Krnovské: 9. 52; Opavské: 52, lenní Olomoucké 10—1; Hradecké 11; manské 11.
Dětmarovice 29, 48.
Dienelt Karel dr. 103.
Dobré Pole 6.
Dobratice 76.
Dobrovský Josef 39.
Domažlice 7.
Drahlov 72.
Drážďanský akord 8.
Doubrava 29, 65.
Dubový Rom. dr. 66, 100—1.

Edelstein, hrad 7.
Eichler K. 58.
Eisenberg dr. 47—9.
enklávy Moravské = obvody 10—1, 79, 118.
Ens profesor 37.

Ferdinand Habsburský I. 8; II. 9, 15; III. 9, 15; IV. 15.
Filípek Jan 41, 47—9.
Findínský Karel, gen. vikář 57, 74—5.
Fišer Josef 104.
Flámové 20.
Flandry 20.
Francie 43.
Frankové 20.
Frenštát 46, 62.
František Josef I., císař 16.
Fromm Josef 65, 70, 78.
Fuks dr. 73.
Fürst Josef, ředitel 81, 85, 103.
Frýdek, město: 17, 25, 28, 30—1, 39, 57, 63, 75—6, 96—7, 105, 118—9. kraj: 14, 25, 73—4.
Frydrych Vilém Těšínský 15.
Fryštát 28, 118—9.

Gába František 63.
Gahuří hora 29.
Gautsch, min. 68, 111.
Gela Jan dr. 65, 71, 78.
germanisace: 11, 31, 41, 73, 108, 112, 118.
Glabazňa Eustach 98.
Glaser min. 74.
groše české 13.
Grottkau, město 124.
Gruda Antonín dr. 36, 42—3, 65—0, 73, 77—0, 82, 95—6, 106—7.
Gudrich R. 100—1.
Gyller Ezechiel 24.

Haase superintendent 31, 118.
Habsburkové 8—9.
Háj 49.
Halabala Methoděj 77.
Halbhuber, místodržitel 51.
Halič 17, 119.
Hanáci 39.
Hamburk 73, 109.
Hanibal 24.
Hanke z Hankenštejna 39.
Hanuš I. Opavský 7, Ratiborský I. 7, Krnovský III. 8.
Hanuš profesor 49.
Hauer Václav 61, 80.
Havlas František 57. 62.
Havránek František 31.
Heindereich František 82.
Heinz dr. 47—9.
Herrdin, fin. rada 94.
Hill Josef 67.
Hirnheim, opat 35.
Hiršmenzl Krist. 35, 59, 121—2.
Hlavnice 65.
Hlohovsko Vel. 13.
Hlubčicko 7—8.
Hlubotec 64.
Hlučín 64, 121—2.
Hnojník 28.
Hohenwart 73, 110.
Holasovice: 5, 6, 44; kraj: 5—6, 20.
Holešov 72.
Holice 68.
hornictví 13, 20.
Hořice 57, 103.
Hostkovice 65.
Hostýn sv. 121, 123—4.
Hošťata, potok 122.
Hoštice V. 63.
Hrabec Antonín 112.
Hrabyň 101, 124.
Hradec 5, 12.
Hradecký Karel 49.
Hradisko u Olomouce 78.
Hradil Josef 117.
Hranice 34.
Hranice Vojenská 55.
hranice Těšínská u Jablunkova 15, Rak.-Slezská 17, k Uhrám 28, k Moravě 28, Pruské 80.
Hrubý Timotej 102.
Hulín 6.
husitské války 7.
Hýl Jan 78.

Chabičov 92.
Chadrabová Berta 62.
Charvátsko 30.
Chleborád dr. 74, 93.
Chodníček J. 58.
Chotěboř 55.
Chovanec Josef 88.
Chrudim 53.
Chřenovice 24.
Chvalkovice 65.

Jablunkov 29—0, 118.
Jakartovice 118.
Jaktař 11—2, 35, 53, 64, 66, 71, 123.

Digitized by Google

Jan král český 6, 7, 10, 13; Jiří kurfirst 9; Adam kníže bruntálský 9; Karel kníže bruntálský 9; z Pernsteina 14; z Opavy farář 32—3.
Janda dr. 79.
Janovice 31.
Jarkovice 18—9, 92, 112.
Jaschke Felixe z Fulneka 122.
Jeseníky 17, 20.
Jestřábský, rodák Ostravský 35.
Jestřábek Karel, inžinýr 102.
Jezdkovice 35, 65.
Jež Ondřej 68.
Ježíšek Jan 97.
Jičínský Vilém 104.
Jihlava 49.
Jindřich, kníže Vratisl. 6, 13; kníže slezský 6; Polan písař 33. Frydrych Skrbenský 34.
Jiří z Poděbrad, král 8, 14; markrabí 8; Šelenberk z Kosti 8; z Onalzbachu a Branibor. mark. 9; Fridrich markr. 9; Sedlnický 33; Ioannides Frýdecký 34.
Josef, císař I. 9, 15; II. 9—10, 11, 14, 16, 33. Adam kníže bruntálský 9.
Jošt, markrabě moravský 7.
Juchelka František Mir. 113, 115, 117.
Jungman Josef 32. Jureček Antonín 117.

Kahlik, profesor 60, 103.
Kamrádek Antonín 117, 124.
Karas Ed. 104.
Karásek Antonín, profesor 60—1, 80.
Karel markrabě 7; IV. král český 13; VI. císař 9, 16; z Liechtensteina kníže 8; Eusebius z Liechtensteina 9.
Karlštein 7.
Karviná 28, 118.
Kateřinky 19, 48, 63—4, 68—0, 74, 80, 92, 103, 113, 118.
Kateřina Ledena, kněžna 15.
Kaun Bedřich 53.
Kavka dr. 109.
Kazimír, král polský 7; Opol. 13; Těšínský I. 8, 13; II. 14.
Kičera hora 29.
Kirschner dr. 58.
Kladsko 5, 12; hrabství 7.
Klein Tomáš 103.
Klepík Antonín 117.
Klicpera Václav 63.
Klimeš Antonín 72.
Klimeš Jan 68.
Klimkovice 23, 65, 76, 93, 98.
knihy pozemkové 16; církevní 31; právnické 33; Tovačovské 34—5.
Kohut František 39.
Kolofík Jan 65, 68, 70, 78, 102—3.
kolonisace 13.
Komárov 45, 122.
konstituce 40.
Kopp Jiří, kard. 118.
Košice Uherské 49.
Kovář M. 58.
Kozáci 15.
Kozel Ignác 63.
z Kozlí Mikuláš 59.
Kožaný Jan 103.
Krakov 5, 12—3.
z Kravař Vítek 32.
Kravařov 45, 122.
Kreyser Jan, misionář 36, 136.
Kreščák 13.
Kristina, manželka Alberta Saského 16.
Krnov, město: 17—8, 33, 49, 65, 118; knížectví: 6—9, 11, 24, 34, 39, 51—2.
Kroměříž 10, 30, 68, 98.
Kromholz Antonín 109.
Křoneš, katecheta 82.
Křivoklát 6.
Křížkovský Pavel 41, 44—5.
Kubíček Antonín dr. 85—6, 103.
Kundrát z Benešova 32—3.
Kunhuta, královna 6.
Kunz K., profesor 49, 65, 109, 125.
Kusý W. dr. 77.
Kutná Hora 71.
Kylešovice 19, 100, 102, 124.

Landsberger, žid 31.
Landsfeld Antonín 57.
Laši 29—0.
Lazecký Jan 87.
Lelek Cyprian 41, 59, 83.
léno, kor. čes. 10, 15—6, 41, Těšínské 16, bisk. Olom. 10.
Leopold II., král český 9, 15; Lothar. 16; Fr. Štěp. 16.
Lepař Jan 47, 48, 51, 58, 65, 82, 109, 125.
Lepař Bohuš 78.
Lhota 29; Franc. 37.
Lhotka 11.
Lhotský Jan 68, 74, 78.
Liebischer 96.
Liebscher, malíř 60.
Lipsko 33.
Litomyšl 51, 92.
Litultovice 11, 65, 70, 115.
Litviné 7.
Loviš Jan 60.
Lubno 97.
Lubojacký Angelus 76.
Lubojaty 123.
Ludvík Březský 7; král uher. a čes. 8.
Lutherovo učení 14.
Lutyně (něm.) 48.
Lysá Hora 17, 89.

Mader František 117.
Maďaři 41, 112;
magdeburské právo 13.
Malá Lhota 98.
Maget Karel 35.
Mahura, hora 29.
Malenovice 63, 98.
manské zříz. 6, 10; statky 11; právo 13; přísaha 16.
Marie Terezie, císařovna 9, 14, 16, 38, 108.
Mathon Placid 82.

Digitized by Google

Matice 76—8; Opavská 77—81, 83; Ústřední 79—0, 103.
Matyáš, král uherský 8, 14.
Mazenauer Antonín 97.
Maxmilian II. 8.
Mežuronic bán 55.
Melč 18.
Merveld 105.
Mešek pol. I. 12; II. 13; Opol. 13; Těš. 13.
Methoděj apoštol 5, 121—4.
Miarka Kar. 86.
Mikolajice 11.
Mikuláš, kníže Krnovský 6; V. 8; Opav. 6; II. 6, 7, 10. Trčka rytíř 8; z Kozlí 33; kněz 33.
Milostovice 53, 72.
Místek, město 89, 104; kraj 13, 14.
místní jméno 20, 33.
Mlčoch Antonín dr. 103.
Moháč 8.
Mohelnice, řeka 17; město 88.
Mokré Lazce 69, 87, 98.
Monse Josef Vrat. 38—9.
Morava, markrabství 6, 8, 9, 10—14, 16—17, 33, 35, 38, 46, 50, 52, 55; říše 12, 121.
Moravec Karel, dr. 82, 98.
Moravice ř. 17—8.
Morávka ř. 17.
Múčka Ant. 88.
Muglinov 25.
Müller Fr., dr. 73.
Muroň Ignác 88.
Myslivec Frant. 62.

Násile 33.
nářečí 30.
Nečas Jan 91.
Nedbal, františkán 34.
Německý Brod 55.
Němci 11, 12, 18—21, 31, 48, 71; říše 12, 20.
němčina v enkl. Mor. 11; na Těš. 13, 25—27, 31—32, 36, 55; Opav. 23—25, 33, 36; Frýdec. 31.
Neplachovice 65, 70—71. 92.
Neuwirt K. 60.
Nisa 38—35.
Nissko 9, 17.
Nogal J. 63.
Nováček J. 58.
Novák Jos., učitel 37.
Nový Zákon 33.

Oehl, dr. 49.
Odra, ř. 17—8; Odry, město 17, 118; plan. 17.
Ochrana Ludv. 41, 43—5, 77, 82, 92, 103.
Oldřišov os. 124.
Olivier, markyz Bacquehem 79, 92.
Olomouc 5, 14, 34, 38—9, 45, 49, 53, 55; kraj 6, 11, 20.
Olza ř. 17.
Onderka Ondřej 76, 83, 97.
Opatije 67.
Opava, město: 5—10, 12—3, 17—20, 21, 23, 33, 44—6, 49, 53, 63, 65, 68, 71, 77, 102, 109, 118, 123; kraj: 6, 8—10, 11, 18, 20—1, 23, 29, 32—5, 38—9, 48, 52, 59.
Opavice řeka 17—8, město 20.
Opolsko 5, 25.
Orlická Zora 90.
Orlová 18, 61, 89; klášter 12; kraj 89.
osady: ztrac. 20; české 21—3, 25—7; němec. 21—3, 25—7; ohrož. 21—3, 25—8; valaš. 29; lašské 29.
Osoblaha 10, 20.
Ostravy Mor. 17, 74, 93, 118; Polská 6, 28, 31, 59, 60, 93, 97, 104; klášter 12.
Ostravice, řeka 17.
Ostravický Č. (Hütler Ant.) 88.
Ostrá Hůrka 68, 106.
Osvětimsko 13.
Ott, farář 31.
Otáhal Ant. 89.

Palaestrini 45.
Palacký Frant. 47, 121.
Palkovský Vincenc 103.
Parma Robert 61, 80.
Paskov 46.
Pavel Scultetus a Martinides 34.
Pater Jos. 97.
Pavlík Ondřej 65, 70, 71, 92.
Pazderka Jos. 72.
Pečenka Václ., prof. 47, 52, 63, 65, 82.
Pešek, soud. rada 103.
Peter Ant. 117.
Peterek Jan 47.
Petr Aug., dr., 65, 74—5; Antonín 123.
Petr z Rožmberka 13.
Petr Weykert 34.
Petrovice 29, 124.
Piastovci — slezští Vladislavovičí 12, 15.
Pilica, řeka 12.
Pillersdorf pres. 65, 73, 92.
Pinkava Frant. 72.
písemnictví: 32, 35. 39, 53.
Plesná 97.
Poláci 21. 29—30; Polané 5.
polština na Opav. 25, 28; na Těšínsku 25, 33.
Polan Jindřich 33.
Polášek Frant. 6, 38, 89.
Poledník Ant., far. 57—8.
Polívka Alois, dr., 98.
Polom Pustá 65, 124; Velká 72, 92.
Polanský Fr., M. 62.
Pomořany 12.
Pomoří 30.
Pop Jos., Al. 37.
posloupnosť kníž. slezs. 14.
Pospíšil Jos., dr. 57.
postilla 32.
pragmatická sankce 9.

Digitized by Google

Praha 5, 14, 16, 33, 46, 49, 51, 55, 57, 70, 86; universita 39.
Prasek Vincenc, prof. 25, 37, 42, 51—5, 58, 60—1, 66—8, 72, 77—8, 79, 95.
Prausek 65, 109.
Pravda Frant. 47.
právo mílové 6, zemské 15, pěstní 20, kniž Těš. 13—4.
Pražák min. 68, 93—4.
protestanté 9, 15; protireform. 9, 15.
Prucek Jos. 103.
Přemek Opav. 7, 14. Těš. I. 13, II. 14.
Přemyslovci Otak. I. 6, 121, II. 6.
Přemyslav Opol. 13.
Přerov 68.
Příbor 77.
půhony 7, Opavské 33.
Pustějov 20.

Radlinský Miloš 55.
Raduň 102.
Rakousko 16, 73, 108.
Raiman Jos. 103—4.
Raška Kazim., prob. 71, 123.
Ratiboř, město 6; kraj 12. 17, 25; kníže 7.
Ratimov 58, 97.
regesty soudní 52.
Rejviz, ves 123.
Rieger Fr., Lad., dr. 66, 79.
Richard, hrabě Belcredi 47—8, 51.
Rolsberg, baron 95.
Roska Jul. 98.
Rozkošný Frant. 103.
Roztání 52.
Rubeš Ant. 66.
Rudolf Habsburský 6.
Rukopis Královdvorský 50.
Rusové haličtí 30.
Ryba Jan 41, 45—6.
Rychnov n. K.
Rychwald 29.

Salašnictví 29—30.
Salich Jos. 117.
Sasové 15, 20; kurfirst 8, 15.
Sedláček Leop. 60, 80.
Sedlnický Václav z Choltic.
Sedmihrady 30.
Sekventionář 32.
Sevěřsko 13.
Sirotci 4.
Schum Jos., probošt 79.
Skalice 47, 57.
Skočov 17, 118.
Skřipov 60, 65, 72.
Skuteč 51.
Skyba Jos., Děhylovský 87.
Skýpala Jos. 78.
Sláma Fr., dr. 51, 55—7, 60, 72, 107, 111.
Slatina, ves 12, 122.
Slavík Jak. 98.
Slavkov 11, 17; u Opavy 61.
Slenza hora 5.
Slezsko: 5, 7—15, 18—9, 32—4, 38, 40, 45, 50, 79, 90; vévodství 41; rak. 9, 18, 123; Horní 12, 16—7; Prus. 52, 59, 63, 70, 83, 123—4; Dolní 16—7.
Slované 37.
Smička Jos. 103.
Smital Bedř. 11, 66.
Sněmy 47—8.
Soběslav, král český 12.
»Societas incognitorum« 38.
soudnictví 11, 33, 64, 73—4, 94.
Srbsko 30.
Stach Stanisl. 76, 83.
staršinství 12.
statky manské 10—1, svěřenské 16.
Stěbořice 63—4, 72, 98.
Stiebr Václ. 104.
Stodůlka Theodor 12.
Stratil Fr., dr. 67, 94—6, 98, 111.
Straka Frant. 104.
Strohalm Jan 105.
Strossmayer, biskup 70.
Strumeň ves 17.
Středokluky u Prahy 57.
Studenka os. 20, 65.
studentstvo 38—9, 82.
Studnice na Mor. 92.
Suchánek Ant. 121.
Suché Kruty 6.
Suché Lazce 11, 122.
Sušil Frant. 42, 45, 59.
Světlík Fr. Al., farář 34.
Svinov 115.
Swieży, Msgre 68.
Svoboda Leop. 51—3.
Svozil Jan 98.

Šamánek Jan 72.
Šarš E. 60
Šenov 95.
Šimáček J. 104.
Šimoš Ludv. 98, 117.
Šíp Jos. Karel 39.
Škaruda Dom. 42.
školství 3, 11, 32, 48, 53, 68, 73, 78—9, 108, 113—4.
Škrdle Tomáš 83.
Šmýd Tóma 60.
Štáblovice 11. 103.
Štalmach Gabriel 117.
Šternberk 14.
Šumberk 14.
Švábenice 71.
Švédové 15.
Švýcary 109.

Taaffe, min. 68, 73.
Tábor 53, 97; vojsko 7.
Tagliaferro J. 100, 104.
Tataři 5—6, 13.
Tatry 5.
Telč 70.
Tengler Ignác 103.
Těšík Jos., děk. 70.

Digitized by Google

Těšín, město: 12—3, 15, 28, 32, 34, 47, 55, 63, 91—3, 103—4, 118; knížectví 5, 9, 12—5, 25, 29, 30—2, 46, 87, 105, 118—9; zámek 8; znak 14, 17.
Thun, hrabě 105.
Tkáč Ignác, prof. 62.
Tomášek Jan 117.
Tomášek Kazim. 41—3, 74, 82, 91.
Trnka Frant. 58.
Trnkal Ant. 97.
Třanovský, spis. český 15.
Třebíč 55.
Třebovice 18.
Třemešná, osada 20.
Turci 15.
Tvrdý Jan 75.

Údolí Františkovo 65.
Uher. Hradiště 55.
Uhlešov 11.
Uhry 5, 8, 12. 14, 17, 55, Uhři 14.
Urbánek Fr., knihkupec 82.
ústava 46.
Ustroň 17.
Úvalno 20,
Uvíra Viktorin 37.

Václav, král český, I. 6—7; II. 6, 13; III. 6, 13; IV. 7, 13; Opavský 7; Těšínský III. 14.
Václav Sedlnický z Choltic 34.
Wagner Alois 117.
Valaši = rum. Vlaši 20, 30.
válka třicetiletá 9, 15, 34; francouzská 10; turecká 15.
Vantuch Vikt. 74—5.
Vavruška Eust. 120.
Vašatý, dr. 57.
Vašek Ant., profesor 42, 47, 49—50, 66—7, 73, 77, 82, 103.
Vašek Ferd. 117.
Weigel J. 88.
Velehrad 121—4.
Verber Jan 68.
Vestfalsko 20.
Vídeň 36, 43, 52—3, 68, 93.
Vidnava 118.
Viktorin z Poděbrad 8.
Vikštein hrad 32, 52.
Vilém, kníže Opavský 7.
Vinopal Kar. 80.
Viola Opol. 13; manž. kr. Václava III. 13.
Visla = Vislice 121; ves 29; řeka 17.
Vítkovice 19, 71; plan. 17.
Vladislav Opolský 7; kníže pol. I. 12; král český 8, 14; Těšínský III. 14; Jindřich Opavský 20; Jindřich, markr. mor. 121.
Vlašťovičky (Vlastovice) 10—1, 18, 112.
Vlček Jan 104.
Vluka Jos. 61.
Vorel Alois, farář, 28.
Vyhlídal Jan 60—3, 84—5, 100, 105, 121.
Vychodil J. 100, 103.
Vysloužil Jan 103.
Vyškov 70.
Vyzovice 92.

Zábranský, farář 39.
Zábřeh 103.
Zacpal Jan 46, 65—7, 77, 9, 103.
zádruhy 100.
Zahradník 74.
Záhřeb 55.
zákonník český, kníž. Těš. 14.
záložny 42, 44, 92, 100.
Zámrský Filadelf 33.
Zatloukal Roger 103.
Zíbrt Čeněk, dr. 62.
Zikmund, král polský 8, český 13.
Zíka Frant. 100.
Zlatníky 65, 72.
Zukal Josef 47, 51—3, 67.
Zwerger Jan, biskup 70.

Žebrák Frant. 68.
Želč 70.
Žermanice 97.
Ždánice 60.
Žibřidovice 57.
Židé ve Slezsku 119.
Žídek Karel 104.
Žilina 34.
Životice 11.
Žlik Ondřej, farář 47.
župy hasičské 101.

Digitized by Google

Opravy.

Stránka	20	řádek	24.	shora	čti	Skrochovice	místo	Škrachovice.
»	28	»	7.	»	»	západě	»	východě.
»	32	»	20.	»	»	bádáním	»	badáním.
»	32	»	23.	»	»	Úkolem	»	Ukolem.
»	37	»	5.	zdola	»	Hradištsku	»	Hradištku.
»	46	»	16.	»	»	otcovsky	»	otcovky.
»	53	»	21.	»	»	Ústřední	»	Ustřední.
»	65	»	22.	shora	»	„Op. Besedníku“	»	„Op. Besedy“.
»	68	»	2.	zdola	»	zvolivši si	»	zvolivše si.
»	68	»	1.	»	»	podniknutém	»	podniknutým.
»	70	»	21.	»	»	kandidátem	»	kanditátem.
»	70	»	5.	»	»	Želči	»	Zelci.
»	72	»	10-	shora	»	Čapkovi	»	Capkovi.
»	77	»	22.	zdola	»	znělo	»	zněla.
»	82	»	10.	»	»	Polomi	»	Pelomi.
»	86	»	12.	shora	»	Slezsku	»	Slezku.
»	88	»	13.	»	»	Lysé	»	Lisé.
»	88	»	20.	zdola	»	bramborů	»	bramboru.
»	90	»	1.	shora	»	příloze	»	přílože.
»	90	»	10.	»	»	literární	»	literání.
»	90	»	14.	»	»	žádajícímu	»	žádající.
»	94	»	18.	zdola	»	počali	»	počaly.
»	96	»	14.	»	»	Přičiněním	»	Příčiněním.
»	96	»	2.	»	»	byl zvolen	»	bude kandidován.
»	97	»	11.	shora	»	péčí	»	péči.
»	97	»	10.	zdola	»	nezapomíná	»	nazapomíná.
»	97	»	25.	»	»	smrť	»	nemoc.
»	98	»	13.	shora	»	starosta	»	starotta.
»	100	»	20.	zdola	»	vykácených	»	výkácených.
»	101	»	14.	shora	»	žádajících	»	žádající.
»	102	»	11.	»	»	Stěbořic	»	Štěbořic.
»	103	»	24.	»	»	v	»	z
»	103	»	27.	»	»	Kateřinské	»	Katařinské.
»	104	»	21.	»	»	podávajíce	»	podávaje.
»	104	»	16.	zdola	»	Paduánskému	»	Paduánském.
»	104	»	13.	»	»	Ostravy	»	Ostavy.

Digitized by Google

Digitized by Google

OBSAH.

Strana

Úvod 3
I. **Kratičký dějepisný přehled Opavsko-Krnovska** 5
Enklavy Moravské 10
II. **Stručný přehled dějepisných událostí v knížetství Těšínském** 12
III. **Rozdělení, stručný zeměpisný popis a klimatické poměry** 16
IV. **Velikosť země a její obyvatelstvo** 18
Národnosť česká na Opavsku 20
Národnosť česká na Těšínsku 25
V. **Z dějin písemnictví a národnosti české na Opavsku a Těšínsku** . . 32
(1648—1781) 34
(1781—1848) 36
(1848—1860) 40
(1860—1900) 46
Dějepis 51
Archivy, musea a sbírky 58
Národopis 59
Život politický, spolkový 63
Matice Opavská 76
Zakládání knihoven 81
Básnictví 86
Pokrok v organisaci politické a hospodářské 92
Ústřední hospodářská společnosť pro české kraje ve vévodství Slezském . 98
Hasičství 100
Sokolské jednoty 102
Ještě o některých mužích zasloužilých. Poslední politické události 102
Slezské školství 108
Náboženství 117
Památky a pověsti Cyrillo-Methodějské 121
Dodatek 124
Rejstřík jmen a věcí 127
Opravy 133

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

Digitized by Google

Slav 7665.55
Nase slezsko.
Widener Library
007209102
3 2044 085 763 969

Digitized by Google